

Ogsaa vi, naar det blir krævet

NORGES
GYMNASTIKK-
OG TURNFORBUND

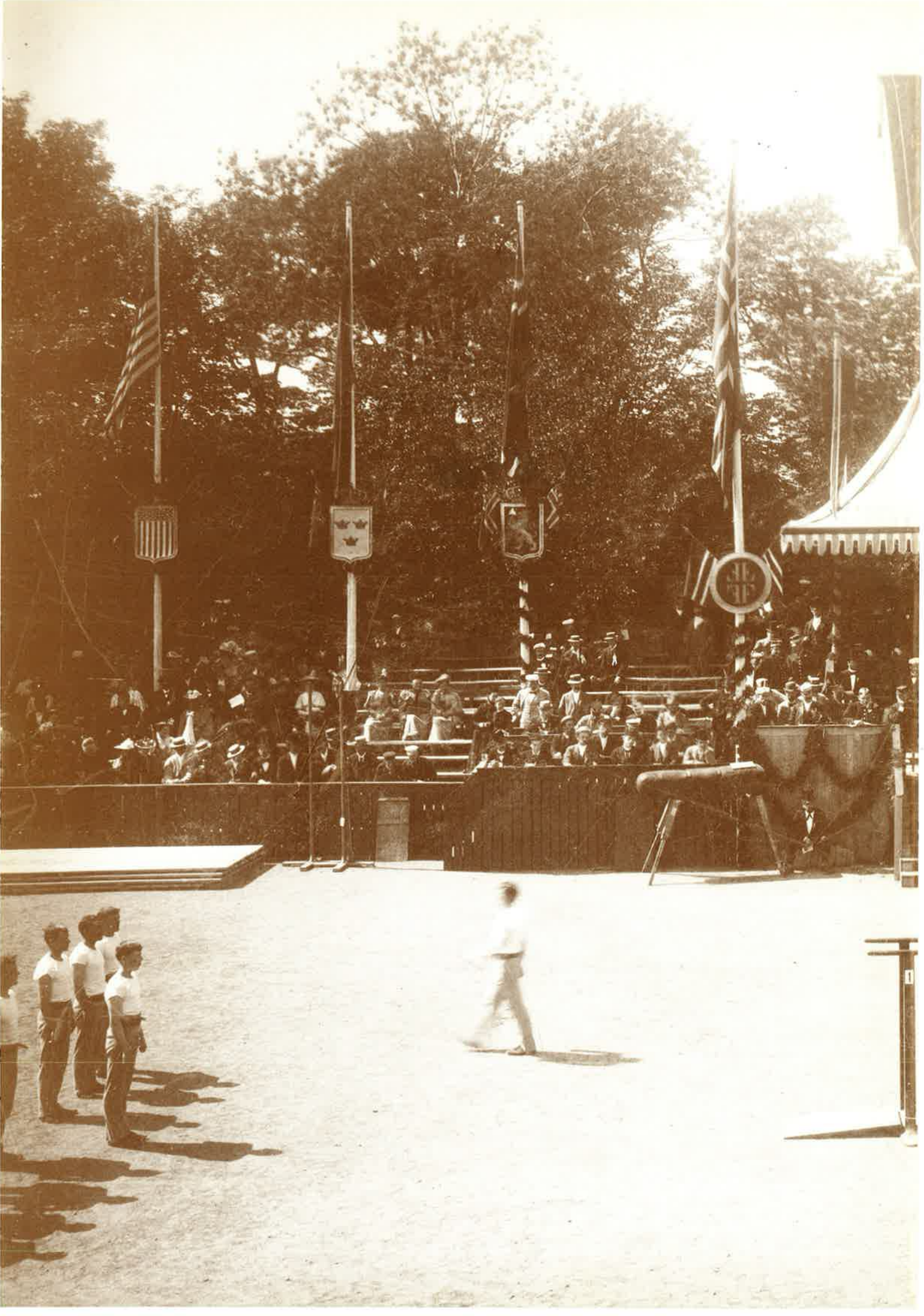
100 år

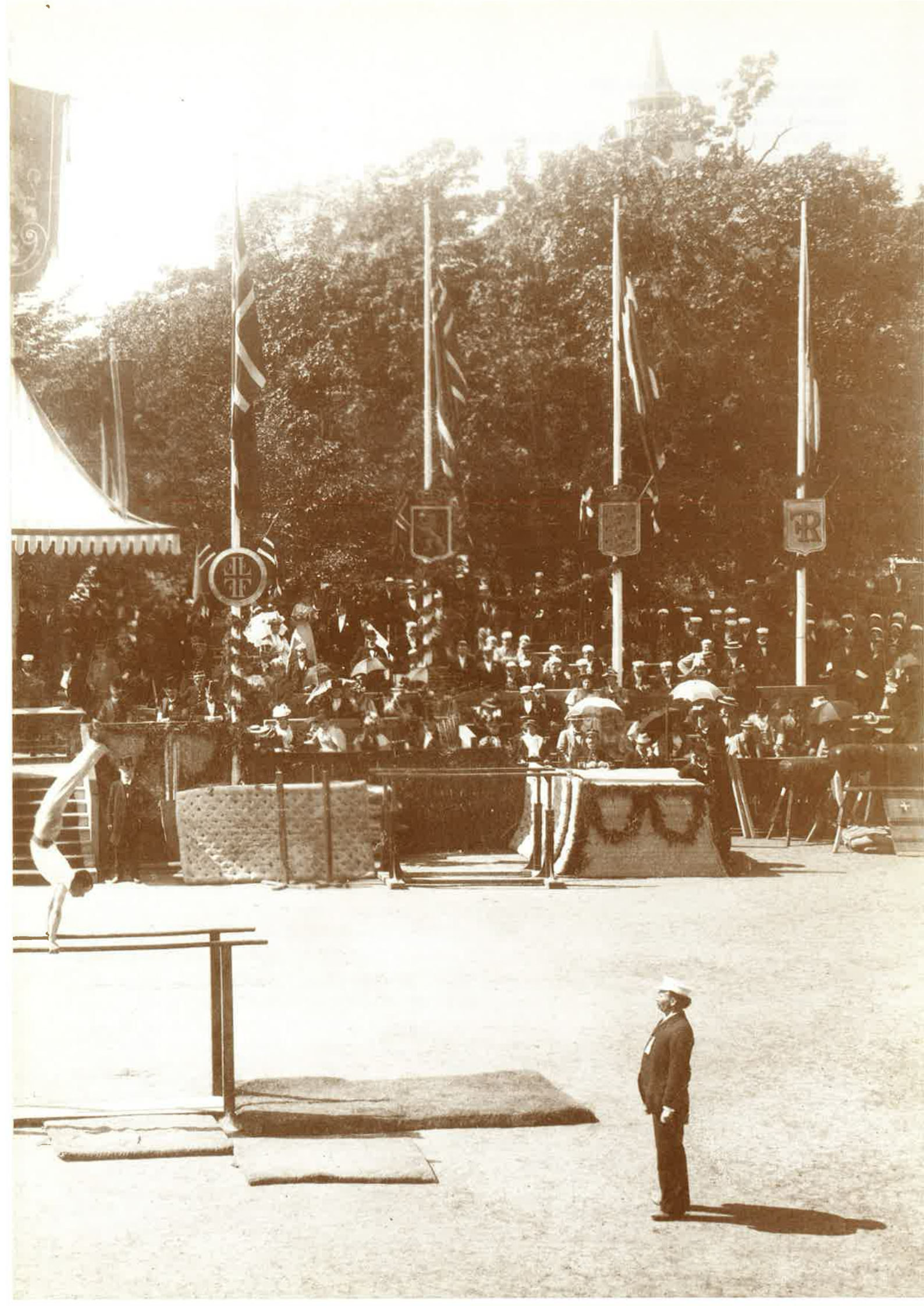
1890-1990

Av Per Hauge-Moe

NORGES
GYMNASTIKK-
OG TURNFORBUND

100 år

©Norges Gymnastikk- og Turnforbund, 1989.

ISBN 08021325

Redaksjonskomité:

Anne Ma Thorsen, Ivar J. Mørk, Olav Karlsen, Jan Kjærem.

Bilderedaktør:

Stein Holmvik.

Lay Out:

Roar Horgen.

Trykk:

Gan Grafisk, A.s, Oslo. 1989.

Innhold

Gymnastikk og Turn 100	9
I 1850—1920 Pionerer, organisasjoner og systemer	17
1 De første foreninger	18
2 Turnforeningen, mer enn turn	31
3 Veien fram til et forbund	43
4 Systemene, systemene	63
5 Inn på statsbudsjettet	80
6 Det vanskelige organisasjonsliv	92
7 Turnfester, olympiafester	114
II 1920—1965 Gymnastikk og turn, på bred front	131
8 Det flyttbare forbund	132
9 Mesterskap, etter tre forsøk	145
10 Elisa Platou, kvinner med mot	154
11 Konkurransefritt, konkurransefyllt	168
12 Motstandskamp, ny start	181
13 Gard, en lang historie	194
14 Kvinner kan også konkurrere	207
III 1965—1990 Da fremtiden begynte	217
15 Landsplanen, arven	218
16 Stikkord organisasjon	229
17 Alltid har det kostet penger	242
18 I samlet tropp	253
19 Hvor unge kan de være	265
20 Alt dette nye	273
21 Ogsaa vi, naar det blir krævet	281
Litteratur- og kildehenvisninger	287
Personregister	295
Forbundets presidenter	303
Deltagelse ved landsturnstevner	303

Gymnastikk og turn 100

«De norske Turn- og Gymnastikforeninger, der vedtager disse Love, danner «Det norske Turn- og Gymnastikforbund». Dets Formaal er ved Samarbeide mellem Foreningerne at udvikle Folkets fysiske og moralske Kraft og styrke dets patriotiske Sans.»

Vårt første særforbund valgte et greit og tidsmessig program ved stiftelsen 25. mai 1890. Det skulle utvikle folkets fysiske og moralske krefter. Det var bruk for begge deler i en spent og urolig tid. Likevel, formålet mest interessante del ligger ikke her. Riktigere er det å se på teksten «ved Samarbeid mellom Foreningerne». Det hadde seg nemlig slik at en hadde hatt foreninger i mer enn 30 år, og at det var gjort en rekke forsøk på å få til samling og altså samarbeid.

Det lå et solid arbeid bak da representanter for landets foreninger møttes i Bergen pinsen 1890. Til alt overmål overløt en siste ord til foreningene; vedtaket om forbundsstiftelsen måtte godkjennes på hjemmebane før det trådte i kraft.

På denne måten blir vår beretningsperiode atskillig lenger enn 100 år. De første foreninger kom allerede midt i 1850-årene, og deres innsats skulle bli avgjørende for det som skjedde mot slutten av århundret. Det ble utfoldet en betydelig virksomhet fra Arendal i sør til Tromsø i nord, i et land og i en tid da forbindelseslinjene var lange. Ikke hadde en heller noen oppskrift på hvordan en idrettsforening skulle legges an og virke. Enda mindre visste en om særforbundet, uten at det behøver å være noen hovedforklaring på hvorfor samlingen tok slik tid.

Hva som står fast, uten at vi behøver å komme inn på årsakene, er at forbundet var vel gjennomtenkt da det kom. Ingen hadde på noe punkt vært i tidsnød, ikke noe hadde skjedd i hui og hast. Nå vet vi at turn og gymnastikk skulle gå opp løype for en ny organisasjonsgruppe; da må det ha vært trygt å vite at forbildet var så solid. For etterfølgerne var resultatet interessant, ikke så mye det lange forspill. I pionerens egen fortelling derimot, er forhistorien ikke bare spennende og begivenhetsrik, den er helt avgjørende.

Når Norges Gymnastikk- og Turnforbund nå jubilerer, og historien skal fortelles, kan situasjonen minne litt om den en hadde for 100 år siden: Ingen har gått foran, det fins ingen oppskrift på en slik beretning. På den annen side, ikke to norske idretter er like, ikke to beskrivelser kan byg-

ges over samme lest. Boken om vårt første særforbund, slik den her foreligger, er beretningen om gymnastikk og turn gjennom (mer enn) et sekel. Den vil være preget av det som er spesielt for denne idrett.

Hensikten med boken er å fortelle en historie, se og sette tingene i sammenheng, kanskje bringe noen forklaringer. Det har vært nødvendig å holde seg til hovedlinjer og -begivenheter; forbundet har levd et rikt liv, og det har vært mulig å finne fram til dem. Innenfor sekelet 1890—1990 finner vi det meste av det som har skjedd i norsk idrett, for ikke å snakke om bredden i norsk samfunnsliv, som idretten til enhver tid og i sterk grad har tatt farge av.

Jørgen Herman Gjerdrum er en av de riktige gründerne i norsk idrett. Han hadde ideen til Centralforeningen, fikk drevet ideen gjennom, og satt i foreningens første bestyrelse. Han var med og sto for de første landsomfattende skirenn. Han var formann i Christiania Vaabenøvelsesforening og Christiania Turnforening. Han var friluftsmann, skribent, alltid beredt til å gi idretten en plass.

Edvard Sem var 26 år da han sammen med tre jevnaldrende tok initiativet til — og gjennomførte — den første turnfest i Fredrikshald i 1886. Det ble begynnelsen også til forbundet, og Sem er den nordmann som kom til å bety mest i dette arbeid. President i forbundet fikk en aldri overtalt ham til å bli, ellers finner vi ham i nær sagt alle ombud; aktiv, leder, instruktør, dommer, foregangsmann.

Planleggingen, arbeidet og produksjonen har funnet sted gjennom de siste 1980-år, hele tiden med sikte på å presentere boken til jubileet.

Ved planleggingen sto en straks overfor et valg: Skulle en la begivenhetene bestemme bokens inndeling, eller skulle en velge å dele den inn i tidsperioder.

Resultatet ble et både og. Her er tre markerte tidsepoker, fylt av begi-

venhetene slik vi løpende møter dem. Inndelingen ble 1850—1920, 1920—1965, 1965—1990. Det var, slik det allerede er sagt, ikke mulig å begynne med forbundets stiftelse. Da ville en ha savnet mange forklaringer, og deler av fremstillingen ville ha hengt i luften.

Grunnene til å se pionertiden avsluttet i 1920, er flere. Da (1918) trådte gymnastikk og turn ut av fellesskapet med friidrett; da (1919) ble riksforbund til landsforbund; da (1920) hadde begrepet organisasjon fått mening i norsk idrett.

En må gjerne diskutere årstallet 1965, ment som inngang til vår egen tid. Hva som taler for, er at Idrettstinget i Trondheim — som gjerne kan

Nils Hertzberg vil først og fremst være kjent som politiker, bl.a. som medlem av Selmers regjering fram til 1884. Stor betydning fikk han også for gymnastikk- og idrettssaken. Som ung lærer ved Asker Seminar var han den første som virkelig så betydningen av instruksjon, og han gjorde noe med det. Hans senere «Guttesamlinger» i Hamar kom til å stå som mønster for arbeidet med de unge.

Wilhelm Jacobsen kom til Stavanger som telegrafbestyrer i 1858; i 1861 ble byens turnforening stiftet på hans initiativ. Wilh. Jacobsen er en typisk representant for den gruppe som satte fart i organiseringen av norsk gymnastikk og turn. Noen reiste ut og kom hjem med impulser, noen brukte kunnskapene i nye miljøer. Sammen betød de starten for en idrettsgren, vår første.

oppfattes som veiskillet i vårt idrettsliv — fant sted denne høsten. I gymnastikk og turn var Brynjulf Gards lange presidentliv avsluttet året før. Det tok noen tid før fornyelsen var merkbar, men det begynte å hende noe i andre halvpart av 1960-årene.

Innenfor disse tre tidsrom har det også måttet skje valg hele tiden. Mange av sakene ga seg selv. Risikoen er større om en går den andre veien,

at ting kan være uteglemt. Begrunnelsen må da være at en med (mer enn) 100 begivenhetsrike år og en begrenset plass, er nødt til, ja, å treffe valg.

En vil finne at pionertiden er gitt mer plass enn de to senere epoker. Til dette er å si at tilgangen til stoff om disse fjerne år ikke vil bli rikere med årene, slik at det bare av den grunn er viktig å holde fast ved dem. Dessuten er det på det rene at de unge pionerers innsats er en vesentlig del ikke bare av vårt idrettsliv, men også av vår felles kultur: De la for dagen et mot og en tro vi har godt av å bli minnet om.

Boken vil i stor grad bli en beretning om mennesker. Så mange kunne ha fortjent omtale, og de forgrunnsskikkelser som er omtalt — noen av dem utførlig — får stå som representanter for de mange tusener som har holdt og holder hjulene i gang. Når to mennesker til og med har fått sine egne avsnitt, ligger noe av årsaken i den tid og de spesielle arbeidsoppgaver som omga dem. Det vi har ønsket, er å gå inn bak historien og hente fram noen av dem som har bidratt til å skape den. Vi har gjort den observasjon at ikke få av disse mennesker er glemt i dag, uten å ha fortjent det.

Forfatteren av denne beretning er ikke fagmann på gymnastikk og turn; det er ikke blitt en bok for spesialister. At også spesialistene får sitt, får vi likevel håpe. Her er brukt et alminnelig norsk, slik det snakkes av de fleste, og forhåpentligvis forstås av alle. Det betyr ikke at forfatteren har kunnet unngå å måtte sette seg inn i mer innviklede faglige passasjer. Her kan gjerne nevnes pionerenes systemkrig og mellomkrigsårenes omsorg for landsturnstevnenes detaljprogram; ytterst vanskelig å forstå, alt annet enn lett å sette enkle ord til. Vi må håpe at det siste har lyktes.

Denne bok inneholder sitater, de eldste fra 1850-årene. Hele veien har en holdt seg til originalspråket. I tiden fram til og forbi århundreskiftet rådde det en betydelig språkforvirring; ofte virker det som om den enkelte publikasjon hadde fritt valg. Vi har funnet det klokest også der å følge originalen.

Til språk hører også navn, og det må sies at idretten bare har vist måtelig respekt for deres skrivemåte. Et eksempel finner vi på turntinget 1940, der den senere president Karl Johan Carlson slår et slag for femtiårsskriftet. Han sier om en utlagt reklamefolder: «De som har sett på den vil også sikkerlig ha lagt merke til at det har sneket seg inn adskillige trykkfeil . . .» I protokollen er representantens navn skrevet Karlson.

Forbundet selv har hatt fire navn. «Det norske Turn- og Gymnastikforbund» fra start, Norges Turn- og Idrætsforbund fra 1906 til 1918, Norges Turnforbund til 1936, og deretter Norges Gymnastikk- og Turnforbund. I boken vil forbundet ofte bli omtalt som gymnastikk og turn (turn og gymnastik de første årene).

Landets hovedstad vil ikke spille noen hovedrolle i denne beretning, men den er med, og også den har hatt sine navneendringer. Navnet er Oslo fra 1925, før den tid var det skrivemåten det sto om. For ordens skyld: Staten ba i 1877 om at Christiania skulle forenkles til Kristiania; byen fulgte henstillingen i 1897, vi følger byen. Byens turnforening ble aldri berørt, den gikk rett fra Christiania til Oslo. Derimot heter det fortsatt Trondhjems Turnforening og Fredrikshalds Turnforening, tross navneskifter på de kanter.

Vi har minnet om at gymnastikk og turn er det første forbund som 100-årsjubilerer. Det kom tidlig til å spille en sentral rolle i idrettsbevegelsen. Dermed vil det i den følgende fremstilling bli nødvendig å ta med deler av livet *rundt* forbundet. Vi tenker først på striden med de to Central-

LOVE

for

Christiania Turnforening.

Stiftet 13de April 1855.

Christiania.

Turnpas.

Indehaveren heraf, Her W. Miesler, er frimærket og Afleverer af den heromhandlede Turnpas, ligesom han ligeledes dens Tilfælde har været Formand i Turnforeningens Administration.

Da den Præsident Christiania ogsaa har at siges den heromhandlede Turnforening, og som det er den eneste for samme alene, som tillige er med de Oplysninger angaaende Turnforeningens Turn, som de alle maa kunne se, og som vilde blive en stor Gavn for de heromhandlede Turnforeningens Medlemmer, som vilde kunne se, og som vilde kunne se, og som vilde kunne se.

W. Miesler, Formand for Christiania Turnforening, som vilde kunne se, og som vilde kunne se, og som vilde kunne se.

W. Miesler, Formand for Christiania Turnforening, som vilde kunne se, og som vilde kunne se, og som vilde kunne se.

W. Miesler, Formand for Christiania Turnforening, som vilde kunne se, og som vilde kunne se, og som vilde kunne se.

Norsk Turn-Tidende.

Tidskrift for det norske Turnvæsens Interesser.

„Drift, fri, fro, from.“

Ette Blod udkommer en Gang maanedlig med et Brev eller tolv Xet og koster 26 Ø koppening, udkort kommer 6 Ø i Porto. Abonnement for alle Landets Postkontorer samt i Trosskjern hos 3. — Brev til Bladet bedes sendt under Adresse Redaktionen for Norsk Turn-Tidende.

Nr. 1. 15de Januar.

Förord.

Femti Aar ere henrindne siden den første offentlige Anstalt for den norske Turnforening blev oprettet.

Drammens Turnforening

afholder

Turnfest i Parken

Søndag den 6te Juni Kl. 6—11.

Program.

1. Turnernes afmarscherer under Musik fra Jernbanetorvet til Parken Kl. 6.
2. Fritta og Gymnastik.
3. Afslutningsvalse.
4. Marscher.
5. Hopning. (Pansø).
6. Fortarnavalse.
7. Hopning over Suk.
8. Saltmortaler.
9. Pyramider.
10. Koncert i Parken til Kl. 11 Aften.
11. Sexa i Pavillonen for Medlemmernes.

Entré til Parken for Voksne 80 Øre. Børn 20 Øre.

Søndag den 17de Novbr. 1872 Kl. 7 Aften

TURNFEST I THEATRET,

ved hvilken Anledning der vil blive uddelt Præmier til et Beløb af ca. 40 Spd.

Ligeledes vil Foreningens GULD-MEDALJE uddelt den, der udviser den største Styrke, og smuk Udførelse af samtlige Øvelser.

Mr. Oberstløjtnant Beichmann vil uddele Præmierne.

Pris-Dommere: DEKE. i H. L. BRÆKSTAD. L. LORCK.

BILLETPRISER: 48 Sk. Parken

foreninger i 1890-årene, på oppkomsten av Riksforbundet i 1910 og veien fram til Norges Landsforbund for Idrett i 1919. Hele tiden var gymnastikk og turn med, og slett ikke uten tyngde. Mer som tilskuer sto forbundet da Arbeidernes Idrettsforbund ble stiftet i 1924, men dette er i høy grad en del av den felles organisasjonshistorie.

Størst vekt — her snakker vi om idrettens samlede bilde — vil bli lagt på beskrivelsen av situasjonen under siste verdenskrig, og det som da hendte idretten. Her er det nødvendig å se på handlingsforløpet fra senhøsten 1940, da presset mot bevegelsen for alvor kom, til den var i gang igjen i mai 1945.

Et vanskelig punkt har vært *kildene*. Jevnt over har idretten ikke vært flink til å ta vare på sin fortid, men det skal samtidig sies at den sjelden har hatt apparat til det. Gymnastikk og turn levde en omflakkende tilværelse i nær 60 av sine 100 år, og en systematisk samling og oppbevaring av materiale synes knapt å ha vært forsøkt. Noen perler fins, men de er unntagelse. Det meste av vår kildegransking har måttet gå via offentlige arkiver og bibliotek.

Av stor nytte er «Rundskrivelsene», faktisk idrettens første løpende trykksak, utgitt i årene 1899—1904, avløst av Turnbladet, senere Turn og friidræt, som utkom fram til 1918. Med hensyn til forbundets årbøker, er de komplette først fra 1927—1928. Endelig finner vi tre jubileumsbøker på forbundssiden: Norges Turnvæsen i 50 år, Bergen 1906, Norges Turnforbund 40 år, Haugesund 1930 (det kan virke forvirrende når et

Beretningen om forbundets første år er fortellingen om menn, mest. Den første som brøt gjennom muren av menn var Elisabet Lampe. Hun levde for tidlig til å oppleve noe gjennombrudd for kvinnenes idrett, men med betydelig pågangsmot og stor dyktighet tok hun fatt på forarbeidet for senere generasjoner.

50-årsskrift kommer langt forut for 40-årsmarkeringen, men publikasjonen i 1906 går tilbake til foreningenes start). Den siste er Norges Gymnastikk- og Turnforbund 50 år, Tønsberg 1941.

På avis-/tidsskriftssiden har to publikasjoner vært særlig verdifulle: Norsk Idrætsblad 1881—1888 og senere da det kom igjen i 1892. I mellomtiden sørget det vesle, men vel orienterte Norske Turnnotiser for nødvendige opplysninger.

Det fins en ikke ubetydelig litteratur om gymnastikk og turn, med utgivelser i 1858, 1864, med et stort antall i 1880- og 1890-årene. Det mest verdifulle i denne gruppe har vært foreningenes jubileumsbøker. Står idretten tynt når det gjelder vanlig historisk kildemateriale, fortjener den honnør for den innsats som ligger bak beretningen om foreningene. Det kunne være fristende å nevne mange av disse arbeider — de kommer i en samlet oversikt bak i boken — og vi nøyer oss med én setning, selv om den er lang. Det er Arendals Turnforening som er 25 år i 1882:

«Man har troet, at en oversigt over foreningens virken i dette tidsrum vilde være et kjærkomment bidrag til jubileumsdagens festligholdelse, hvorfor komiteen for anledningen har ladet affatte og trykke dette historiske tilbageblik, haapende, at foreningens kommende generation dermed vilde opmuntres til at drage fuld nytte af foreningens nuværende ved deres forgjængerens ihærdige arbeide vundne standpunkt.»

Nå fins det andre kilder enn litteraturen. Til siste halvpart av historien har vi levende vitner, hvis muntlige beretninger har vært helt avgjørende for fremstillingen. Lange samtaler har vært ført med mange, som alle har lagt for dagen solid sakkunnskap og stor tålmodighet. Disse turnere, her nevnt alfabetisk, har vært en hjelp forfatteren ikke kunne ha vært uten: Harald *Brynildsen*, Grethe *Evjenth*, Knut *Gullichsen*, Valborg *Hagfelt*, Inger Marie *Holte*, Marit *Kalland*, Mildred *Kristoffersen*, Trude *Mørk*, Randi *Norman*, Randi *Paulsen*, Aslaug *Persson*, Unni *Ruud*, Aage *Storhaug*, Rolf *Sundt*, Thorleif *Utne*, Harald *Wergeland*.

Den eldste av dem, Bergens-veteranen Rolf Sundt, hadde samarbeidet med Johan Martens og hadde stor respekt for Christian Michelsen — «selv om han ikke var turner». Vi snakker om lange linjer.

I tillegg til dette har forfatteren ofte måttet ut i landet for spesialopplysninger. Svarene har alltid vært ja, og opplysningene verdifulle.

Fotografyrket var ungt i 1890, men at det allerede hadde tilegnet seg stor dyktighet ser vi best av denne boks omslagsbilde, anno 1895. Mester for det er Stanislaus Szacinski, som hadde atelier i Kongensgd. 12, nedenfor Svaneapotheke. En blir aldri trett av å studere et slikt bilde; detaljene — stadig nye detaljer — står jo på geledd. Det er den samme erfaring en gjør når en studerer foreningenes jubileumsbøker. Her har norsk idrett — og norsk kulturliv! — en skatt det må tas vare på. Hva vi har kunnet gjøre med boken, er å gå opp i format, slik at et gledelig stort utvalg av bilder får de vilkår det fortjener.

Bokens bilderedaktør har vært rundt i Norge og besøkt foreningene. Han har møtt stor velvilje og fått uvurderlig hjelp.

I tillegg til bokens tekst, og — for all del! — bilder, er det gitt plass for kilde- og litteraturhenvisninger. Også et personregister er tatt med. Endelig vil en finne noen statistiske oppgaver. Det vil alltid være et spørsmål om hva en skal ta med av tall og navn i en bok som denne; valget er falt på de data en har ment har betydning for og er nødvendige i sammenhengen.

Det er ellers nødvendig å understreke at dette er en bok om Norges Gymnastikk- og Turnforbund; om *forbundet*, ikke om gymnastikk og turn i sin alminnelighet. Alle emner, alle saker, alle hendelser, er sett og behandlet i forholdet til forbundet.

Nå har ikke dette ført til vanskeligheter eller begrensninger. Gymnastikk og turn har gjennom sine 100 år vært en aktiv organisasjon, og den har hatt forhold til mangt og mange. Det er nok å nevne noen hovedsaker:

Systemene, landsturnstevnenes innhold, kvinnes adgang til turn og gymnastikk, konkurranser og dermed NM for begge kjønn — alt sammen har berørt forbundet daglig og direkte.

Det ligger i sakens natur at stor vekt har vært lagt på organisasjonssiden; det har aldri vært til å unngå, om en nå skulle ha ønsket det. I organisasjonssaker hender det at forfatteren tar standpunkt, oftest for å klargjøre tingene. I faglige spørsmål om gymnastikk og turn gjør han det ikke; dels mangler han forutsetninger, dels er dette en *beretning* om 100 år, ikke en kommentar til dem.

Helt avgjørende for gjennomføringen av denne oppgave var den arbeidsmåte som ble valgt. Bak bokens forfatter står en redaksjonskomite som ikke kunne ha vært mer solid. Den består av to tidligere presidenter, sammen med dagens president og generalsekretær: Anne Ma *Thorsen*, Ivar *Mørk*, Olav *Karlsen* og Jan *Kjærem*. Helt fra den første varsomme planlegging har denne komite stått sentralt, likesom den har vært en helt avgjørende støtte på veien fram til ferdig produkt. Takk skal rettes til forbundets kontor og personale. Så mye har vært nødvendig, av opplysninger og materiale; alltid har det kommet.

Takk skal også rettes til Norges Idrettsforbund, som avga en medarbeider og betalte brorparten av lønnen. Det er ikke galt å oppfatte dette som en honnør til vårt eldste særforbund.

I 1850 – 1920

Pionerer, organisasjoner og systemer

1. De første foreninger

Flotte var de, og flinke. Christiania Turnforenings fortunerskap fra 1884, samlet om sin lærer Peter Clausen. Nummer to fra venstre i øverste rekke er Otto E. Olsen, som vi finner igjen så å si i frittstående på siden foran. Mye skulle dreie seg om Otto E. Olsen da et forbund kom i stand.

Stiftelsen av Det norske Turn- og Gymnastikforbund var ingen impulshandling. Gjennom mer enn en menneskealder hadde foreninger vært i virksomhet. En kunne allerede snakke om tradisjoner.

Norske turnforeninger var tidlig ute. Det gjelder uansett hvilke mål en velger. Midt i 1860-årene — i en tid da andre grener knapt var påtenkt, og da en sentralorganisasjon gikk sine første vakkende skritt — hadde 10 norske byer sine foreninger. Ytterligere to (Fredrikstad 1858, Bergen 1860) kunne ha vært med her, men valgte senere stiftelsesår.

Foreningsaktiviteten før turnerne var i hovedsak knyttet til skytter lagene. De første var i gang tidlig i århundret, og det var på et skyttermøte tanken om en fellesorganisasjon for sport ble tatt opp. Møtet fant sted på Ladegaardsøen (Bygdøy) ved Christiania sommeren 1860, og resultatet ble Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug, stiftet 15. mars 1861.

Den første centralforening (det var to) hadde legemsøvelser i navnet, men i såvel foreningens forståelse av ordet som i forslaget til praktiske løsninger lå det en klar begrensning. Om forståelsen:

«For den praktisk-militære Uddannelse er Udviklingen af Legemskræfter i Særdeleshed en Nødvendighed. Vigtigheden i og for sig af at Legemet lige fra Barnealderen gives den størst mulige Udvikling er nu almindelig erkjendt. Opmerksomhed er allerede af den Grund blit hendraget paa Legems- og Vaabenøvelser, hvilke — ved at udvikle og herde Legemet — kraftigere bidrar til at gjøre det sterkt, smidigt og haardført.» Om oppgavene sier foreningen at den først vil ta seg av skyteskoler og utbredelse av våpen: «Efterhaanden som Tid og Midler tillader det, vil man ogsaa skride til Forføininger for at fremme andre og videregaaende Formaal.»

Med disse begrensninger blir Centralforeningen vår første fellesorganisasjon for idrett, og dermed det ledd turnforeninger og senere -forbund skulle samarbeide med.

Den første oppgave over turnforeninger inneholder noen navn vi ikke senere finner igjen. Denne gruppe er imidlertid så liten, at den i historisk sammenheng ikke betyr noe. På den annen side belyser dette et interessant forhold i tiden, og sider av forholdet mellom de ulike unge idrettsgrener. Flere idretter var opptatt av å begrense tilgangen av foreninger. Noen gjorde det til og med i lovs form. Gymnastikk og turn kjente ikke dette problem. En turnforening var en typisk *tung* organisasjon. Det var så mange forutsetninger som måtte være tilstede, slik at det sjelden ble noe ut av episoder.

Foregangsforeningene hører 1850-årene til: Christiania Turnforening (den skiftet aldri navn til Kristiania) 13. april 1855, Arendals Turnforening 17. mai 1857, Drammens Turnforening 4. oktober 1857, Trondhjems Turnforening 14. februar 1858, Kristiansands Turnforening 17. oktober 1858. Leter vi etter et mønster, finner vi det ikke. Blant de fem er to fra det sentrale Østland, to fra Sørlandet, en nordenfjells.

Ingen kan gjøre Christiania Turnforening rangen stridig som pioneren i norsk gymnastikk og turn, ja, i vårt organiserte idrettsliv overhodet. Foreningens arkitekter kom sørfra, bokstavelig talt gående på sine ben. De østerrikske og tyske håndverkere bragte med seg et system, et sett spilleregler, og en stor grad av skaperglede. Alt var nødvendig. Men hva som også bidro avgjørende, var den interesse de møtte i den vesle hovedstaden.

Norge i 1850-årene var helt uten erfaring i idrettsorganisasjon. Det som kom sørfra var viktig, men avgjørende ting sto igjen. Det skulle skapes interesse, en måtte få utøvere, det var nødvendig å gi disse utøvere et sted å *dyrke* sin nye hobby, det måtte sørges for opplæring. Ikke noe av det gjorde seg selv.

I foreningens festskrift til 100-årsjubileet skriver redaktøren Asbjørn Barlaup om Christiania 1855:

«Noe i retning av fysisk utfoldelse — for å snakke om den siden av saken — var dens borgere slett ikke innstilt på utenfor keglebanen og ballsalen.»

Denne tekst kan tyde på at det var en bestemt sosialgruppe en tok sikte på. Adgang til f.eks. ballsalen hadde bare de få og privilegerte. Men uansett hvor en la seg i det sosiale sjikt, her måtte skaffes medlemmer. Og ikke bare det. I en tid da ingen offentlig myndighet sto klar til å støtte, måtte en også sørge for velyndere med økonomisk og annen innflytelse. I det sportsmiljø som til da var kjent, i skytterbevegelsen, var utøvere og støtte-medlemmer ofte de samme menn. Noe slikt kunne en ikke regne med i turnforeningen, der den aktive utfoldelse kalte på ungdom.

Lite visste en om foreningens form og virke, hvordan den skulle legges an. Christiania Turnforenings første lov gir oss deler av pionerens oppfatning: «Foreningen bestaar af Turnere, Æresmedlemmer og Turnvenner. Til Optagelse, som Medlem, er enhver agtet Mand berettiget, der har fyldt sit 18de Aar. Enhver, der ønsker sig optaget, har at melde sig for Casseren, som for samtlige Medlemmer har skriftlig at opgive Vedkommendes Navn.»

Om det daglige arbeid:

«Formanden har at ordne Alt i Foreningen, indkalde til General-Forsamlinger og deri at føre Ordet, og maa der ved alt vises ham statutmæssig Lydighed. Bestyrelsen blir valgt paa 3 Maaneder. Ingen kan frasi sig et Valg, uden ved gyldig Grund. Træder et Medlem ud af Bestyrelsen, bliver straks et nyt Valg foretaget.» Fire årlige generalforsamlinger skal treffe avgjørelsene, men: «I overordentlige Tilfælde kan Bestyrelsen handle.»

Da Christiania Turnforening sto klar for sine praktiske løsninger hadde den såvel statutter som turnordning, og ikke bare det; et omfattende anhang er knyttet til lovene av 1855. Dette er nærmest en fysisk begrunnelse for turningen, forfattet i Leipzig. Blant et mangfold av tekster heter det: «Man maa afpasse Bevægelserne efter Omstændighederne og moderere dem, saasnart Hjerteklap, hurtig Aandedræt, Svimmelhed, Hovedpine, stærk Ophidselse, Transpiration eller hurtig Farvevexel indtræder.»

Det ble handlet raskt. Foreningen fikk adgang til å lage øvelsesplass i en hage i den sentrale by. Med 100 kroner i kapital og tre måneders kreditt hos tømmermester og repsluger satte en i gang — «og Medlemmerne blev anmodet om at møde Søndag Morgen den 20de Mai iført Dragt for at paabegynde Øvelserne.»

Nå skulle det vise seg at øvelsesplassen på langt nær var tilfredsstillende. Avløpskanal måtte graves ut, det måtte planeres og settes opp gjerde. Det ble mange og sene kvelder for foreningens aktive medlemmer. Allerede her så en prøver på det pågangsmot og den innsatsvilje som skulle prege pionerens idrett. De fikk ikke tingene lagt til rette for seg.

Mange trekk er interessante i forbindelse med stiftelsen av Norges

Knapt noe enkeltmenneske har betydd så mye for starten av en idrett — og organiseringen av den! — som Joseph Stockinger for gymnastikk og turn. Hans arbeidsfelt forble foreningen, men virkningen på forbundet, og alle deler av den unge idrett, er utenfor tvil. Joseph Stockinger var grunnleggeren.

første turnforening. Sterkt står også de mennesker som satte tingene i gang.

Knapt noen idrettsleder er viet oppmerksomhet tilsvarende den Joseph Stockinger, 1828—1903, er blitt til del i sin idretts litteratur. Ingen har fortjent den bedre. De fleste kjente bilder av denne merkelige mannen fremstiller ham som gammel, men han var ikke det bestandig. Han kom fra Østerrike til Norge som 26-åring i 1854, og rakk innpå et halvt hundreårs daglig innsats for den sak han brente for.

Joseph Stockinger var utrolig allsidig. Hans innsats spente over så mange felt at en kan være i tvil om hvor han betydde mest. Vi blir først kjent med ham som organisasjonsmenneske; han starter vår første turnforening, og blir dens første formann. Han stiftet også vår andre — Arendal 1857 — og ble formann. Vi ser ham som en engasjert og høyt kvalifisert instruktør. Grimstad Turn- og Idrettsforening skriver i forbundets 50-års jubileumsberetning: «Stockinger bodde den gang i Arendal, hvorfra han to ganger i uken spaserte fram og tilbake den to mil lange distanse til Grimstad for å instruere . . .» Vi vet at han arbeidet utrettelig for å gjøre gymnastikk og turn kjent. Han var initiativtaker og medredaktør i Norske Turnnotiser, det lille bladet som kom ut i Arendal i årene 1889 til 1893, og som i forbindelse med forbundsstiftelsen ble av stor betydning. Han var ellers i en årrekke korrespondent for Norsk Idrætsblad, og fikk så godt tak på språket at han med stort hell også opptrådte som leilighetsdikter.

Joseph Stockinger ble grunnlegger av en idrettsgren i sitt nye fedreland, og må ha vært klar over hvilken innsats han gjorde. Denne bevissthet kom aldri til å endre hans holdninger. Han var en ydmyk mann, som ikke ønsket å stå fram og motta noen form for hyldest. Da hans bauta ble avduket i et flaggsmykket Arendal sommeren 1904, sa forbundets vise-president Chr. *Campbell Andersen*:

«Lykkelige Stockinger, der fremfør de fleste i dit Livs Aften kunde se dine Planer realiserede og finde dig forstaaet! Saa langt rækker kun de færreste; men dette opnaaede du ved et sjeldent ihærdigt og uegennyttig Arbeidsliv, ved at være tro mod dig selv og mod dine Ideer og ved at være i Besiddelse af et saa stort Fond af Kjærlighed til Sag og Personer, at de, som lærte dig at kjende, for altid blev dine Venner.»

På et avgjørende punkt kom turnorganisasjonene til å skille seg ut fra etterfølgerne i andre grener. Bare i liten grad ble de tatt hånd om av det vi gjerne må kalle all roundere; idrettsledere som var interessert i alt, og syslet med det meste. Dette gjelder særlig i de aller første år, og vi har lov til å fundere over årsaken. Spesialister snakker vi ikke om — hvor skulle nå noen ha blitt det — men det *synes* som om gymnastikk og turn fanget inn en bestemt gruppe, som forble trofast.

Om dette som her er sagt kan være noe som ligner en regel, har den sin unntagelse i de mer typiske gründere, menn som var med og satte idretten i gang, for senere ikke å gjøre seg så sterkt gjeldende. Ofte var selve igangsettingen målet. Ingen er mer typisk for denne gruppe enn Jørgen Herman *Gjerdrum*, 1819—1875, jurist, forsikringsmann, med på det meste. Gjerdrum var medstifter av Christiania Turnforening og Christiania Vaabenøvelsesforening, formann i begge. Han var i sterk grad mannen bak Centralforeningen, der han i en årrekke var medlem av bestyrelsen. Vi finner ham i den gruppe som sto bak skirennene på Iversløkka, Husebys og Holmenkollens forløper. Han var friluftsmann, skribent, alltid fylt av pågangsmot. To ganger grep Gjerdrum inn i Christiania Turnforening. Første gang var på stiftelsesmøtet, da han oversatte hovedpunktene i de tyske forhandlinger og «forklarede Gymnastikens og Turningens væsentlige Nytte». Det heter at neppe mange hadde tegnet seg som medlemmer om dette inngrep ikke hadde funnet sted. Andre gang var i 1864, da Christiania Turnforening gikk ut med forslag til organisering av landets foreninger. Forslaget kom nok for tidlig, forholdene lå neppe til rette for en landssamling. Initiativet var typisk for Jørgen Herman Gjerdrum; han var alltid utålmodig, ting måtte skje.

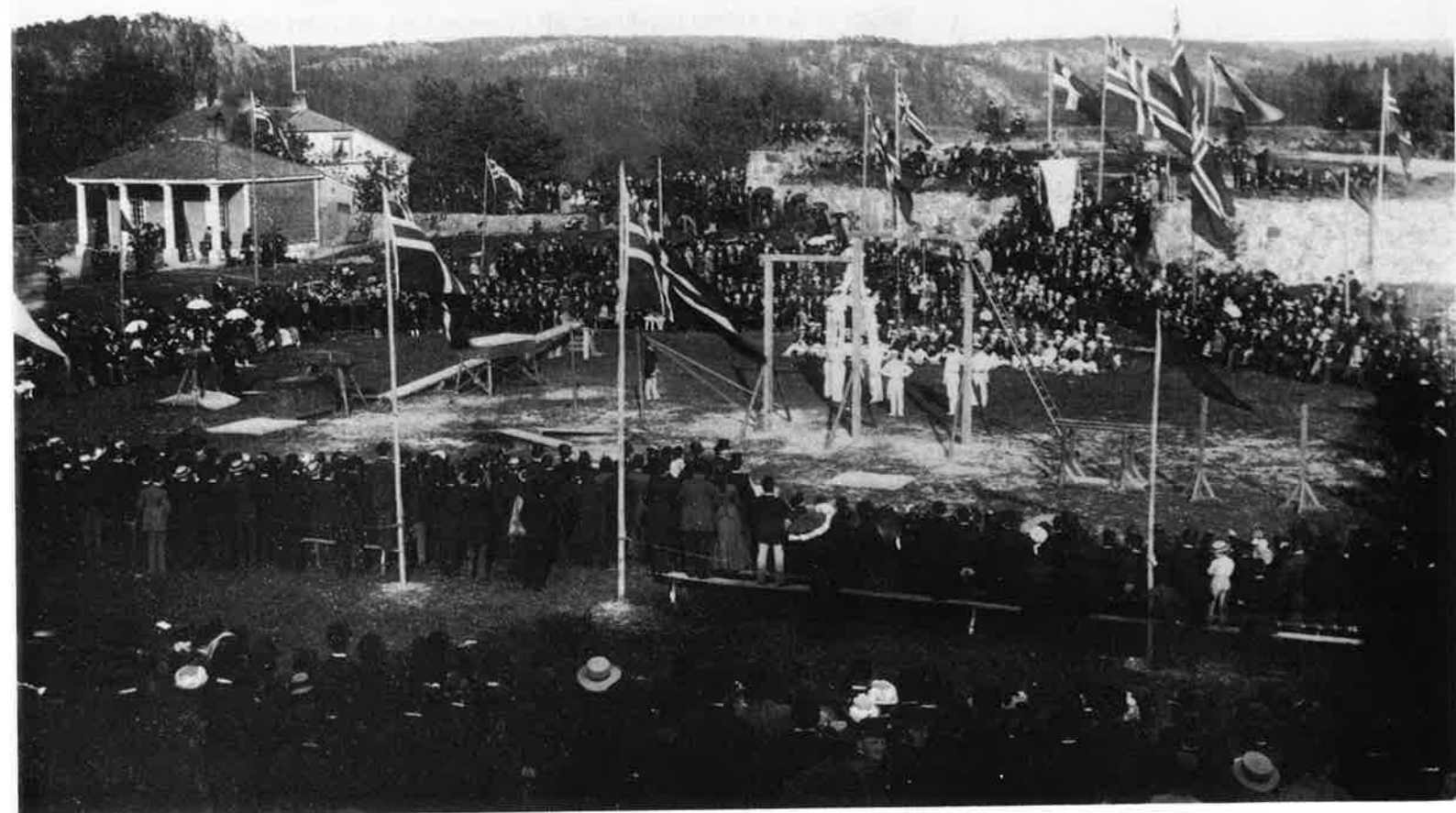
Om gründernes innsats ikke fikk så stor virkning på lang sikt, ville en ikke ha kommet så raskt i gang uten dem.

Stockingers opphold og virke i Christiania skulle ikke bli av lang varighet. Allerede høsten 1856 la han veien til Arendal, der en turnforening så dagens lys mindre enn et år senere:

«Det var en naturlig Følge, at de gode Resultater, man havde opnaaet i Christiania for Turnsagen maatte afføde Lyst hos ham til fortsat Virke, og saasnart Vinteren var over udstedte han sammen med Bogtrykker T.D. Hjortøy under 14de Mai nedenstaaende Indbydelse til Oprettelse af Arendals Turnforening, der konstitueredes 17de Mai 1857.»

Det møtte ikke så mange på dette første møte, og det kostet arbeid å vinne gjennomslag for en sak som så til de grader var ukjent. Men det lyktes, og Stockinger kunne skrive:

«Angaaende Foreningens Status i den første Periode udviser Protokol-

De var tidlig ute, østfoldingene. I 1884, to år før den første nasjonale turnfest og seks år før forbundet, ble Iste Smaalenske Turnfest arrangert i Fredrikshald. Det var stil over forestillingen, og godt med folk.

len, at der ialt har været 243 Medlemmer, hvoraf en Tredjedel ældre Mænd, der vilde støtte Foreningen ved at yde Kontingent.»

Følger vi den videre utvikling, alt i førhistorisk tid (vårt egentlig nullpunkt er 25. mai 1890), støter vi på i hvert fall *fire* interessante ting: Hvordan en forening er skapt langt nord i landet, hvordan pulsslagene gikk på to sider av Christianiafjorden, og hvordan en fremmed fugl kom freidig inn i miljøet.

Det er klart at det er forbausende tidlig når Tromsø Turnforening er stiftet 29. april 1862. Tilførselsveiene var lange opp dit. Så skal vi vite at Tromsø ikke alltid gjorde seg avhengig av disse veiene; f.eks. kjenner vi et skirenn — sikkert blant verdens første — en halv menneskealder tidligere. Det var også slik at stifterne ikke alltid fulgte regelen om å holde seg til én idrett. Aktiv bak mye av det som skjedde på sportsfronten var Johannes *Steen*, han var også allsidig nok til å bli landets statsminister i 1891.

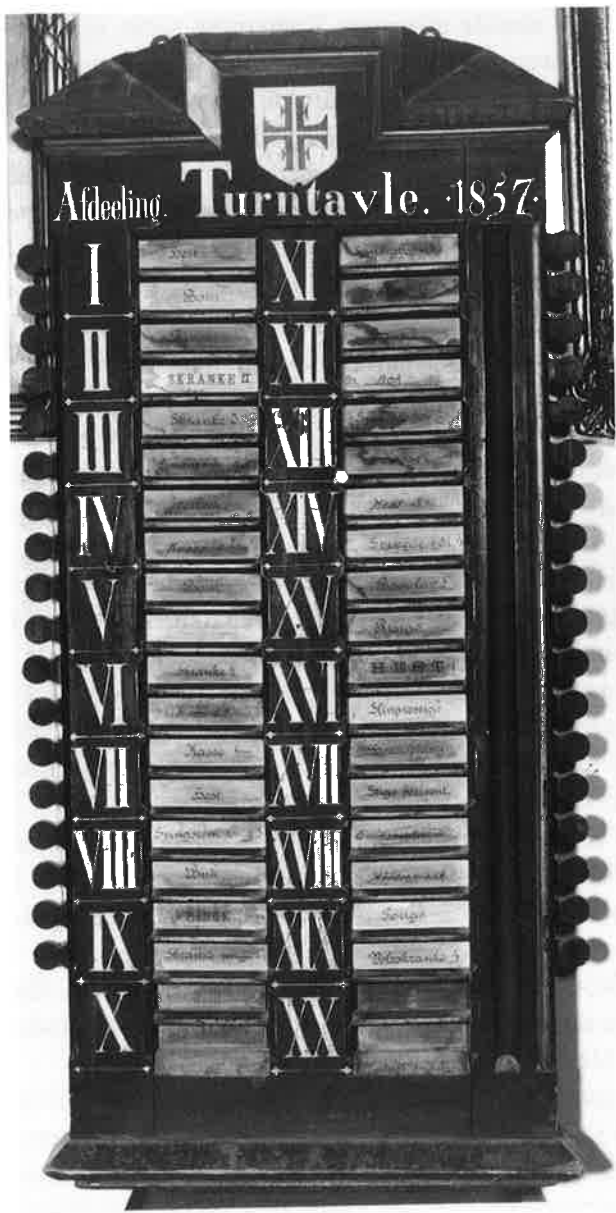
Vestfold fikk *tre* turnforeninger i 1860-årene: Horten 1860, Tønsberg 1864, Larvik 1865. Ikke noe annet fylke fikk så mange så tidlig. Begivenhetene kom senere på den andre siden av fjorden: Moss 1877, Fredrikshald 1879. Fredrikstad 1881, Sarpsborg 1886. Til gjengjeld skulle nettopp Smaalenene bli noe av bærebjelken da det unge forbund startet byggingen av *sin* organisasjon.

Det fins ikke noe materiale som kan forklare disse forskjeller. Det er ikke noe som tyder på at Vestfold var tidligere utviklet, eller at Østfold i sin tur skulle ha de dyktigste organisasjonsfolkene. Det vi vet, er at alt sammen var deler av den spennende virkelighet som omga gymnastikk og turns pionertid. Det fantes ingen oppskrifter. Den eldste av foreningene langs fjorden, Hortens Turnforening, lar oss ellers forstå at det ikke var så lett alltid:

«1865 blev rik på generalforsamlinger. Ikke mindre enn åtte ganger blev medlemmene trommet sammen for å ta standpunkt til forskjellige spørsmål som meldte seg i foreningsarbeidet. Allerede 27. april var det nytt møte, hvor formannen oplyste at «Opraabet til Stedets Indvaanere hadde resulteret i 44 Nyindmeldelser og at man hadde sendt Ansøgning til Marindepartementet om at faa Tilladelse til at benytte Marinens Exercerhuus, som var ferdigbygget i 1862, med de derværende Turnapparater til Turn- og Gymnastikøvelser.»»

Ikke alle foreninger fulgte mønsteret, om det nå var noe. Sommeren 1882 var en gruppe norske studenter på turnfest i Stockholm. Blant lederne var stud. theol. Jacob *Berle*, 1859—1936. Berle skulle bli kjent i andre sammenheng, også blant turnerne. Foreningen — Norske Studenter gymnastik- og fegteforening — ble stiftet i september samme år, og gjorde en like kort som glansfull karriere. Den vant like godt troppskonkurransen ved de nasjonale turnfester i 1886 og 1890. Senere ble det vanskelig å holde troppene samlet. Her var eksamenslesning, hjemreiser fra Christiania og andre ting.

Spør vi om hva som satte turnforeningene i gang, hva som var den egentlige foranledning, er svaret i hvert fall ikke samfunnet som omga dem. Det var ingen organisert idrett i Norge i 1850-årene, og loven om kroppsøving i skolen var nærmest uten praktisk betydning. En var omgitt av unionstid, men det gikk en nasjonal bølge over landet. Den kom til uttrykk gjennom Centralforening og skytterlag, men var neppe direkte årsak til dannelse av turnforeninger.

Blant de virkelige klenodier Oslo Turnforening fikk reddet unna brannen, er denne turntavle. Den er noe under mannshøyde, ytterst solid, og den fungerer — om en skulle ønske det. Tavlen er, som en ser, fra 1857 — det år landets første turnhall ble innviet.

Da Centralforeningen i 1861 sendte ut sin innbydelse het det innledningsvis:

«Denne Centralforening skulde efter vor Formening virke til: Indførelse af Legems- og de lettere militære Vaabenøvelser i Skolerne.»

Det kan synes som om denne oppgave var tatt hånd om, en lovgivning som begynte 1816 fastslo detaljerte regler i 1850 og 1860, men loven var én ting, praksis en annen. Her var mangel på egnede lokaler, det manglet utdannede lærere, og skolens interesse for gymnastikkfaget var liten. De nye turnforeninger hadde i det hele tatt ikke mye å hente her.

Fram gjennom midten av forrige århundre kom indre og ytre hendinger, og spenninger, til å bygge forsvarsviljen. Forholdet ble også reflektert på idretten, som — heter det — «i Farens Stund gjør Borgeren til en modig og udholdende Fædrelandsforsvarer». De unge turnforeninger hadde elementer av oppstilling og marsj, og i tallrike sanger ble patriotisme gjort til den største dyd. I sin grunnholdning derimot var turnforeningen alltid en sivil institusjon, som ikke kan sees å ha vært påvirket av nasjonale stemninger.

En kan spørre i hvilken grad *avisene* kom til å bidra. Nå er det så at det dukket opp nye foreninger, og det betyr igjen at en nyhetsformidling må ha funnet sted, og har funnet sine veier. Avisen bidro nok, men opplysningene var sparsomme. Dagsavisene var få og små, og spesialavisen ble rotfast først i 1880-årene, etter å ha gjort de første forsøk 20 år tidligere. Når det gjelder avisen i 1850-årene skal vi forresten være oppmerksom på hva Joseph Stockinger skrev i 1882 (om stiftelsen i Arendal):

«... den (Sagen) var forøvrig bleven godt forberedt ved Avisberetningerne om Christiania Turnforenings offentlige Fremtræden.»

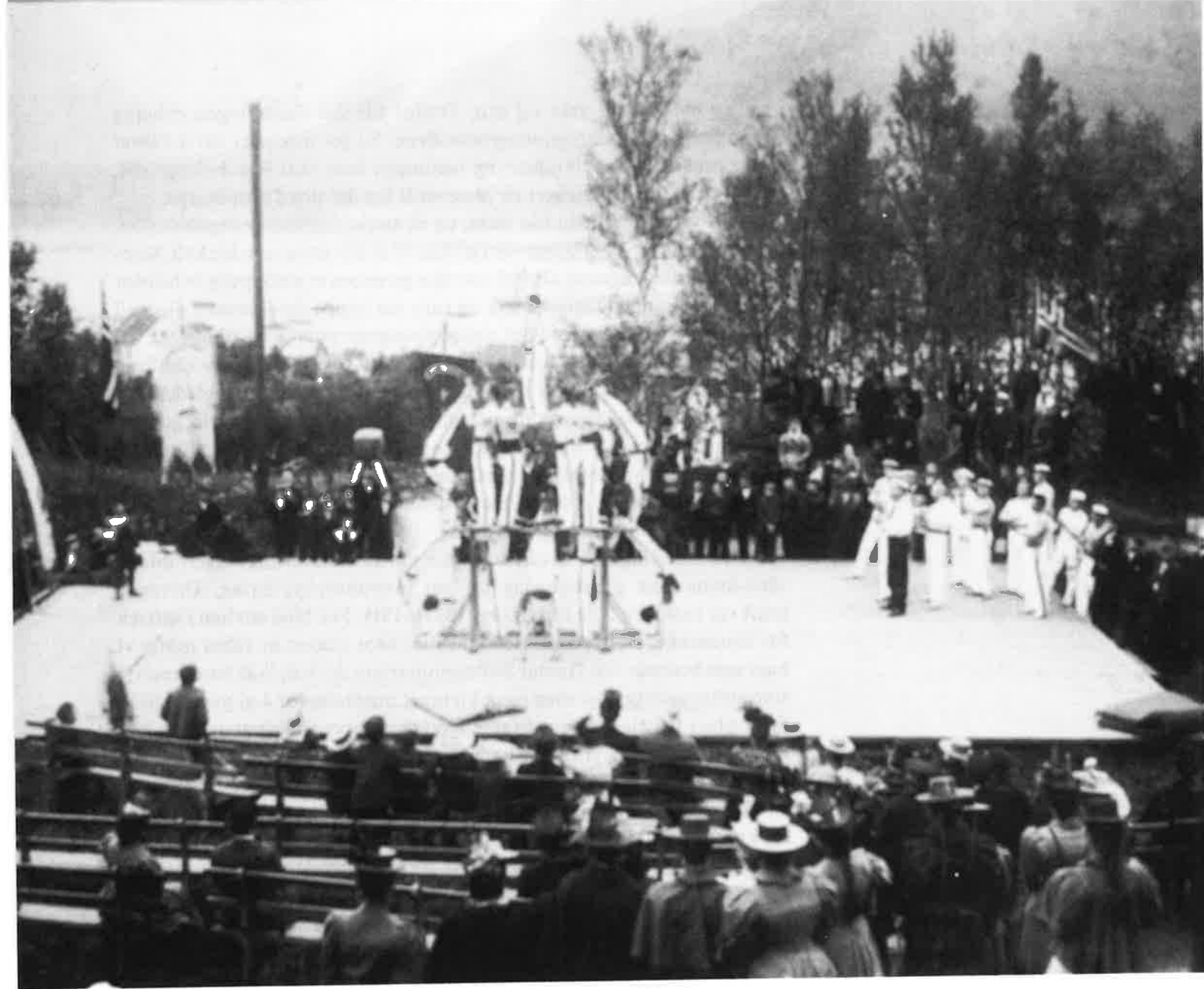
Tilbake står den kanskje viktigste formidler; menneskene. Øyenvitnene så å si.

Vi har sett hvordan Stockinger kom til Christiania og til Arendal. De tre foreninger som fulgte etter har pekt på det vi gjerne må kalle den gode smitteeffekt; godt nytt ble spredt, også i en tid med lange linjer.

Formidlingen kunne gå via studenter som lå i Christiania, som turnet og som senere tok med seg kunnskaper hjem. Her kunne være embetsmenn som hadde vært i hovedstaden, eller lenger ute i verden, og kom hjem med ideer om gymnastikk. Vi har eksempler. Wilh. *Jacobsen*, 1831—1906, studerte først i Tyskland og senere i Christiania, hvor han var medlem av turnforeningen. I 1858 fikk han stilling som telegrafinspektør i Stavanger, resultat Stavanger Turnforening 17. mai 1861. C.O. *Lützow*, 1839—1924, kom som edsvoren fullmektig til Tønsberg i 1863, og fikk i gang turnforening i 1864. Hjem fra Christiania etter endt utdanning reiste Fredrikshalds Edvard *Sem*, 1859—1946, og Fredrikstads Fritjof *Støp*, 1861—1942. *Deres* betydning strakk seg langt utover hjembyene, men deler av samme mønster er de.

Her var også en gruppe som ikke reiste med budskapet, men som på stedet bidro ved stiftelsen og ofte det som mer var. Det er hevdet at *offiserene* var for dominerende i vår unge idrett. Så kan ikke sees å ha vært tilfelle i gymnastikk og turn. Visst hadde de kraftige utblåsninger da systemstriden gikk som verst, og det kunne herske uenighet om hvordan en tropp skulle kommanderes. På den annen side var offiserene nyttige ledd i det daglige arbeid. Mange steder var de jo de eneste som kunne.

Mennene bak foreningene — stiftere, instruktører, formidlere, medarbeidere — kan ikke oppfattes som en enhetlig gruppe. Her var forskjeller

Pionertid nord i landet. Turnoppvisning på Alfheim i Tromsø ved det Iste Haalogalandske Turnstevne 1898. Tidsriktig er både turnernes pyramide og kvinnenenes hatter.

i miljø, utdanning, yrke og syn. Derfor ble det heller ingen enhetlig behandling av organisasjonsspørsmålene. Vi ser ulikheter såvel i lover som i praktiske fortolkninger og løsninger, men skal ikke beklage det. Mangfoldet ble helt sikkert en plussverdi for det unge turn-Norge.

Så vet vi at nordmenn har vært, og er, sterkt opptatt av organisasjon. Særlig i 1850- og 1860-årene var en vitne til et fenomen som ble kalt *Associationsaanden*, og som kom til uttrykk gjennom et ustoppelig behov for sammenslutninger. Gymnastikk og turn var neppe det letteste å gjøre til gjenstand for assosiasjon; det tjener pionerene ytterligere til ære.

God grobunn for organisert idrett ga 1850- og 1860-årenes samfunn ikke. Det var ikke plass for det en gjerne vil kalle unyttige gleder; for mange var det ikke engang ansett som passende! Dette har særlig adresse til kvinnene; som turnere kom de ikke skikkelig i gang før mot slutten av århundret. Det var så mange skranker å passere, her krevdes mot og ofte tålmodighet. En har lov til å tro at denne siste egenskap neppe var den som sterkest preget de unge turnere.

De første glimt av forståelse møtte en da Centralforeningen midt i 1860-årene fikk gjennomslag for sin instruktør opplæring. Drivende kraft var teologen Nils *Hertzberg*, 1827—1911. Fra 1866 sto han i spissen for sommerkurs ved Asker Seminarium. Mot slutten av tiåret møter vi ham som bestyrer ved Hamar Stiftsseminarium der han ikke bare lanserte sine guttesamlinger — men også kjempet utrettelig for å gi gymnastikkfaget plass i skolen. Årene bragte Hertzberg bort fra idretten, men han glemte den ikke, og vi finner ham som formann i dommerkomiteen ved den første nasjonale turnfest i Fredrikshald 1886.

Våre eldste foreninger følger stort sett samme oppskrift ved stiftelsen. En kunngjøring i avisen innbyr interesserte til møte; her blir turningens nytte og velgjørende innflytelse nøye forklart, og de første medlemmer tegnet. Så mange varianter å velge mellom hadde en neppe.

Det var i sangforeningen ideen om en Drammens Turnforening kom opp, og 4. oktober 1857 var det innkalt til møte:

«Det var fin stemning på møtet, og det tok ikke lang tid å bli enige. Drammens Turnforening var en realitet og tre av byens fremtredende menn dannet en komite som skulle utarbeide lover etc.» Komiteen kastet ikke bort tiden: «Allerede søndag 11. oktober hadde den sine forslag klare, og den første generalforsamling ble avholdt.»

I Vestlandske Tidende 2. oktober 1858 sto et inserat undertegnet «Flere»:

«At medvirke til Dannelse af en Turnforening her i Byen, er Hensigten med disse Linier. Og ligesaa antageligt som det er, at ret mange — ældre som yngre — med sand Lyst vilde slutte sig til en saadan Forening, lige forvisset holder man sig om, at her finnes Redebonhet som ville støtte en Sag, der visselig fortjener Navn af velgjørende og forædlende.»

Byen er Kristiansand, og turnforening ble det. Begynnelsen var ikke alltid det vanskeligste. Trondhjems Turnforening ble stiftet 4. februar 1858:

«Så ung og ukjent som enhver form for kroppsøving var her i landet ved midten av forrige hundreår, skulle en tro at de første steg idretten tok her nordenfjelds . . . måtte bli famlende. Det var imidlertid ikke tilfelle. Det var skolerte menn som sto faddere. De visste hva de hadde å gjøre, visste hva som var formålet med foreningen, og forsto meget godt å organisere det hele.»

Visst skulle det oppstå vanskeligheter senere, men altså starten gikk i mange tilfeller greit. En må bli imponert også når en ser hvordan de første foreninger møtte de første store krav. Det gjaldt et sted å være; Christiania åpnet sin turnhall i 1857, Trondhjem i 1863 og Arendal i 1870. Det gjaldt det kanskje vanskeligste, noen til å lære bort. Med hensyn til instruktører var det ofte slik at en i den første tiden ofte og gjerne hentet dem sørfra. Trondhjem hadde en særdeles aktiv og allsidig hjelper i tyskeren Goldammer. Han står som redaktør av Norges første spesialtidsskrift for idrett, *Norsk Turn-Tidende*, 1861—1862. Han utga læreboken «Veiledning i Turnkunsten», 1864. Som instruktør gjestespilte han i Tromsø.

Den første norske turnlærer var Peter *Clausen*, 1836—1909. Han var født i Holmestrand, men dro tidlig til Christiania for å lære handel, og i 1856 finner vi ham som medlem i turnforeningen. I 1861 får han stipend. Han skal «under et Aars Ophold i Tyskland uddanne sig til Turnlærer med Forpligtelse til efter sin Hjemkomst at virke som Turnlærer i sit Fædreland».

Også her kom ideen fra Stockinger. I 1859 hadde han foreslått at Christiania Turnforening skulle søke et statsstipend for å få «en videnskapelig dannet norskfødt Mand». Denne skulle «tillige uddanne saadanne unge Mænd til Turnlærere, der have valgt Lærerstanden som deres Livstilling».

Nå ble det mest Christiania Turnforening for Peter Clausen, som fra 1862 og en lang menneskealder fremover ble en kjent skikkelse i gymnastikk- og turnkretser. Ideen med å gjøre ham til riksinstruktør ble vanskelig i en tid med svake kommunikasjoner og enda svakere økonomi.

All entusiasme fra turnsportens unge foregangsmenn og de uomtvistelige resultater de nådde, kunne ikke hindre at det i flere foreninger oppsto ufrivillige pauser. I andre ble det nødvendig med hjelp utenfra. Faktisk er det bare Christiania Turnforening som har levd sitt liv uten stopp og uten støtte.

Det som ikke sjelden hendte, var at en leder flyttet fra stedet, at en avholdt og dyktig lærer sluttet, eller rett og slett at interessen dabbet. Fredriksstad Turnforening ble stiftet i 1858, 1861, 1869, 1873 og 1878 før det endelig holdt i 1881. En slik serie var ikke alminnelig, men det hvilte et sterkt press mot de unge foreninger.

Da Centralforeningen ble stiftet i 1861 fulgte en rekke skytterlag og våpenøvelsesforeninger. Opplært av sin moderorganisasjon følte mange av disse seg ansvarlig for all idrett på sine steder, og det var naturlig for dem å tre til der turnforeningene var i nød. Skytterne hadde gjerne ressurser. Det hendte blant annet i Drammen, Trondhjem og Arendal. Ingen turnforening gikk inn i samarbeidet med glede, og det ble aldri opprettholdt lenger enn strengt nødvendig.

Ingen skal være i tvil om at landets første turnforeninger var ledet av menn med praktisk sans. På annen måte ville det knapt gått. Her kunne aldri bli snakk om å bygge foreningen over en bestemt organisasjonsmodell. Organisasjonen fikk bli et resultat av den virkelighet som omga foreningen, blant annet de lokale forhold.

Like fullt, et fast punkt måtte foreningen ha, i lover og regelverk. Lovene kom, sammen med de første stiftere, sørfra — og i Christiania Turnforenings første paragraf sies det klart fra hvordan en vil oppnå hva: «... Turnforeningen er grundet paa det tyske Turnvæsens Principer, og

dens Hensigt er altsaa gjennom Turnøvelser at udvikle og styrke det menneskelige Legeme.»

I Trondhjems Turnforening sies det tre år senere om formålet: « . . . ved Legemsøvelser væsentlig hentet fra det tyske Turnvæsens System, at styrke og udvikle Legemet og vedligeholde Sundheden.»

Kristiansand samme år nevner ikke systemet: «Foreningens Øiemed er ved Turnøvelser at udvikle og styrke Legemet.»

Nå skulle striden om systemene ha virkninger langt utover disse skriftlige formuleringer, men ikke i 1850- og 1860-årene, og ikke så mye i de første foreningers hverdag. Ideologiene fikk vente.

Mot slutten av 1850-årene ble det tatt kontakt over foreningsgrensene. Senere skulle det bli et stigende behov for samarbeid. Særlig klart er dette uttrykt av Raol *Heide* — senere kjent og aktet Frankrike-nordmann — etter at han hadde vært med Christiania Turnforening på Arendals-ferd 17. mai 1882:

«Min Formening om Arendals Turnforening er, at omendskjønt den visselig bliver ledet meget tilfredsstillende og eier mange dygtige Kræfter blandt Turnerne, saa vil der dog inden de større Foreninger stadig gjøres Fremskridt, som baade den Ledende og Turnerne paa et saa lidet Sted som Arendal ikke godt kan følge med i, ifald der ikke oftere end nu er Tilfældet sendes Repræsentanter til de større Opvisninger i Aarets Løb, der vilde, tror jeg, baade læres adskilligt og vækkes større Interesse for Turn-sagen i sin Helhed, om de forskjellige Turnforeningers Medlemmer hadde Anledning til at komme sammen lidt oftere til Fællesturning.»

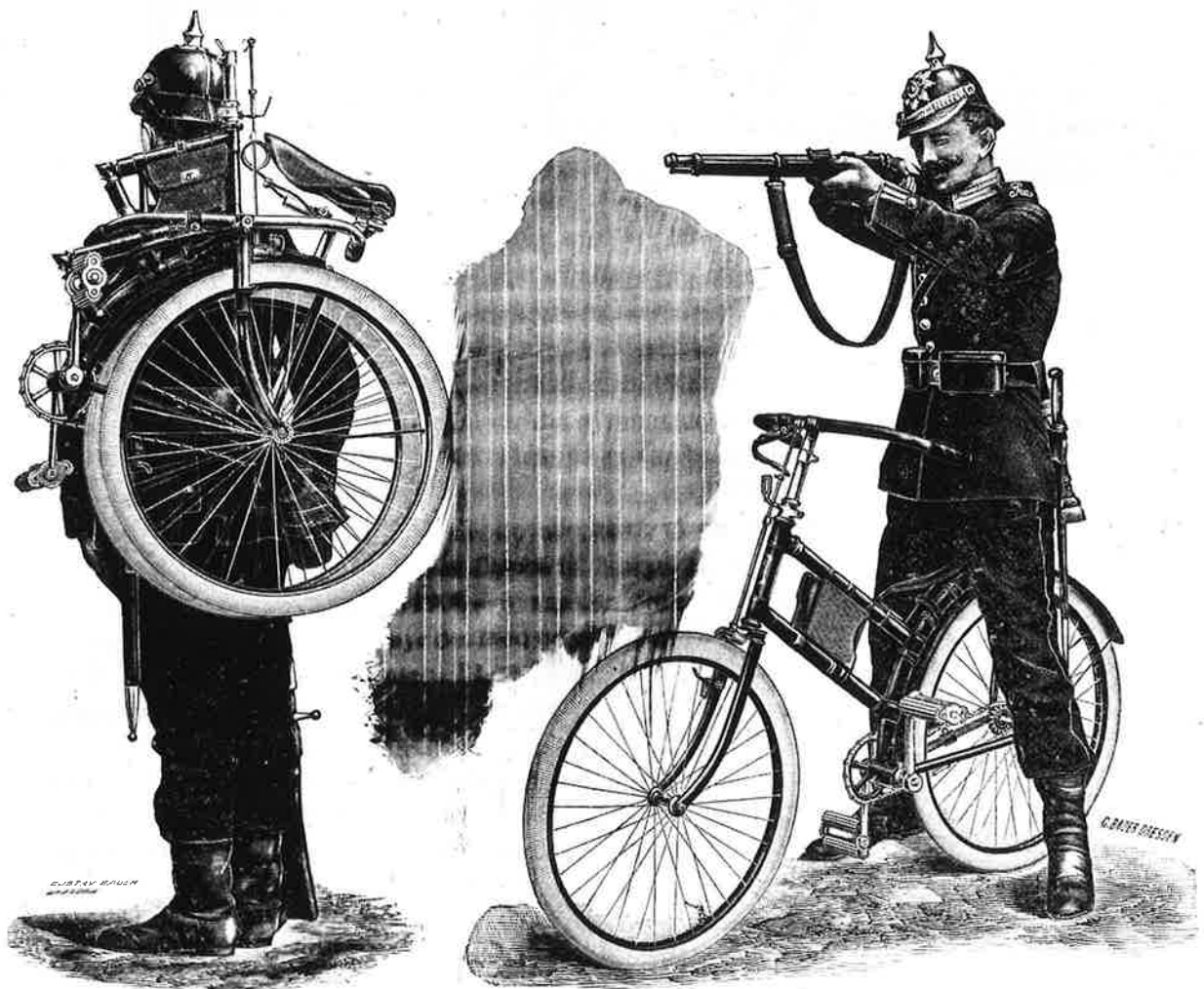
2. Turnforeningen, mer enn turn

Vi har sett hvordan ordbruken kunne variere i de første foreningers tekster. Noen skriver turnøvelser, andre turn- og legemsøvelser, igjen andre anvender uttrykket legemsøvelser.

Nå kan det ene ha vært like riktig som det andre, dessuten er det ikke formuleringen av formålsparagrafen som avgjør en organisasjons trivsel. Når vi skal interessere oss for innholdet i turnforeningens dagligliv, er det — blant annet — fordi det ikke forelå noen anvisninger. At det skulle være turn og etter hvert gymnastikk var greit nok, men allerede her var det plass for mye, og det sto slett ikke skrevet at en behøvde å stoppe ved dette. En ting var hva disse pionerer fikk seg tildelt pr. definisjon, noe ganske annet var den oppfatning de hadde, og de tradisjoner som allerede var skapt. Her var det også spørsmål om hva som falt naturlig, og dermed føltes riktig.

Årtiene som omga de første turnforeninger var en *alvorlig* tid. Det ble spurt om hensikten med tingene og nytten av dem. Det kan synes som om lekens vekstmuligheter ikke var de beste.

Jo, visst var det mer enn turn. Det må ellers sies at dette utstyr kom før Egebergs ærespris. Det er kalt Seidel & Naumanns Militærvelociped og er hentet fra en 100 år gammel tegning i Norsk Idrætsblad.

Det er fra denne tid vi henter noen av de første kjente definisjoner av turn og idrett.

Christiania Turnforening var først, og allerede i stiftelsesåret 1855 skaffer foreningen seg det vi gjerne må kalle en begrunnelse. Her heter det at «Hensigtsmæssige Legemsøvelser er for enhver Alder, ethvert Kjøen af udmærket gavnlig Virkning til Sundhedens Vedligeholdelse,» likesom det understrekes at «En let og med Behændighed udført Øvelse er (derfor) Tegn paa, at Villien har fuld Magt over det Organ, som bevæges, ligesom det ogsaa beviser at Legemets Kraft svarer til Villien.» Ikke er dette så tungt, og så får en bare ta noen hensyn: «Ligeledes maa Levemaaden, Kosten, Beskjæftigelsen og Kjøenslivet tages Hensyn til. Hvo, der vil foretage Turnøvelser har at vogte sig for Udskeielser i alle Retninger, hvis han ikke vil svække istedetfor at styrke sig herved.»

Vi har sett hvordan Centralforeningen, i sine tekster seks år senere, var betydelig tyngre på labben. Her brukes flere store bokstaver, og en er mindre personlig. Det blir snakket om bevisstheten om å ha et sunt og sterkt legeme «indøvet i den vaabendygtige Mands Færdigheder, meddeler derhos ogsaa den Uforfærdethed og Selvtillid, der i Farens Stund gjør Borgegen til en modig og udholdende Fædrelandsforsvarer.»

En kan være i tvil om utøveren tenkte så mye på akkurat dette.

Gjevest var skøyter. Værings foto av maleriet fra pionertidens Trondhjem viser banen på Gasverkstomten, med Domkirken i bakgrunnen. Under turnlærer Peter Clausen, hvis virksomhet på Christianiafjorden også gjorde ham til Norges første skøytelærer.

Fektingen sto sterkt blant turnerne. Det skyldtes ikke minst Raol Heide, som også var en glimrende turner.

Det skal ellers ikke herske tvil om at pionertidens organisasjonsmennene hadde sine bud å gå til. Om de tok med seg tekstenes patos tilbake til dagliglivet, er det vi har reist tvil om.

Forresten var det slett ikke bare idrett våre første turnforeninger kom til å interessere seg for. Den håndverkerforening som gikk forut for Christiania Turnforening hadde *sangøvelser* blant formålene. Drammens Turn ble, slik vi har sett, unnfanget i byens sangermiljø.

Norsk Skytter- og Jagt-Tidende, som i årene 1862—1865 ble det første systematiske forsøk på å få til et spesialtidsskrift for idrett, skriver høsten 1864:

«Ved Udgivelsen af nærværende Tidende var det vort Ønske og Haab at kunne virke i Mandssangerforeningernes Interesse. Vel kunde disse Foreninger og deres Virksomhed ikke direkte henføres under den Farstak op gennem Tidendes Titel.» Men en antar at mange idretts

også er sangere. Antagelsen var nok riktig. At den ikke hjalp det lille bladet til et lenger liv, er en annen sak.

Det er to idrettsgrener vi tidlig finner i turnforeningens repertoar, *bryting* og *fekting*. Den første en klassisk utfoldelse, den andre en sentral del av et militært opplærings- og atferdsmønster. Feks. var Carl *Sylov*, forbundets andre president, ofte omtalt som Christianias mest populære gymnastikk- og fektelærer. Det falt ingen inn å trekke skille.

Vi har sett hvordan studentene fikk sin gymnastikk- og fekteforening, men det var ikke tidlig, og ikke var foreningen typisk. Høsten 1862 har Kristiansands Turnforening et tillegg til sin kunngjøring:

«Foruden de sedvanlige Turnøvelser, vil ogsaa de, som maatte ønske det, faa Anledning til at erhverve sig Færdighed i Vaabenbrug, samt i Hugning og Fegtning.»

På dette tidspunkt gled turnforeningen i Kristiansand inn i skyggen av et nystiftet skytterlag, men fektingen i turnforeningene var slett ikke alltid svar på Centralforeningens ønske om å skape fedrelandsforsvarere. På Wilh. von Hannos kjente akvarell fra landets første turnhall er det to fektere vi ser i forgrunnen, og i Christiania ble det aldri inngått noe ekteskap mellom turnere og våpenøvere.

Brytingen hører også til de grener som tidlig fant plass i turnforeningene, og som hadde stor nytte av miljøet. Det begynte uhyøytidelig og ikke med tanke på noen snarlig organisasjon. Mot slutten av 1880-årene ble det i turnregi gjort forsøk med penthatlon. Denne femkamp inneholdt, foruten bryting, manndomsprøver i lengdesprang, løp, diskos og spydkast. Dermed var det bygget bro over til enda en gren, og der skulle samarbeidet bli mer enn en episode i de to idretters liv.

Kappgang kom tidlig til å bli en populær sommersport i turnforeningene. Årsakene er minst to; dels ser en et direkte slektskap med fedrenes turnfart, dels drev Centralforeningen en omfattende propaganda nettopp for gang.

Turnfart var forresten et spennende innslag i de første foreningers første programmer. Utfoldelsen fulgte den tyske turn sørfra, og kan meget vel ha utgangspunkt i håndverkernes vandreliv. En kveld i august 1855, ikke lenge etter starten, kunne Christianias overturner fortelle at det var planlagt en turnfart til Hønefossen, «Veilængde 4½ Mil frem og do. tilbage, som skulde klares fra Lørdag Aften til Mandag Morgen.» Det ble sunget og det ble marsjert, og ingen av vandringsmennene meldte forfall til turnøvelsene mandag kveld! Også Arendal og de andre pionerene dyrket turnfarten. Fram for alt synes den å ha kombinert det sosiale med det idrettslige, og redd for strabaser var turnerne ikke.

Når Centralforeningen drev omfattende propaganda for gang, hadde det noen iøynefallende årsaker. Viktigst var det at det ble stilt beskjedne krav til baner og utstyr, og det passet godt i foreningens viktigste nedslagsfelt, landsbygda.

Men det ble gått i byene også. Det kan gjerne ha vært en tilfeldighet, men i hvert fall finner vi en tankevekkende uttalelse som tar sitt utgangspunkt nettopp i gang. Det skjedde senhøstes 1881, arrangør var Christiania Turnforening — og i en tale ved premieutdelingen uttaler turnlærer Hartvig *Nissen* (han fortsatte sitt virke i Drammen, innen han utvandret til Amerika): «--- han knyttede i en Tale Ønskeligheden om, at al Sport kom ind under Turnforeningen, som den egentlige Skole til Uddannelse af Sportsmænd. Naar Turnforeningen ikke tidligere har givet sig af med

Sporten, da maatte Grunden søges i, at den hidtil havde hat nok med sig selv og sin Existence — men nu syntes Tiden at være kommet til, at den med Kraft og Ild kunne trekke de forskjellige Sportsgrene til sig.»

De var svære til å tale den gang, men la oss om et øyeblikk se litt på tankegangen.

Mer enn en parentes for turnerne ble den utfoldelse som lenge var kalt folkegymnastik, for via idræt å få navnet *friidrett*.

Uttrykket folkegymnastik — også her synes Stockinger å ha vært opphavsmann — er allerede illustrerende. Her tenkte en på øvelser som ikke gikk under tysk eller svensk turn, på sprang, løp og kast, som kunne dyrkes friere og mindre formelt. Denne frihet passet særlig godt for foreninger som hverken hadde hus eller særlig materiell, og sommers tider var folkegymnastikk naturlig å ty til også for ellers velbergede foreninger. Folkegymnastikken sprang ut av turnforeningen — hvor skulle den ellers ha fått fotfeste — og trivdes der. Denne uskylds- og pionertid kunne bare ikke vare. De praktiske problemer som var knyttet til øvelser og regler kunne en alltid løse. Verre var organisasjonssiden. For gymnastikk og turn kunne idræt aldri bli mer enn nummer to, og det passet — som en må forstå — ikke alle. På den annen side hadde nye organisasjoner/lag ikke den bærekraft som skulle til. Det oppsto uro, og den la beslag på oppmerksomheten i nær 20 år.

Når Hartvig Nissen ønsket all sport inn under turnforeningen gir han kanskje ikke uttrykk for noen alminnelig oppfatning, men han rører ved noe viktig. Året er 1881, og det eksisterer ingen særforbund, knapt noen idrettslag utover gymnastikk og turn. En forstår gjerne at turnforeningen oppfatter seg som et naturlig sentrum. Den hadde krefter, den hadde ikke sjelden ideer. Dessuten, kanskje viktigst av alt, den hadde all den utålmodighet som skal prege en pionertid.

Det en savnet ved inngangen til 1880-årene, var et handlekraftig felles forum der tanker kunne prøves og forslag fremmes. Centralforeningen hadde vart i to tiår. Den bidro til å legge forholdene til rette på bygdene, vi har sett at den gjorde noe med instruksjonsspørsmålet, og vi vet at den var flittig med sin propaganda. Hva den manglet, var effektive organisasjonsledd der ting kunne skje, og der et gryende organisasjonsliv kunne samordnes. Foreningen hadde sin bestyrelse, sin generalforsamling og sin representantforsamling, men alle satt i Christiania. Mot slutten av århundret var foreningen sterkt opptatt av å skape regionale organisasjonsledd, men det var mest fordi den så sin posisjon truet.

Det som dermed sto igjen, var en utstrakt frihet for den enkelte turnforening, og det enkelte lokalmiljø, til å velge løsninger. En gikk inn i en prosess, og at den i de fleste tilfeller var nyttig, er hevet over tvil. Dersom en leser beretningene fra våre eldste foreninger, og det bør en gjøre, finner en fort ut at de ofte ønsket å utvide virksomheten. Noen ganger med aktiviteter tilpasset lokalforhold og klima, men ikke alltid. Noen ganger med hell, men slett ikke alltid. Det viktigste var bare ikke resultatene, men at vår eldste organiserte idrett gikk foran med ideer, og vant erfaringer som senere, ofte, kom andre til gode. I «Fredrikshalds Turnforening gjennom 75 år», Halden 1954, kan vi lese:

« . . . foreningens virksomhet begrenset seg ikke bare til turning. Det kom fra tid til annen forslag om å ta opp andre idrettsgrener . . . Særlig syklingen så ut til å vekke interesse, og styret la i 1884 fram forslag om å ta opp sykkel sport på programmet. Styret innbød til et velocipedparti og

I perioder, og mange steder i Norge, måtte skytterne rykke turnerne til unnsetning. Skytterne hadde en sterk organisasjon fra midten av 1890-årene. I 1897 ble Knut Fauske fra Stange skytterkonge i Trondhjem, og pokalen han vant var en halv meter høy.

mente foreningen burde kjøpe inn en «velociped» for hvert sjette medlem i sykkelgruppa, men det skulle ikke kjøpes inn mer enn fire sykler.»

Tidspunktene våre sitater hentes fra er ikke likegyldige. Det første er 1881, året da norske turnere begynte sine utferder (le Havre). Det andre er 1884, året da vår første turnkrets (Smaalenene) ble stiftet, og like før nettopp Fredrikshald begynte å sysle med tanken om en nasjonal turnfest. Kjempeoppgaver må dette ha vært, etter tidens mål, men det hindret ikke foregangsmennene i å tenke videre. Og enda er to viktige allianser ikke nevnt, den første inngått i nød, den andre i lyst.

En utstrakt frihet hadde hele tiden preget de forbindelser turnforeningene knyttet. Den samme valgfrihet var ikke tilstede ved de hyppige sammenslutninger mellom turnere og *skytttere*, som i hovedsak hørte 1860-årene til.

Flere forhold kom her til å bli avgjørende. Da Centralforeningen startet sin virksomhet våren 1861 gikk den ut med et opprop som nærmest hemningsløst spilte på fedrelands- og forsvarsbegeistring. Resultatet ble våpenøvelsesforeninger over det ganske land. De skulle ikke nøye seg med å skyte, de hadde legemsøvelser i navn og formål. Moderforeningen stoppet ikke med begeistringen; den sa klart fra at den også — og i høy grad — ønsket medlemmer som:

«... ved at bidrage til Bestridelse af de Udgifter, som uomgjængelig fornødiges til Øiemedets Opnaaelse ... da det netop er blandt denne Klasse af Medborgere, at de pekuniære Kræfter findes.»

Det er ikke sagt at alle disse medborgere var skytttere, men mange av dem var, og de bidro ytterligere til å styrke våpenlagenes stilling. Sterk var den fra før, også fordi myndighetene gikk med.

Alt dette skjedde, og skjedde fort, i en tid da noen av våre turnforeninger arbeidet tungt. Begeistring og pågangsmot hadde vært — og var! — nyttige egenskaper, men ofte savnet nok foreningene en stabil økonomi og litt større forståelse hos myndighetene. Den umiddelbare konkurranse fra våpenlaget gjorde det heller ikke lettere å være turnforening.

Resultatet ble i svært mange tilfeller hva en måtte vente, sammenslutning mellom turnere og våpenøvelsesforeninger. Det skjedde, blant annet, i Horten og Kristiansand i 1863, i Trondheim 1866, i Arendal 1869. Noen enhetlig begrunnelse ble aldri gitt, men sikkert er det at turnforeningen ikke gikk inn i dette samarbeid med noen glede. Joseph Stockinger sier det slik:

«Det viste sig, at var Turnerne end ikke mange, saa var de dog seige i at ville bevare Foreningen, som de ikke vilde udsætte for yderligere Tilbagegang ved den foreslaaede Ordning. Men det var vel den under Sagens Behandling udtalte Tillid til Legemsøvelsernes Betydning og god Samfundsaaend, der bevæget et af Foreningens Æresmedlemmer til at gjenoptage Sammenslutningstanken — tilstillende enhver af de tre Foreninger et udførlig Forslag til Dannelse af en fælles Idrætsforening.»

Tre foreninger er nevnt. Her var rifleskytterlag og skarpskytterkompani som sammen med turn ble «Arendals Forening for Legemsøvelser og Vaabenbrug.»

Historien fra Arendal forteller oss at det var alvor. Ofte hadde en ikke noe valg.

Disse fellesforeninger ble mellomspill i begge greners liv. Idrettslig

Paradegren i idrettens pionertid var banesyklingen. Den bragte norsk idrett dens første verdensmester. Her er Wilhelm Henie – under pilsen – fotografert foran start i VM i Antwerpen 1894, da det skjedde. Også kvinner var med; på Skøyenbanen nær Christiania midt 1890-årene.

hadde de ingen ting felles, organisasjonsmessig svært lite. Ett forhold skal forresten ikke underslås; det hendte nok at skytterne hjalp turnerne over noen kneiker.

Lederne av våre første turnforeninger fulgte våkent med i det som hendte rundt dem. Det var nødvendig, men det forteller også om fantasi og om vilje til å være i tiden. Disse ledere bygde ikke for evigheten da de la et beskjedent grunnlag for det som senere skulle bli en av våre betydeligste idretter, eller da de grep andre grener så å si i farten og søkte å tilpasse dem tid og lokalforhold. Fremtidsrettet var heller ikke fornufts-ekteskapet med skytterne. Det turnlederne i virkeligheten gjorde, var å legge for dagen en betydelig sans for retninger og utviklingslinjer. Vi kunne nesten ha sagt moter. Aldri kom denne sans klarere til syne enn da turnerne kastet sine øyne på *skøytesporten*.

Vi brukte ordet mote. Skøytesporten var den første norske idrett som nådde opp til en slik betegnelse. Den var in 100 år før det moteordet var funnet opp. Det må medgis at det var noen gode grunner. Sporten ble dyrket i full offentlighet — en så og ble sett — den praktiserte et miks av sosial likhet på en tid da likhet var fremmedord. Den spurte ikke så mye om ferdigheten, slik til å begynne med. Den var vår første paradegren. Den var et lykkebarn.

Turnerne hadde en hånd i med da atletikkgrenene startet. Her er to faser av deres liv. Andreas Blochs brytertegning er fra 1891, mens bildet til høyre er fra boksernes første NM, Kristiania 1914.

Og dermed skulle det bare mangle at ikke aktivt oppfinnsomme turnledere grep denne sjansen. Selv hadde jo ikke skøytesporten noen organisasjon. Resultatene ble mange og varierte. Det ble lagt is der den knapt *lot* seg legge. Det ble satt fart i gryende prosjekter. Det ble arrangert løp. Viktigst av alt er den kjensgjerning at det som snart skulle bli vårt første særforbund var med og banet vei for det andre. De to var så forskjellige at det aldri kunne bli et nærmere fellesskap. En skikkelig stimulans var det som ble gitt, og uten å granske motiver kan vi gjerne erklære den som en av de viktigste i vår idrett.

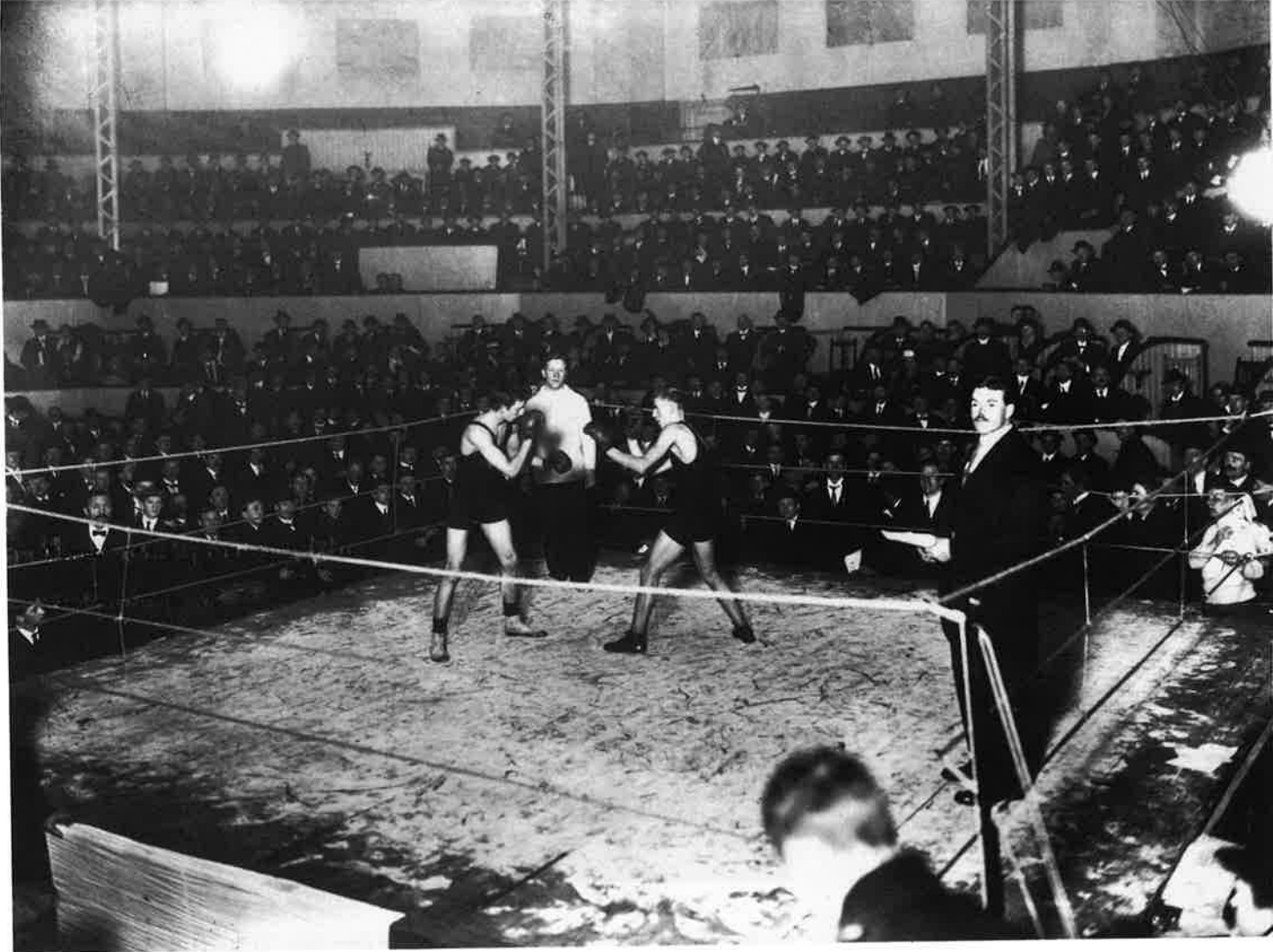
Illustrasjon av dette samarbeid hentes best fra Christiania og Trondhjem, to av de tre byer som — ikke ganske tilfeldig — senere skulle stå bak organiseringen av norsk skøytesport.

Så tidlig som i 1855 foreslo Joseph Stockinger — hvem ellers — anlegg av skøytebane i Christiania. Så dro han til Arendal året etter, og det skulle gå et tiår før nye initiativ ble tatt, og nå praktisk talt samtidig i Christiania og Trondhjem.

Knapt noen i Christiania hadde kunnet unngå å se det som skjedde på fjordisen under Akershus. Her var en idrett i ferd med å bli folkeliv, og det hadde aldri hendt. Bestyrelsen i Christiania Turnforening nøyde seg ikke med å være tilskuer; i februar 1863 kunne en lese i Morgenbladet:

«Idet Direktionen i Christiania Turnforening her tillader sig at indbyde til Deltagelse i en Skøitekapløbning saavel for ikke-Turnere som for Turnere, gjør den det væsentlig dreven af den Interesse som daglig mere og mere viser sig er tilstede for Skøiteløbing, men derhos (dermed) i Erkjendelse af, at omend denne Legemsfærdighed for nærværende ikke trænger saameget til direkte at ophjælpes, saa lider den dog under Mangel paa Ledelse og Organisation. Det maa erkjendes at vort Land, i Retning af dets Ungdoms Færdighed i at bevæge sig hurtig og gratiøst paa Skøiter, staar temmelig langt tilbage, især naar Hensyn tages til at vi i Almindelighed have Is meget oftere, end det er Tilfældet i de fleste andre europeiske Land . . .»

Banen, het det, vil bli bestemt av isforholdene de nærmest foregående dager. Spørsmål om utførelse og bedømmelse lå også arrangørene på hjertet, de ville ikke ha vært turnere ellers:

«Det er et Spørgsmaal som Direktionen ikke kan andet end at dvel ved, og det er hvorvidt det er rigtig at udsætte Præmier for Løbning lige ud, uden at tage Hensyn til Svinger eller iøvrigt elegante og gratiøse Bevægelser og Vendninger (de saakalte Kunster). Vi mener dog at have været fuldstændig berettiget hertil i det Øieblik man ingen kompetent Kampdommer vil kunde have til at bedømme de Præmieverdige Beve gelsers Eleganse og Sikkerhed, og det dessuden maa indrømmes, at det hører en ikke ringe Grad af Sikkerhed og Øvelse til at kunne bevæge sig fremad med Lethed og Hurtighed.»

Ja, direksjonen vil være oppmerksom på kunstene, men så lenge den ikke har faste regler å gå etter vil den ikke kunne ta dem med i bedømmelsen. Tid ble kort sagt avgjørende i vårt første skøyte løp, der 70 deltok og 10.000 så på. Det siste tall får tas med rimelige forbehold.

Løpet var suksess. Nå var en i gang, og et neste naturlige skritt ville være en skøyteklubb. Christiania Skøyteklub ble dannet på et møte i Turnhallen 18. februar 1864. Her ble det blant annet bestemt at tre av styrets medlemmer skulle velges av turnforeningen. Aftenbladet skriver:

«Turnforeningen, der i alt, hvad der efter sin Natur henhører under dens Omraade, stedse har udvirket den rosværdigste Virksomhed, søger i disse dager at afhjælpe et Savn for Hovedstadens i betydelig Tilvæxt værende skøiteløbende Personale, idet den har anmodet 3 Mænd om at sætte sig i Spidsen for Oprettelsen af en Skøiteløberklub, hvormed nærmest vil opnaas at den sunde og saavel af Damer som af Herrer alment

Oluf Wilhelm Falck Ytter var en av dem som betød mest for starten av den organiserte norske idrett. Han var kunnskapsrik, hadde fantasi, og var utrolig allsidig.

yndede Skøiteløpning vil kunne drives den hele Vinter, uden, som nu alltid sker, i Maaneder at afbrydes ved Snefald.»

I skøyteklubbens første bestyrelse satt Oluf Wilhelm *Falck Ytter*, 1832—1914, arbeidssom og allsidig, en av dem som betød svært mye for utviklingen av idretten. Han satt i Centralforeningens bestyrelse 1881—1884; i en pengeknapp tid var han også sekretær. Han stiftet Christiania Skiklub, var med på det meste som hendte på skøyter, og rakk hele tiden å *skrive* — hans «Ude og Inde. Legemsøvelser og Leg, 1867» er et pionerarbeid i vår idrettslitteratur. I 1884 kom Falck Ytter som byfogd til Sarpsborg, der turn og gymnastik skulle nyte godt av hans innsats. Han var medlem i dommerkomiteen ved den første nasjonale turnfest i 1886. Det hører med til historien at han var sin tids mest leste guttebokforfatter (Haakon Haakonson oa), noe som kan ha gjort det lettere for ham å nå fram med ideer og initiativ.

At skøyteklubben i perioder kom til å slite tungt, skal ikke lastes turnerne. De nøyde seg forresten ikke med å rulle alt sammen i gang; en av dem som tok de tyngste tak i kriseårene som fulgte var turnernes første president, Olaf *Petersen*, som formann i Christiania Skøyteklub.

Samarbeidet i Trondhjem sprang ut av noenlunde samme motiver, men fulgte et litt annet mønster. Turnforeningen ga i 1864 plass for skøytesport i sitt program, og tok i 1867 opp spørsmålet om bane. Initiativet lyktes. Banen — som var landfast, ble åpnet samme år som den første i en rekke. Turnernes medvirkning opphørte i 1872, og i 1876 kom Trondhjems Skøyteklub, for å bli.

En kan ofte få inntrykk av at de berørte parter toner dette samarbeid ned til episoder. Det skal de ikke gjøre, for dette er vår idrettshistorie på sitt beste.

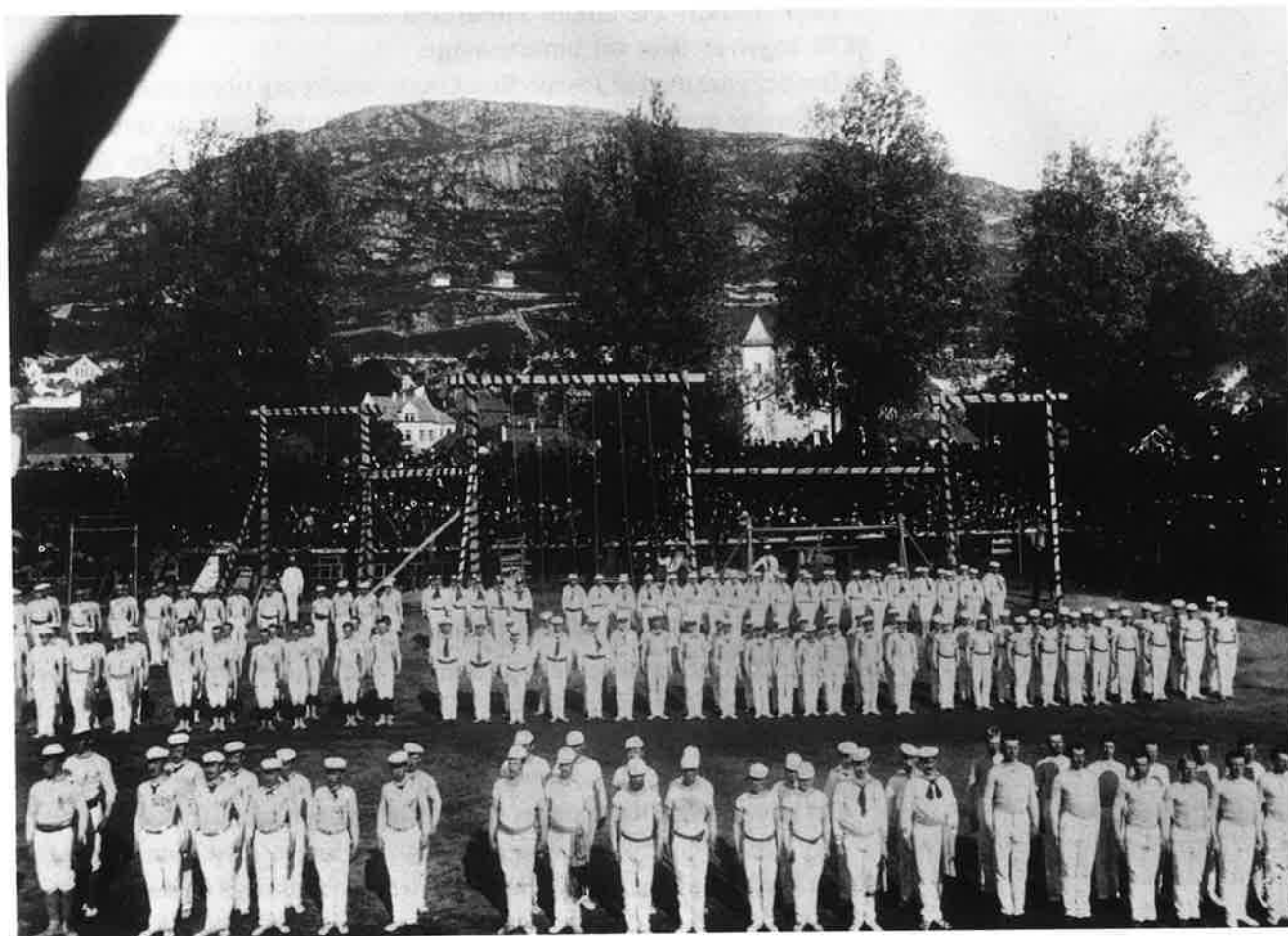
3. *Veien fram til et forbund*

Det finnes ikke noe markert år null i norsk idretts organisasjons-historie. Skytterlag kom tidlig i det nittende århundre, de første turnforeninger like etter midten, og den første fellesorganisasjon i 1861. En skal ikke vente seg for mye om en leter etter linjer og sammenhenger. Heller bør en se organisasjonene for seg, og mot bakgrunn av tid og spesielle forhold.

Den første Centralforening (1861—1893) hadde legemsøvelser i navnet og tok sikte på «alle Samfundsklasser af det norske Folk.» Det var et ærgjerrig mål, om ikke særlig realistisk. Vi har sett at foreningen utrettet en del på instruksjonssiden, både blant seminarister og i skolen. Som midtpunkt i en fellesorganisasjon hadde den få forutsetninger. Den var stiftet av skyttere, og i den leiren skulle interessen forbli. Noe ble sagt om fellesskap i foreningens lover:

«Arbeide for Oprettelse af Skydeselskaber og andre Foreninger til Fremme af Legemsøvelser og Vaabenbrug rundt om i landet; bidrage til disse Foreningers Organisation efter en saavidt mulig ensartet Plan, samt foranstalte større Møder og Sammenkomster . . . »

Turnfesten i Bergen pinsen 1890, rammen om forbundets stiftelse. En 100 år gammel tekst forteller at vi på denne oppstilling ser tropper fra Moss, Skien, Sarpsborg, Stavanger, Trondhjem og Kragerø.

Ikke var det mye å hente her, og vi får aldri vite hva en ensartet plan går ut på.

I 1930 kom beretningen «Norges Turnforbund i 40 år, 1890—1930». Her er Centralforeningen omtalt:

«Det var på enkelte hold sterk motstand mot dannelse av et gymnastikk- og turnforbund og denne motstand må sikkerlig føres tilbake til den annen landsorganisasjon på idrettens område, Centralforeningen, som hadde virket siden 1861 og var stor og sterk.»

Dette er å tillegge foreningen for stor betydning; det kan ikke sees at den på noe punkt stakk kjepper i hjulene. Mot slutten av 1880- og begynnelsen av 1890-årene hadde Centralforeningen nok med sine egne problemer. Dessuten trengte ikke turnerne hjelp til sine utsettelse.

Det skulle gå mer enn 30 år fra det første forslag til samarbeid/sammenslutning til en fikk et forbund. Det er klart at dette er lang tid, men om vi et øyeblikk ser bort fra det som hendte i disse tre tiår, er det en ting vi skal vite. Særforbundsmodellen var ikke kjent i idrettsorganisasjonen. En hadde ingen ting å gå etter, en visste ikke hva en ville oppnå. En visste ikke hvordan det skulle oppnås.

Tidsrommet 1858—1890 var spennende år for gymnastikk og turn. Det var da vårt første særforbund langsomt ble grunnlagt. Det er nødvendig å ta handlingsforløpet nokså utførlig.

Det skulle ikke gå lenge før ønsket om et samarbeid meldte seg i turnleiren. Det kunne være samarbeid på fester og under oppvisninger, samarbeid om opplæring, og ikke minst samordning av *systemer*. Systemene kom både sør- og østfra, og avfødte mer tankegods enn noen annen sak i idrettens samtid.

Flere initiativ ble tatt til samarbeid/sammenslutning; to av dem før 1870, ingen av dem var uinteressante.

Det begynte med at Joseph Stockinger vendte seg til sin moderforening med forslag om å utarbeide en oversikt over turnsakens og foreningenes stilling. Resultatet ble «Generalberetning over de forskjellige Turnforeningers Stilling i Norge, afgiven af Centralforeningen i Christiania (det er turnforeningen)», datert 17. juni 1858.

Christiania Turnforening hadde altså sagt ja, og foreningen sa dette om slike beretninger:

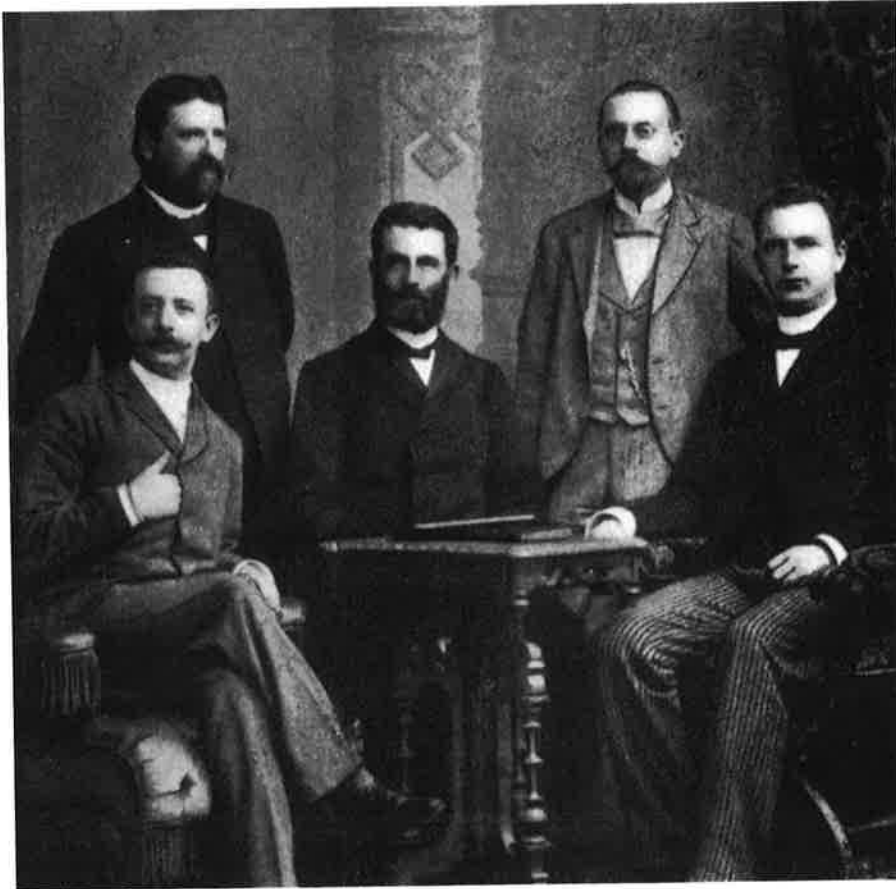
«Man maa ogsaa huske, at da de fleste Turnforeninger er mere vordende end værende, maa de være famlende og ustøede i sine Forholdsregler, naar den Ustøthed er forbi, og de kan siges at have vundet Selvstændighed, først da vil Beretningen . . . være belærende og udviklende for Sagen selv, og ved Exemples Magt, for andre begyndende Foreninger.»

Etter detaljert å ha redegjort for det daglige arbeid, fortsetter Christiania:

«Efter disse Resultater, synes det, som om Turnforeningen maa anses for at have vundet Fodefæste i Hovedstaden, dens Gavn er almindelig anerkjendt. Lægerne anbefaler den, og det maa udentvivel anses som ligesaa Betydningsfuldt som glædeligt Tegn, at Damer har fundet det for godt at benytte Øvelserne. Hva Metoden angaar, saa følges i det Hele taget Turnvæsenets Principer i Tyskland.»

Det kommer inn beretninger fra fire foreninger, mens to ikke har svart:

«Af disse Beretninger sees forøvrigt, at Sagen efter Omstændighederne har havt al ønskelig Fremgang, flere Turnlokalers Opførelse sees at være paatænkt. Af Apparater synes Arendal at være bedst forsynet; des-

Det første forbundsstyre. Foran f.v. sekretæren Otto E. Olsen, presidenten Olaf Petersen og visepresidenten Edvard Sem. Bak Wilhelm Due og Frithjof Støp.

værre legges paa flere Steder lokale Vanskeligheder i Veien» — her nevnes elveløp som deler byene «og hvor saaledes Befolkningen er for spredt til med Lethed at kunne samles i et fælles Lokale. Turnprincipernes synes overalt at være de samme, som de i Christiania fulgte, grundede paa det tyske, kun Drammen følger det på Krigsskolen brugelige. Betingelserne for Optagelse i Foreningerne, Kontingenten og Bestyrelsesmaaden er ogsaa overhodet overensstemmende; paa flere Steder har man begyndt med Turnøvelser for Børn, et Arrangement, ikke alene gavnlige for Børnene selv, men ogsaa lønnende for Foreningernes Fremtid, som Voxne, at faa en Ungdom, der have ligesaameget Iver for Legemets frie og friske Udvikling, som Dygtighed i at bruge den.»

Kontakten var knyttet, men noen egentlig systematisk oppfølging av rapport og beretning får en ikke. I 1864 tar Christiania selv et initiativ, den tilbyr seg å formidle årlige redegjørelser «for at vække tillive den gjensidige Forstaaelse mellem Foreningerne som man, saavidt os bekjendt, hidtil har savnet.»

Det kommer ytterligere en begrunnelse:

«Idet vore Turnforeninger leve udenfor den store tyske Turnverden, hvor Ideerne saa let meddeles og paavirkes gjensidigt, kan det ikke feile, at vi i Mangt og Meget kommer til at gaa vor egen Vei, men saalangt fra at anse dette som et Onde, tror vi det meget mere er godt og ret, at Ideerne, optagne fra Tyskland faar leve lit for sig selv og følge sin egen naturlige Udvikling inden vore norske Forholde og Tilstande. Men dette vil blot kunne ske, naar de forskjellige Foreninger staar i Rapport med hverandre, og meddeler hverandre vundne Erfaringer og Resultater.»

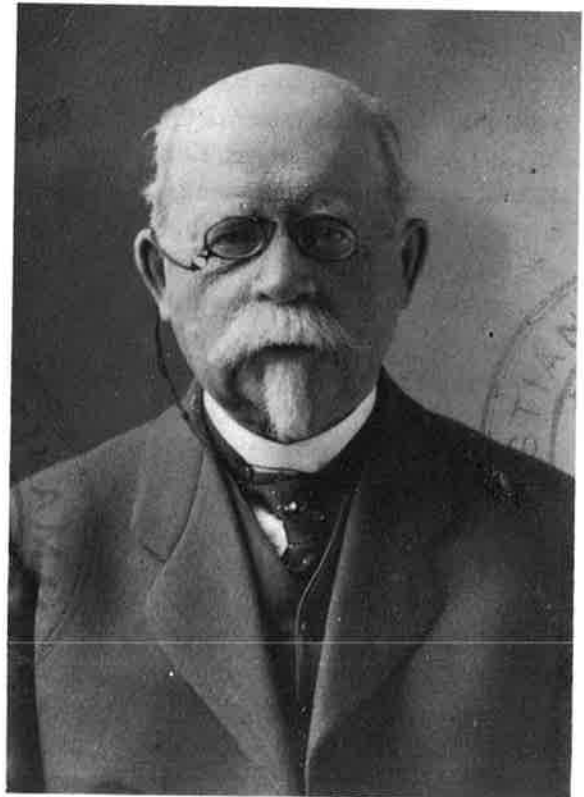
Henvendelsen stopper ikke her. Christiania Turnforening har fått sin norske turnlærer, Peter *Clausen*, og tilbyr hans tjeneste i sommerferien. Videre er tabeller under arbeid, og vil i sin tur bli sendt til foreningene.

Det kan ikke herske tvil om at dette er det første forsøk på å få til et virkelig fellesskap. Det sier ikke noe om organisasjon og ledelse, men vi kan gå ut fra at Christiania-foreningen så seg selv i spissen, noe som også bekreftes i senere forslag til lover.

Det ble med forslaget. Reaksjoner fra foreningene er ikke å finne; en vet ikke hva som hendte. Om initiativet kunne ha resultert i forbundsdannelse kanskje 25 år tidligere enn tilfellet ble, må bare bli gjetning. Vi vet ikke om det ville ha vært en fordel. Hva vi derimot har skjellig grunn til å tro, er at den mangel på interesse forslaget synes å ha vært møtt med, bidro til Christianias mildt sagt lunkne holdning senere.

Det eiendommeligste innslag i denne serien av samlingsforsøk var det initiativ som ble tatt av Norsk Idrætsblad i 1882: «Indbydelse til at Indtræde i Det norske Gymnastik-Forbund.» Norsk idrett er ikke ukjent med styrer uten sekretariat; dette er formentlig det eneste kjente eksempel på et sekretariat uten styre.

For bedre å kunne forstå hvordan noe slikt som dette kunne hende, bør en vite at sportspresen i 1880- og 1890-årene ikke alltid nøyde seg med rollen som tilskuer. Det hendte at den grep inn i handlingen, og forsøkte å sette fart i den. Særlig gjaldt dette Norsk Idrætsblad i Sigvart Petersens tid. Bladet startet i 1881, og var dermed først i den andre bølge av spesialblader for sport. Sigvart *Petersen*, 1845—1924, var ikke bare vår første

En ikke ubetydelig rolle i 1880- og 1890-årenes idrett spilte Sigvart Petersen. Som redaktør av Norsk Idrætsblad hadde han et godt utsiktspunkt, som han brukte.

betydelige idrettsskribent — han sto bak da Axel Paulsen sendte sine utfordringer, og han var aktiv i sykkelmiljøet rundt banen på Skøyen, han og det vesle bladet hans var med. For ham var det naturlig å gripe inn med et forsøk på å samle og organisere turnerne. Som daglig ansvarlig for dette arbeidet knyttet Petersen til seg offiseren Vilhjaln *Sending*, 1846—1891. Bladet ønsket å være formidler av meldinger om det som hendte i turn og gymnastik; det skulle ikke koste foreningene noe.

I Norsk Idrætsblad 21. april 1883 kommer «Indbydelse til at indtræde i Det norske Gymnastik-Forbund.» Her pekes på de forsøk som har vært gjort i 1858 og 1864, og at tiden nå er inne til planens gjennomføring:

«Redaktionen anser det som overflødig at betone den Nytte, som de enkelte Foreninger vil have af at indtræde i Forbundet; vi erklærer os hermed beredt til at konstituere det, og idet vi fremsender dette Nummer af Bladet til de enkelte Foreninger, hvorpaa Arbeidet begynder fra vor side . . .»

Det fins i teksten ingen nærmere beskrivelse av det påtenkte forbund, hvordan det skal bygges opp, og hvordan det er tenkt å virke. Det en får vite, er at bladet «indtil videre overtager den hele Korrespondance, og efter de fra hver Forening indkomne Rapporter formerer den aarlige Generalrapport for hele Landet.»

Allerede at bladet interesserte seg for saken, var av betydning for turnforeningene. På denne måten kom det nyttig stoff ut til publikum, blant annet ved at foreningene og deres virke ble bredt og jevnlig omtalt. En opplevde også at størsteparten av foreningene (oppgitt til 22 i 1883) meldte seg inn i forbundet. Det kostet jo ikke noe, og annen sammenslutning hadde en ikke.

Organisasjonsmessig kunne det ikke holde. Så fikk en se hva som var viktigst, viljen til å gjøre noe, eller mangelen på regler.

Christiania Turnforening sender sin rapport, men sier i et følgeskriv av 19. desember 1883:

«I anledning af de Christiania Turnforening fra d'Hrr til forskjellige Tider tilstillede Cirkulærer om Dannelse af et norsk Gymnastikforbund m.v., kan Bestyrelsen meddele, at da der endnu ikke foreligger noget Udkast til Love for et saadant Forbund eller findes meddelt nærmere Oplysninger om Planen for dets Virksomhed, finder Bestyrelsen ikke *for Tiden* at forelægge Foreningens Medlemmer Forslag om Christiania Turnforenings Indtræden i Gymnastikforbundet.»

Brevet viser til foreningens eget initiativ i 1864, som ikke møtte noen forståelse.

Svaret fra bladet sier at det var *Arendal* og slett ikke Christiania som var først ute:

«Omendskjønt Christiania Turnforening ikke har havt den samme Betænkelighed, da den selv stræbte for en Sammenslutning, angiver Følgeskrivelsen Mangelen paa Lovudkast som en Anke mod det nye Forbund, og dette kan ved første Øjekast synes berettiget; men Erfaring viser, at Udlandets Gymnastikforbund har brukt flere Aar til at konsolidere sig, førend man har indladt sig paa nogen Lovgivning.»

Bergens Turnforening (Christian Campbell Andersen) kan ikke følge kollegen i Christiania, og skriver 11. april 1884:

«Hvorfor er det (da) nødvendigt at betænke sig paa længe paa Indtræden i et under alle Omstendighæder uskadeligt Forbund, og hvorfor vil den kongelige Bestemmelse være nødvendig i denne Sag?»

*Forbundsstyret som ble valgt
i Christiania 1895. Vi kjenner
igjen Sem, Otto E. Olsen og
Støp. Nye er presidenten Carl
Sylow og J. W. Luth.*

Jeg er saa fri herved at opfordre Christiania Turnforening til at indmelde sig i Forbundet snarest muligt. Det er nødvendigt for Turnsportens Fremme, at alle Landets Foreninger staar sammen; der maa af alle Kræfter forebygges, at det hersker Splittelse; enhver maa tilsidesætte endel af sine egne Meninger, indtil man har naaet saavidt, at man kan anlegge Love og vælge Bestyrelse for Forbundet, og fremfor alt maa de store Foreninger ikke holde sig udenfor.»

Brevskriveren synes at Christiania bør ha større grunn enn noe annen til å melde seg inn i forbundet:

« Foreningens Bestyrelse tror jo, at det er dens Tanke om en Sammenlutning af Landets Turnforeninger, som de ærede Indbydere har optaget og nu arbeider for at realisere. Naar den selv i sin Tid ønskede Sagen realiseret, men det da viste sig ugjennemførligt, maa der ikke ligge al mulig Grund for den til at fremhjælpe den samme Sag, selv om det er en anden, som nu griber Initiativet?»

I de år Norsk Idrætsblad arbeidet med planene om sitt forbund bragte det rapporter fra foreningene. To prøver viser at det ble gjort grundig:

Arendals Gymnastikafdeling

Benævnelsen er antaget i Modsætning til Rifleskytterafdelingen, der sammen med Gymnastikafdelingen danner Arendals Forening for Legemsøvelser og Vaabenbrug.

Foreningen er grundlagt den 17. Maj 1857 og indtraadte i Gymnastikforbundet den 27. april 1883.

Formand: Hr. J. Stockinger.

Overforturneren, Hr. Julius Høyer, fungerer som Lærer.

Foreningen tæller 102 voxne Medlemmer og 22 under 18 Aar ukonfirmerede.

Af de Voxne er 6 Æresmedlemmer, 48 passive og 48 aktive. Middelalderen for de voxne aktive Medlemmer er 21 Aar.

Øvelsesdage: Mandag og fredag Aften Klokken 8–10 og leilighedsvis Extratimer for Forturnerne. Gjennemsnittstallet af de fremmødende er 23. Turndragt: Hvide Benklæder, hvid Skjorte og hvid Turnhue.

Foreningen ejer eget Lokale og 2 frie Turnpladse. Turnsals 7 Meter høj, 17 Meter lang og 8 Meter bred.

Apparater: Svenske og især tyske.

Fredriksstad Turnforening

Grundlagt den 13 November 1881, tiltraadte Gymnastikforbundet den 4 Maj 1883.

Formand: Fuldmægtig C. Kopsland.

Turnlærer: Premierløjtnant Selmer.

69 voxne Medlemmer, hvorav 34 aktive med en Gjennemsnittsalder af 22 Aar. 6 under 18 Aar.

Øvelse: Mandag og fredag 8½–10 med 20 à 30 Fremmødende.

Turndragt: Hvid, dog ikke normeret.

Foreningen benytter Middelskolens Gymnastiklokale og betaler herfor 6 Kroner i maanedlig Leie. Salens Dimensioner: 4.5 Meter til Skraataget, 18.5 Meter Lang og 6.5 Meter bred. Let adgang til fri Turnplads.

Apparater: Svenske og tyske.»

Hvert år sendte Norsk Idrætsblad et skriv til foreningene. Det inneholdt gjerne 20 punkter, mest påminnelser om hva foreningenes rapporter skulle inneholde. Skrivets siste punkt berørte organisasjonen:

«Til de Foreninger, som er indtraadt i Forbundet, vil Sekretariatet om kort Tid fremkomme med Forslag til Præsident.»

Et navn ble også nevnt; Idrætsbladet skriver følgende 2. mai 1884, nær et halvt år etter at Christiania Turnforening har sagt nei:

«Den uventede Skrivelse fra Christiania Turnforening satte en Streg i Regningen; thi det er naturligt, at Præsidenten maa være bosat i Hovedstaden, og inden Kredsen af dennes Turnforening har Sekretariatet fremhævet en enkelt Mand, der ved sin sociale Stilling og sit Kjendskab til Sagen er mere end almindelig skikket til at indtage Pladsen som Forbundets Præsident, nemlig Professor, dr. med. J. Nicolaysen, der allerede længe har været Medlem af Bestyrelsen for Christiania Turnforening og Lærer ved Den gymnastiske Centralskole. Vi haaber at Hr. Professoren ikke vil undslaa sig for det med Stillingen forbundne Arbeide, naar han støttes deri af en virksom Komite, som tager fat paa Oprydningen og baner Vej gennem det Vildnis, som længe nok har hindret Turnsagens frodige Vext.

Efter den foreløbige Plan skulde den permanente Komite foruden af Præsidenten bestaa af tre Medlemmer, nemlig: En Repræsentant for Christiania Turnforening, en for Studenternes Forening og en for Idrætsbladets Redaktion.

Det skulde være os kjær, om vi tog fejl; men paa Forhaand nærer vi ingen overdrevne Begreber om den Virksomhed, som de enkelte Foreninger vil udfolde med Hensyn til Lovudkastet, og i Paavente af, at Christiania Turnforening vil komme paa andre Tanker, har Sekretariatet arbeidet videre paa egen Haand.»

Lenger enn dette kom en ikke. Det norske Gymnastik-Forbund lettet

Olaf Petersen, forbundets første president. Solidere faglig bakgrunn hadde ingen.

aldri fra Idrætsbladets spalter. En kan mene at det som var gjort på organisasjonssiden var svært klosset, men bladet hadde bragt opplysninger, skrevet, holdt saken varm.

Så er det klart at også tiden arbeidet i favør av sammenslutning og forbundsdannelse. I sitt brev av april 1884 hadde Campbell Andersen sagt:

«I alle Retninger, spores det en stadig stigende Interesse for Sportens Fremme og Legemets Udvikling, Foreningsaand og Samarbeide er Tidens Løsen, saaledes tror jeg at det kunde være grundet Haab om, at Tiden ogsaa vil være gunstig for en hurtig Realisation af denne Tanke: Oprettelsen af et virksomt, frugtbringende Norsk Gymnastikforbund.»

Dermed var det sagt. Et virksomt forbund var hva en trengte. Forholdet til Idrætsbladet var greit nok. Foreningene hadde respekt for det utvilsomt nyttige innsamlingsarbeid som ble utført, men få trodde vel at dette var veien til et riktig forbund. Da måtte foreningene selv tre til, og ikke med et Christiania-dominert og -basert prosjekt.

Veien fram til et forbund var utvilsomt i overturner Edvard Sems tanker da han på styremøte i Fredrikshalds Turnforening 4. september 1885 satte fram forslag om at foreningen skulle innby til nasjonal turnfest. Forslaget vant tilslutning, og en måned senere ble det sendt innbydelse til den første norske nasjonale turnfest på Fredriksten Festning 14. og 15. juni 1886:

«Den voxende Erkjendelse af Legemsøvelsers Betydning for Udviklingen af en sund og kraftig Slægt og den stigende Interesse, hvormed Arbeidet paa dette Felt i de senere Aar omfattes i vort Land, synes at love en rig Fremtid ogsaa for Turnsagen. Men med Løfterne er ogsaa for Sagens Venner Opfordringen given til virksomt Samarbeide.

Er det enda saa, at ikke faa Foreninger arbeider med Ihærdighed og med smukt Resultat, saa maa det vel indrømmes, at Sagen endnu altfor hyppig er afhængig af Enkeltmand, og tillige, at det endnu mangler os meget paa fuld Klarhed over Maalet og kanske ikke mindst over Virke- maaden.

For at skabe en Opinion og for at udvinde en sikker Arbeidsplan og dermed vinde et sikrere Grundlag for Turnings Fremtid, har Tanken om Møde til fælles Turnopvisning allerede tidligere været fremmet, uden dog at have slaaget igennem.

Naar en mindre Forening nu søger den Tanke realiseret og dermed Fællesarbeidet sat igang snarest muligt, er det fordi den mener at burde benytte den oparbejdede Interesse og fordi den har grundet Haab om, at Vanskelighederne kan overvindes.

Idet Fredrikshalds Turnforening derfor indbyder til Deltagelse i «første norske nationale Turnfest» udtaler den Haab om almindelig Tilslutning, for at den ringe Begyndelse kan blive et frugtbart Udgangspunkt til Fremme af denne for Norges Ungdom betydningsfulde Sag.»

Innbydelsen nevner ikke en mulig forbundsstiftelse, men ingen kunne være i tvil om at også det skulle være festens mål. Resultatet var i hvert fall at det i løpet av vinteren ble satt i gang arbeid med lovverk. To utkast er særlig interessante, et fra Norsk Idrætsblad og et fra Bergens Turnforening.

Idrætsbladets forslag til formål er rimelig nøytralt:

«Det Norske Turnforbund skal bevirke Sammenslutning mellem alle norske Turn- og Gymnastikforeninger med det Formaal at nærmere fast- stille Formerne for vor Turn-Gymnastik, at udbrede den i stedse videre Kredse og skaffe Midler til leilighedsvis at repræsentere vor Nation ved særlig fremragende internationale Gymnastikfester i Udlandet.»

Senere blir det vanskeligere å ta forslaget alvorlig. Om forbundets opp- gaver:

«Forbundsfeater, der som Regel afholdes hvert femte Aar i Hovedsta- den eller dens nærmeste Omegn.»

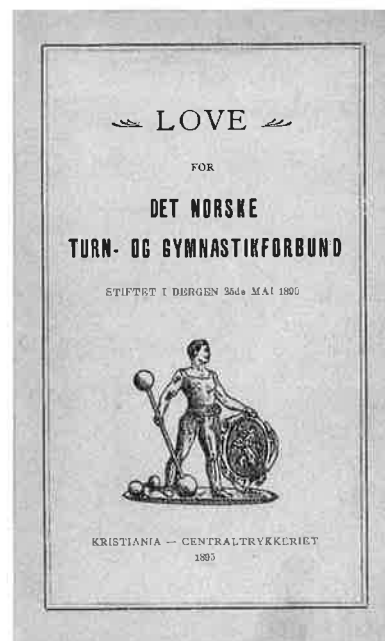
Om ledelsen:

«Formanden for Christiania Turnforening fungerer til enhver Tid som Præsident for det hele Forbund. I Forbindelse med Turnlæreren, Over- turnere og to under Christiania Forturnerskab ved simpel Flerhed aarlig valgte Forturnere danner han tillige Forbundets Turnkomite, der har til Opgave at besvare de Forespørgsler paa Turnings tekniske Omraade som fremkommer fra Forbundets Foreninger.»

Denne komite var ment å danne et styre. I det følgende møter vi tinget:

«Lovkomiteen sammentræder altid i Hovedstaden. Den bestaar af Forbundets Præsident og Foreningernes Repræsentanter. Enhver Fore- ning kan vælge en saadan, og for hver Gang dens totale Medlemstal overskrides med 100, endnu en. Valget gjelder kun for den givne Anled- ning og maa blot omfatte Medlemmer, som skal deltage i den følgende Forbundsfest. Komiteen samles Dagen før Festen og skal have afsluttet sine Arbeider inden denne begynder.»

Lovforslaget, som inneholdt 20 til dels omfangsrige punkter, synes å ha stått helt for bladets regning. Det er ikke noe som tyder på at Christiania Turnforening har vært med. Dels var ikke foreningen — på dette tids- punkt — særlig opptatt av noen forbundsformelse, dels ville den neppe ha medvirket til noe slikt som dette.

Ung var organisasjonsverdenen i 1886. Også Bergens forslag, sendt ut 14. mai 1886, bar preg av det. Etter å ha minnet om at en så gunstig leilighet som Fredrikshald-festen, hvor så mange foreninger møtes, forekommer så sjelden at den må benyttes:

«Idet vi altsaa anmoder enhver Forening om at sende Deputerede derhen for at grundlægge et Turnforbund, enten det saa bliver på Basis af vort Lovforslag eller ikke, sender vi som Bidrag til Behandlingen deraf vedlagte Lovforslag, anmodende om at Samme diskuteres før Afreisen til Fredrikshald, og fremkommer vi i Forbindelse dermed her endel af de Motiver, vi har ladet os lede af ved Udarbeidelsen.»

Bergensforslaget er opptatt av forbundsstyrets og representantforsamlingens sete, og etter lange diskusjoner traff en sitt valg:

«Kunne et bestemt Centralpunkt alltid være i ubestridt Besiddelse af de dueligste Personligheder, altsaa dem, som Repræsentanternes Valg vilde kaare til Forbundsstyrelse? Var dermed Valget frit? Var det ikke meget mere tænkeligt, at forudfattede Meninger og betingende Traditioner kunde blive Rettesnor for den centraliserende Bestyrelses Handlinger?

Naar derimot Bestyrelsens Sæte kunde skifte, hadde man ikke da Grund at formode, at der med de nye Elementer skulde tilføres nye Meninger, ny Virkelyst, ny Kappestrid, for at bringe Turningen længere frem og skaffe Turnforbundet en større Indflydelse paa alle Felter?»

Jo, en valgte å la forbundsstyrelsen ambulere: «. . . der bestaar af Præsident, Vicepræsident og 3 andre Medlemmer, har sit Sæte det Sted hvor den fungerende Præsident bor.»

Forbundets høyeste myndighet skal være representantforsamlingen. Den avholdes i forbindelse med de nasjonale turnfester:

«Almindelige Turnfester afholdes, hvis ingen væsentlige Hindringer er, hvert fjerde Aar og hver Gang i saa vidt forskjellige Egne af Landet, saaledes at Repræsentantforsamling og Turnfest afholdes samtidig og sammesteds.»

I en kommentar til forslaget sier Bergen at en har funnet det overflødig å foreslå kretser:

«Hvad der gjælder er at faa en virksom og duelig Forbundsstyrelse, men for at denne skal kunne være dette og bruge sine Egenskaber, maa den være alene om Ansvaret og have den direkte Befatning med enhver Forening.»

Det tillyste møte under turnfesten i Fredrikshald samlet disse foreninger/representanter:

Arendal, Joseph Stockinger, *Bergen*, Johan Martens, *Christiania*, Johan Fischer, *Drammen*, Edv. Stensrud, *Fredrikshald*, Jacob Berle, *Sarpsborg*, Oscar Vernø, *Stavanger*, Svend Haabeth, *Studentene*, H. Ths. Knudtzon, *Moss*, Jonathan Heide. Her var ni foreninger, mens 14 deltok i festen.

Og dette var ment å være forbundets stiftelsesmøte. Det hersket en viss optimisme på forhånd. En hadde hatt foreninger i mer enn 30 år, nå burde tiden være inne til samling og samarbeid, til at de siste hindringer kunne ryddes av veien.

Når møtet ble en skuffelse, har det noen iøynefallende årsaker. Gymnastikk- og turnledere møttes her for første gang, det tok tid for dem å komme på talefot, og to sterkt sprikende lovforslag ble en *for* stor oppgave. Det gjorde ikke saken lettere at Christiania Turnforening ikke virket synderlig interessert i å komme videre.

Allerede av den innledende debatt forsto møtelederen, Jacob *Berle*, at det ikke ville være mulig å nå fram til noen enighet. Meningene var delte både når det gjaldt fremgangsmåte og mål, likesom en aldri nådde fram til en fremdriftsplan. Berle valgte derfor å holde seg til noen hovedpunkter. På spørsmål om det burde dannes et forbund fikk han enstemmig ja. Også navnet kunne en samles om. Det norske Turn- og Gymnastikforbund (Studentene) ble foretrukket for Bergens Det norske Gymnast- og Turnerforbund.

Under møtet ble det spurt om hva med Det norske Gymnastikforbund, der en flerhet av de tilstedeværende foreninger faktisk var medlemmer. Her kunne Johan Martens legge fram brev fra sekretæren: En kunne betrakte forbundet som ikke eksisterende.

Det ble gjort helhjertede forsøk på å komme videre, særlig aktive var Martens og Joseph Stockinger, men det lyktes ikke å få i gang noen diskusjon av praktiske spørsmål. Dermed gjorde dirigenten det han i den rådende situasjon *kunne* gjøre, han foreslo nedsettelse av en komite til utarbeidelse av lover: « . . . han mente nemlig at det ikke vilde være heldig straks at give Love, fordi forholdsvis faa Foreninger var repræsenterede.»

Det var lenge stemning for rett og slett å oppnevne en komite, og overlate til den å foreslå hva som skulle skje videre. Her grep Johan Martens inn, og forlangte at forsamlingen skulle gi komiteen det han kalte en rettesnor. Ingen kunne være tjent med at den arbeidet på helt fritt grunnlag.

Turnfest på Rambergøen ved Christiania. Året er 1893 og aktiviteten stor. En må imponeres av alt som er bragt med av apparater og utstyr.

Stockinger ga sterk støtte til dette syn, og en samlet seg om tre hovedpunkter:

- 1) Forbundets bestyrelse skal i regelen være ambulerende.
- 2) Forbundsfester skal være vekslende, ikke bundet til hovedstaden.
- 3) Det holdes på kretsinnstilling.

Hermed hadde Bergen vunnet fram med to av sine prinsipielle hovedsyn, og en kan forstå Martens når han takket nei til å være med i komitearbeidet. Hans forening hadde gjort sitt i denne omgang, og komiteen hadde fått sine klare retningslinjer. Om Martens' beslutning var riktig på det gitte tidspunkt, skulle det senere vise seg at den ikke var særlig klok. Oppnevnt til komite ble Idrætsbladets redaktør — som senere sa nei takk — sammen med to representanter for Christiania Turn og to for Studentene. Mer Christiania kunne det vanskelig bli:

Selv skriver Johan Martens i sine «Mindeblade fra mit arbeide med turnsagen», 1922:

Carl Sylow – Christianias mest populære gymnastikk og fektelærer var han kalt – satt som forbundspresident fram til 1899.

«Saken skulde være i god gjenge, og for at lette forhandlingene, saavel som for at sikre udelt sympati overfor Christiania Turnforening, avslod jeg at modta det paa mig trufne valg som medlem av komiteen. Jeg hevdet nemlig, at det var heldigst at komiteen bestod av personer i Kristiania. Dette trodde jeg trøstig at kunne gjøre efterat direktivene var foreslaat, men det skulde snart vise sig at forutsetningene glippet.

Efter to aars forløp fremkom komiteen med forslag, som gik stik mot det paa Fredrikshald vedtagne grundlag og som ikke passet noen foreninger udenfor Kristiania. Det fik derfor ingen tilslutning og det hittidige arbeide blev altsaa uden resultat. Sagen var paany forpurret, trods den gode anledning som hadde budt sig.»

Det som hendte, var at komiteen i 1888 kom med et forslag det knapt nok var grunn til å diskutere. Det inneholdt ikke noe av det Fredrikshald-møtet hadde ønsket, og dannet ikke grunnlag for et videre arbeid.

At forkjemperne for samlingstanken var skuffet, var til å forstå. Alt lå jo tilsynelatende til rette. Sporten seilte i medvind, behovet for samarbeid steg, den første nasjonale turnfest var blitt en suksess. Bare et forbund skulle en ikke lykkes med.

En kan mene at Norsk Idrætsblads navn var for høyt oppe på rollelisten i disse års spill om et forbund. Det var et sportsblad og aldri noe organisasjonsledd. Det er innrømmet at bladets bidrag til organisasjonsarbeidet var høyst spesielt, men hva som var utenfor diskusjon, er at Norsk Idrætsblad bidro til å gjøre turnsaken kjent. Allerede fra starten i 1881 var det på plass med meldinger og nytt om foreningene. Bladet nøyde seg ikke med å bringe stoffet slik det kom inn, det gikk selv ut og oppsøkte turnmiljøer, likesom det hele tiden interesserte seg for systemene og for det som hendte utenfor landet. Det var en skuffende dag da bladet 15. desember 1888 skrev:

«Paa Grund af at Idrætsbladets Hovedredaktør har opsagt sin Post, og da de fleste af Redaktionenens øvrige Medlemmer er gaaede trætte af Arbeidet, har Bladets Eiere, der ikke vød at nævne nye Kræfter, som kunde være villige og skikkede til at overtage Redaktionsarbeidet, intet andet Valg end at lade Bladet ophøre ved dette Aars Udgang.»

Norsk Idrætsblad kom tilbake sommeren 1891.

Det som nå hendte, var at Joseph Stockinger igjen trådte fram på arenaen, denne gang sammen med Arendals overturner Oscar *Arnesen*. I juli 1889 presenterte de bladet *Norske Turnnotitser*, med undertittelen «samlede og udgivne af de norske Turnforeninger.» I den første redaksjonelle artikkel peker redaktørene på behovet for et blad, og på hvordan det gikk med Norsk Idrætsblad:

«Der haves i Betragtning af de her anførte Kjensgjerninger ingen lovende Udsigt til Held for vort Foretagende. Naar vi alligevel vover Arbeide og Penge paa Planens Iværksættelse, sker det paa Grund af den inden vor egen Kreds og vistnok af alle mindre Turnforeninger dybt følte Trang til theoretisk Undervisning, en Trang, som især blev følelig efter Idrætsbladets nedlæggelse.

Ja, der trænges opmuntrende og belærende Samvirken mellem Landets Turnforeninger; der trænges Oplærelse af nidkjære, med sin Opgave og sit Ansvar fortrolige Forturnere; der trænges Oprettelse af Turnforeninger, ikke blot i Byerne, men ogsaa i enhver Bygd og Udhavn . . . »

Det var oppgaver nok å ta fatt på.

I sitt andre nummer tar bladet opp «Savn af et organiseret Samvirke», og sier at dette er hovedgrunnen til Turnnotitsernes utgivelse. Det pekes på at det her er gjort flere forsøk på å danne et forbund, men at det har strandet på de lange avstander og den knappe økonomi. Så snus spørsmålsstillingen:

« . . . kunde vi hidtil ikke faa i stand et Forbund, som tilveiebringer passende Virkemidler, saa la os begynde med at skabe Virkemidlerne, af hvilke da omsider den fornødne ledende Fællesstyrelse kan udforme sig.»

Fem slike virkemidler pekes det på: Fortsettelse av Idrætsbladets arbeid med årlige rapporter fra foreningene. Arrangement av kretsturnstevner. Instruksjonskurs for ungdom som går ut av skolen. Arrangement av forturnerstevner. Tilsetting av vandrelærer.

Om den praktiske løsning:

«Dette sidstnævnte Forslag forudsætter allerede en Fællesledelse, men den kan ved skriftlig Afstemning fra de Foreningers Side, der tiltræder de her fremsatte Tanker, og særlig den sidstnævnte, lægges i et af de større Turnsamfunds Hænder. Det vilde da være en prøve, hvorvidt det norske Turnerskab har saavidt Almenaand, at det ofrer lidt på sin Sags Udbredelse.»

Her har Joseph Stockinger i virkeligheten uttrykt sitt program. Han ser opplæring, på alle nivåer og i mange former, som helt grunnleggende. Organisasjonsløsningene nærmer han seg med atskillig større forsiktighet. Dels er de ikke i samme grad hans fag, dels maner jo erfaringene til varsomhet.

Det en opplever i disse årene, er et stigende behov for samarbeid. Det er greit at foreningene kan ta kontakt med hverandre, og hver for seg vise initiativ. Det er heller ikke noe til hinder for at *blad* kan gå med i arbeidet, slik en opplever to ganger i 1880-årene. Ikke noe av det er nok, særlig etter at komiteen fra Fredrikshald har mislykkes så grundig.

Stockinger bruker uttrykket «et af de større Turnsamfund» uten å gå nærmere inn på hva han mener. Han nevner riktignok skriftlig avstemning i foreningene og antyder vel dermed en slags organisasjonsledelse. Når han uttrykker seg som han gjør, er det sikkert med velberådd hu. Han er i villrede, som så mange var i 1889. Det må skje noe for at en skal bryte stillstanden.

Det skjedde.

I november 1888 — etter at komiteinnstillingen var avgitt, men før Turnnotitserne så dagens lys — kommer et brev fra Bergens Turnforening:

«Bergens Turnforenings Bestyrelse tillader sig herved at meddele Dem at den i Pintsen 1890 agter hersteds at arrangere den 2den norske Turnfest.

Man tror Tidspunktet vil være heldig til atter at kalde alle Landets Turnforeninger til et fælles Stævne og en Væddestrid i Turnidrættens Interesse, og haaber, at det eventuelt vil være muligt for mange af dem, helst alle, at sende Repræsentanter, og at et saadant Møde vil befæste Samarbeidet mellem de forskjellige Foreninger.

Man haaber ogsaa, at Udsigten til et Landsstævne, maa kunne gi Anledning til ihærdigt Arbeide inden alle Foreninger i den mellemliggende Periode.

Man vil dog ikke gaa igang med det ikke ubetydelige Arbeide for et saadant Arrangement; før man har faaet Meddelelse fra de øvrige Turnforeninger om, hvorvidt Forslaget hos Vedkommende vinder Bilfald og vil mødes med Sympati og Samvirke.

Henseende til Ovenstaaende, skal man derfor herved bede Dem besvare, om muligt inden Aarets Udgang, følgende Spørsmål:

Har deres Forening Sympati for ovenstaaende Forslag?

Det var i 1890-årene kvinnene begynte å komme med. Det er alvor i denne øvelse, og eleganse over utøvere og tilskuere.

Tør man foreløbig paaregne Deltagelse fra Deres forening, og hvor stor?

Har De nogen Bemærkninger at gjøre vedkommende det foreslaede Arrangement og isaafald hvilke?»

Med dette brev var en kommet et viktig skritt videre. Ikke var det sagt noe om hvordan det videre arbeid med et forbund burde legges an, men det hadde gjort det klart hvor og når avgjørelsen burde komme.

I mellomtiden så Norske Turnnotitser det som sin oppgave å være et aktuelt bindeledd mellom foreningene. Det var så mye som hendte, så mye som kalte på interesse.

Turnnotitserne tar opp de rapporter som ble påbegynt av Norsk Idrætsblad. Det bør ha særlig interesse, mener bladet, foran Bergen og det som der skal skje:

«Vi hidsætter denne Fortegnelse, fordi den muligens kan tjene til Veiledning under Forhandlingerne om Oprettelse af et Forbund ved anstundende Nationalturnfest i Bergen. Og da det jo kan drages megen Lærdom af Tal, anføres ifølge a) en af Christiania Turnforening i 1858 udgiven Generalberetning, b) en af samme Forening i 1864 foranstaltet Optælling, c) de i Norsk Idrætsblads Aarganger 1883, 1884, 1886 og 1887 aftrykte, ved Bladets Redaktion sammenstillede Aarsberetninger, og d) de nu bestaaende Turnforeningers Rapporter om Virksomheden ifjor.»

I alt har 41 foreninger vært med på listen; fra Arendal, Christiania, Drammen og Trondhjem foreligger det tall hele veien, mens summene er satt opp slik:

1858	5 foreninger med 1.177 medlemmer
1864	9 foreninger med 1.187 medlemmer
1883	22 foreninger med 1.993 medlemmer
1884	25 foreninger med 2.291 medlemmer
1886	26 foreninger med 2.685 medlemmer
1887	22 foreninger med 2.523 medlemmer
1889	24 foreninger med 2.812 medlemmer

Det hersket usikkerhet, ofte tvil, foran møtet i Bergen. Så sent som i mars 1890 gir Norske Turnnotitser uttrykk for noe av den stemning som hersket:

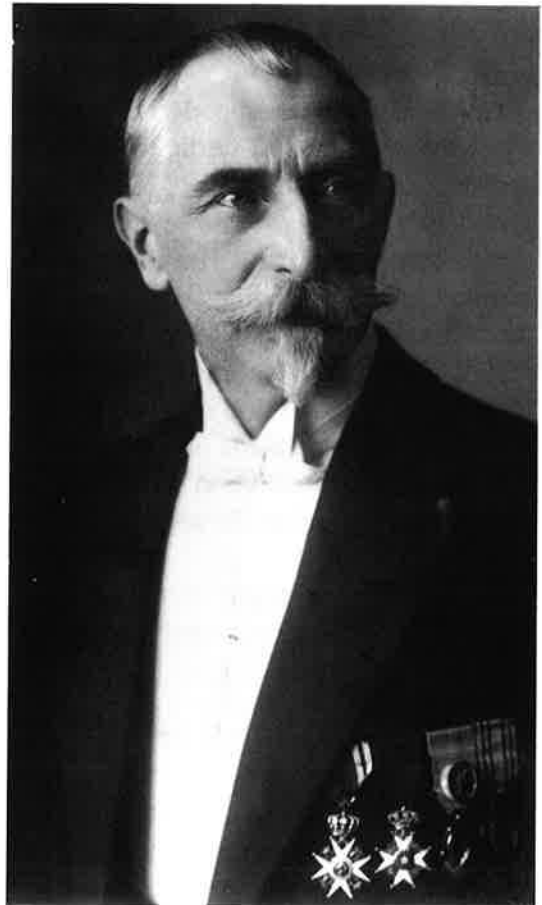
«Naar vi spørger os selv, om der inden Landets Turnforeninger næres noget sterkt Ønske om Oprettelse af et norsk Turnforbund, mener vi at maatte sige «Nei», thi ellers vilde det ha faaet Udtryk i Pressen eller paa anden Maade. Vi tro endog, at neppe nok mange Foreningers Bestyrelser har skjænket dette Anliggende nogen videre Opmærksomhed. Derimot er det vor vel overveiede Mening, at Svaret maa blive et «Ja», naar det spørges, om et saadant Forbund er ønskeligt; thi Kjensgjerningen er dog den, at der i de mindre Foreninger hele landet rundt arbeides paa Grundlag af Traditioner istedetfor gennem planmæssig Udnyttelse af de theoretiske og praktiske Læremidler.»

Turnnotitserne har sikkert rett i at dannelse av et forbund neppe var det som opptok foreningene mest. De så et klart behov for samarbeid og kontakt, men så ikke klart for seg hvordan et forbund kunne løse de oppgavene. De hadde så liten anledning til å komme sammen og snakke om tingene, spørre, undersøke, utveksle erfaringer. Denne anledning *fikk* turnforeningene foran turnfesten og møtet i Bergen. Det var ordnet slik at deltagere fra øst- og Sørlandet seilte rundt kysten med D/S Lindholmen, for å ankomme festbyen første pinsedag.

Johan Martens, forbundets tredje president og en av de betydeligste ledere norsk idrett har hatt.

Wilh. Due, sentralt medlem i det første forbundsstyre, og leder i beste Østfold-tradisjon.

Frithjof Støp, hadde tid også for sin Fredriksstad Turnforening, der han sto i spissen i en mannsalder.

Ombord på båten ble det utfoldet en omfattende korridorpolitikk, en rekke konferanser fant sted, og da en nærmet seg Bergen var mange i tvil om det i det hele tatt var *flertall* for en forbundsdannelse. Med på ferden hadde delegatene et lovforslag fra Bergens Turnforening og et fra turnforeningen i Fredrikshald.

Ved åpningen av møtet i «Den gode Hensigt» pinedags ettermiddag møtte representanter for 18 foreninger: *Aalesund* (Blehr, Muriaas), *Arendal* (Osc. Arnesen, Andreas Berge), *Bergen* (Chr. Campbell Andersen, Albert Riple, Oscar Lunde), *Christiania* (Alb. Wiese, Marius Lund, Otto E. Olsen), *Drammen* (Martin Fosser), *Fredrikshald* (Edvard Sem, Wilh. Suhrke), *Fredriksstad* (Wilh. Due, Frithjof Støp), *Kristiansand* (Th. Borch, A. Molland), *Kragerø* (Karl J. Olsen), *Lærdal* (Lem), *Moss* (Jonathan Heide, Markegaard), *Sarpsborg* (Kr. S. Andersen), *Skien* (Gurstad), *Stavanger* (Joachim Berner, Sven Haabeth), *Steinkjer* (Følling), *Studentene* (W.C. Lunde), *Trondhjem* (C. Chr. Piene, Claus Berg), *Tønsberg* (Wm. Schjærwe).

Bare få var tilbake fra møtet i Fredrikshald fire år tidligere. Fram for alt savnet en Joseph Stockinger. Han var høytidelig invitert, og ble behørig oppvartet, men svaret var nei. Han hadde gjort sitt, nå fikk andre overta. Dette må ha vært typisk for mannens nesten selvutslettende beskjedenhet; han var blant dem som hadde bidratt sterkest til forbundets stiftelse,

noen takk ønsket han ikke. Heller ikke var Johan Martens tilstede, opp-tatt som han var av stevnenes tekniske avvikling.

Dirigent var Bergens Turnforenings formann Christian Campbell Andersen, og han har sin store andel i at møtet nådde fram til et resultat. Allerede spørsmålet om det skulle *dannes* et forbund var omgitt av stor usikkerhet, og den innledende debatt var slett ikke entydig. Så viste det seg at det bare ble avgitt fire stemmer mot — blant dem riktignok Christiania, Trondhjem og Stavanger, men første hinder var lykkelig passert.

Et godt eksempel på den forsiktighet som ble lagt for dagen møter vi i denne protokollasjon:

«Tirsdag den 27de Mai holdtes andet Møde. Man enedes først om, at hver enkelt Forening senere skulde indmeldes i Forbundet, saa at ingen Forening var bundet ved sine deputeredes Deltagelse i Valget.»

Vi skal merke oss at dette vedtak ble gjort etter at det var flertall for forbund. Foreningene hadde sendt representanter til møtet, men skulle ikke være bundet av de samme representanters stemmegivning? En forstår at det nye fellesskap hadde en langsom fødsel.

Det som ellers trer klart fram, er at Christiania Turnforening — som landets eldste og største — har liten ære av sin befatning med forbundets stiftelse. Den senere Oslo Turnforenings biograf, Einar S. *Ween*, har de største vanskeligheter når han i jubileumsboken 1930 skal forklare sin forenings handlemåte. Dypt lojal som han er, ønsker han ikke å reise anklager, men han forstår at styrets begrunnelse avgitt 22. april 1891 ikke holder vann. I et brev til sin bestyrelse skriver formannen Johan Fischer:

«Personlig vilde det være mig kjært at kunne foreslaa Dem Tiltrædel-sen, men som Formand i Turnforeningens Bestyrelse finder jeg at maatte avse fra alle personlige Hensyn for at ivaretage Foreningens Interesser, og da staar det klart for mig, at disse afgjørende taler herimod — idetmindste for Tiden.»

Forbundet omtales som «Et Øiemed, hvoraf man ikke vil høste den ringeste paaviselige Fordel.» Beslutningen blir enstemmig.

Christianias avvisende holdning må ha hatt flere årsaker. Noen kjenner vi, andre har vi lov til å gjette oss til. Da foreningen i 1864 ikke møtte noen forståelse for sitt samlingsforslag, ga den selv uttrykk for skuffelse. At denne skuffelse satt lenge i, forstår vi av brevveksling fra 1880-årene, blant annet med Norsk Idrætsblad. En annen årsak kan være at Christiania Turnforening oppfattet seg som den ledende forening, og ikke uten videre så behov for en overbygning. Det kan også ha forsterket Christianias holdning når foreningen både i Fredrikshald og Bergen møtte motbør for sine synspunkter. Den årsak foreningen selv anfører, økonomien, kan ha vært den minst avgjørende.

Trondhjem og Stavanger kom raskt med sine innmeldinger, og skapte ingen vanskeligheter.

Som navn på forbundet samlet en seg om «Det norske Turn -og Gymnastikkforbund», vel vitende om at en måtte ta vare på begge disipliner.

Lovene, i alt 14 paragrafer, var gjenstand for bred oppmerksomhet og omfattende diskusjon. Sterkest diskusjon var det omkring plasseringen av forbundets ledelse. Fredrikshald-komiteen hadde ønsket å knytte den til Christiania, og det forhold at en i 1886 var enige om å la den ambulere, ble ikke tillagt avgjørende vekt. Det ble som Bergen ønsket:

«Den ordinære Repræsentantforsamling . . . vælger 5 Medlemmer til Forbundsstyrelsen, hvoraf Præsident først ved særskilt Valg og dernæst

Joda, den står der den dag i dag, Losje Den gode Hensigt. Her så Det Norske Turn- og Gymnastikforbund dagens lys den 27. mai 1890. Her begynner historien.

de øvrige fra det Sted, hvor den valgte Præsident har sit Bosted eller fra dette Steds Omkreds . . . »

Etter at forbund med navn og lover var vel i havn sto fortsatt et spørsmål ubesvart. Hvem skulle en få til å *lede* det nye forbund?

Hadde det vært utfoldet omfattende korridorpolitikk til sjøs, kan vi være sikker på at en heller ikke på land hadde ligget på latsiden. Her var et taktisk spill av betydelig omfang og på flere plan; det var så avgjørende viktig å gjøre tingene riktig fra start.

Bergen hadde fått gjennomslag for ideen om et ambulerende forbund, og foreningen og byen hadde i det hele tatt mye av æren for at forbundet ble til. Hva som var like sikkert, var at en ikke kunne velge en bergenser som president, ikke da. Taktisk ville det ha vært en umulig løsning, om en tenkte på noen gang å få Christiania med.

Det var i det hele tatt mange hensyn å ta. Ikke nok med at en måtte hente lederen utenom de toneangivende grupper; han burde samle, og han burde ha innflytelse i det samfunn det nye forbund gikk ut i.

Så var en i den lykkelige situasjon at en hadde en løsning klar. I Norske Turnnotitser nr. 5/1890 kunne en lese:

«Gymnastikinspektøren, Kaptein Petersen, har i Skrivelse til Bergens Turnforening meldt, at han modtager dens Indbydelse til Festen.»

Vi vet ikke om kapteinen ble forespurt før avreisen til Bergen. Sannsynligvis ble han det ikke, blant annet fordi det var Bergen som var sterkest opptatt av å få brikkene på plass. Samtalen kan til og med ha funnet sted etter møtet 1. pinsedag, helt sikkert var det Christian Campbell Andersen som førte ordet. Løsningen ble slik han og forsamlingen ønsket, forbundet hadde fått en president alle kunne slutte opp om.

Få idrettsledere — og her snakker vi om en periode på 100 år! — kan vise til samme bakgrunn som Olaf *Petersen*, 1841—1909. Han var leder av Den gymnastiske Centralskole 1883—1894 og var i samme periode statens gymnastikinspektør. Han var oberstløytnant og sjef for garden

1895—1901, og for Krigsskolen 1901—1907. På idrettssiden var han formann i Centralforeningen 1885—1887, i Skiforeningen 1887, og *to* ganger i den hardt kjempende Christiania Skøiteklub. Han var en anerkjent lærebokforfatter og foredragsholder, han var den en gikk til i skispørsmål, han var landets ubestridt ledende fagmann på gymnastikk.

Men så, med denne kolossale bakgrunn, ble Olaf Petersen en stor leder av det nye turn- og gymnastikforbund? Nei, men det hadde ingen bedt ham om. Det var forgrunnsfigur han skulle være. Dessuten fikk han med seg noen av sportens aller flinkeste medarbeidere.

Sammensetningen av den første bestyrelse er forresten ytterst interessant. Hovedstaden, som hadde fornektet forbundet og alt dets vesen, fikk to medlemmer pluss en varamann (cand. theol Coucheron). Særlig aktiv og flink var Otto E. *Olsen* 1860—1927, forbundets første sekretær og samtidig nøkkelfigur i egen forening. De øvrige medlemmer av bestyrelsen kom fra Smaalenene, visepresident Edvard *Sem*, Wilhelm *Due* og Frithjof *Støp*, de to siste fra Fredriksstad Turnforening.

Forbundets sete var altså Christiania, og en noterer med stor interesse at det ble sett *noe* mer liberalt på avstandene — jfr. de to Østfold-byer — enn tilfellet hadde vært da Centralforeningen ble stiftet 30 år tidligere. Da måtte bestyrelsesmedlem Chr. Schou trekke seg «paa Grund af Bopæl langt fra Christiania».

Hvor bryggeren og industrimannen bodde?

På Sinsen.

Det norske Turn- og Gymnastikforbund var først. Det fantes ingen modell, ingen oppskrifter. Men var det noen steder en kunne gå? Til sitt lovforslag 1886 sa Bergens Turnforening: «Det har staaet klart for os, idet vi som Rettesnor for vort Arbeide særlig har benyttet de tyske, af alle Land de fuldstændigste, Forbundslove, at disse vel kunde tages betydeligt og berettiget Hensyn til, men kun forsaavidt de ikke stred mot de locale Forholde her tillands.»

I den lov som ble vedtatt fire år senere heter det:

«Dets Formaal er gjennem Samarbeide mellem Foreningerne at udvikle Folkets fysiske og moralske Kræfter og styrke dets patriotiske Sands.»

En sa det på den måten den gangen, uten å behøve hjelp utenfra.

Representantene for landets turnforeninger oppnådde hva de hadde satt seg som mål. Da bør det ikke underslås at de ble tatt godt vare på i Bergen. Her er i hvert fall menyen fra festen for dommere og deputerede i Den gode Hensigt:

Suppe à la Reine	Madeira
Østersposteier	Madeira
Lax Sauce Hollandaise	Niersteiner
Oxefilet med Trøfler	
Croquettes	St. Estephe
Asparges med rørt Smør	Selters
Kyllingsteg, Salad, Compot	Moet & Chandon
Ispanache	Sherry
Kjex og Ost	Portvin
Caffe og Likører	

4. *Systemene, systemene*

Det er én ting en aldri kommer utenom dersom en vil trenge inn i norsk gymnastikk og turns fortid, og det er *systemene*. Det er det svenske (Ling) og det tyske (Jahn) vi i hovedsak snakker om. Systemet er øvelsenes innhold, utførelse og orden. Det er også hensikten med dem, og mye, mye mer.

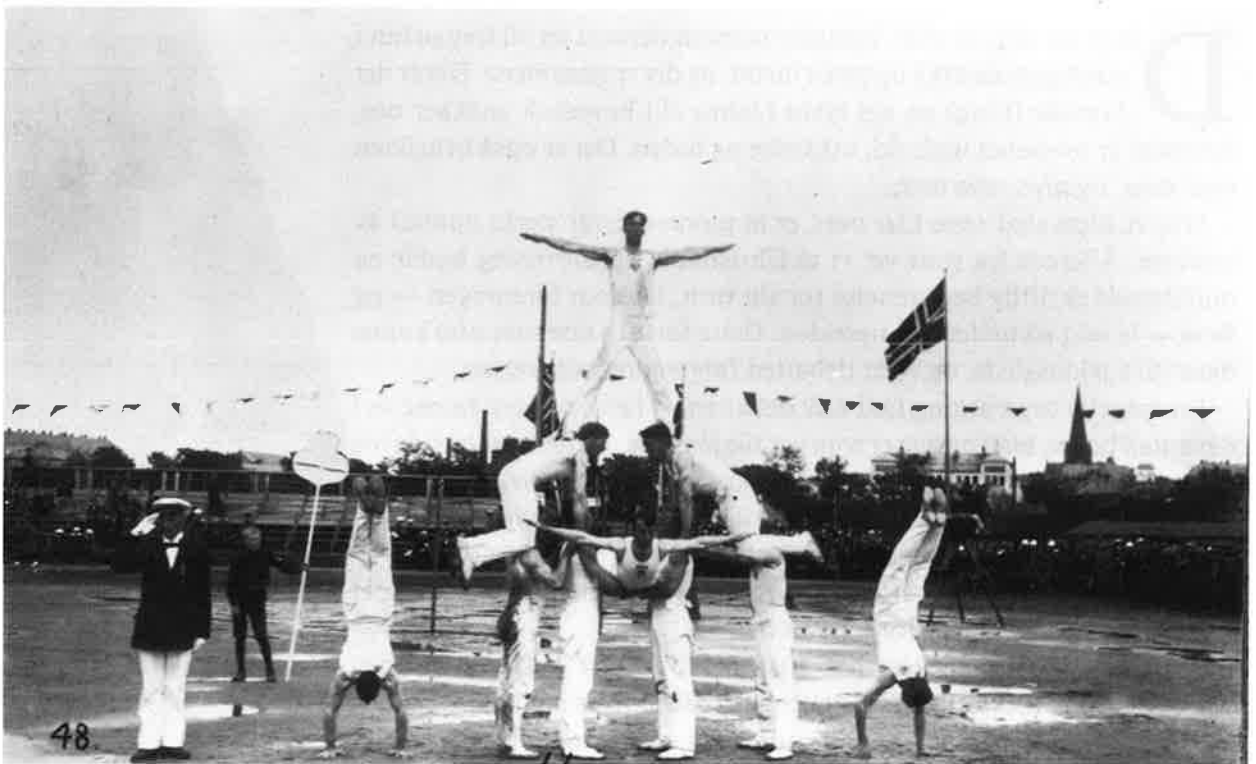
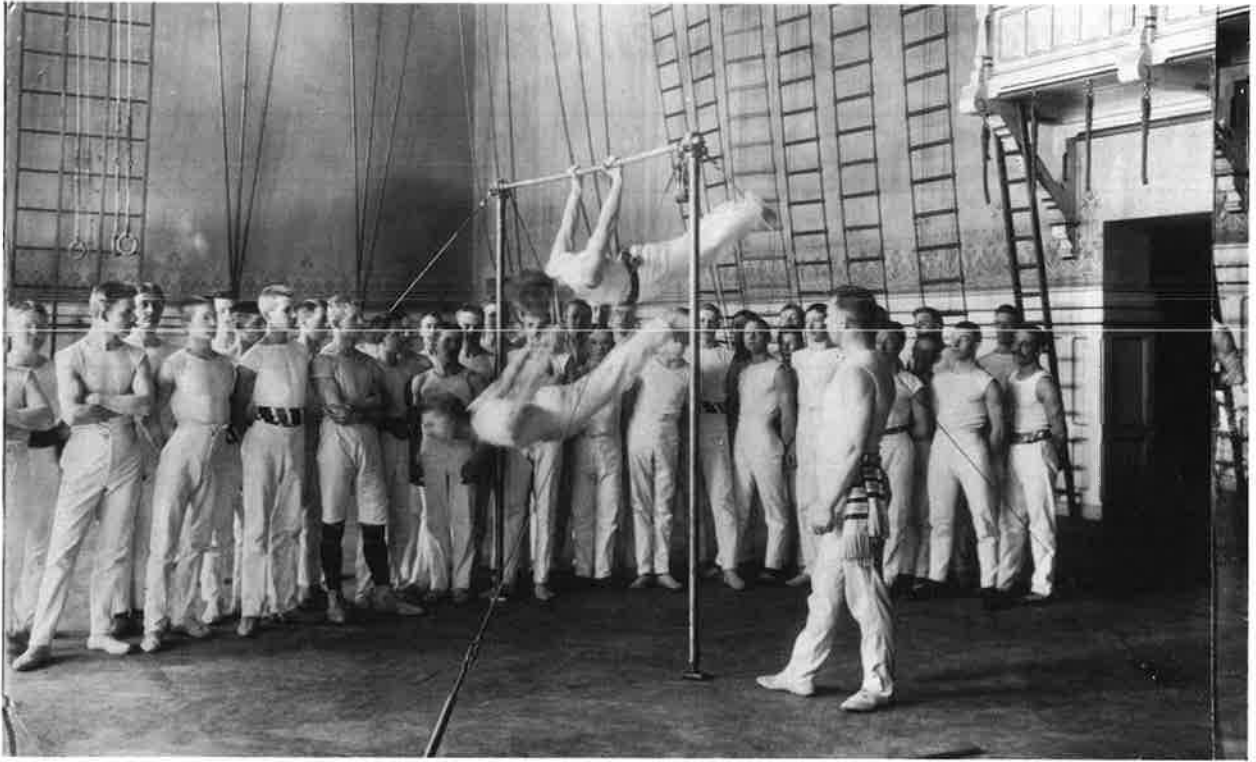
Hva vi ellers skal være klar over, er at pionerene var sterkt opptatt av teoriene. Allerede fra start vet vi at Christiania Turnforening hadde en omfattende skriftlig begrunnelse for sin turn, likesom foreningen — og flere — la vekt på undervisningssiden. Dette førte til noe som ofte kunne ligne diskusjonsglede, og til at debatten fulgte idrettsutøvelsen.

En naturlig begrensning fant nok debatten — f.eks. om systemene — i det antall bøker, blad og aviser som var tilgjengelig. På den annen side ble det utfoldet atskillig fantasi, også for å komme til orde; diskusjon hørte jo med! Vi merker oss at tonen ikke alltid var like elskverdig; der dannet ikke idretten noen unntagelse fra den alminnelige samfunnsdebatt.

Solid plantet midt i debatten sto turn og gymnastiks systemer. Emnet hadde alle forutsetninger for å trives der.

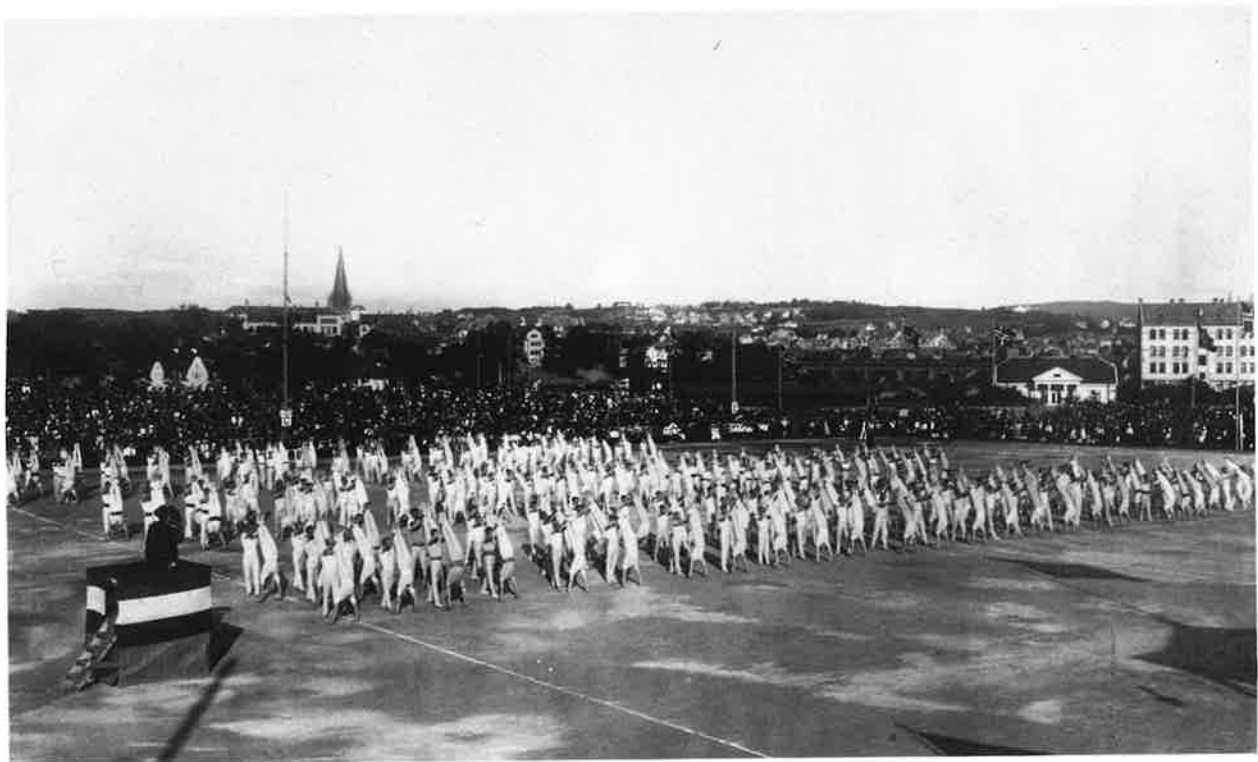
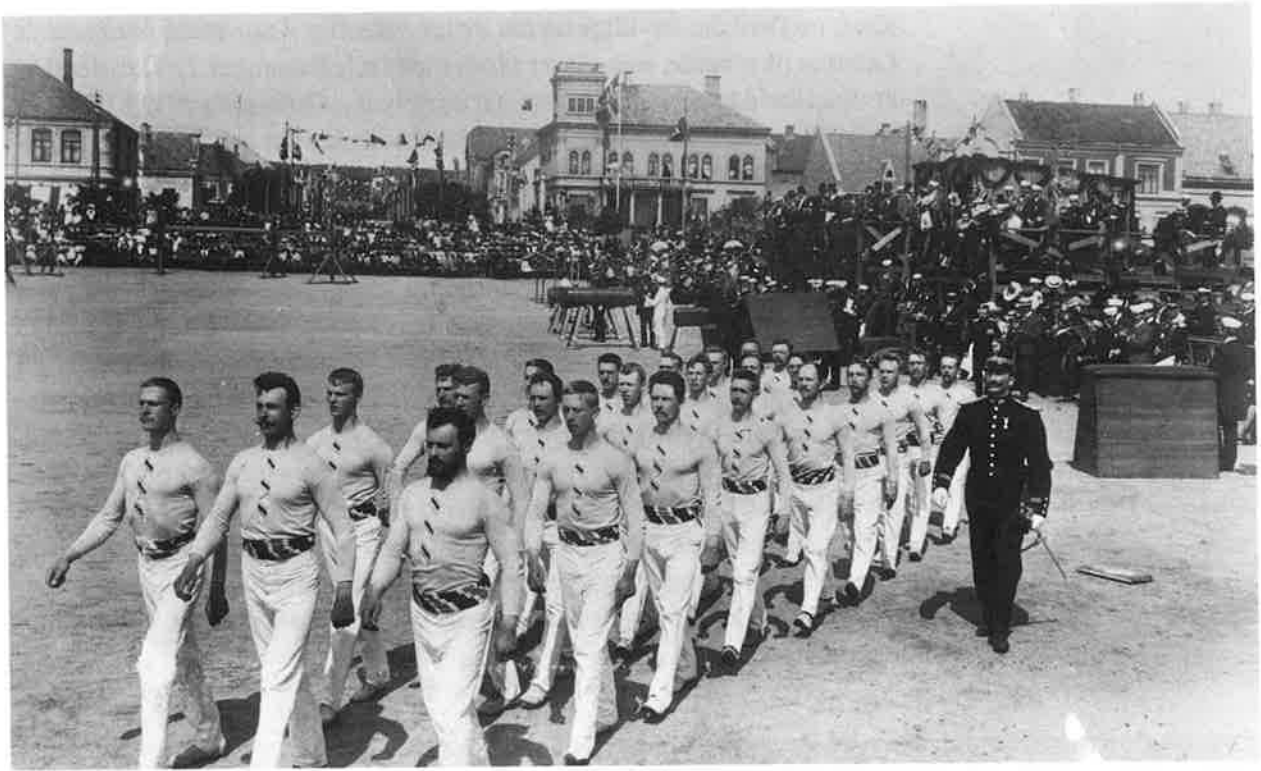
I sitt Norske Turnnotiser har Joseph Stockinger ønsket å gi noen grunnleggende forklaringer. I september 1889 skriver han:

«Det norske Turnvæsen har allerede gjentagne Ganger repræsenteret den norske Ungdom paa en hæderfuld Maade, men den rigtig dybt-gaaende Betydning . . . vil det først kunde faa, naar Foreningernes Antal og de aktive Medlemmers Mængde er større end nu. De maatte udbredes over det hele Land, dersom alle de Mænd, som erkjender Gymnastik-sagens Nytte, ogsaa vilde staa sammen for at fremhjælpe det frivillige Arbeide i den Form det udrettes. Desværre er i denne Henseende en Hindring, som snarere voxer end aftager, nemlig *Systemstrid*. Det har i Aarenes Løb i Landets Aviser ofte været fremsat Artikler om svensk Gymnastik kontra Turning og omvendt — de først nævnte for at paavise Turnings Ensidighed, de Modsatte som Forsvar. Hermed er det opstaaet en

Christiania Turnforening (øverst) har fått ny turnhall og tydeligvis en ny øvelse. Her skal en ikke bare beundre turnerne, men også de fotografer som gjorde slike bilder mulig ved foten av århundret.

Trondhjem 1918 og turnfest, den andre i byen. I aksjon er Hortens Turnforening. Såvel av grusdekket som av deltageres drakter, forstår vi at værforholdene ikke er de beste, men instruktøren lar seg ikke påvirke.

Bildet på topp – Kristiansand 1903 – må gjerne stå som en drakt- og stilstudie. Christiania Turnforening er anført av Oskar W. Bye og ledet av Louis Bentzen. Alle oppstillinger og alle forflytninger er nå på plass i Landsplanen.

Det fantes menn for 72 år siden! Fin massevirkning ga i hvert fall fellesoppvisningen i Trondhjem 1918. Bildet gir også beskjed om solid publikumsoppslutning. Festene var nå mer enn 30 år, og sto sterkt i folks bevissthet.

Kløft mellem det frivillige og det ifølge offentlig Anordning paagaende Gymnastikarbeide, som virker hindrende i alle Retninger. Lykkes det ikke at tilveiebringe en klar, fordomsfri og velvillig Opfatning af det frivillige Arbeide for Gymnastiken, vil Nidkjærheden fra det rationelle Hold snarere blive en Stængsel for end til Fremme af Folkegymnastiken.»

Klar, fordomsfri og velvillig, sa Stockinger i 1889.

I dag, noe slikt som 100 år senere, er det lett å spørre om en slik enkelt del av idretten kan ha vært så viktig, og kan ha vært tatt så alvorlig.

Svaret er ja begge ganger; det får vi bare godta. Systemene er nøkkel til alle beretninger, det var systemene det i alt vesentlig dreide seg om, lenge.

Tre store begivenheter fant sted i årene 1886—1890; den første nasjonale turnfest i Fredrikshald, den andre i Bergen, stiftelsen av et forbund. Ikke noe av dette skjedde upåvirket av systemene, og uten å påvirke dem. Fredrikshald ble, slik vi skal se, et djervt eksperiment midt i en tid av usikkerhet. Bergen, på sett og vis med en yngre gymnastikk- og turnkultur, kunne fortsette der forgjengeren slapp. Forbundet hadde ikke systemer på sakliste eller i diskusjoner, men det visste hva det gikk til, og innrettet seg deretter.

Fredriksstad Turnforening og Bergen 1922. Byen fikk, bokstavelig talt, landets beste turnere rett under stuevinduene.

Når det er alt annet enn lett, i dag, å gi en skikkelig forklaring på det som hendte, og hvorfor det hendte, har det flere årsaker. Om vi nå skulle ha vanskelig for å skjønne hvorfor en enkelt sak kunne spille en så alt-dominerende rolle, er det ikke alltid lett å få hjelp. Beskriverne fra den tid kan ikke beskyldes for å ha sagt tingene enkelt. Dette siste forsterker bare inntrykket av at 1880- og 1890-årenes turnere må ha vært både lesekyndige og lesevante. Det er mye og tung teori de måtte gjennomgå.

Vi skal forresten vite at det ble stilt allsidige krav til turneren. Det er ikke nok med system, sier Johannes Dahl i «Den norske Turner», 1907:

«Livet og øvelsene i turnforeningene har ogsaa andre sider, der griber dybt ind i samfundets moral. Thi øvelsene er slig anordnet, at den enkelte føler sig som led i en stor mekanisme. Han oplæres i at kunne se bort fra egen lyst og forgodtbefindende, han maa underordne sig under andres vilje. Han maa ofte gjøre det, han *ikke* har lyst til uden at vise sin ulyst. Han oplæres i selvovertindelse, i *disciplin*. Det kommer over hans karakter et uegennyttens, ædelmodighedens, ridderlighedens præg.»

Vi skal forstå at uttrykksformene var andre. Det gjaldt også, i høy grad, systemdebatten. Gymnastikk- og turnsystemene er eldre enn vår organiserte idrett, og har linjer enda lenger. Per Henrik *Ling*, 1776—1839, grunnla sitt svenske system omkring 1813. Om dette er sagt at det «legger an på en fullstendig systematisk behandling av det menneskelige legeme med dettes harmoniske utvikling som mål. Det er fullkommen vitenskapelig utarbeidet og egner seg fortrinlig til anvendelse ved gymnastiske øvelser.» Det synes ikke å ha vært vitenskap som drev Friedrich Ludwig *Jahn*, 1778—1848: «Han ville vekke den tyske ungdom av dens dvale, gjenopplive den sunkne nasjonalfølelse og oppflamme den til gjennom turnøvelser å forberede seg til den store revansjekamp.» (Dette var på Napoleon-krigenes tid.)

Dette er standardbeskrivelser fra tiden omkring 1890, og en forstår at det er duket for strid. Det ene system skulle bidra til å skape det harmoniske menneske, det andre til å gjøre Tyskland større. Det må ha vært noen forskjeller.

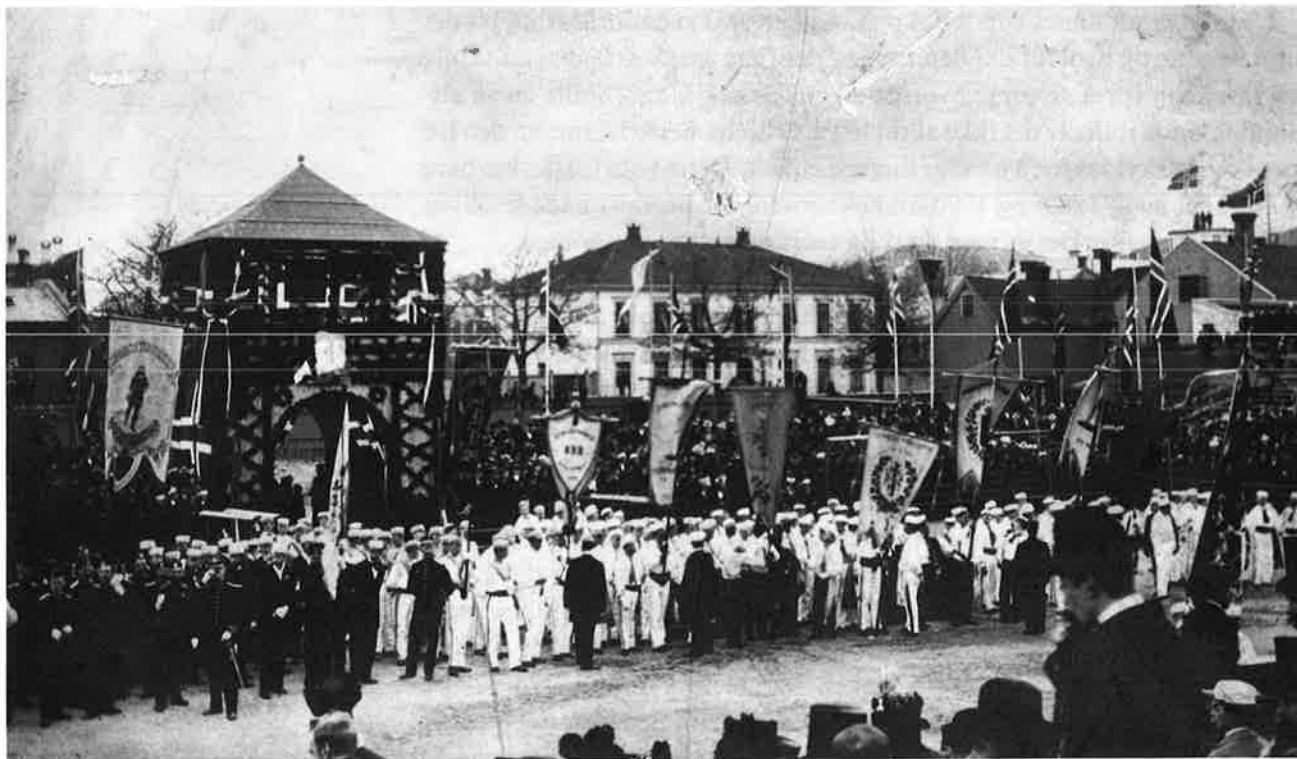
Høsten 1889 skriver Johan Martens om en sunn sjel i et sunt legeme i Norske Turnnotitser:

«Da nu vore Turnforeninger for en væsentlig Del har optaget tyske Turnøvelser paa sit Program, er det Tilfælde indtraadt, at man har rettet Smed for Bager. Tilhængerne af det rene svenske System har givet det tyske Skylden for de Feil, der begaaes af Turnerne, og saa er den Feide opstaaet, i hvilken det ene System har stillet sig mod det andet, og som ikke fører til andet end Skade for Idrættens Fremme i vort Land. Det rene svenske Systems Tilhængere er imidlertid temmelig fanatiske; thi de fordømmer alt tysk, hvorimod Ynderne af det tyske System eller det System som er antaget af nær sagt samtlige Turnforeninger i Norge, gaar frem efter kombinerede tysk-svenske Theorier.»

Visst tok man standpunkt!

Men, skjærer vi gjennom retorikken, kan vi ikke unngå å se at her var to syn og to linjer. Spørsmålet er hvem som agiterte for og praktiserte hva.

Forkjemperne for den svenske gymnastikk møter vi først og fremst blant offiserer og skolemenn. Her var utdanningen — for de første — ofte gitt ved Centralinstituttet i Stockholm og (fra 1870) ved Den gymnastiske Centralskole i Christiania. Ved seminarene var også utdanningen svensk.

*Klart for innmarsj, Trondhjem 1899.
Det var ved denne turnfest Lands-
planen ble vedtatt, det var her
Johan Martens ble valgt til
president.*

Like naturlig var det å møte det tyske system hos dem som innvandret fra sør. De hadde det med seg hjemmefra, og det de manglet i formalutdanning tok de ofte igjen i pågangsmot og praktisk erfaring.

I den strid som oppsto måtte de unge turnforeninger komme mellom barken og veden. Vi må huske at de i lærere og offiserer møtte det typiske etablissement, og det har det aldri vært lett å ta kampen opp mot. Dermed kan det synes som om Lings system ville ha vært et klokt valg? Klokt muligens, men ikke alltid populært. I det Jahnske system lå dåden og spenningen, og der lå også de unge turneres interesser.

Her var snakk om utdanning, om syn og tradisjon. Joseph Stockinger betonte at det også var en økonomisk side, oktober 1889:

«Det foreligger vel neppe et eneste Tilfælde af Nægtelse eller passiv Modstand fra nogen Turnforenings Bestyrelse, naar nogen tilbød fri Ledelse i svensk Gymnastik, men det tør vel hende, at pekuniære Hensyn var til Hinder for Ansættelse af lønnet Instruktør. Skal nu mindre Turnforeninger høre ilde, fordi de vil bestaa og drive de Øvelser, som tiltaler Medlemmerne, trods det, at ingen findes villig til uden Vederlag at gaa tilhaande ved Ledelsen af de svenske fritstaaende Øvelser?»

Nå må vi få det inntrykk at det var det tyske systems tilhengere som oftest og sterkest rykket ut. De hadde lengst vei å gå for å vinne anerkjennelse, og mye de skulle ha sagt.

Otto Danielsen *Adeler*, sentralt plassert i Drammens Turnforening, sa det slik:

«... den svenske Gymnastik med sin ensformige Karakter bliver i Længden ytterst trættende og kjedelig og kommer til at savne det ethiske

Moment, det opdragende, det opmuntrende . . . Det er dog aldri Tilfældet med den tyske Gymnastik; der gaar Øvelserne med Jubel og Lyst, en uskyldig Kappestrid hersker . . . »

Om vi kanskje ikke faller for resonnementene skjønner vi hvor han vil.

Noen av de eldste foreninger, Christiania, Trondhjem, hadde anledning til å hente sine instruktører utenfra. Andre, som Stavanger, Bergen, knyttet til seg offiserer. Langt de fleste foreninger kunne knapt velge. Ville de ha hjelp til sin opplæring og instruksjon, fikk ikke merkelappen være det avgjørende.

I vår omgang med 1880- og 1890-årenes norske turn og gymnastik må vi altså ikke glemme at selve *tiden* hadde en hang til å dramatisere. Ordene hadde lett for å bli mange og tunge. Og selv om det ikke var noen kulturkløft som oppsto, så ble det fort praktiske problemer. En turnforening skulle ha et sted å være, den trengte instruktører, den var langt på vei avhengig av offentlig bevåkenhet. Johan Martens sa det slik i et tilbakeblikk i 1914:

«Den tyske turn blev gjerne oppfattet som gjøgl, cirkuskunster og tids-spilde, ja, ligefrem skadelig for ungdommen og uværdig for manddommen. Det er utvilsomt at denne opfatning hos (de omtalte) skolemænd har hat sin store indflydelse paa mange, særlig ældre personers uvilje overfor Turnsagen omkring paa landsbygden.»

Blant det nye forbunds viktigste oppgaver måtte bli å finne løsninger. I en oversikt januar 1891, få måneder etter stiftelsen, fastslås det «at der mangesteds blev syndet stærkt mod den methodiske Anvendelse af Turn-systemets rige Øvelsesforraad, man turnede freidig løs, vælgende sig de Øvelser, man selv likte, uden at tænke paa andet end at gjøre Turningen fornøielig.»

Tenke seg til. En turnet løs, uten annen tanke enn å gjøre turningen fornøylig.

Det innrømmes at situasjonen er vanskelig, og innbyr til strid. I de foreninger som utelukkende har drevet etter Lings system har en hatt vanskeligheter med å holde på de unge medlemmer, som ønsker seg en idrett der det *hender* mer. Motsatt mangler en både instruktører og instruksjonslitteratur fra den tyske turn.

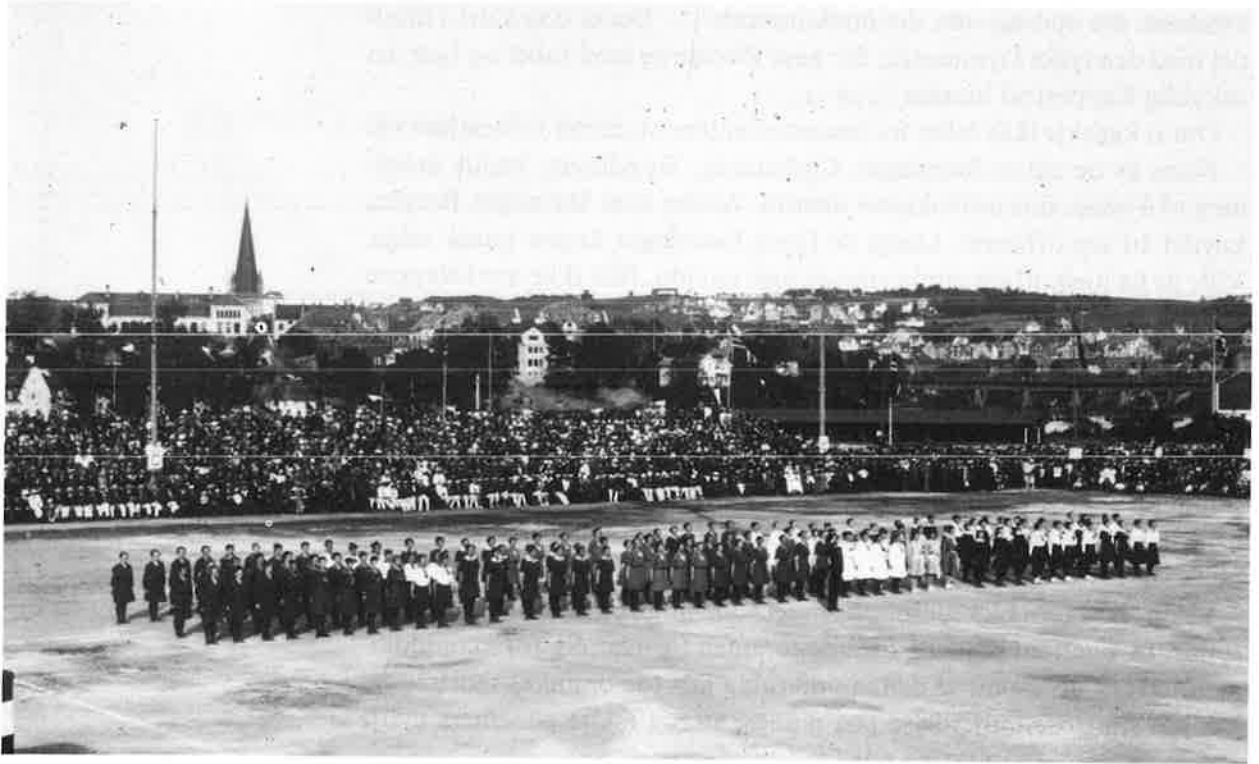
På sen vinteren 1891 er bestyrelsen tilbake. Den reiser tre spørsmål:

1. «Hvorledes kan vore Foreninger billigst og bedst ydes saadan Veiledning i sit Arbeide, at Resultaterne kan haabes at ville indgyde Tillid til og Tro paa Gymnastikens gavnlige Indflydelse paa det menneskelige Legeme og dermed opmuntre til fortsatte Bestræbelser?
2. Hvilke Midler er de hensiktsmæssigste til at fremme Samarbeidet mellem Foreningerne?
3. Paa hvilken bedste Maade kan man opdrage dygtige Instruktører (Forturnere) for Foreningerne?»

Noe gyldig og samlet svar har en ikke. Her antydes utarbeiding av felles øvelsestabeller (1), inndeling i turnkretser (2), og arrangement av fortur-nerkurs.

Det kan synes som om forbundet har lite å møte vanskelighetene med, og systemene er jo ikke engang nevnt?

Ingen hadde ventet at vanskelighetene skulle løses over natten. Det nye forbund hadde hverken de pengemidler eller den autoritet som var nød-

Det var i Christiania 1895 kvinnene første gang fikk være med på turnfesten. Godt 20 år senere – fellesoppvisningen, øverst – begynner bredden å komme; en prosess var i gang.

Igjen Trondhjem, her med byens egne kvinner i oppvisning. Det sto i boken at kvinnene ikke skulle konkurrere, men at det var åpent for bedømmelse, ser vi i høyre bildekant.

Snøgg, Notodden (øverst) årgang 1918. Stor var ikke troppen, men den gjorde sine saker godt, og det kan være et poeng at disse jentene forsiktig hadde brukket litt på de tradisjonelle draktene.

Ikke alt var oppvisninger og stort publikum. Fra århundreskiftet begynte kvinnepartiene for alvor å komme. Christiania, bildet, var ikke først, men bidro aktivt til utviklingen.

vendig for et raskt sceneskifte. Det gjorde utvilsomt et riktig trekk ved først å få problemene på bordet, for så å se hva det kunne gjøre. Det hadde også fulgt utviklingen i årene fram til 1890.

Parallelt med de praktiske systemproblemer — en hadde dem i by og på land — løp en offentlig debatt. Vi har sett at tiden var glad i slikt. Så skal vi vite at debatten hadde sine gode sider, den avfødte hva vi gjerne må kalle en rådgivningstjeneste, samtidig som noen av hovedtemaene etter hvert ble nedfelt i tidens instruksjonslitteratur.

To menn kom til å spille en vesentlig rolle i det som her skjedde. Den ene er igjen Olaf *Petersen*. Den andre bidro også sterkt i de år han fikk leve, og han fortjener større oppmerksomhet enn ettertiden har gitt ham. Ivar *Bjørnstad*, 1841—1883, var utdannet ved Centralinstituttet i Stockholm, ble i 1870 Centralskolens første bestyrer, og i 1879 Centralforeningens første (og eneste) reiseinspektør. I tillegg var han gymnastikkinspektør i skoleverket og en anerkjent lærebokforfatter. Det er sagt om Bjørnstad at han var aktivt utadvent, *dynamisk* ville det vel hett i dag. Olaf Petersen var mer reservert nøktern. Et interessant par dannet de to, og vi skal se at Petersen — med Bjørnstads og egne skrifter som bakteppe — spilte rollen som formidler av den rette lære fram gjennom midten og slutten av 1880-årene. Riktigere: Som formidler av kunnskaper om at det var mer enn én rett lære.

Ivar Bjørnstads viktigste arbeid var «Haandbog i Gymnastik for Seminarer og Skoler», som kom ut i 1877, og bygget på Ling. Den var utgitt etter offentlig foranstaltning. I en nyutgave i 1882 skriver forfatteren at han trodde håndboken skulle være tilstrekkelig, men mangelen på redskaper har gjort arbeidet særdeles vanskelig. Han sier videre at gymnastikk ikke egentlig er et fag som skal læres, men et oppdragelsesmiddel.

I 1889 kommer Olaf Petersen, «Om Gymnastik og forskjellige Opfatninger af dens Anvendelse»:

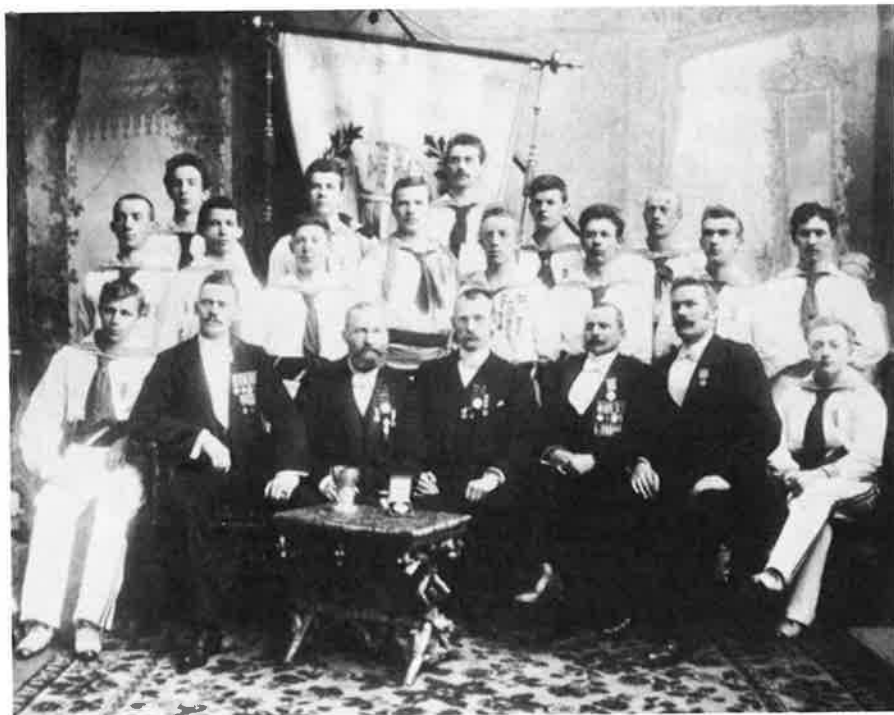
«Endnu støder man ikke sjelden paa den aldeles feilagtige Antagelse, at den svenske Gymnastik væsentlig bestaar af Bevægelser paa Geled uden Redskaber, at Redskabsøvelser altid er stærkere og voldsommere end de saakalte frie Bevægelser. Et rigtigere Omdømme har dog lidt efter lidt begynt at trænge sig igennem efter Oprettelse af Den gymnastiske Centralskole 1870, og Udgivelsen af Kaptein Bjørnstads fortrinlige Haandbog i Gymnastik . . .»

Om eksemplene Petersen valgte var de heldigste, kan være et spørsmål. Samme høst (1889) skriver Stockinger:

«Hvormeget maatte ikke kunde udrettes, hvis blot en Del af de mange fra den norske Centralskole for Gymnastikinstruktører udgaaede Mænd vilde træde i samvirkende Forbindelse med Turnforeningene for en hensigtsmæssig Benyttelse af begge Gymnastiksystemer, istedetfor ved overlægent Omdømme at afsvække det igangværende frivillige Arbeide.»

Heller ikke var det enighet om at Bjørnstads håndbok hadde bidratt til å jevne ut motsetninger. Ofte måtte Petersen rykke ut og forklare, og forsvare. I mai 1887 går Petersen i rette med Norsk Idrætsblad, som har hevdet at «Bjørnstads Tabeller ikke har formaaet at vinde nogen Udbredelse hos Turnforeningene . . .» Han svarer at boken er beregnet på almueskolen og de aller tarveligste forhold og dermed ikke kan være noe for turnforeningene.

Vi skal se at tonen etter hvert blir riktig norsk. I februar 1888 har Olaf Petersen ergret seg over et sirkulære fra Norsk Idrætsblad til turnforenin-

Drammens Turnforening var mannsterkt representert i Trondhjem 1899. Midt i bildet, med hodet mot de fire F'er, står Johs Allum, mange år senere forbundsprezident. Foran ham, med fullskjegg, sitter Edv. Stensrud, en av de betydelige ledere i Drammen.

Praktisk var vel ikke drakten, men stil hadde jentene. Også Drammen.

gene: «nærmere at gaa ind paa . . . vilde her føre for langt. Men saalænge man ikke er enig i dette Hovedpunkt, gavner det lidet at udveksle Meninger om de mer underordnede Spørsmaal . . . »

Svar: «Men da vi ved, at den høistærede Indsender ikke har grebet Penden blot for at sige os en Uhøflighed, skal vi forsøge at gjøre det bedst mulige ud af Artikelen ved til samme at knytte nogen Bemerkninger.» Som sitt syn hevder bladet: «Vi anser os ikke forpliktete til et absolut Valg mellem de to Systemer, og i rent sportslig Henseende har vi ikke Lyst til at opgive de tyske Øvelser, som i saa høi grad tiltaler Ungdommen.»

Mye spalteplass ble brukt til å oppklare misforståelser, og — ikke sjelden — til å skape nye. Det gjaldt særlig i de år Norsk Idrætsblad var forum for debatten. Bladet hadde selv sterke meninger, og forsøkte aldri å legge skjul på dem. (I 1886 heter det at bladet (Gymnastikforbundet) vil bryte all forbindelse med foreninger som ikke kan godtgjøre at de har et noenlunde utstyr med tyske apparater: «Alle saadanne Foreninger overlader vi i Fremtiden til omflakkende Instruktørers Udpumpning, medens Turnsagen bryder sin Bane ved en Offervillighed som er dens Adelsbrev paa Sportens Omraade.») Olaf Petersen fikk på denne måte en dobbelt oppgave; han måtte (ofte) imøtegå bladets syn, samtidig som han bragte opplysninger av almen interesse. Han klarte balansegangen tilfredsstillende, og akkurat det var viktig, siden en ikke hadde andre opplysningskilder. Ordskiftet kom over i roligere led da Norske Turnnotiser overtok, og fortsatt var det behov for et sted å gå.

Nå var ikke Bjørnstad-Petersen de egentlige pionerer på instruksjonslitteratur. Vi fikk «Turnvæsenet» i norsk oversettelse allerede i 1858, og i 1864 kom allsidige Goldammer med sin «Veiledning i Turnkunsten». I siste tilfelle får vi vite at forfatter og utgiver er tilhengere av de Jahnske turnøvelser. Det de to unge nordmenn senere tok fatt på, var — blant annet — å søke en balanse.

Hverken debatt eller opplysningstjeneste kunne løse stridsspørsmål og føre utviklingen videre. Nyttige bidrag var de nok, men her måtte også

Stavanger Turnforening var først i gang med et dameparti, som holdt. Det skjedde så tidlig som i 1889. Dette bilde er denne tropp, og dette år. Noen fornavn er tatt av glemse-len, men det får våge seg. Altså, i første rekke:

Lehman, Maren Øvregaard,
 Jacobsen, Elisa Andersen,
 Sigveland, Margrethe Hausken,
 Margrethe Ulstrup, Johannessen,
 Sivertsen. Andre rekke:
 Marie Sivertsen, Henriette
 Hofgaard, Wiese, Nora Gabrielsen,
 Anna Backe. Tredje rekke:
 Elisa Helliesen, Erika Gabrielsen,
 Marie Idsøe, Berte Helliesen,
 Wetteland, Mathilde Nessler,
 Korsvik.

ytte begivenheter til. En slik var den første nasjonale turnfest i Fredrikshald i 1886.

Festen i Fredrikshald kunne ikke ha kommet på et riktigere tidspunkt. Noen foreninger hadde deltatt utenfor landets grenser, noen hadde vært i kontakt med andre; en felles og samlende *norsk* begivenhet hadde en ikke. Et særlig behov var det for å prøve det foreningene hver for seg hadde stelt med, og diskutert gjennom år. System fikk bli praksis; de unge foregangsmenn fortjener stor honnør for at de grep poenget så riktig og så raskt.

Fredrikshalds Turnforening hadde ingen fellesorganisasjon å støtte seg til da den skulle lage regler for landets første turnfest. Det betød ikke at foreningen bestemte på egen hånd. I et dommerkollegium satt 15 mann, av dem tre fra arrangøren. Dette kollegium bestemte at frittstående øvelser (Ling) skulle telle to mot en i forhold til redskaper. En hadde ikke hatt noe å gå ut fra, ingen regler, ingen bestemmelser, ikke den minste rettleiding. Det var enighet om fem punkter som dommerne skulle ta hensyn til, blant annet:

- «3. Øvelsernes Hensigtsmæssighed ligeoverfor hva der i det Hele ansees som disse Øvelsers Maal.
4. Noget Hensyn ogsaa til Øvelsernes Vanskelighed og den forholdsvis større eller mindre Lethed hvormed disse Vanskeligheder beseires.»

Enkle var ikke bestemmelsene, men det var de gjerne ikke på den tid, og en skjønte meningen med dem. Videre, og ut fra et ideelt syn, stilte dommerne det krav at turnerne ikke først og fremst imponerer publikum, men tilfredsstillende kritiske dommere. Fortsatt sto altså det svenske system sterkt; det kostet atskillig strid og enda mer matematikk å finne rettfærdige løsninger.

Fire år senere, foran festen i Bergen, var det uro omkring sammensetningen av dommerkollegiet. Det reiste seg røster for å utelukke offiserer; de var svensk utdannet, og orientert. Forslaget ble blankt avvist av bergenserne: «Det maa ligge i Turnfestens Program at samle de nu stri-

dende gymnastiske Principer til en sund Basis for Folkegymnastiken med tilstrækkelig og berettiget Hensyn til begge Elementer.» En opplevde ellers store endringer i sammensetningen av foreningenes program; i bedømmelsen skulle det legges like vekt på begge systemer.

Det de to nasjonale turnfester bidro til, var å få øvelser og systemer fram i lyset. Begge ganger var de innflytelsesrike og ansvarlige til stede. Det var ikke lenger det samme behov for teorier og diskusjon; her lå kortene så å si på bordet.

Vi skal se at det ikke var så enkelt.

Da forbundet ble stiftet, til alt overmål med landets fremste systemmann i presidentstolen, trodde en at det ville gå raskt mot en løsning, at systemer kunne bli systemer. Så var *ikke* tilfelle. Kampen bølget videre, faktisk gjennom årtier. Årsaken var slett ikke alltid mangel på kunnskap. Ofte kan en ha følelsen av at systemstriden ble oppfattet som en del av gymnastikk og turns så å si sjel; noe som skulle være der. En kan også ha mistanke om at noen forlenget den for stridens skyld.

Noe av det første forbundet gjorde, etter å ha orientert seg, var å utarbeide øvelsestabeller for begge systemer og få dem spredt til foreningene. Men så stilte det seg, sikkert riktig, to spørsmål:

« . . . var man nu ogsaa sikker paa at de vilde blive riktige opfattede, alle disse Udtryk, hvor forskjellige Øvelser var forklarede? »

« Kunde man ikke risikere Misforstaaelser, som kunde afstedkomme Forvirring og Skade? »

Det en gjorde, og det en vel *kunne* gjøre, var å innlede en serie forturmerkurs, for den veien å styre kunnskapene. Det første fant sted i Christiania 24.—28. februar 1892, og hadde solid kursledelse: Presidenten Petersen, visepresidenten Sem og sekretæren Otto E. Olsen.

I innbydelsen heter det:

« Forbundets Midler er dessværre saa smaa, at man ikke kan yde Foreningerne pekuniær Støtte til at lade sig repræsentere i Kurset. Vort Tilbud gaar derfor kun ud paa fri Undervisning. »

Presidenten holdt foredrag om gymnastikkens betydning. Ellers fikk 15 turnere fra åtte foreninger anledning til å prøve tingene i praksis:

Ingen skal beskyldes disse herrer for ikke å være korrekt antrukket – kort sagt, dommerforsamlingen 1903. At sportens beste menn også var knyttet til dommergjerningen, ser vi best av besetningen på første benk. Her er Due, Støp, Sem og – med uniformsluen i fanget – Johannes Dahl.

Dommerforsamlingen ved landsturnstevnet i Stavanger 1911, fotografert foran turnhallen. At dommersaken ble tatt alvorlig, forteller allerede gruppens størrelse. Her var også gitt plass for kvinner. Midt i bildet, med hvitt skjortebryst, Edvard Sem.

«Arbeidsordningen var saadan, at man ca. 1½ Time daglig udførte svensk Gymnastik efter de af Forbundsstyrelsen udgivne Øvelsestabeller, og disse blev under Præsidentens Ledelse gennemgaaede i sin Helhed. Med Hensyn til Redskapsturningen, der vekselvis ledes af Vicepræsidenten Herr E. Sem, Sekretæren Herr Otto E. Olsen og Overturner i Arendals Turnforening Herr Oscar Arnesen, blev Deltagerne delt i to Afdelinger . . .»

Forturnerkursene fortsatte. Ingen var i tvil om at systemene var et vanskelig punkt. Bare en ting som instruktører, hvor Johan Sverre sier i et foredrag på et kurs i Stavanger i februar 1897:

« . . . her fordrer det Lingske saa uhyre meget, saa meget, at man maa indrømme, at det er en ren Sjeldenhed at finde en Instruktør, som fuldt ud behærsker dette, saaledes at Liv og fuld Interesse kan opretholdes. Her ser vi saaledes et særdeles vanskelig Punkt ved Systemets Brug.»

På dette tidspunkt var Ling praktisert i Norge i 40 år. En forstår at det ble lett etter en kombinasjon.

Forbundet fikk sin første inspektør i 1900. Noe av det første han, Johannes Dahl, 1872—1960, foretok seg, var å lage en håndbok som samlet regler og systemer. «Den norske Turner» kom i 1907, og her kan en lese — om «Det norske Turnsystem»:

«Det system, hvorefter øvelsene drives i norske turnforeninger, er kommet frem ved en forening af flere andre systemer. Ingen legemsøvelse, der beviselig ikke er skadelig, udelukkes, saalænge den drives «ordnet», d.v.s. efter faste regler, der betrygger opnaaelsen af den tilsigtede hensigt, den jævne harmoniske udvikling. Særlig vegt lægges paa de øvelser, der ved siden heraf tager sigte paa udvikling af sjælelige egenskaber, freidighed og djervhed og — fremfor alt — disciplin.»

Johannes Dahl var offiser. Ved siden syslet han med journalistikk — blant annet som redaktør av Norsk Idrætsblad en periode — og var vant til å uttrykke seg. Når vi kan komme til å lese ovenstående avsnitt flere ganger uten riktig å skjønne hva som menes, behøver det ikke være for-

fatterens skyld, eller lesernes. Det som vel hadde hendt, var at det rundt systemene var trukket et tykt lag av filosofi, som det ble stadig vanskeligere å trenge gjennom. Feks. skulle det ha eksistert et norsk system? Johannes Dahl forteller ikke hva det består av, og særlig nærmere en forklaring enn den som er gitt i ovenstående avsnitt kommer vi ikke. Riktig interessant blir det når etterfølgeren Sverre Grøner i *sine* publikasjoner viser til det Dahl har sagt uten at Dahl har sagt noe.

Det som i stridens dager er kalt et norsk system var helst en kombinasjon av de to klassikere. Neppe på noe tidspunkt hadde det i gymnastik- og turnleiren hersket uenighet om at de Lingske prinsipper måtte legges til grunn. På samme tid våknet det en erkjennelse av at det svenske system alene ikke var tilstrekkelig; det savnet variasjon, og hadde ikke den rette appell til turnforeningenes unge medlemmer. Det siste måtte bli særlig avgjørende. Det som videre hendte, var at en fikk instruktører som — så langt det var mulig — behersket begge systemer, og som satte delene sammen.

Nå var det slett ikke fritt valg ved sammensetning av øvelser og øvelsesgrupper. Det nye «system» skulle være gangbart over hele landet; helst også *utenfor* landets grenser. Vi skal se hvordan det siste hensyn skapte problemer, men med dette forbehold kan vi fastslå at det fra århundrets siste tiår ble gjort gode fremskritt i arbeidet med systemene.

Beskrivelsen av systemene, og av forholdene rundt dem, kan ofte fortone seg som debattinnlegg. Forklaringen er ikke vanskeligere enn at det var nettopp det de var! Selv om det ble gjort fremskritt i arbeidet, lyktes en ikke alltid med å springe fra uroen.

Det vi ellers skal merke oss, er at systembeskriverne erklærer ild opphør lenge før striden stilnet. Johannes Dahl gir oss inntrykk av at systemspørsmålet er endelig løst i 1907. I hvert fall er det *to* grunner til å kalle denne slutning forhastet: Her hjemme kom vi til å ri på virkningene av systemstriden nesten fram til andre verdenskrig; ute i verden kom sammenbruddet — som også er en løsning — først i 1920.

De olympiske leker er i denne forbindelse særlig interessante. Norge deltok ikke i 1896 og 1904, og bare med friidrettsutøvere i 1900. I London 1908, Stockholm 1912 og Antwerpen 1920 var det gymnaster, for ikke å snakke om ved ekstralekene i Athen 1906. Hele veien var brolagt med systemer.

I 1906 i Athen fikk ikke svenskene det slik de ville, og trakk seg fra konkurransen. To år senere var problemene flyttet til Norge. Striden som oppsto i 1906 og som nådde klimaks i 1908 — vi snakker om en norsk strid — er beskrevet senere. Her skal vi nøye oss med noen linjer fra en rapport Johan Sverre skrev etter konkurransene i London:

«I Athen fremviste hvert land f.ex. sin gymnastik efter det hjemlige system; i London derimod var det fastsat et fællesprogram for alle delta-gende nationer. Det blev saavel fra Norge som fra flere land gjort energiske forsøk paa at faa dette forandret i overensstemmelse med reglerne i Athen — uden at det lykkedes. Det synes jo indlysende rigtig, at hvert land fremviser sit system; deraf alene kan lærdom hentes.»

Gymnastikkonkurransene fortsatte i Stockholm 1912 og Antwerpen 1920, men det ble stadig mer klart at en sto ved avslutningen av en epoke.

Johan Sverre sto sentralt i norsk idrett i en lang årrekke, som president i turn og idræt – som navnet var i hans tid – formann i Riks-idrettsforbundet, Den internasjonale olympiske komites representant i Norge.

Egill Kobberstad gikk inn i den martenske tradisjon som forbundspresident; store kunnskaper, et sunt omdømme, allsidige organisasjonsinteresser. Sunnmøringen fra Sarpsborg ble en betydelig styrke.

Motsetningene bare vokste, striden foran og under konkurransen ble for stor, belastningen tilsvarende, og i Olympiaboken 1945 skriver Peder Chr. Andersen:

«Gymnastikkkonkurransene i Antwerpen ble de siste i sitt slag ved de olympiske leker. Ingen vil heller savne dem. I sin tid var gymnastikken selve innbegrepet av olympisk idrett, og norske idrettsmenn av generasjonen før siste verdenskrig kunne ikke tenke seg denne idrettsfest uten norske turnere.»

Om denne del av systemstriden hadde latt seg løse, får vi aldri vite. Utviklingen forbarmet seg over den.

Johs. Allum hadde en allsidig bakgrunn, som aktiv, leder og dommer. Noe ønske om å bli forbundets president hadde han neppe, og da han nokså ufrivillig kom dit, gjorde han regjeringstiden svært kort.

Johannes Dahl kom inn i norsk turn og gymnastikk med århundreskiftet, og ble der lenge. Han rådde med det meste, som inspektør, instruktør, organisasjonsmann, skribent.

5. Inn på statsbudsjettet

Turnhallen i Fredrikstad ligner ikke andre, men god nytte har den gjort gjennom snart 100 år. Slik så det ut da grunnstenen ble lagt 7. juni 1897. Det var regn og kald vind, men begivenheten gikk sin gang, med forbundsprezident Sylow blant gjestene.

Penger og økonomi synes ikke å ha vært det pionerene var mest opptatt av, ikke fra start i hvert fall. De første representantforsamlinger, Bergen 1890, Christiania 1895, vedtok, respektive gjorde endringer i forbundets lover. Her er penger nevnt, begge ganger i lovens paragraf 10.

Bergens-forslaget i 1890 var slik:

«Forbundskontingenten indbetales inden Udløbet af hvert Kvartal af hver Forenings Bestyrelse til Forbundets Sekretær med 25 Øre for hver i det forløbne Aar indbetalt Kontingent af aktive Medlemmer. Foreninger, der ikke har indbetalt sin Kontingent inden dette Kvartals Udløb, varsles af Sekretæren, og hvis fremdeles $\frac{1}{2}$ Aar hengaar, uden at Kontingent er erlagt, nægtes Vedkommende Deltagelse i saavel Repræsentantforsamling som Turnstævner. Repræsentantforsamlingen afgjør, enten de skal udstryges, eller den av vægtige Grunde finder, at Kontingenten kan udsættes for en Tid.»

Slutten er hard; en sto jo uten oppskrift og erfaring.

Noe erfaring hadde en fått i 1895:

«Forbundskontingenten skal indbetales inden Udløbet af hvert Aars første Kvartal af hver Forenings Bestyrelse til Forbundsstyrelsen, beregnet efter Foreningens samlede Kontingentindtægt i det forløbne Aar med 4% af Kontingentindtægt under og indtil kr 1.000 3% af hvad Indtægten overstiger kr 1.000, dog skal ingen Foreningskontingent til Forbundet være mindre end kr 5, og ingen større end kr 100.»

I siste avsnitt var det ingen endringer.

Ingen ba om ordet; ikke et ord ble ellers sagt om penger.

Hva som la sterkt beslag på representantforsamlingen i Christiania 1895, var arbeidet med å finne en ny formann. Olaf Petersen hadde jo sagt nei. En av grunnene til at valget falt på Carl Sylow var utvilsomt forholdet til Centralforeningen, der Sylow var formann. Centralforeningen satt på statsbidraget, og det var av stor betydning for turn og gymnastik å ha et godt forhold den veien.

Enda mer tid, og det var under selve forhandlingene, gikk med til Bergens forslag om en samlet *landsplan*. Tilfeldigheter hadde rådd grunnen den siste femårsperiode, og behovet for orden og system var sterkt.

Med tunge poster på saklisten, og med en turnfest utenfor dørene, skulle det ikke bli mye tid til overs for diskusjon av økonomi. Dessuten var det full enighet om det forslag som forelå.

Representantforsamlingen i Trondhjem 1899 ble en langdryg affære. Dels sto et komplett forslag til landsplan på saklisten, dels hadde representantene vanskeligheter med å være to steder på en gang. Mot slutten av tre dagers forhandlinger skjedde det noe:

«A. Frisch vilde anse det meget heldigt, om denne repræsentative Forsamling sluttede sig sammen i en fælles Resolution til Støtte for det indsendte Andragende om Statsbidrag til Forbundet.

En saadan Resolution blev ikke fremsat, men Forsamlingen sluttede sig enstemmig til disse Udtalelser.»

To ganger hadde forbundet søkt om statsbidrag, 1892 og 1898, begge ganger forgjeves. (Derimot var det gitt til turnfester i Stockholm 1891 og Christiania 1895.)

Det kan være nyttig å se de tre første representantforsamlinger i sammenheng. Den første, i Bergen 1890, var opptatt av å konstituere forbundet, vedta lover, velge ledelse, få tingene i gang. Disse poster kunne bare

Sammenlægning
 af
 Det norske Turn- og Gymnastikforbunds Regnskaber
 Forbundsårs Opfølgende 24 Maanedene 1890 til 24 December 1894

	1890		Udgift
Indtægt Overført indbetalt forbindelseskontingent for 1890 af 14 foreninger	Kr 228, 26	1. Indtægt med Tilhede Tægt, Porte og Tilgængeme Forsikringskontingent Indføring af 2000 Forsandsbeholdninger	Kr 181, 70 " 28, 29 " 2, .. " 28, .. " 160, 06 Kr 221, 28
Overført Saldo fra Indbetalt forbindelseskontingent for 1890 af 6 foreninger 1891 s. 11	Kr 228, 26 1891 Kr 160, 06 81, 01 281, 27	2. Forsikringsindtægter og Indtægter af d'yrskatværdien d'yrskat og Tilgængeme Forsikringskontingent etc. Gymnastikforening i Stockholm (Sjunde) Balance	Kr 62, 84 " 60, 43 " 30, 24 " 68, 56 " 7, 70 " 264, 54 Kr 468, 32
Overført Saldo fra Indbetalt forbindelseskontingent for 1890 af 1 forening 1891 s. 6 1892 s. 1 Konti i Christiania for 1891	1892 Kr 264, 54 " 5, .. " 64, .. " 284, 26 " 3, 43 Kr 554, 22	3. Forsikringsindtægter og Indtægter af Remaskindens Tægt, Porte og Tilgængeme Forsikringskontingent etc. Indtægter af Tælling Forsikringskontingent i Christiania i Skibe etc. Norske Turnforening Balance	Kr 122, 40 " 61, 06 " 28, 10 " 116, .. " 27, 10 " 28, .. " 162, 56 Kr 554, 22

ikke skygge for det som opptok forsamlingen mest, innholdet i turnfesten. I Christiania 1895 ble det kjempet om et forslag til regulering — det sittende styre var mot! — i Trondhjem 1899 ble forslaget vedtatt. (Da var det gjennomgått punktum for punktum gjennom tre lange dager — her var alt fra de store linjer til de ørsmå detaljer.) Med det saksinnhold og den arbeidsmåte som var valgt av 1890-årenes forsamlinger kan det forresten synes som om det var skapt et fremtidig mønster. Forsamlingene ble fag, organisasjonsspørsmålene kom i annen rekke, om de kom.

Nå må vi ikke tro at spørsmålet om penger var uten interesse. Det har det aldri vært i norsk idrett. Poenget var den gang at kildene var så få, her var kontingent hele tiden og statsmidler etter noen år. Andre muligheter ble knapt drøftet. Får vi lyst til å reise spørsmål om turn og gymnastik ble ledet, og drevet, av en gruppe som kanskje ikke hadde tilskudd behov, får det bare svares at vi ikke har materiale til å bedømme det.

Løsningen måtte bli å sette tæring etter næring, og det klarte det unge forbund mesterlig. Da den første bestyrelse 31. desember 1894 la fram sin beretning, fulgte *fem* regnskap. 1890:

Indtægter:

Indbetalt Forbundscontingent	kr 228,25
	<u>kr 228,25</u>

Udgifter:

1 Autograf med Tilbehør	kr 8,80
(Dette var en masse som ble lagt i en ramme, og som tjente til kopiering ved at manuskriptene ble presset mot den. «Maskinen» hadde lite til felles med dagens elektronikk.)	
Fragt, Porto, Telegrammer	kr 29,39
Avisabonnement	kr 2,00
Trykning af 3.000 Forbundslover	kr 38,00
Balance	kr 150,06
	<u>Kr 228,25</u>

Så skulle 1891 bli det første fulle arbeidsår:

Indtægter:

Saldo fra forrige Aar	kr 150,06
Indbetalt Forbundscontingent:	
1890 af 6 Foreninger	kr 81,01
1891 av 11 Foreninger	kr 238,25
	<u>Kr 469,32</u>

Udgifter:

Kontorrekvisita, Trykning af Rundskrivelser	kr 62,85
Porto og Telegrammer	kr 50,43
Avisabonnement etc.	kr 30,24
Gymnastikfesten i Stockholm	kr 63,56
Diverse	kr 7,70
Balance	kr 254,54
	<u>Kr 469,32</u>

Det som hender, er at forbundet går ut av sitt første år med et overskudd på 150 kroner, for i neste år å øke til drøyt 250. Så er en fristet til å spørre om dette egentlig *er* så mesterlig, om ikke et slikt beskjedent regnskap heller forteller om beskjeden virksomhet?

La oss være oppmerksom på noen forhold. De to første sekretærer, Otto E. *Olsen* og J.W. *Luth*, hadde ingen godtgjøring. Turninspektør fikk en først i 1900. Det var ikke ventet at de to første presidenter skulle gå ut med store prosjekter. Olaf Petersen var i 1890 det eneste mulige valg, og Carl Sylow — som heller ikke gikk ut med noen programerklæring — var enda mer taktikk. Men jo, det *var* beskjedent.

Arbeidet gikk videre, 1892:

Indtægter:

Saldo fra forrige Aar	kr 254,54
Indbetalt Forbundscontingent for:	
1890 af 1 Foreninger	kr 5,00
1891 af 6 Foreninger	kr 67,00
1892 af 13 Foreninger	kr 224,25
Renter i Christiania Sparebank for 1891	kr 3,43
	<hr/>
	kr 554,22

Udgifter:

Kontorrekvisita og Trykning af Rundskrivelser	kr 123,40
Fragt, Porto og Telegrammer	kr 61,06
Avisabonnement etc.	kr 29,10
Trykning af Tabeller	kr 115,00
Forturnerkurset i Christiania	kr 32,10
1 Cliche i «Norske Turnnotitser»	kr 25,00
Balance	kr 168,56
	<hr/>
	kr 554,22

Særlig interessant post i 1892-regnskapet er det første fortturnerkurs, som fant sted i Christiania i februar 1892. Her ble utfoldet atskillig selskapselighet. På avslutningsdagen ble deltagerne invitert til frokost på Gravesen (in-sted i 1890-årene) og lunsj på Grand. Med en utgiftspost på kr 32,10 må det vært andre kilder; så billig var det ikke selv i 1892.

Det er fortsatt overskudd i de to siste regnskap i perioden, kr 174,21 i 1893 og kr 33,46 i 1894. På inntektssiden noteres bare små variasjoner. I tillegg til den årlige kontingent var det postert renter i 1892, mens vi i 1894 finner: «Solgt 1 Brevordner, kr 1,50».

Det er kontorrekvisita og trykksaker — bl.a. tabeller — som koster penger. I 1893 er fortturnerkurset i Arendal postert med kr 14,88 og i 1894 er det bevilget kr 96,92 til gymnastik- og idrætsfest i Gøteborg. Det gis også bidrag til tidsskrifter; I 1893 kr 50 til Norske Turnnotitser og i 1894 samme beløp til Norsk Idrætsblad.

Regnskapstall og oppstillinger forandret seg lite i Sylows tid, fram mot århundreskiftet. En hadde en lett oversiktlig inntektsside, og var nødt til å ta hensyn til den. Norsk idrett var godt i gang på flere felt, men noen økonomi å snakke om hadde den ikke.

I Trondhjem 1899 ble så Johan *Martens*, 1861—1932, valgt til forbundets tredje president. Han hadde stått sentralt i Bergens sterke engasjement for å skape et forbund. Han var, sine unge år til tross, en betydelig forretningsmann. Det var kort sagt ventet at *økonomien* ville være noe av det første han angrep; at han så å si ville skaffe forbundet en økonomi.

Så opplever en det besynderlige at den nye bestyrelses programerklæring, vedtatt 5. november 1899, snakker om ganske andre ting. Det er verd å huske at Martens overtok etter to offiserer. Den første av dem utalte seg ofte med stor tyngde i faglige spørsmål, den andre uttalte seg nesten ikke

Oppgave over Forbundsforretningens Betaling

	Foreningens Navn	1890	1891	1892
1.	Fri: hald. Turnforening	12,00	11,50	15,00
2.	Laysborg	9,00	10,00	Restance
3.	Fri: stad	17,00	17,00	14,25
4.	Mooss	10,50	Restance	Restance
5.	Norske Allid. Gymn. & Tøstf.	10,00	10,00	15,00
6.	Hamar Turnforening	13,25	16,00	Restance
7.	Tranmen	11,25	14,00	12,25
8.	Vindnes	11,00	8,50	Restance
9.	Landsig	9,00	9,00	5,25
10.	Lødal Turnforening	5,00	5,00	5,00
11.	Lørdals Turnforening	10,00	7,50	Restance
12.	Magere	ikke betalt	Restance	Restance
13.	Skendals	17,50	17,50	19,75
14.	Chr. sand	14,00	17,00	Restance
15.	Mandal	5,75	3,50	Kontrib.
16.	Havanger	33,75	33,75	Restance
17.	Bergen	20,00	20,00	"
18.	Ralsunds	21,00	17,00	16,00
19.	Chy. sind	ikke betalt	ikke betalt	Restance
20.	S. hjem	28,00	28,00	28,00
21.	Stikleier	7,50	Restance	Restance
22.	Boole	9,75	"	"
23.	Tvedestrand	Restance	"	"

Christiana, 10te Oktober 1892
 Otto G. Olsen

Hon. Will. P. Fri: stad.

i det hele tatt. Så kommer en ung forretningsmann og sier noe av det en kunne ha ventet av offiserene. Vi leser to avsnitt:

«Det er bestyrelsens ufravigelige mening, at skal turn- og gymnastiksagen faa den fulde værdi, som den har betingelse for, maa den i det store og hele løse sig fra sin nuværende stilling mellem leg og alvor. Den maa ta skridtet fuldt ud mot alvorligere maal, at blive det store almindelige grundlag, ikke alene for alslags idræt, saaledes at den blir *et fast ordnet led i det nationale forsvar*. Alt maa planlægges herefter, uten herfor at bortta det for ungdommen personlige lokkende ved de frivillige legemsøvelser.

Hver turner maa bli sig dette maal bevidst, og hver ung mand maa tidligst mulig bibringes et udpræget ønske om at udrætte noget for fædre-

landet. Landets borgere maa tydelig kunde se, hvad der arbeides paa, og at der er alvor deri. De maa bibringes forstaaelse af, at turn- og gymnastiksagen ikke er blot til lyst for det enkelte individ; men at den er en folkesag af første rang.»

Hva er nå dette? — den må løse seg fra sin nuværende stilling mellom lek og alvor.

Nå vet vi at Johan Martens, inne i sitt mangfold av interesser, også hadde tid til å være politiker, som bystyre- og senere formannskapsmedlem for Venstre i Bergen. Videre vet vi at ovenstående tekst er skrevet midt i det siste dramatiske tiåret før 1905. En har lov til å mene at det lå taktiske hensyn bak erklæringen, og her må to forhold ha vært særlig avgjørende.

Centralforeningen, som inntil nå hadde tatt hånd om statens bevilgning til idrett, hadde gjerne hatt monopol på superpatriotisme. Bevilgningene gikk over forsvarsbudsjettet, også av denne grunn var det nok klokt å fremstille seg som forsvarer av fedrelandet. Centralforeningen hadde spesialisert seg på tekster der en kunne finne passasjer som denne: «Norge med sin herlige natur . . . frembyder et rigere felt for god og styrkende idræt end mange andre lande. Det er særlig skikket til at skabe en hærde og kraftig slægt, om vi blot vil benytte os heraf. Det bør nu som i fortiden kunne fostres kraftige mænd med uforfærdet og villiesterk karakter, om blot hver i sin by og bygd vil arbejde for, at ungdommen ikke skal rives ned i vellevnets, slaphedens og nydelsernes syndflod — men hærdet sitt legeme og styrker sin sjel.»

Det skulle noe til å konkurrere!

For det andre, og det kan ha vært viktigst, opplevde Martens hvordan representantforsamlingen i Trondhjem noen måneder i forveien hadde vist liten interesse for å diskutere penger. Det kunne ikke fortsette slik.

Hva som ikke står i noen erklæring, er at Johan Martens flere ganger, sent i 1899 og tidlig i 1900, var å se i stortinget, der han med stor dyktighet drev det som i dag er kalt lobbyvirksomhet. Han kjente og var kjent, og med sine to meter ruvet han i terrenget.

Om det var den skrevne tekst eller de muntlige fremrykninger som gjorde utslaget, skal være usagt. I året 1900 brøt Det norske Turn- og Gymnastikforbund gjennom Centralforeningens linjer og kom, som det første særforbund, med i statsbevilgningen. (Vi skal senere se at det ble det eneste. I 1910 kom Riksforbundet og overtok rollen som forvalter av midlene.)

Kontakten mellom storting og idrett daterer seg ikke fra århundreskiftet. Den første (omfattende) debatt fant sted allerede i 1860, året før den første Centralforening ble stiftet. Her var fremkommet forslag om bevilgning av midler til dannelse av skyteselskaper. Det ble utfoldet stor veltalenhet av blant andre Johan Sverdrup (som var for) og Johan Martin Schweigaard (mot), men resultatet ble oversendelse til regjeringen. Det som gjør akkurat denne debatt verd å huske, er et innlegg av Haakon *Holmboe*. Han hadde satt sitt navn under forslaget:

« . . . jeg synes at mit Navn kunde gjøre hverken fra eller til, men naar jeg blev opfordret til at afgive min Mening, om det var uhensigtsmæssigt eller upassende, saa maatte jeg dertil svare: nei, og da indser jeg ikke, hvorfor jeg skulde negte min Underskrift; jeg gjorde mig ikke nogen bestemt Tanke om hvordan Forslaget vilde blive mødt her i Thinget, og dette var ogsaa mindre magtpaaliggende. Hvad der var mig mest magtpaaliggende, var at Sagen skulde komme under Diskussion.»

Saken skulle opp, bli drøftet, bli *kjent*. Han var forut for sin tid, Bergens-rektoren.

Nye generasjoner av politikere fikk, gjennom den senere årlige bevilgning, i hvert fall noen føling med idretten. Så ble det i 1890-årene to ganger bevilget til turn og gymnastik, begge ganger til turnfester. Bergen 1890 hadde søkt og fått nei, Christiania 1895 fikk ja. Denne siste søknad var — blant annet — begrunnet av ønsket om å gjøre gjengjeld for den gjestfrihet en hadde møtt ute. Begrunnelsen vant ikke forståelse i alle turnleire. Det ble flere steder pekt på at det i alt vesentlig hadde vært Christiania-turnere som hadde møtt denne gjestfrihet.

Det er forresten ikke uten interesse å se hva Christiania Turnforening selv beretter etter festen i 1895; her var ikke bare statstilskudd:

«Den risiko, som foreningen løb ved denne fests afholdelse var ikke ubetydelig, specielt om ugunstig veir skulde indtræffe under opvisningerne, der var basert paa at holdes under aaben himmel. Det gjaldt derfor at sikre sig den pekuniære støtte, man kunde faa, og man var forsaavidt heldig heri, som foreningens andragende til stortinget om et statstilskudd

*Allemaalig Javelokj. Liddeler i
videt vis hold i Forslaget. Forløb
Liddet kan til betale.
Komiteen Stilling 3000, 1895.*

Redegjørelse

i Anledning af Forsvarsdepartementets Forslag i

St. Prp. Nr. 1. Hovedpost XI A.

1906/1907

Armeens Budget

Kap. 1-7.

Titlerne 10 & 12.

Turn og Fri Idræt, Sport og almen Idræt.

Ved privat Forsorg lykt af en Leder for Landets største Turnkreds «Oplandenes Turnkreds», der omfatter 26 Turnforeninger — heraf 23 Bygdelag — med tilsammen ca. 1500 Turnere paa følgende Steder: Birn, Dovre, Eidsvold, Elverum, Vestre Tølen, Østre Tølen, Fumes, Gausdal, Gjøvik, Hamar, Helgøen, Kolboen, Lillehammer, Løiten, Moelven, Nes, Raufos, Romedal, Stange, Svatsum, Tønsel, Vang, Vardal, Veldre, Vinsira og Aadals Brug. Landsforbundet tæller ellers 150 Foreninger ca. 10,000 Medlemmer.

DANAK
ARBEJDS-PROTEKTION
1907

af kr 10.000 ble indvilget. Videre bevilgede Christiania Kommune kr 4.750, Centralforeningen til præmier kr 400, ligesom der fra byens borgere indkom kr 2.500. Festen blev saaledes vist al mulig støtte, og da veiret ogsaa viste sig lovende, kunde aabningen foregaa under de heldigste forhold.»

De samlede udgifter til turnfesten i Christiania 1895 var kr 37.221,44, inntektene 1.000 kroner mindre.

Vi snakker her om betydelige tilskudd, uansett hvordan en regner, og en må forstå at forbundet — på sin side — la for dagen en viss utålmodighet. Det hadde klart seg gjennom et tiår uten støtte, det burde ikke fortsette slik.

Hva som vanskeliggjorde saken for turn og gymnastik, var Centralforeningens stilling. Foreningens rolle som fellesorganisasjon kunne diskuteres, men ikke den omstendighet at den var det offentliges rådgiver i idrettssaker. Foreningen kunne godta enkeltbevilgninger til turnfester ute og hjemme, men var lite tilbøyelig til å ville være med på en oppdeling av de faste poster.

I stortinget 17. februar 1900 skulle det holde. Det norske Turn- og Gymnastikforbund hadde søkt om kr 5.000. Innstillingen sa kr 3.100, som ble vedtatt enstemmig. Det var bare ett innlegg; Hans Larsen *Meisingset*, gårdbruker, fyrvokter og sersjant fra Nordmøre var enig i innstillingen, men:

Revisorens Beretning:

a.d. Regnskabet for 1890, 91:

Den manglende Bilag for udbetalt Kærligheds- og Nordre Tjenestegeld for vidst. Hærens 1880 og 1881 Hærens 1884

Jegs Bilagene er tilmedtaget og vistest Regnskabet

a.d. Regnskabet for 1892:

Den manglende Bilagning for 1892 og 1893. Det end Regnskabet nu udover gjennemført, hængende ud medtaget i Bogen

Jegs Bilagene ble hængt i Regnskabet for 1892, og de af Bilagningerne end hængning af mig, Bøllens, som indstillet for Hærens 1884

«... størstedelen af dette beløb er tænkt at skulle anvendes til uddannelse af en lærer, som skulde reise rundt og lære de forskjellige foreninger udover landet en mere moderne gymnastik og turning end de nu for tiden øver. Jeg er fuldstændig enig i tanken; men jeg kan ikke skjønne hvorfor

vi skal have en Centralskole her i landet, om den ikke kan indrettes paa en saadan maade, at den kan uddanne lærere, som kan tilfredsstille de forskjellige foreningers krav i landet. Idet jeg gaar med paa bevilgningen, vil jeg indstændig henstille til forsvarsdepartementet paa en eller anden maade at søge udvirket, at dette spørsmåal ialfald kommer under grundig overveielse . . . »

Ingen vil ha vanskeligheter med å se poenget i dette innlegg. Bare en misforståelse skal rettes. Læreren (turninspektøren) var allerede utdannet. At han i neste omgang skulle lære bort til andre, var korrekt nok. Vi vet også at den første turninspektør (Johannes Dahl) ble ansatt i 1900, og at bevilgningen i alt vesentlig gikk til hans lønns- og reiseutgifter. De kr 1.900 forbundet ikke fikk, var ment til premier, reisebidrag for styret og lønn til sekretær.

Vi har sett (og skal få se) hvor viktig det var å gjøre søknadene tidsriktige, å velge tone og innhold. Så visste en bare så utmerket godt at det ikke var nok med patriotisk skjønmmaling, en måtte ha formål som var til å forstå, og som kunne godtas. Opplæring, premiebidrag, støtte til lokale lag hadde vært gode formål. I årene fram mot århundreskiftet kom et nytt, som også turn og gymnastikk fikk midler fra, reisebidrag til utenlandske stevner. Grensene var åpnet i 1880- og 1890-årene, og hensikten med et slikt bidrag — sa forvalteren Centralforeningen — var at norske foreninger skulle bli i stand til å følge idrettens utvikling også utenfor Norge «forat de under deltagelsen i fremmede stevner gjorde iagttagelser som skulde kunde overføres paa vore egne forhold, hvad forbedringer angaar.»

De idrettsmenn som fikk slike bidrag hadde plikt til å overvære øvelser hvor de ikke selv deltok, og senere skrive rapport om det de så.

Begrunnelse for posten var ordlagt slik i 1897:

«Det vil altid være Centralforeningens bestræbelse at sørge for, at norsk idræt — naar den præsenteres i udlandet — da ogsaa repræsenteres paa den bedst mulige maade, ikke alene hvad deltagernes personlige præstationer angaar, men ogsaa ved den idrætsmæssige og gentlemandsmæssige maade, hvorpaa de optræder og opfører sig i almindelighed; derfor vil man ogsaa anmode alle foreninger om ikke at sende nogen, der ikke i enhver henseende er en saadan opgave voxen . . . »

To ting var sagt her; at norsk idrett var blitt internasjonal nesten før den var blitt til, og at den fra sin første begynnelse la vekt på skikkelig oppførsel. Stortinget ble orientert om begge deler.

At norsk idrett var mer enn Norge går også fram av stortingsbehandlingen år 1900. Den 7. april, nær to måneder etter at turn og gymnastikk hadde fått sitt, forelå «Indstilling fra militærkomiteen i anledning af indkomne andragender fra Centralforeningen for Udbredelse af Idræt og Det norske Turn- og Gymnastikforbund om statsbidrag forat nævnte foreninger kan blive repræsenteret ved Parisutstillingen 1900.» (Denne utstilling var ramme også om de olympiske leker.)

De to søknader er interessante. At de avslører et organisasjonsmessig rot er én ting, tonen en annen.

Centralforeningen søker om kr 2.000 til fire-fem friidrettsutøvere:

« . . . mænd, der er fuldt præsentable, saavel paa idrætspladsen ved førsterangs præstationer, som ogsaa udenfor denne. En af ovennævnte repræsentanter eller eventuelt en særskilt utsendt idrætsmand vil blive paalagt efter hjemkomsten at aflægge detaljeret kritisk rapport over

stævnet, forat man dergjennom kan høste det bedst mulige udbytte af samme.»

Like nøktern er ikke Martens og hans menn. Troppen bør være på 40 turnere pluss 10-12 friidrettsmenn. Det søkes om kr 6.000, og det har, sies det:

« . . . lykkedes for de forskjellige foreninger rundt om i landet at faa samlet en trop paa ca. 40 deltagere, der vil paalægge sig saavel pengeudlæg som tidsspilde ved at repræsentere vort land paa dette stævne. Det maa nemlig i denne forbindelse erindres, at slig forholdene arter sig her hos os, maa deltagerne fra de 10 byer mindst afse 14 dage til fælles øvelse i samlet trop, før den endelige afreise kan tiltrædes, og til denne samt til 10-12 dagers ophold og tilbagereise til de respektive hjemsteder vil medgaa gjennemsnitlig 21 dage. Skal troppen præsenteres sig slig, at vort land faar ære af den, maa der saa under øvelse, udreise og opvisning af deltagerne forlanges det mest ihærdige arbeide, militær disciplin samt en nøkternhet til levemaade og fornøielser, som ellers ikke er vanlig til en stor verdensutstilling som denne.

Under disse omstændigheder kan der heller ikke undre nogen, at der kun har vært os muligt at samle troppen paa betingelse af, at halvdelen at de nødtørftigste udgifter tilflyder deltagerne ved statsbidrag. Under tegnede forbundsledelse føler sig ogsaa overbevist om, at stortinget fuldt ud vil ha opmærksomheden henvendt paa betimeligheden af statshjelp i nærværende anledning. Mere end vore næringsveie og fuldt ved siden af vor kunst har vor idræt de bedste betingelser for at dokumentere os som et kraftigt og selvstændigt folk . . . »

Departementet sa ja begge ganger. Det hjalp bare ikke:

«Komiteen havde indstillet:

- 1) Andragende fra Centralforeningen for Udbredelse af Idræt for at blive repræsenteret ved idrætsstævner i Paris indvilges ikke.
- 2) Andragende fra Det norske Turn- og Gymnastikforbund om statsbidrag for at deltage i gymnastik- og idrætsfesten ved Parisutstillingen 1900 indvilges ikke.

Votering: Komiteens indstilling bifaldtes enstemmig.»

Mht. den ordinære bevilgning gikk det fredelig for seg i årene som fulgte. I 1901, 1902 og 1903 ble det bevilget kr 5.000 enstemmig og uten debatt. I 1904 var beløpet kr 6.000, i 1905 kr 5.700. Heller ikke da var det innlegg eller stemmer mot.

Det var i det hele tatt ingen dramatisk knyttet til disse første ordinære bevilgninger. Det som hadde hendt, og som var viktig nok, var at turn og gymnastik var kommet inn på båndet — var «knæsat», som en ville ha sagt den gang.

Det skulle altså gå 10 år mellom forbundets stiftelse og dets første statsmidler. Det kan synes å ha vært lang tid, men her er flere forhold å ta hensyn til.

De to første bestyrelser førte, slik vi har sett, en meget forsiktig økonomisk politikk. De så det som sin oppgave å få alt sammen i gang; de store planer fikk bli etterfølgernes sak. Nå gikk det statssøknader fra både Petersen (1892) og Sylow (1898), men det er lite som tyder på at de egentlig ventet å komme noen vei med dem.

Centralforeningens rolle var også et merkelig tidens tegn. Norsk idrett hadde i 1890-årene en ytterst løs struktur. Det var et sentralledd, ingen

regionale, mens spesialforbundene begynte å komme. Det fantes hverken regler eller sedvaner for økonomisk støtte, om nå storting eller andre hadde følt noen forpliktelser. Centralforeningen utnyttet denne situasjon så langt og lenge den kunne, rådigheten over et beskjedent statstilskudd var det eneste maktmiddel den hadde.

Vi skal heller ikke glemme at idretten hadde utrolig lang vei å gå for å overbevise politikerne om nytten av i det hele tatt å bevilge penger. Riktignok var den kommet til stortinget så tidlig som i 1860, men det er fare for at de årlige behandlinger ble mer rutine enn engasjement. Møtte idretten kanskje uvitenhet og helt sikkert likegyldighet, var det også aktiv uvilje. Alfred Eriksen, Karlsøypresten, var godt synlig i det politiske landskap i Norge ved foten av århundret. Han sa dette i stortinget 21. april 1906 da det var søkt om midler til deltagelse i ekstralekene i Aten:

«Idrætssagen vil i dette land gaa lige godt og lige daarlig enten vi deltar i dette stævne nede i Grekenland eller ikke, og dersom det er 20, som ønsker, som har en ubændig lyst til at være med paa at prøve, om de er i stand til at hoppe 5 tommer høiere end de andre, som møder der, saa maatte det være en privat sag, som ble overladt til privatinteresserede.»

Turn og gymnastiks direkte kontakt med stortinget ble opprettholdt fram til 1910. Da overtok Riksforbundet søknad og senere fordeling.

Indst. S. nr. 113.

Indstilling fra militærkomiteen i anledning af indkomne andragender fra „Centralforeningen for udbredelse af idræt" og „Det norske turn- og gymnastikforbund" om statsbidrag, forat nævnte foreninger kan blive repræsenteret ved idrætsstævnerne under Pariserudstillingen 1900.

Til stortinget.

Fra Centralforeningen for udbredelse af idræt er til stortinget indkommet andragende om et statsbidrag, støtt kr. 2000,00, til bestridelse af udgifter ved repræsentation af norsk idræt ved det internationale idrætsstævne i Paris 1900.

Andragendet har passeret forsvarsdepartementet, som i den anledning anfører:

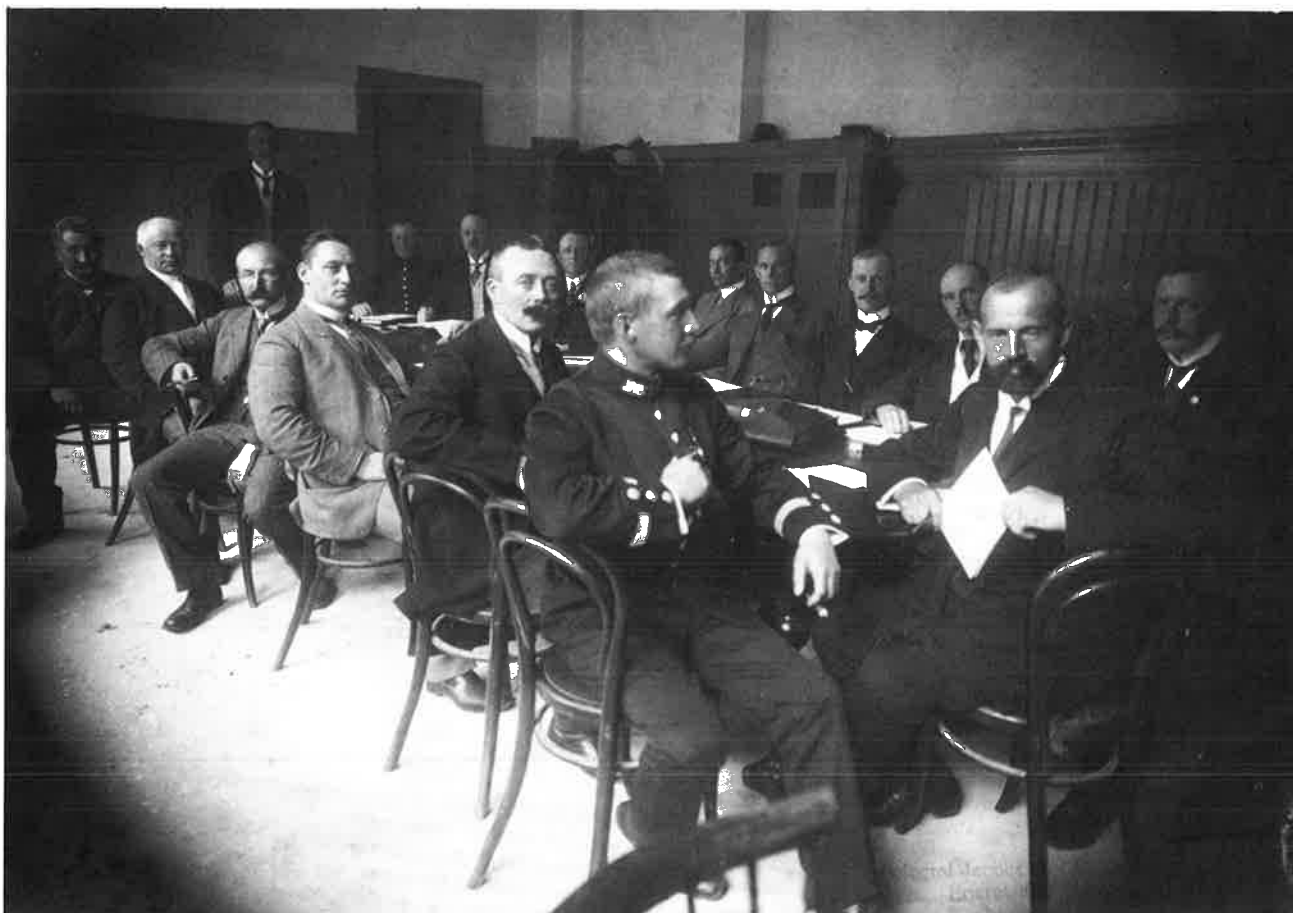
«Det eventuelle bidrag er tænkt anvendt til afsendelse af 4 à 5 repræsentanter, udtagne blandt de bedste af dem, der i løbet af vinteren og vaaren har forberedt sig hertil, og Centralforeningen antager, at der som saadan repræsentanter vil kunne sendes mænd, der er fuldt presentable, saavel paa idrætspladsen ved forsterangets præstationer som derfor denne. En af ovennævnte særskilt

et stævne som det i Paris paatænkte, hvor sandsynligvis repræsentanter fra de fleste europæiske nationer vil møde frem til kappestrid, og antager ogsaa, at det ved en anledning som denne vil være adskilligt for os at lære. Under hensyn hertil og i betragtning af den betydning, som al idræt har saavel for nationen som for armeen, finder departementet derfor at burde ledsage andragendet med sin bedste anbefaling.»

«Det norske turn- og gymnastikforbund har indsendt saadant andragende: Undertegnede forbundsstyrelse, der som en af sine hovedopgaver ogsaa har at sørge for sine turn- og gymnastikforeningers

6. *Det vanskelige organisasjonsliv*

Det første Riksidrettsstyre, konstituert i Bergen 2. juli 1910, med en rekke av de menn som satte spor etter seg i norsk idrett. Stående formannen Johan Martens og videre mot venstre rundt bordet: Chr. Campbell Andersen (turn og idræt), Oscar Strugstad (Centralforeningen), L.A. Thue (skøyter), Anton Frisch (C), Jørgen Grøttum (C), Johannes Dahl (ski), Karl Roll (ski), Arthur Nordlie (fotball), C.F.B. Schøyen (fotball), Yngvar Bryn (turn og idræt), Hans Horn (ski), Ths. Fearnley (tennis), Johan Sverre (militær idræt), Ole Sverre (ro) og sekretæren K.A.Z. Lundquist.

Det norske turn- og gymnastikforbund oppsto ikke over natten. En lang modningstid lå bak, hver liten detalj i lovverk og beslutningsprosess var drøftet. Som ledere fikk vårt første særforbund flinke folk fra betydelige turnsentra.

Verdier som tradisjoner og erfaring kom godt med da forbundet skulle stiftes. En hadde ikke noe å gå etter, og en skulle helst ikke trå feil i starten. Her skulle det vise seg at turn og gymnastik hadde store fordeler i forholdet til etterfølgerne, som hverken hadde tid eller tålmodighet til å la et forbund vente en mannsalder.

Forholdene burde i det hele tatt ligge til rette for en trygg og stabil utvikling. En hadde brukt tid på løsningene, en hadde ledere med tyngde.

Det skal bli bruk for denne tyngde. Det viste seg temmelig snart at det unge forbund ikke ville få noe *lett* organisasjonsliv. Det oppsto uro i forholdet til omkringliggende organisasjonsledd, og det var ikke ganske problemfritt innenfor egne dører. Heller ikke personlige maktkamper skulle en spares for.

Det skal ikke legges skjul på at tiden fremover fra århundreskiftet var en urolig tid i norsk idrett. En kan gjerne si at utviklingen gikk raskere enn kunnskapstilegnelsen, og at sunn fornuft ikke alltid ble brukt. Det oppsto vanskeligheter nær sagt over alt, uten at det kan sees å ha vært noen kjedevirkning. Turn- og gymnastikforbundet bærer ikke hovedansvaret. Tvert om var det ofte slik at forbundet var det modererende element.

Det vil spørres om uroens årsaker. Å vise til at dette var årene rundt 1905, med frihet og dådstrang i luften, holder neppe. Derimot skal vi ha mistanke til prioriteringen av arbeidsoppgaver og interesser. Den idrett som var aktiv rundt århundreskiftet var våkent opptatt av tekniske og praktiske spørsmål knyttet til utfoldelsen, og lot ofte organisasjon være organisasjon. Det kanskje beste eksempel ser vi ved turn og gymnastiks representantforsamling i Trondhjem 1899, der samfulle tre dager gikk med til turnfestens detaljerte program og neppe over 10 minutter til forbundets liv. Det måtte straffe seg; en hadde rett og slett for liten innsikt å møte organisasjonsproblemene med.

Et annet spørsmål vil være om en burde ha forutsett uroen, at en i 1900 sto med to uryddige tiår foran seg? Svaret blir nei. Her var få likhetspunkter, og — slik vi har sett — ingen kjedevirkning.

Det er fem forhold som gjør krav på oppmerksomhet, og siden turn og gymnastik hadde en så dominerende stilling, er det noen av norsk idretts startvanskeligheter vi har for oss.

Fra 1890 og i tiåret fram til århundreskiftet hadde turn og gymnastik som sin fremste oppgave å bygge opp forbundet, gjøre det funksjonsdugelig, få tingene til å virke. Når de to første bestyrelser kom til å skynde seg langsomt, var det vel ikke alltid et bevisst valg, men klokt var det.

Når en beveget seg ut fra eget område, var Centralforeningen det første — og i noen år det eneste — en støtte på. I 1890-årene var foreningen på nedtur. Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug mistet i 1893 skytterne, som sluttet seg sammen i Det frivillige Skyttertøvesen, og tilbake sto Centralforeningen for Udbredelse af Idræt. Men — fortsatt var det bit i den gamle forening, og spesialforbund var ikke det den satte høyest. Når forholdet til turn og gymnastik aldri ble riktig kritisk, er en av årsakene — slik vi har sett — at de to organisasjoner i en periode hadde de samme ledere. Da dette ikke lenger var tilfelle, og en kom over i nytt århundre, var ikke Centralforeningen lenger noen maktfaktor,

Stavanger, 17. mai 1899 — like før toget startet. Det var stil over århundreskiftets turnere!

og trussel var den bare mot sin egen eksistens. Denne utvikling til tross, her var stoff til atskillig uro.

Større vanskeligheter hadde turn og gymnastik i samlivet med et av sine egne barn, *idræt*. Det begynte mildt sagt uryddig, uten at noen av partene bør bebreides spesielt. Når de to, 20 år senere, kunne skilles som venner og vel forlikte, var det turn og gymnastik som hadde bidratt sterkest til det.

En fjerde organisasjonsoppgave møtte en i forholdet til det tilstundende Riksforbund. Det var bare naturlig at Norges Turn- og Idrætsforbund — som det het fra 1906 — tok de tyngste tak på særforbundssiden. Det var jo både eldst og størst.

I forlengelsen av turn og gymnastik (turn og idræt) oppsto et femte problem, ikke noe mindre enn en seleber personstrid. I hvert fall er det to

grunner til å omtale den; den må ha vært tidstypisk, og hovedrolleinnehaverne kom fra turn og gymnastik.

Om vi summerer opp kampavsnittene:

- 1) Egen organisasjon
- 2) Forholdet til Centralforeningen
- 3) Forholdet til Idræt
- 4) Forholdet til Riksforbundet
- 5) Lederposisjonene

Alt var presset inn i to korte tiår, der også *Stortinget* sterkt og ofte var i bildet.

Organisasjonsgeografien var ellers nokså oversiktlig på denne tid. Centralforeningen hadde bare idræt i navnet, særforbundene begynte å komme; skøyter 1893, idræt 1896, ro 1900, fotball 1902. Kretser hadde en ikke.

Det var aldri likegyldig hvem som *ledet* forbundet da vanskelighetene oppsto. Den periode vi her har for oss strekker seg over tre presidenter. Deres forhold til samtid og begivenheter er ikke uten interesse.

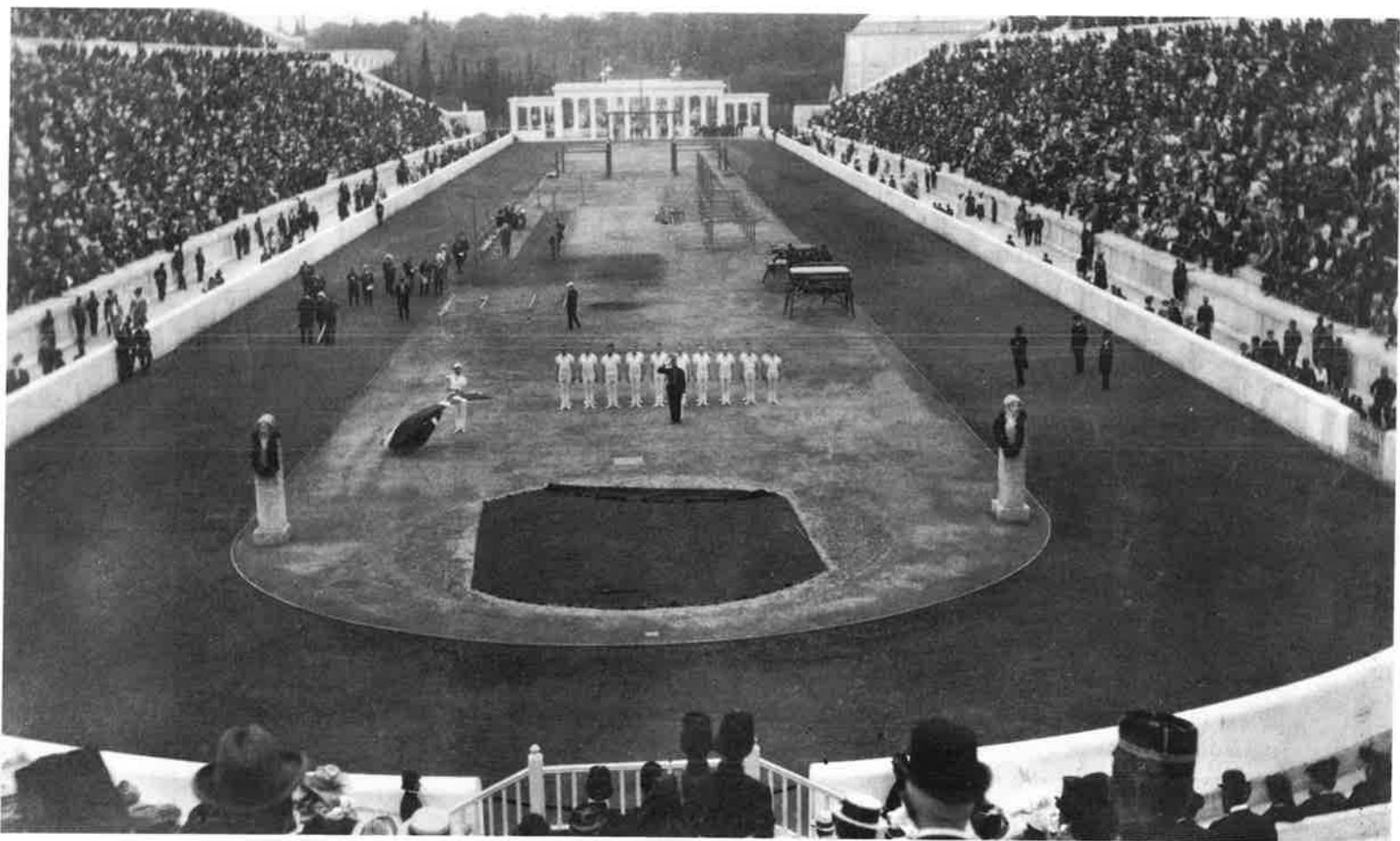
Forbundets to første ledere hadde mer felles enn yrket. De var begge anerkjente kapasiteter — vi snakker nå om idrett — men de kom utenfra. Begge måtte settes under press for å ta valg, den andre sterkest. De hadde også det felles at de sjelden oppsøkte oppgavene; de prøvde å løse dem som var for hånden, slik «avtalen» var.

Denne tilsynelatende nøytralitet betød bare ikke at de to første presidenter lykkelig unngikk all strid. Da ba ikke om den, de var sjelden opphav til den, men de fikk den.

Olaf Petersen var født og oppvokst i Christiania, og rammen om hans fem presidentår ble hjembyen, en by hvis dominerende forening ikke var medlem av Petersens forbund! Tilsynelatende tok presidenten dette med stor ro, dessuten var jo hans kanskje nyttigste medarbeider — sekretæren Otto E. Olsen — sentralt medlem i foreningen som sa nei. Derimot våget Olaf Petersen skinnen på representantforsamlingen i 1895, da Bergen ønsket en landsplan for turnfestene og deres vesen. Petersen fant ikke tiden inne for en slik plan, og han var redd for innholdet. Han sa nei, og tapte, uten at det virket på hans ønske om gjenvalg. Han hadde sagt klart fra på forhånd; han hadde gjort hva man hadde bedt ham om.

Allerede etter fem år måtte en begynne så å si fra begynnelsen, med leting etter en mann som kunne lede forbundet. Det var naturlig å tenke på visepresidenten, Edv. K. *Sem*, som hadde bevist at han behersket det meste. Han sa imidlertid nei (både da og siden) og så var en like langt — og måtte igjen gå utenom kretsen. Valget falt på Carl Christian Weinich *Sylov* 1838—1930, oberst og sjef for Christiania linjebataljon. Han hadde vært gymnastikklærer både ved Centralskolen og Krigsskolen, og var populær langt utover offiserskretser. Det kostet atskillig overtalelse å få ham til å ta valget, og en av årsakene kan ha vært at han allerede satt som formann i Centralforeningen, der han fortsatte til 1902.

Som Petersen hadde fått seg tildelt uroen omkring Christianias medlemskap, arvet *Sylov* vedtaket om en landsplan. *Sylov* delte Petersens syn; han var ikke engang sikker på om en slik plan var noen løsning. Så opplever vi at han lojalt stiller seg i spissen for en like omfattende som vanskelig oppgave, og får landsplanen vedtatt i 1899.

Ekstralekene i Athen 1906 ble en stor triumf for den norske tropp. Øverst presenterer Louis Bentzen sine turnere, nederst et utsnitt av øvelsene. Stadion i Athen — bygget i marmor, monumental i sin utforming, var reist til de første moderne leker 10 år tidligere.

Olaf Petersen og Carl Sylow bidro begge til å gi turn og gymnastik status i et samfunn der idrett var lite kjent og anerkjent. Her ligger deres betydeligste innsats, og det var nettopp den de var bedt om å gjøre. Deres nære tilknytning til Centralforeningen var også en plussverdi. Noen problem skapte foreningen, men var lite tilbøyelig til å drive eksersis med en organisasjon så lenge dens egne folk satt i ledelsen av den.

Hadde de to første presidenter holdt en lav profil, var det ikke tilfelle med nummer tre, Johan *Martens*.

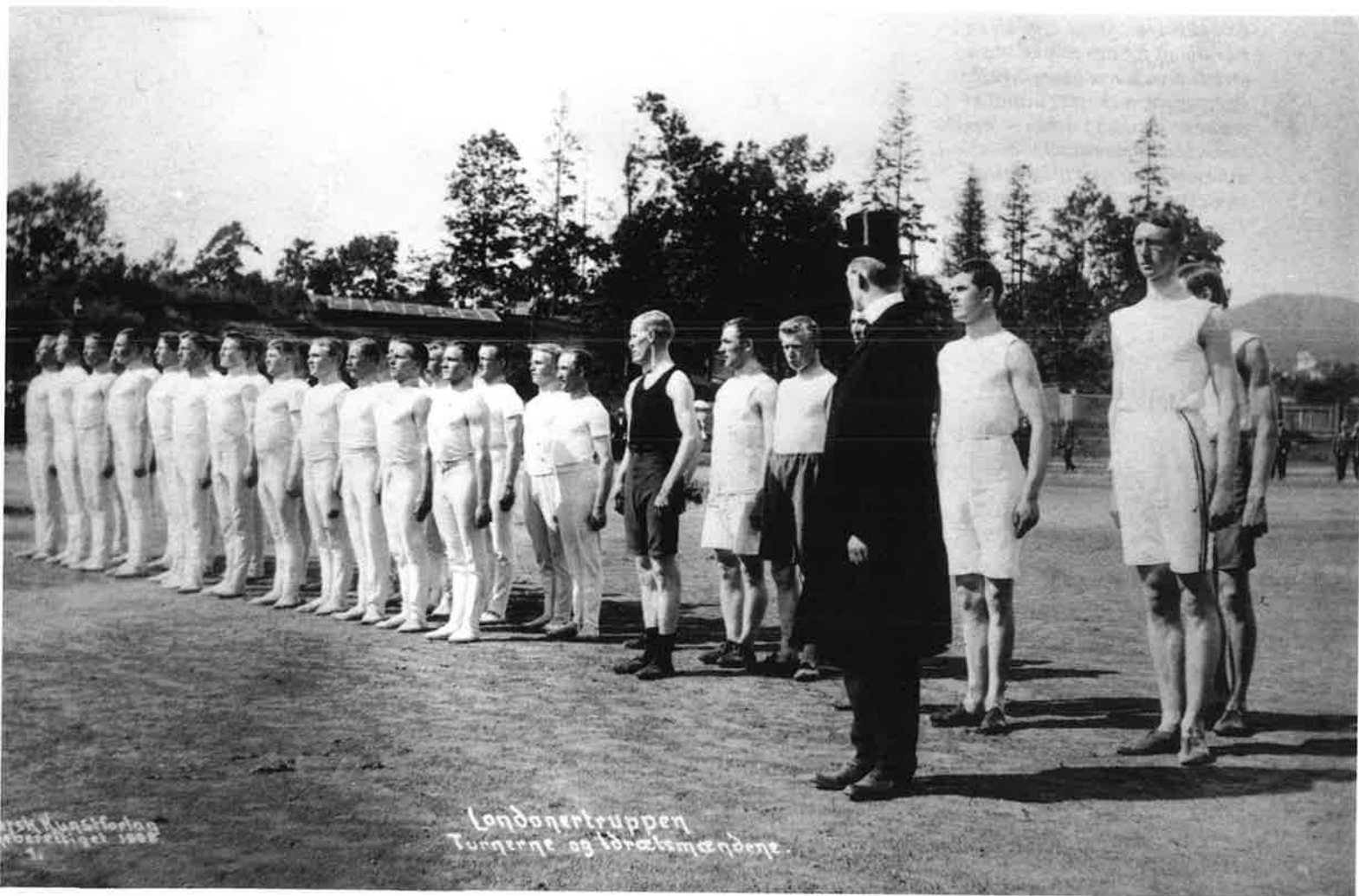
Martens var ikke tilstede ved den viktige representantforsamlingen i Trondhjem 1899. Det må ha vært overraskende; han var jo i sterk grad mannen bak forbundet, og han visste — som de andre invidde — at en nå sto ved et skille. Ouvertyren var spilt, handlingen kunne begynne. Forklaringen på fraværet var at Martens var dommerkomiteens formann, og opptatt ute i marken. Overraskelse nummer to får vi i hans egen uttalelse (fra 1922): «Det kom . . . som lyn fra klar himmel, da jeg plutselig mottok en hel del visitter av dem, som vilde komplimentere mig som forbundets nyvalgte president. Man vilde nemlig nu ha en president fra turnernes egne rekker . . .»

Omstendighetene omkring valget får være som de vil. Hva som har større interesse, er at Johan Martens skulle bli en av de betydeligste ledere norsk idrett har hatt. At han kom til å interessere seg for de omkringliggende organisasjonsproblemer, var bare hva en måtte vente. Det var også ventet at han ville løse noen av dem.

Johan Martens var utrolig allsidig. Han var en flink turner — det var de alle — og naturlig opptatt av tekniske spørsmål. Sterkt engasjert var han også i dommergjerningen. Her stoppet det for de fleste, men det bare fortsatte for Martens. Han var et utpreget organisasjonsmenneske, og hans Rundskrivelser kan vi lære av, mer enn 90 år senere. Han lyktes ikke med alt, men det gjorde ingen i århundrets uryddige begynnelse.

Martens var ikke glad i Centralforeningen, og hadde liten grunn til det. Forholdet var ytterst kjølig også den andre veien; en glemte ikke at Martens så tidlig som i 1901 hadde tatt til orde for en ny og annerledes fellesorganisasjon.

Striden toppet seg i 1906—1907, da det kom til oppgjør i stortinget. Martens er, i brev til departementet, ikke mild i sin dom:

Norge deltok med en stor tropp, 73, ved de olympiske leker i London 1908. Dette er «turnerne og idrætsmændene»; t.h. — et hode over alt folket — diskoskasteren og etter hvert organisasjonsmannen John Falchenberg.

«Det har imidlertid for de interesserede og ledende personer paa turningsens omraade været en stadig kilde til forundring, at Centralforeningen for Udbredelse af Idræt, trods sit vakre ideelle navn, paa saa mange maader lægger sig paa tværs for et andet statsunderstøttet forbund . . . Det vil neppe være til gavn for Centralforeningen, om der nu udover landet paa grund af dens seneste holdning skulle reise sig en indignation mod den. Der maa visselig ikke sees bort fra, at landets turnforeninger ihvert-

fald for byernes vedkommende er gamle institutioner, hver paa sit sted, og med sine hævdvunne traditioner og med sympati hos den store del av de nu indflydelsesrige personer . . . Man bør visselig vogte sig vel for at arbeide i opposisjon til, hva disse mænd har oparbeidet og erfaringsmæssig har fundet at være det mest rationelle for sagens udvikling.»

Man skrev slik til sitt departement den gang, og for turn og idræt var situasjonen alvorlig nok. Ved årsskiftet 1906—1907 hadde ikke Centralforeningen så mange skanser igjen, men i stortinget sto den fortsatt sterkt, og det visste den øvrige idrett. (Den sto som beskytter av de små, og ofte av bygdenes interesser.) Foreningen fortsatte å irritere Martens gjennom hele hans funksjonstid. Den burde ikke ha vært betydningsfull nok til det, men følelsen av aldri riktig å ha fått satt den på plass, var sikkert en del av Martens' ergrelse.

Størst interesse i det langvarige organisasjonsspill hadde striden med *idræt*. Først var jo disse øvelser inne i turnforeninger og -forbund, så brøt de ut, og så kom en sammenslutning i stand. Ingen av løsningene var særlig gode. Det skyldtes en utvikling en ikke riktig var herre over, og dermed at løsningene ikke alltid kom på de tidspunkter de burde ha kommet. Dårlig timing ville vi ha kalt det i dag. De medvirkende gjorde det heller ikke alltid lett for hverandre.

Striden mellom turn og gymnastik og idræt ble langvarig, tidvis var den bitter, og hele tiden skapte den vanskeligheter for begge parter. Vi skal ikke spørre om den var nødvendig. Den bare var der, som en del av tiden.

Vi vet at idræt begynte som — vi hadde nær sagt — attåtning i turnforeningene. For mange, på små steder og uten lokaler, ble den mer enn det. Forsøk på systematisering gjorde turn og gymnastik ikke. Det fikk komme etter hvert.

Så skulle det vise seg at ikke alle delte dette avslappede syn på sommerbeskjeftigelsen. Omkring foreningene Tjalve og Ørnulf i Christiania sto det fram en gruppe unge menn som formelig tok idræt på alvor. De nøyde seg ikke med det, de bragte en notis i Norsk Idrætsblad 16. april 1896. Tittel er Norsk Idrætsforbund, forfatter er Lauritz Ohlsen, og teksten er slik:

«Endelig synes nu et «længe følt savn» at være afhjulpet. Søndag eftermiddag havde Tjalve, Ørnulf og Christiania Haandværkeres Sportsforenings bestyrelser et sammentræde paa Tivoli. Det gjaldt dannelse af Norsk Idrætsforbund. Fra Tjalve forelaa udkast til lover og regler, der efter en del smaaendringer vedtoges. Disse forslag skal naa sendes Nørøna i Bergen og Gleipner i Kristiansand, hvorefter et konstituerende møde holdes bededag 1. mai. En foreløbig arbeidskomite nedsattes. Efter møde 1. mai skal man atter høre fra mig og kan jeg da forhaapentlig sende fuldstændig opgave over fastslaaede lover og regler.»

Ser vi det. Der turn og gymnastik brukte mer enn 30 år på sitt forbund, klarer idræt seg med en ettermiddag i Tivoli. Stiftelsen fant ganske riktig sted 1. mai 1896.

Det nye forbund møtte straks to vanskeligheter. Det hadde i sin lov satt tak over antall foreninger (tre i hver by), og flere ble utelukket. Dette angikk idræt og hører ikke hit. Hit hører derimot forholdet til turn og gymnastik, der trefningene var mange og stemningen ikke god. F.eks. mente en i turn og gymnastikkretser at det nye forbund var godt unødvendig; idræt trivdes jo utmerket i turnforeningene? Ikke nok med det, idræt var akseptert som en del av turnfestenes program. Saken ble ikke satt på spissen i 1890-årene.

I beretningen fra den tredje nasjonale turnfest i 1895 sier arrangøren Christiania Turnforening:

«Hos os har idrætsøvelserne været omtrent upåagtet fra turnforeningernes side, idet mangel paa dertil egnede friluftsplasser har stillet sig hindrende iveien. Naar man nu ved denne fest optager idrætsøvelser på programmet, da var det nærmest som en prøve forat benytte anledningen, da saamange af landets turnere var samlede til at vise de forskjellige øvelser, der kan passe for vore forhold.»

Det som her er særlig interessant, er tidspunktet. Når det hevdes at idræt har gått omtrent upåaktet, er det for sterkt. Turnforeningene hadde i årtier gitt plass for slike øvelser, men de manglet baner — slik det er sagt — og det manglet regler og system. Vi skal forresten merke oss at idrætsøvelsene i Christiania 1895, den første samlede mønstring, fant sted på Festningsplassen. Øvelsene var høyde, lengde, spydkast, høydesprang over hest, stav, kulestøt, 150 meter løp, hekkeløp og bryting. Men altså tidspunktet; det var i 1895 at også unge spesialklubber begynte å ta sin idræt alvorlig, og en hadde følelsen av at noe ville skje.

Nærmest som en prøve hadde Christiania Turnforening sagt, og prøve ble det. Norsk Idrætsblad:

«De til turnfesten knyttede idrætsøvelser var altfor lidet forberedte til at kunne blive, hvad de burde og skulde ha været. Det var blandt de talrige og stærke komiteer, der med præcision og omhyggelighed hadde forbedret alt vedkommende festen ellers, ikke at opdage den mand, som følte sig ansvarlig for idrætsøvelsernes strikte udførelse til et betalende publikums tilfredshet.»

Det som videre hendte, var at Norsk Idrætsforbund lagde sitt første mesterskapsstevne i 1897. Like fullt sto idræt på de nasjonale turnfesters program i 1899, 1903 og 1907. Ofte med de samme deltagere.

Det nye forbund fikk lover hvis formålsparagraf sa det slik:

«Norske idrætsklubber der vedtager disse love, danner Norsk Idrætsforbund.

Dets formaal er ved samarbeide mellem klubbene at fremme idrætten.»

Kretsstevnene skjøt fart gjennom 1890-årene, og Sarpsborg Turnforening var sterkt representert ved Smaalensstævnet 1898. Bakerste rekke: Oskar Hansen, Chr. Trondsen, Karl Hansen, Harald Finstad, Aksel Andersen, Arne Schie, Hilmar Hansen, Haakon Benneche. I midten: Kr.S. Andresen, Hans Jensen, Lauritz Bjerknes, M. Tveter, Joh. Johansen, Halvor Benneche, Andreas Eliassen. Foran: Johannes Jensen, Hildur Magnus, Kristine Mysen, Agnes Andersen, Marie Berg, Anna Stensen, Anna Jacobsen, Ingrid Andresen, Johanne Magnus, Anna Holth, Bertha Pedersen, Simon Berg.

Det norske Turn- og Gymnastikforbunds
 første Repræsentantsamling
 Christiania 2^{den} Juni 1895
 i Grand Hotel.

Vicepresidenten: Presidenten: Sekretæren:
 Frithjof Flop. E. Lem. O. Petersen. Otto E. Olsen. With Die.

Salisund	(Kr. Miriås.	Carl Bjørnskaia)	Tonsberg
	(J. Paulsen.	Johan Kierig.)	Fronthjem
Srendal	(G. Kløystad.	Lodgaard.)	Fredstrand
	(O. Arnesen.	Anders Grandson.)	
Bergen	(Joh. Martins jr.	Syvvert Rygg.)	Stenkjær
	(Albert Røple.	Wilmer Møller.)	
	(Oscar Lunde.	Schanck-Mønsen.)	
Christiania	(J. Fischer.	Fr. Waaler.)	Stavanger
	(A. Fisch jr.	B. Rundtøff.)	
	(O. Lomzow.	H. G. Rodhal.)	Larpsborg.
	(E. Petersen.	Carl E. Pedersen.)	Forsgründ.
Christianssand S.	(G. H. Ellefson.	G. F. Christensen.)	Odd Skien.
	(Olaf Andersen.	Damm.)	Norske Studenter
Christianssand N.	(P. B. Wessel Thjorne.	E. J. Berle.)	Gymnastik og Følgeforening, Chr.
Drammen.	(Edv. Stensrud.	Jacob Kramer.)	Norrøna Bergen.
	(Jens Knudsen søn.	Christofferson.)	Moss.
Frederikshald	(K. Procham.	Oscar Varnis.)	
	(Axel Lyche.	Johs Johnson.)	Larvig.
Frederikstad	(Fredrik Høyer.	Finn Berg.)	Kragert.
	(Ligård-Høien.	Johs A. Døsseland.)	Haugesund.
Gjøvik	(King.	P. Haugen.)	
	()	

Indgang

Mer nøkternt kan det ikke sies. Verre var det med setninger som kom senere. Først om begrenset opptagelse:

«Mere end tre klubber fra hver by kan ikke optages.»

Kristiania Idrætsforening, nummer fire i hovedstaden, kunne ikke opptas. (KIF opplevde nøyaktig det samme med skøyter.) Om stevnedeltagelse ble sagt:

«Indbydelse til deltagelse i forbundets idrætsstevner sendes kun til klubber, der er medlemmer af Norsk Idrætsforbund.»

Det oppsto strid utover sommeren og høsten 1896. I oktober har Johan Martens forslag til løsning:

«Naar der existerer idrætsklubber i samme by, hvor der er en turnforening, ordnes forholdet slik, at turnings- og gymnastikøvelser foregaar fælles i turnforeningen og paa stævner (lands- eller kredsvis) repræsenterer man sin by samlet, som èn forening. Hermed fastslaaes samtidig, at rationel turning og gymnastik er det brede, nødvendige grundlag for al idræt.

For idrættens vedkommende forøvrigt derimod, optræder klubberne selvstændig, ogsaa paa stævner, hvadenten de driver en enkelt gren af idrætten, eller omfatter alle.

Hvorvidt det ogsaa paa dette omraade skal være noget intimere samarbeide med turnforeningene, og om disse har sin egen idrætsafdeling, faar avhænge af de locale forhold, men vil det være heldigst, at der er mindst to idrætsklubber for konkurrerens skyld.

Hvad den centrale ledelse angaar, saa blir selvfølgelig det, under de nye forhold utvidede Det norske Turn- og Gymnastikforbund, som kanskje burde ændre sit navn noget, i overensstemmelse med utvidelsen.

Dette forbund vil da komme i endnu intimere rapport med Centralforeningen for Udbredelse af Idræt, som maaske da ogsaa kunde omlægge sin virksomhet noget, som imidlertid nu vil være vanskelig — og forresten upaakrævet — at forudsige. Man tør være sikker paa, at det vil utvikle sig til det heldigst mulige, saaledes som disse to institutioner er konstitueret.»

Vi skal merke oss at Martens på dette tidspunkt ikke er president i turn og gymnastik. Det blir han først tre år senere. Vi ser ogsaa at hele grunnlaget for det nye forbund drøftes, et halvt år etter stiftelsen.

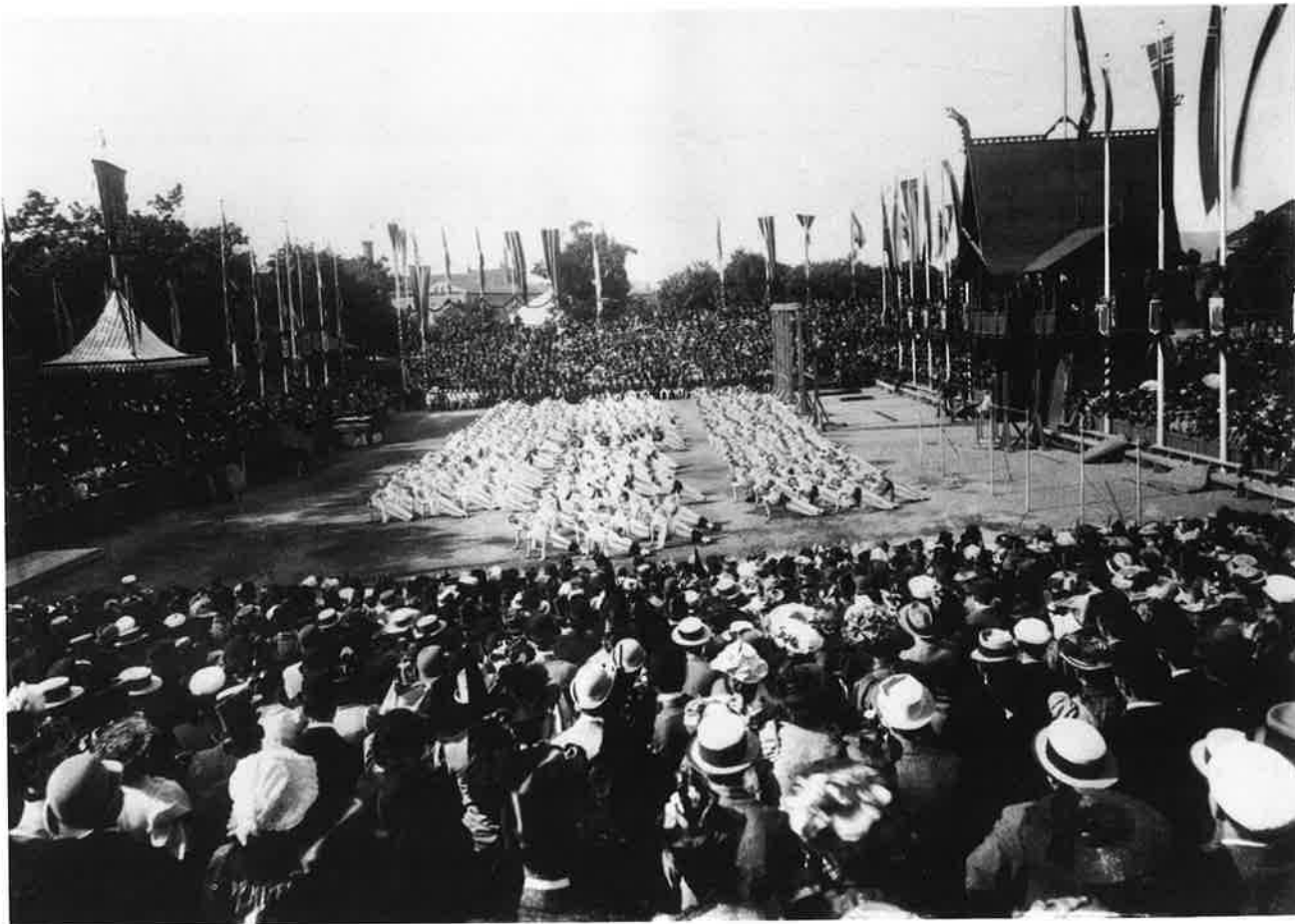
Wilhelm *Baastad*, 1851—1927, var ogsaa en kjent skikkelse i 1890-årenes idrett og senere. Vi finner ham som medstifter av Tjalve, som idrætsforbundets første president, og senere sterkt knyttet både til skøyter og fotball. Han svarer:

«Hr. Martens' forslag, at Det norske Turn- og Gymnastikforbund skulde omfatte alle idrætsforeninger og dermed faa ind gymnastik obligatorisk kunde synes ønskelig, men forekommer dette mig, at være endnu vanskeligere at faa gjennomført. Vi er altsaa heldigvis fuldt enig i, at det hele maa ind under en overledelse, der samler alle idrætsmænd i færrest mulige foreninger under sig.»

Men Baastad er i tvil om fellesskapet:

«Det staar (imidlertid) for mig som friluftsidræt ikke hører hjemme i turnforeningene, om øvelsene end tangerer hverandre.»

Situasjonen var uklar og vanskelig. Lettere skulle det ikke bli ved at en hadde en *tredje* part, Centralforeningen, der friidrettsklubbene var medlemmer og fikk kjærkomne premiebidrag. Det nye forbund hadde jo

Turnfest i Christiania 1895, og stilstudie i minst tre plan. Her er turnere og publikum med eleganse, for ikke å snakke om den pompøse engangsarkitektur som gjorde en naken Festningsplass til en rikt utrustet idrettsarena.

aldri egen statsbevilgning, og var som organisasjon ikke medlem av Centralforeningen.

Det som ble klart utover gjennom 1890-årene, var at det nok hadde skjedd i raskeste laget med idrætsforbundet, og at det manglet et holdbart organisasjonsgrunnlag. Utvilsomt hadde den lille gruppe av stiftere gode kunnskaper om sin idrett, men det var bare en del av det som var nødvendig, og det ble etter hvert spørsmål om å finne andre løsninger. Løsningen kunne vanskelig bli annet enn samarbeid, i en eller annen form, med turn og gymnastik. Den første henvendelse kom fra idræt i juli 1901, og de artigheter som ble utvekslet i de mer enn tre år som fulgte, går moderne ping-pong diplomati en høy gang.

Det har vært uro omkring deltagelsen i Norsk Idrætsforbunds stævner, og, i et brev til Turn og Gymnastik:

« . . . tillader man sig ærbødigst at forespørge Deres ærede forbund om det skulde kunne lade sig gjøre at istandbringe et samarbeide med vort forbund.»

I et svar tre uker senere peker turn og gymnastik på at brevet var sendt til Kristiania i stedet for til Bergen, slik at det ble flere dager forsinket.

Forslag til Ordning af Tøpcessionen

5 Slag:

fransk dansk norsk svensk tysk

Amerikere

2 norske Slag

Præsidenterne

Ungvæderne

Udvalgte af Deputerede

Kommiteernes Medlemmer

Danmark

Frankrig

Sverige

Tyskland

Den norske Forbundsliste

Forbundsbyerne

2 norske Slag

Bugens Tamer

Oslo

Stavanger

Saltveid

Arndal

Bergen

Christiania

Oslo

Oslo

Drammen

T. hald

T. stad

Ajvåg

Horten

Haugesund

Trondheim

Larvik

Ålesund

Oslo

Trondheim

Stavanger

Trondheim

Trondheim

Hand munden
Kanon?
1895

Ingen må være i tvil om at det ble lagt arbeid i arrangementene. Dette er et forslag til togorden ved festen i 1895, satt på papiret av sekretæren Otto E. Olsen.

private

Styrelsen har været i
starkt Tvivl, om nævnerne
Ligeværdighed bør indføres. Men
dette indledtes nu her, bedes
vi om at vor Høiagt dem
ikke maa misforstaaes

7. Løste, paa de Hæder
af unge Tjenere, der en Korte
tid skal være i Landets Hæder,
stad, og hvor vil mange
for første Gang komme til
en stor By. Vi vilde ønske,
at Tjenere blev dem en udtalt
fest paa de sørgelige Hæder, at
deres hede Tid blev til
Uglæde borte for dem selv og
deres Forældre.

I en By med saadant Tætheds
og saadant indviklet Gader og
Christiania, er det det det det
Hovedommet om sig selv, end
de vil i Andelen, som de
hvis saamange komme sammen,
og Festdemonstrationer i den fjerne
høstende.

Når Tjenere indledtes
nu for første Gang for første
for Hæder og Hæder
Publikum (som at den Hæder) som en en Hæder og Hæder
vor Land vil en saadan
Andelen kan prætere, bed
det være i alle, rundt om

Også dette forslag er fra 1895 og fra
Otto E. Olsen. Igjen turnfesten,
igjen en av de mange sider et
forbundsstyre måtte være opptatt av.

Men altså realitetene:

«Man finder imidlertid, før man gaar ind paa forhandlinger om samarbeide, at det er heldigst at have fuld kjendskab til sagens nuværende stilling og vilde man derfor sætte pris paa, at faa fuldt rede paa, hvad der i sin tid kan have været anset som mangler ved Det norske Turn- og Gymnastikforbund saaledes at det nødvendiggjorde oprettelse af Norsk Idrætsforbund. Man vil derfor strax faa et indtryk af, hvorvidt et fremtidigt samarbeide er muligt eller ei. Hvis ikke store principspørgsmaal er til hinder, kan det ventes al imødekommenhed fra vor side.»

Det gikk to og et halvt år uten at noe skjedde. Turn og gymnastik purrer 12. desember 1903.

«Man tillader sig at henvise til vor ærbødige skrivelse af 31. juli 1901, paa hvilken man Savner svar.»

Idræt svarer, 11. februar 1904, at det har vært opptatt med dannelsen av skandinavisk centralforening for idræt. Denne er nå «i fuld aktivitet og grundfæstet» og en forhandler gjerne med turn og gymnastik om samarbeid.

Ti dager senere svares det fra Bergen at en gjerne forhandler, men:

«Da man imidlertid efter de gjorte erfaringer har liden tro paa, at en skriftlig konference om sagen vil kunne føre til noget resultat, har man besluttet at foreslaa for det ærede idrætsforbund, at hvert af forbundene opnævner to mand til at forhandle om sagen. Man tillader sig at tilbyde Bergen som mødested og finder mai maaned som et passende tidspunkt.»

Nei, sier idræt 10. mars 1904, vi har ikke anledning til å komme til Bergen.

OK, svarer turn og gymnastik 14. april; hvor kan dere, og når?

Vi må ha mer å gå ut fra skriver idræt 18. mai. Hvordan er samarbeidet tenkt?

Så er turn og gymnastiks tålmodighet oppbrukt. I et langt brev 8. juli 1904 er forbundet skuffet over at en skandinavisk komite er stiftet over dets hode, at det ikke har vært mulig å få svar på henvendelser, for ikke å snakke om bestemmelse av møtested:

«Da der ogsaa paa dette omraade reistes vanskeligheter fra Norsk Idrætsforbunds side, blev sagen opgivet.»

Neste skritt tas av idræt 19. november 1904; det har hørt om møte i turn og gymnastiks bestyrelse i Kristiania i begynnelsen av 1905:

«... tillader vi os i ærbødighed at forespørge, om der kan paaregnes mundtlige konferencer mellem det ærede forbunds styrelse og Norsk Idrætsforbunds styrelse om et eventuelt samarbeide mellem de to forbund.»

Nei, svarer turn og gymnastik 10. desember, noe slikt møte er ikke planlagt. Dessuten har det ingen hensikt med konferanser før det kommer svar på spørsmålet som ble stilt 31. juli 1901 (hvilke mangler ved turn og gymnastik var det som nødvendiggjorde idræt?).

Løsningen ble Stavanger, der de to parter møttes 18. august 1905, i forbindelse med idræts representantforsamling. For turn og gymnastik møtte Chr. Campbell Andersen og Agnar Salvesen, for idræt Martinus Lørdahl og Carl Alfred Pedersen. Her var det enighet om samarbeid/sammenslutning. Idræt fikk ja av sin representantforsamling. Turn og gymnastik sendte saken ut til sine foreninger, og traff i ekstraordinær representantforsamling 14. januar 1906 vedtak som åpnet veien for Norges Turn- og Idrætsforbund.

Horten Turnforenings dametropp 1904. Sittende: Magda Hansen, Lagertha Eggerichs, Olga Nilsen, Betzy Gulbrandsen, Signe Søvdsnes, Gudrun Alsos. Stående: Bergljot Pedersen, Sigrid Brath, Ebba Eggerichs, Johanne Kristoffersen, Aagot Johansen, Betzy Jensen, Martha Thorstensen, Ragnhild Langmyhr, Gunhild Brath, Elise Eriksen, Elise Gulbrandsen, Amanda Melby, Magda Aaserud.

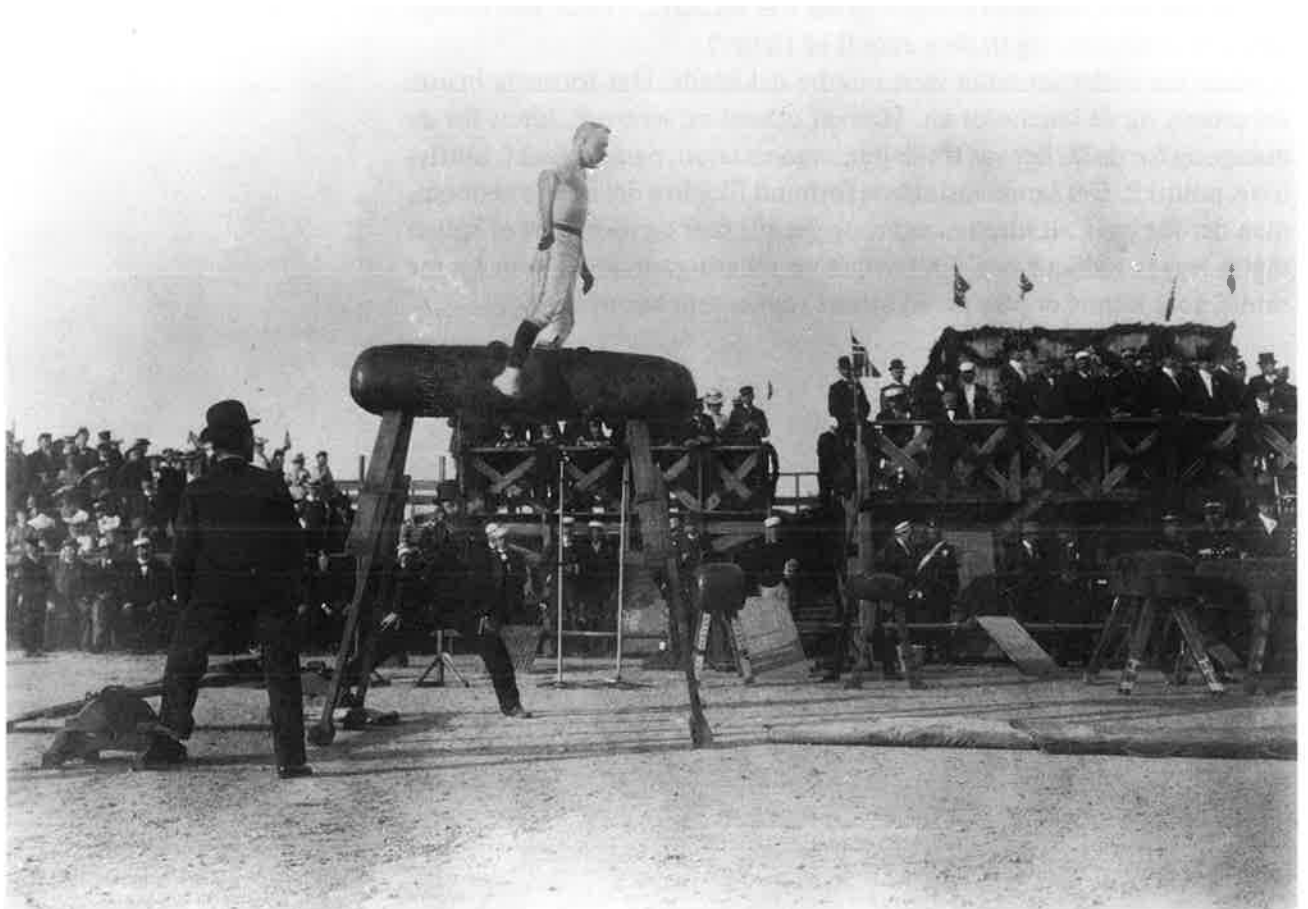
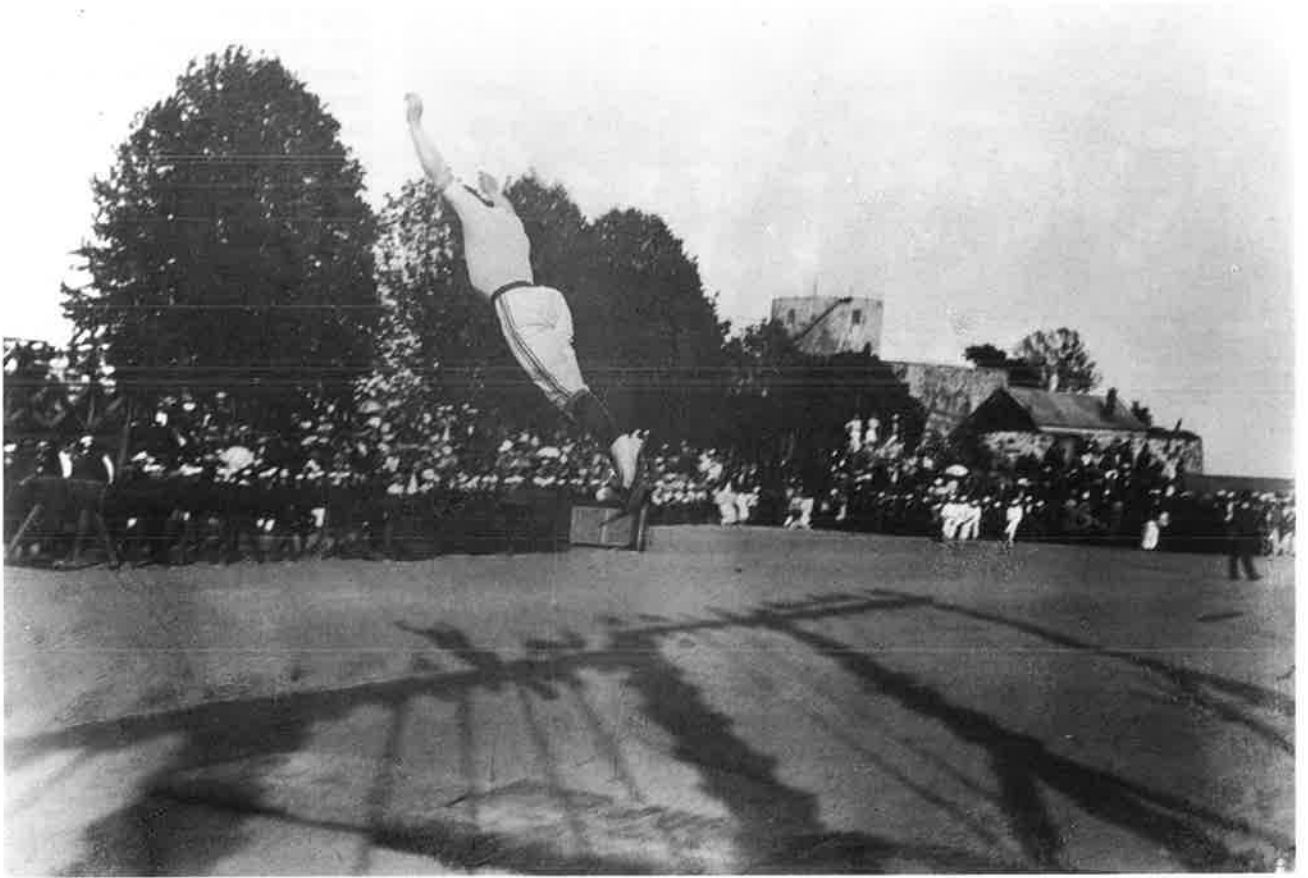
Idræt var ikke bare glad for resultatet. Sammenslutningen var til hjelp i en trengt situasjon, og langt på vei nødvendig. Det skulle bare ikke gå så mange årene før en ønsket seg ut igjen. Bortsett fra at idræt ble alt annet enn dominerende i fellesskapet — det hadde representasjon i styret — hadde det idrettslig en god utvikling. I 1911 ble en atskillelse tatt opp til drøfting, i 1916 var det enighet, og i 1918 gikk de to hver til sitt.

Det var uro og motsetningsforhold innen idrettsorganisasjonene. Likevel var det — overraskende nok — i *stortinget* bølgene gikk høyest. Debattene 21. april 1906 og 27. februar 1907 hører til de heftigste nasjonalforsamlingen kjenner om idrett. Tilsynelatende gjaldt det formalia. Etter stiftelsen av Norges turn- og idrætsforbund var en rekke foreninger flyttet over fra Centralforeningen til det nye forbund; hva så med bevilgningene — til dem, og til dem som ikke flyttet?

Aldri har ordet formalia vært mindre dekkende. Her formelig bruste debattene, og de inneholdt alt. Her var utkant og sentrum, idrett for de mange og for de få, her var tradisjon, organisasjon, penger, makt, innflytelse, politikk. Det sammensluttede forbund fikk hva det hadde bedt om, men det var også alt idretten vant, og det ble mer og mer klart at spillet måtte legges radikalt om. En trengte en fellesorganisasjon som kunne samle, som kunne opptre på all idretts vegne, som var troverdig.

Fredrikshald 1919, det første Smaalenske guttstevne og troppen fra Sarpsborg Turnforening.

Debatten i 1906 var preget av at saken var dårlig forberedt. Militærkomiteens formann Jens Kr. *Bratlie* pekte på at de frivillige sammenslutninger hadde sin egen fri vilje, at de ikke behøver å spørre noen statsmyndighet. Han fikk ingen til å endre mening. Debatten viste hvor vannskillet gikk, på den ene side Centralforeningen, på den andre spesialforbundet — situasjonen var bare uholdbar.

Centralforeningen hadde god støtte, men følte seg ikke trygg, og fortsatte sin lobbyvirksomhet. Foran debatten i 1907 lyktes foreningen i å få departementet til å si dette i en innstilling:

«For fremtiden til undgaaelse af enhver sammenblanding eller gaaen ind paa hinandens arbeidsfelt — fastsættes

at centralstyret for skydning skal omfatte skytterlag

at centralstyret for idræt skal omfatte idrætslag

at centralstyret for turn skal omfatte turnlag.»

Her mente departementet Det frivillige skyttervesen, som var etablert, Centralforeningen — som skulle omfatte all idrett utenom turn/idræt — og turn og idræt.

Johan Martens og hans menn satt ikke som tilskuere. Det *kunne* de ikke gjøre. Det sterkeste innslaget på deres side var de bare ikke ansvarlig for. Christian Fredrik Blom *Schøyen*, 1876—1933, infanterikaptein, var en allsidig medarbeider og en fargerik skikkelse i det unge århundres idrett. Han var en kjent instruktør i Oplandenes turn og gymnastik, senere generalsekretær for den nasjonale turnfest i Hamar 1907, forfatter, president i Norges Fotballforbund, tennispionér, sekretær i Christiania Skøiteklub. Han var med. I januar 1907 forfatter han «Redegjørelse i anledning av forsvarsdepartementets forslag i St.Prp. nr. 1, Hovedpost XI A, Armeens budgett, kap. 1—7, titlerne 10 & 12, Turn og friidræt, sport almen idræt.»

Teksten, 12 tettrykte A-4 sider, får det meste til å blekne. Det er Centralforeningen som får det, og mest dens mangeårige sekretær. Denne mann er mektig, han er vel avlønnet, han tar seg en *rekke* friheter, han står i veien for fremskrittet. Men altså:

«Jeg siger intet om, hvorvidt den nuværende sekretær i Centralforeningen har benyttet sig af den magt, som han virkelig paa grund af hullet i loven har. Jeg siger intet om, hvorvidt den nuværende sekretær har benyttet sig af de fremgangsmaader, som jeg har tenkt mig som forklaring paa de mærkværdige foretelser i Centralforeningen. Det faar andre dømme om.»

◀ Det tok tid før turnerne fikk sine NM. For mennene ble fortturnerøvelsene en god forskole; senere ble de — i 1907 — avløst av enkeltmannskonkurransene. Bildene er fra Kristiansand 1903, og viser at her var muligheter for den djerne.

Alt måtte gjennomgås, alt måtte stemme den store dag. Her er Christiania-damene på øvelsesfeltet ved festen 1903.

Dokumentet er overlatt en gruppe stortingsmenn som hemmelig privat skrivelse, og skal deles ut etter debatten.

Martens får papiret oversendt noen dager i forveien. Han har ingen kommentarer, andre enn å be forfatteren tre fram.

Vi vet ikke hva Schøyens redegjørelse kom til å bety. Tonen i den skilte seg ikke vesentlig ut fra debatten, som fikk Johan Ludvig *Mowinckel* — som drabelig hadde støttet turn og idræt — til å bryte ut:

«Jeg tror ikke forsamlingen er tilstrækkelig inde i denne sag til, at den vil kunne træffe en bindende afgjørelse.»

Lett var saken ikke, og villig til å la seg overbevise var ingen. I tinget satt Edvard K. *Sem*, han var ikke i stand til å ene partene.

I 1908, 27. mai, fulgte en lang gråværsdebatt. Idretten — også turn og idræt — fikk hva den hadde søkt om, men det var klart at det gikk mot oppbrudd. Slik ble uroen uttrykt:

«En deling af statsbidraget . . . vil være det første skridt til dannelse af særskilt administrerende specialforbund i alle idrætsgrene, hvilket i vort land er ensbetydende med opløsning af en flerhed af smaa lag, der hverken vil eller kan staa under 4—6 specialidrætsorganisationer.»

En gikk nesten ikke på sak i 1908. Det var debatt i et grenseland, og 30. juli 1909 drøftet stortinget sammensetningen av det første idrettslandsmøte, veien ut av grenselandet.

Allerede 16. juni 1906 hadde turn og idræt rettet en henvendelse til forsvarsdepartementet, der det pekte på ønskeligheten av en ny fellesorganisasjon for idretten. Med bakgrunn i stortingsdebattene 1907 og 1908, og et organisasjonsmessig rot foran deltagelsen i de olympiske leker i London 1908, vendte departementet seg i brev av 15. januar 1909 til de bestående idrettsorganisasjoner med forslag til statutter for et riksforbund for idrettens fremme. Samtidig ba departementet om organisasjonenes syn.

Turn og idræt sier i sitt svar at departementet har gått for langt. Her er foreslått et komplett forbund med omfattende arbeidsoppgaver, med hovedstyre og representantforsamling. Løsningen bør være en komite, hvis oppgaver begrenses til fordeling av statsmidler, og representasjon overfor utlandet:

«Og for at dens (komiteens) arbeide kan være enkelt og hurtig virkende bør hovedstyret staa i direkte forhold til de enkelte forbund derved, at dette dannes av de forskjellige forbunds fremtrædende mænd, der selv staar i vedkommende forbunds daglige ledelse.

Den foreslaede repræsentantforsamling finder man derfor ikke alene overflødig, men være en stor fare for den hele institutions fredelige arbeide. Saker, som vedkommer det enkelte forbund, bør udelukkende behandles paa disses egne repræsentantforsamlinger, og kan saa i tilfælde forebringes i hovedstyret af den mand, som staar i spidsen for vedkommende forbund. Praktisk talt vil da stemningen inden hovedstyret bli et billede av stemningen inden de forskjellige specialforbunds repræsentantforsamlinger.»

Her må en da *virkelig* ha fått kalde føtter? Drømmen om et fellesskap, som skulle skaffe norsk idrett hva den mest av alt trenger, en *organisasjon*, var redusert til en komite uten mål og helt uten midler? Hva med forholdet til stortinget, hvor idretten tre år i trekk har vært ute av stand til å gjøre rede for seg?

Det fins en forklaring, den er tredelt og ikke uinteressant.

Men først det som hendte. På et idrettslandsmøte i Kristiania 27. og 28. september 1909 kjempet en seg gjennom dype meningsforskjeller fram til et Norges Riksforbund for Idrett. Det endte noe over turn og idræts forslag til minimum. Forbundet ble konstituert i Bergen 1. juli 1910, og fikk Johan Martens som sin første president.

Medlemmer av Riksforbundet ved starten var — foruten turn og idræt — Centralforeningen for Udbredelse av Idræt (mange mente at det ikke lenger var behov for noen centralforening, og det sto strid på landsmøtet 1909. Enden ble at foreningen kom med som «forbund for almindelig idrett»), Norges Skøiteforbund (1893), Norges Roforbund (1900), Norges Fotballforbund (1902), Norges Skiforbund (1908), Norges Lawn-Tennisforbund (1909) og forbundet for militær idrett.

Typisk for situasjonen var den strid som oppsto allerede før forbundet var konstituert, og som best illustreres ved militærkomiteens formanns innlegg i stortinget 1910:

«Under den naaværende idrætsorganisation har enkelte særforbund den bestemmelse i sine love, at foreninger, der ikke staar indmeldt i dette særforbund, ikke har adgang til at delta i de av forbundet arrangerte stev-

ner. Bestemmelsen er formentlig satt for derved at øve pres paa foreningerne til at melde sig ind i særforbundet.

Under den nye idrætsorganisation, Riksforbundet, forutsætter jeg som en selvfølge, at enhver forening, der staar indmeldt i *et* forbund — uanset om dette er «særforbund» eller «forbundet for almindelig idræt» — dermed ogsaa har adgang til at delta i konkurranser, arrangert av et hvilket som helst andet forbund. Jeg vil ha pekt paa dette straks, for at det nye riksidrætsforbundsstyre fra først av kan ha sin opmærksomhet henvendt paa dette spørsmål.»

Vi skal huske at dette var før spesialiseringen, og at den omstridte og stridbare centralforening var joker. Riksforbundets styre hadde saken oppe flere ganger, og var — som en må forstå — ikke glad i den. I møte 30. april 1911 vedtok styret et forslag fra Christian Campbell Andersen:

«Forsamlingen uttaler som sin forutsætning, at det ved fremtidige statsbevilgninger ikke knyttes betingelser uten at Riksforbundets erklæringer i saken foreligger.»

Slik hanglet og gikk det gjennom ni vanskelige år.

Så tilbake til forklaringene. Hvorfor altså denne valne opptreden av organisasjonsmennesker som burde vite bedre?

For det første hersket det stor usikkerhet. En hadde nok noen erfaring, men ikke fra fellesskap, og det var best å begynne forsiktig. For det andre var organisasjonsleddene seg selv nærmest; de så gjerne en ordning med statsmidlene, men ønsket ellers full frihet. For det tredje — og det veide tyngst — var en kjent med motstand både i egne rekker og utenfor; en felles organisasjon med stor makt kunne komme til å slå begge veier.

Når også Johan Martens kunne stille seg bak disse forklaringene, og til og med forsterke dem, forstår vi hvor dyp uroen var og hvor markert skillelinjene gikk.

Norges Riksforbund ble en dårlig løsning, men bidro til å sette fart på utviklingen fram mot noe bedre.

Ikke bare organisasjonene var i kamp. Også en opprivende personstrid var det plass for. Da Johan Martens trakk seg som turnpresident i 1911, het etterfølgeren Johan Sverre. Da Johan Martens ikke trakk seg som riksforbundsformann i 1914, het etterfølgeren også Johan Sverre. (Det var stilt motforslag, med etterfølgende stemmelikhet og loddtrekning.)

Johan Sverre, 1867—1934, offiser, allsidig idrettsmann med roing som speciale, den internasjonale olympiske komites tredje representant i Norge (1908—1927), var fram for alt en *populær* herre. Han hadde mange av sjarmøretappene i den unge norske idrett. Leder av Martens' format var han ikke, og det er et spørsmål om han burde ha latt seg bruke av den Kristiania-gruppe som ønsket å bestemme takt og tone i norsk idrett.

Johan Martens var ikke vant til å tape, og han tok nederlaget tungt.

Så er spørsmålet: *Hvorfor* tapte han, suveren som han tilsynelatende var?

Svaret kunne være at allerede det å være suveren er farlig nok. Så er forklaringen en annen, og den kaster lys over både mannen og tiden. Da Martens som president for sin turn og idræt skulle svare departementet om den nye organisasjon, gikk han ikke lenger enn at han var sikker på at det skulle holde. Så ble han valgt til formann, og nå var mulighetene der til å *praktisere* det han ikke hadde turdet foreslå. Han gikk inn for et aktivt og større fellesskap, for samhold og solidaritet, for idrett også for andre enn de aller beste, for idrett som lignet en samfunnssak. Dette

Trondhjems Turnforenings oppvisningstropp 1918, instruktør Peder Fuglheim. Kvinnene deltar i sin sjette turnfest, den andre i Trondhjem.

kunne bare ikke holde; det var ikke dette som var ideen, det var ikke dette han var valgt for. Han måtte gå, men først etter en aksjon som varslet ulvetider.

Livet etter Johan Martens inntrådte for turn og idræt i 1911, og ble mindre dramatisk for så vidt som noen av organisasjonsstridene var over. De hadde vart lenge nok, de hadde kostet, og tiden var inne for så mange oppgaver.

7. Turnfester, olympiafester

Olympiafest var det i Stockholm 1912. Den øvelse som vises av den norske tropp hører fjerne tider til, men kraft og presisjon var det over troppen.

O rdet *fest* ble tidlig en del av gymnastikk og turns språkbruk, og det sto sentralt. Inn i det kunne en legge alt en ønsket; utferder, sosialt samvær, vennskapsbånd, oppvisninger, massemonstringer, idrettsglede, stil, system, presisjon og eleganse, faner, flagg og taler. Festivitas.

Det beste i disse innslagene har overlevd, og har bidratt til å gi sporten preg og særpreg. Visst er det langt mellom 1880-årenes ofte patetiske taler og vår tids nøkterne holdninger. Det er ikke bare uttrykksformen det gjelder, men et dypere innhold. Det avgjørende, og det lykkelige, er at ideene har overlevd.

Når så mye av festen har kunnet overføres så å si fra åttiår til åttiår, og lenger enn det, var det ikke naturgitt. Visst var turnfedrene flinke til å utnytte idrettens stil og form, og til å gi den en ramme. Å holde på denne stil, og tilpasse den gjennom generasjoner, har ikke vært noen lett oppgave. Når en i så sterk grad har lyktes, skyldes det samspill mellom idrett og medarbeider, og sikkert også noe med gymnastikk og turns identitet. Utgangspunktet kunne forresten like gjerne være våre egne nasjonale turnfester; poenget er bare at det begynte ute i verden, noe flere idretter enn gymnastikk og turn skulle få oppleve.

Hele fire internasjonale turnfester fant sted i 1880-årene, eller før vårt forbund var stiftet. Tre av dem var lagt til Kontinentet: le Havre 1881, Antwerpen 1885, Paris 1889. Hermed kommer en ny dimensjon inn i bildet, *reisene*, og her kan vår forestillingsverden bli snau nok.

Å reise var ingen del av dagliglivet i 1880-årene, ikke av ferielivet heller. Det vi stort sett har fått av reiseinntrykk fra den gang, er utvandernes ferd over havet. Her er forholdene ikke sammenlignbare, men hele veien får vi vite at tiden ikke var dimensjonert for reiser i større skala. Om vi holder oss til turnerne, forstår vi at de var flinke til å søke kontakt med dampskipsselskaper og andre, og at de ikke sjelden oppnådde betydelige lettelser. Det gjaldt økonomien, som sikkert var viktig nok, men selv ikke den billigste billett kunne korte de uendelige avstander og det hav av tid det tok å tilbakelegge dem.

I sin bok «Athen-færden» forteller Christiania-turneren Karl Johan Haagensen at turen fra Kristiania til Athen tok 12 dager. La oss huske at

denne reise fant sted i 1906, et kvart århundre etter at de første turnere søkte ut!

Det hendte ikke sjelden at tropper kom fram til bestemmelsesstedet på andre tider enn planlagt. Det er til å forstå.

I gymnastikk og turns barndom og ungdom hadde en internasjonale turnfester fra 1881, olympiske troppskonkurranser fram til 1920. Hjemme hadde vi våre nasjonale turnfester, våget satt i gang allerede i 1886. Disse siste skal ikke presses inn i bildet av fire tiårs pionørtid.

Turnfesten i le Havre var ikke den første. Når det likevel er naturlig å begynne med den, er det — blant annet — fordi det var den første det ble skapt blest om. Franskmennene var tidlig ute på dette område, og flinke. (At vi begynner vår tidsregning med le Havre er bare naturlig. Det var her de norske utferder begynte.) Arrangøren hadde ingen internasjonal organisasjon å rådføre seg med, ingen regler å ta hensyn til. Denne frihet slo nok begge veier, men et sted skulle en begynne, og en måtte gjøre feilene for å lære av dem.

Når en ser bildene fra Athen 1906, forstår en hvor populær — og nødvendig! — gymnastikken var ved lekenes start.

Louis Bentzens navn er nøye knyttet til turnfester og olympiafester; han visste hvordan en tropp skulle føre seg. Bildene er tatt med nær 50 års mellomrom, det første viser en ung løytnant i 1894.

Da de olympiske leker ble innledet 15 år senere, i Athen 1896, hadde arrangøren fått impulser fra 1880- og 1890-årenes turnfester. Dessuten sto troppsturn så sterkt i den alminnelige bevissthet at ingen våget et storarrangement uten den. De olympiske arrangører hadde allerede fra starten en komite bak seg, og fikk etter hvert støtte av internasjonale spesialforbund. Vi skal se at det oppsto vanskeligheter selv mot denne solide bakgrunn.

Norsk deltagelse i internasjonale turnfester ble innledet i 1881, med le Havre. Vi skal merke oss tidspunktet. Et halvt år senere startet Axel Paulsen og tre landsmenn i et stevne i Wien; et arrangement som markerte innledningen til internasjonal skøytesport. Eksemplene kan forfleres. Vi ser hvordan de tidlige 1880-årene danner opptakt til idrett over grensene, til historien før historien begynte — i den forstand at det ikke fantes noen samlende organisasjon som kunne ta hånd om lover og regler, ikke internasjonalt, ikke i Norge.

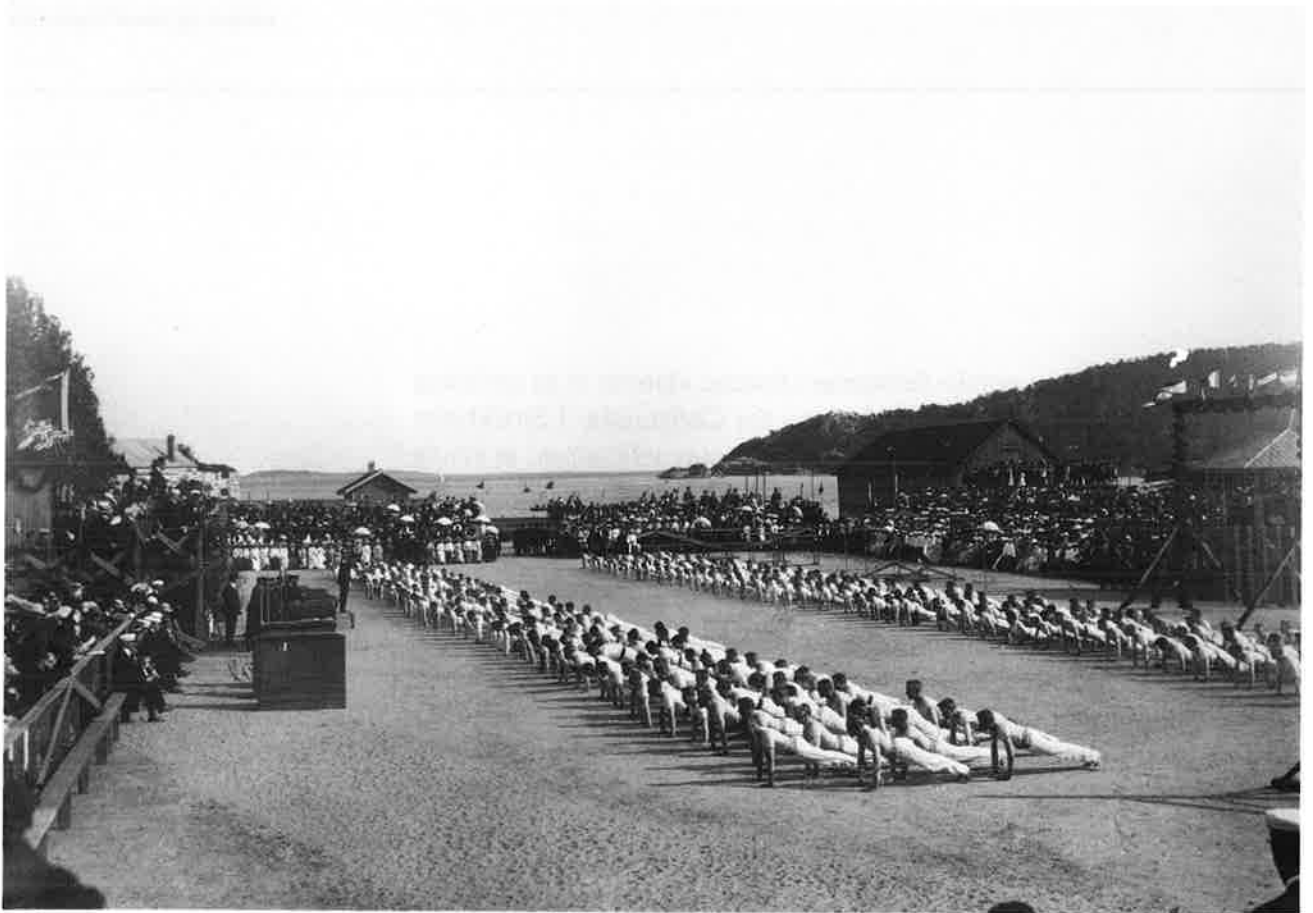
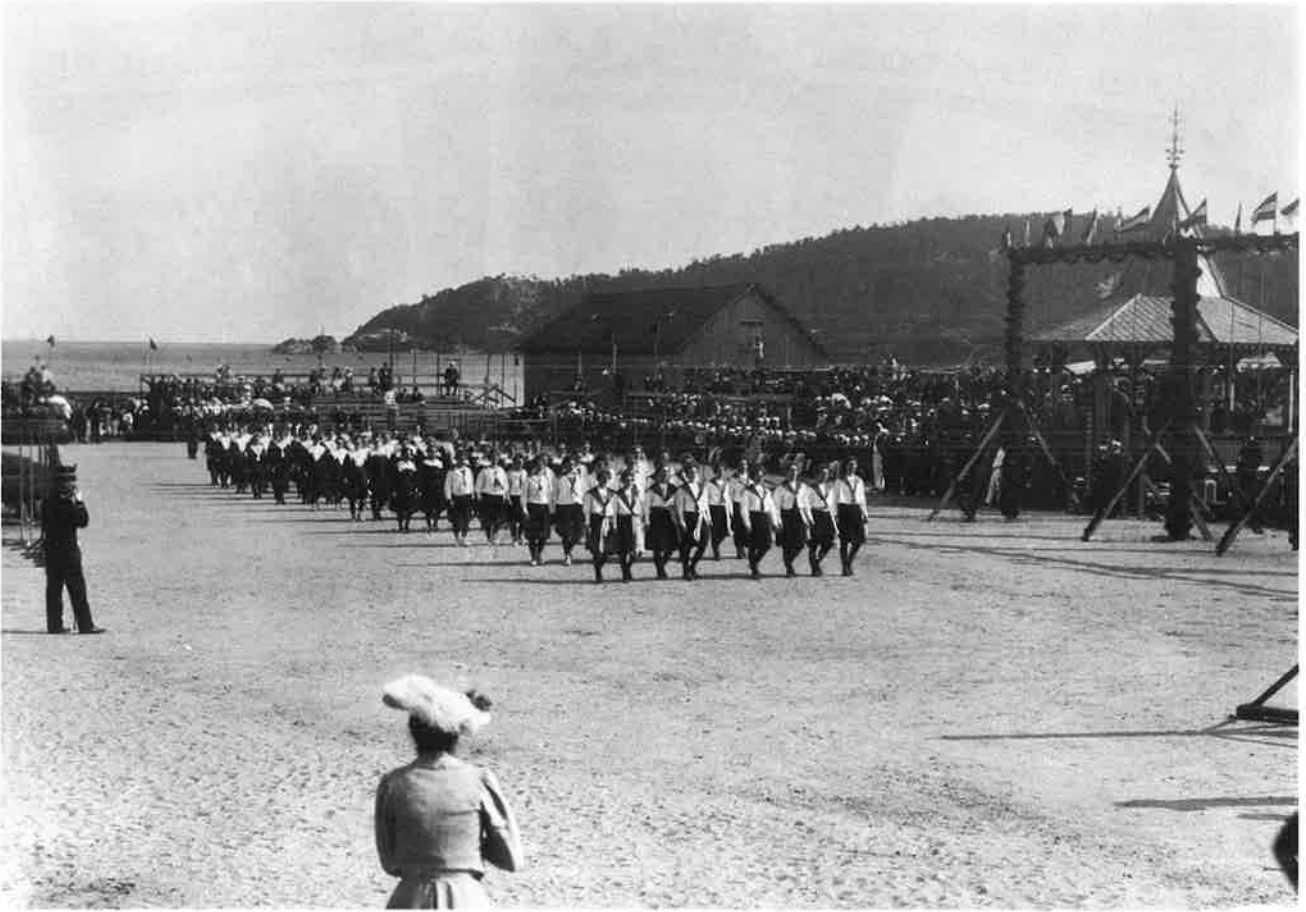
Interessant ved disse programmer er ikke bare typografien. Se på navn og betegnelser; her var det virkelig fritt fram!

Om det var tilfeldig at så mye sprang ut på en gang, eller om det har dypere årsaker, skal vi la ligge. Bare ett fenomen skal nevnes, *utstillingene*. Til dem kan vi knytte begrep som knapt var funnet opp; markedsføring, informasjon, kommunikasjon. Det var utstillinger i Le Havre 1881, i Wien 1882, for ikke å snakke om Paris 1889. På OL-siden møter vi dem i Paris 1900, St. Louis 1904 og London 1908. Noen av dem — Paris 1889, St. Louis og London — var verdensutstillinger.

Det er ikke sagt at idrettsarrangementene ikke kunne ha klart seg uten denne kobling, men sikkert er det at samarbeidet betød noe, og at det gjorde gjennombruddet — idrettens — lettere. Minst avhengig av samarbeidet var formentlig turnerne. Der ble også forbindelsen oppløst først.

Det skulle bli Christiania Turnforening som fra norsk side tok hånd om arbeidet med de første internasjonale turnfester. Noen landsorganisasjon fantes jo ikke; foreningen var først og størst, og byen lå laglig til for reiser ut av landet.

*Sørlandsnatur og massevirkning,
turnfest i Kristiansand 1903. Merk
hatten i forgrunnen på det øverste
bilde og parasollen i bakgrunnen på
det andre.*

anledning til å ta seg fri (Paristroppen 1889 forlot Christiania 30. mai og var tilbake 17. juni), en måtte (2), ofte, betale det meste selv. At store grupper var utelukket, forstår vi.

Fraværet kunne forresten bli langvarigere enn som så, særlig for dem som ikke bodde i hovedstaden. Skulle troppene drilles — og det skulle de — måtte det skje der, og vi skal se at det ikke var gjort i en håndvending. I sin søknad om statsmidler foran Paris 1900 angir forbundet 14 dagers fellestrening i Kristiania som nødvendig. Søknaden ble ikke innvilget og en tropp ble aldri sendt, men tankegangen forblir i dokumentene.

Det vi ellers vet om disse første reisende nordmenn, er at de aldri gikk av veien for å delta i andre øvelser, om slike bød seg. Ikke bare var de turnere på et høyt nivå, de svarte godt til det allsidighetsideal tiden hyllet. De var fine fortropper for norsk konkurranseidrett, ja, idrett overhodet.

Otto E. Olsen, som senere skulle bli forbundets første sekretær, var med på ferden i 1880-årene, og forteller om dem.

Det gikk litt over stakk og stein sommeren 1881. Innbydelse til turnfest i le Havre — den skulle finne sted 15.—16. august — kom etter at semesteret var slutt i Christiania. Turnlærer Peter Clausen fikk samlet en tropp på 12, et dampskipsselskap hjalp til med transporten, og det fikk ikke hjelpe at en kom fram etter at festen var begynt. I stevnet deltok 3.000, fra Norden bare Norge:

«Rundt Pladsen var Apparaterne opstillet i 12 Grupper, saaledes at det aabne Rum i Midten disponeredes for den fritstaaende Gymnastik. De forskjellige ca. 150 Grupper gikk paa Trumpetsignal fra Apparat til Apparat, for tilslut at havne paa Ærespladsen foran Tribunen for at vise sine Specialøvelser.

Da Turen kom til vor Trop, blev det meddelt at den paa Grund af den langt fremskredne Tid bare fik 15 Minutter til sin Opvisning.

Hvad skulde man gjøre?»

Sløffe frittstående, forteller Otto E. Olsen. I stedet ble bukken satt fram, og det ble sprunget så det franske publikum knapt trodde sine egne øyne. Slutten:

«Saa marscherede vi atter op foran Præsidenttribunen, og foran hvilken vi udførede Saltomortaler i Høide og Længde og var dette ubetinget Glandspunktet i vor Opvisning.»

Utvilsomt betød denne første utenlandsferd noe for norsk gymnastikk og turn. Den viste at nordmenn kunne, den ga selvfølelse. Når Olsen sier at den også bragte lærdommer, får vi holde oss til det han selv skriver:

«Da vi under hele Turningen var aktive, fik vi dessværre ikke Anledning til at bedømme de andre Foreningers Turning, saaledes som ønskelig kunde være.»

Men jo, en var der, følte atmosfæren, opplevde et større fellesskap. Noe nytt var innledet.

Året etter, 1882, var det Stockholm; 600 deltagere og innendørs.

«Vi faldt nok aldeles igjennem i vore enkle Dragter uden den mindste Pynt.», sier Otto E. Olsen om innmarsjen, men fortsetter: «Om Eftersmiddagen samledes vi til Prøve. Vi blev da paalagt at anskaffe os en Manchetskjorte, aaben og nedbrettet Snip, samt hvitt Slips og fik hver udleveret et rødt Skjerf.»

Om selve oppvisningen skrev Olsen, som sant sikkert var:

«Man saa naturligvis, her i den Lingske Gymnastiks Hjemland, paa vor Opvisning med kritisk Blik.»

Christiania Turnforening var i Stockholm 1882 representert med 30 mann. I foreningens bøker er deltagelsen bokført med kr 340,52.

I Antwerpen 1885 hadde Christiania fått forsterkninger, bl.a. Edv. Sem og Arendals Oscar Arnesen. Det var 1.000 deltagere. Olsen:

«Vi turnet først afdelingsvis paa de enkelte Apparater og udførte en Del af de i Programmet anførte Skoleøvelser, samt en Del af vore egne Øvelser. Vi fikk herunder flere Komplimenter, specielt paa Sprang og Hest. I Skranke og Svingstang laa vi tilbake for de andre.»

En har nådd midten av 1880-årene. Noen erfaringer er hentet, den første status gjøres opp. Når kritikken er så varsom, skyldes det at programmene gir stor frihet. Tiden er ikke inne for konkurranse; en får nøye seg med å slåss med systemene. Turnfestene på Kontinentet var knyttet til utstillinger. Vi har sett hvordan de olympiske stevner i en periode fulgte samme praksis. En sier ellers ikke noe galt om en hevder at turnfestene i mangt og meget ble modell for de olympiske arrangementer. Det var sikkert godt å ha levende modell midt inne i all historie. At de to snart skilte lag, skyldtes både tiden og de to parter. Norge — Det norske Turn- og Gymnastikforbund — var for øvrig invitert til møtet utenfor Paris i 1894, der den internasjonale olympiske komite ble stiftet. Nordmennene møtte ikke.

Da en var kommet til sommeren 1889 hadde mye skjedd også hjemme i Norge, og mer var på vei. Den første nasjonale turnfest hadde gått av stabelen, en ny var planlagt, og konturene av en *fellesorganisasjon* kunne skimtes. Paristroppen 1889 kunne også ligne et samarbeid, 19 turnere fra

*Bildemontasje fra Kristiansand 1903
og mannsoppvisning i Trondhjem
fire år tidligere. Dette var
begivenheter å ta vare på.*

åtte foreninger (Arendal, Christiania, Drammen, Fredrikshald, Fredrikstad, Moss, Skien, Tønsberg): Leder var Edvard K. Sem. Det fortelles at: «Den 7de Juni komplimenterede Troppen Jonas Lie og Frue paa deres 29-aarige Bryllupsdag.» At Paris akkurat i de dager var blitt en severdighet rikere, fortelles det ikke om. Eiffeltårnet er vel blitt mer berømt etter hvert.

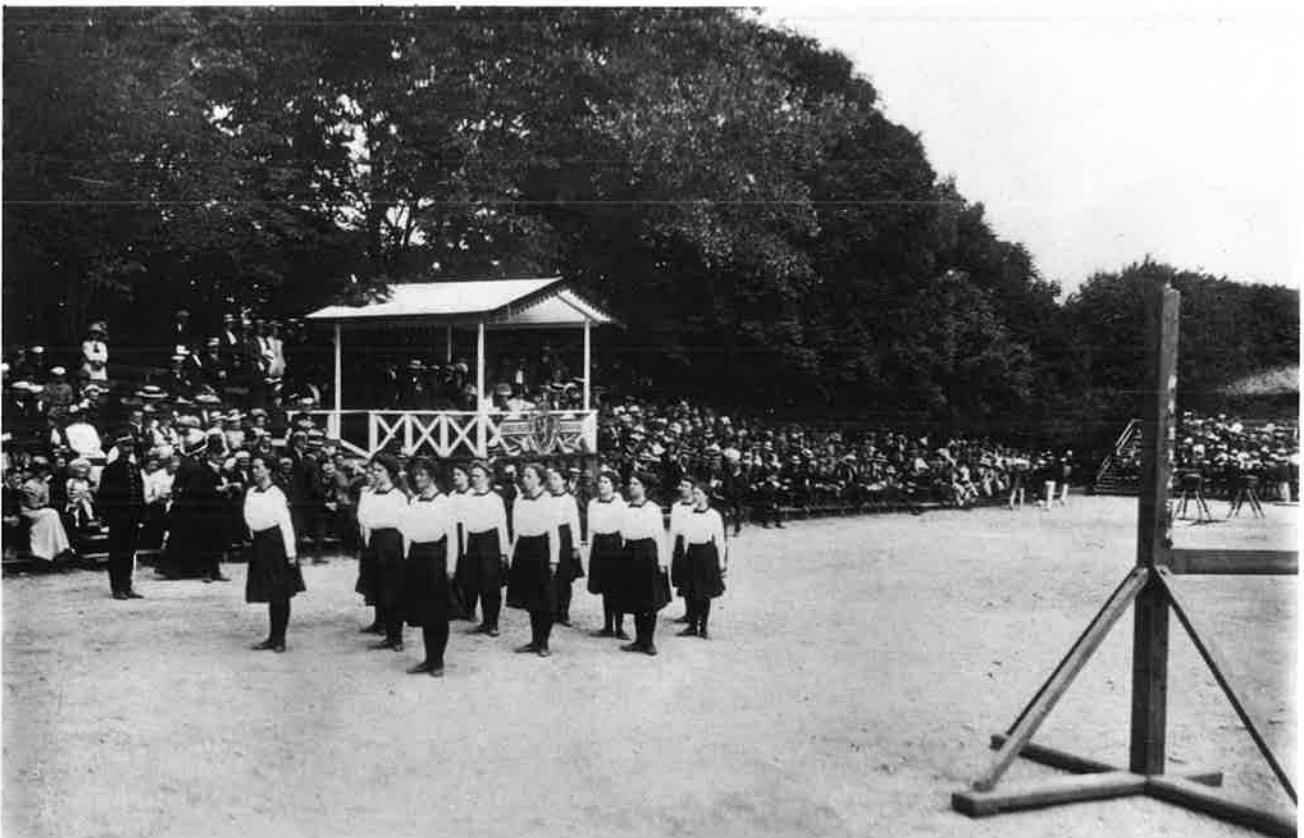
Noe sies om reisen:

«Afreise fandt Sted den 30te Mai med «Alpha» til Antwerpen. Fra Antwerpen hadde vi en besværlig Reise med ikke mindre end fem Togskifter og kom til Paris 4de Juni om Aftenen.»

En forstår av Otto E. Olsens beretning at det fortsatt var pionertid:

«Nordmændene deltog i Fællesopvisninger, Defileringer og Mønstringer, og gik saaledes gjennom hele Fællesprogrammet. Herunder vakte de Opmærksomhed for sin smukke Marsch. Det viste sig dessværre ogsaa her at den Tid Troppen maatte ha forat fremvise sit Program, blev sørgelig beskaaret . . . Vort Program krevet 1½ Time, men man fik bare Lov til at vise Troppens Liniegymnastik og fik dernæst 10 Minutter til Apparater og Afslutning.»

Det var i Christiania 1895 kvinnene slapp til på turnfestene. Her var bedømmelse, men ingen karakterer.

Christiania Turnforening var på skandinavisk turnfest i København 1898. I midtrekken sitter Oskar W. Bye, Anton Frisch, Louis Bentzen og Karl Johan Haagensen.

Norsk turn og gymnastik hadde vunnet erfaringer på mange felt, og faktisk i flere land, da forbundet ble stiftet. Nå er det så at ikke *mange* hadde vært ute — oftest hadde det bare vært Christiania — slik at det var begrenset hva en fikk hjem. La oss da huske at menn som Edvard K. Sem og Otto E. Olsen — to av pionertidens aller mest sentrale skikkelser — hadde vært med, sett og lært.

Norske turnere fortsatte å delta i internasjonale turnfester også etter at forbundet var stiftet. Ja, en kan nesten få inntrykk av at Carl Sylow og hans sekretær J.W. Luth hadde som hovedoppgave å formidle innbydelser utenfra. Forskjellen var bare at festene ikke i samme grad som før var pionerarbeid for arrangør og deltager, og ikke i samme grad var hovedbetydning.

Ikke alt ble like festlig i årene som fulgte. Særlig kom det til å gjelde de olympiske leker, deres rolle og virkemåte. Gymnastikken falt på systemet, eller på uenighet om hva systemet var. Her i Norge innbød arrangementene til sterke indre gnisninger; ofte til regulær krangel, og partene la for dagen betydelig oppfinnsomhet.

Den olympiske beretning har også en solside. At den er hentet fra et arrangement som aldri fikk godkjent olympisk stempel, skal vi et øyeblikk se bort fra.

Det er mange og gode grunner til å stoppe ved ekstralekene i Athen 1906, og den norske deltagelse. (Stevnet markerte tiåret etter gjeninnføringen av lekene i 1896, og grekerne hadde neppe til hensikt å stoppe med dette ene ekstranummer.) Her opplevde nordmenn det meste: Rammen, seremoniellet, tidsånd og -stil — *triumfene*. For ikke å snakke om mottagelsen hjemme; oppvisning for landets nye konge, velkomsttale av statsminister Christian Michelsen. Mot all denne bakgrunn må arrangementets rettmessighet ha fortont seg som nokså likegyldig.

Det er skrevet en bok om turen. «Athenfærden 1906» heter den. Forfatteren, Christiania-turneren Karl Johan Haagensen, var med i troppen. Boken skildrer løst og fast, den bekrefter ting vi trodde, avslører nye, og forteller om idrett den gang århundret var ungt. Forfatteren innrømmer at turen nok falt kostbar for utenbys deltagere, de måtte ligge en måned i Kristiania for samtrening. Selve reisen var heller ikke gjort i en håndvending: Avreise Kristiania 10. april, København, Stettin, Berlin, Trieste (båt), Athen, ankomst 21. april. Hjemreise 3. mai, samme rute og reise-måte, til Kristiania 13. mai. En hadde *tid* den gang, og en hadde tid til festivitas under veis; deltagere og ledere lyttet til langt flere taler enn vår tids idrettsfolk opplever et helt liv.

På banen var den norske tropp best. Alt var store bokstaver. En begynte å tro at det kunne vare.

Det varte ikke. Den vind som var sådd i 1906 ble høstet som storm i 1908. Årsakene er til å få øye på.

Så merkelig det enn høres, det var *ikke* turn og idræt som sto bak forbedelsene til stevnet i Athen. Innbydelsen gikk via den greske konsul i Kristiania til Centralforeningen, som så seg selv og en spesialoppnevnt komite som rette vedkommende. Om denne fremgangsmåte ikke skyldtes vond vilje, avslørte den en nesten utrolig grad av klossethet. Johan Martens og hans menn hadde en vanskelig tid, det skal sies til deres ros at de la en rimelig grad av lojalitet for dagen.

Det er nødvendig å se på de forhold som skapte striden. I den ellers fortrinlige «Olympiaboken» 1945 skriver forfatteren P. Chr. Andersen:

«Den norske olympiske komite som var dannet på forsommeren tok saken opp på ny og meddelte grekerne at den ville sende en norsk olympiakontingent. Komiteens formann var telegrafdirektør Heftye, og dens sekretær kaptein Johan Sverre; disse gikk med den største interesse inn for saken . . . » Og videre: «Det oppsto desverre også en kompetansestrid mellom komiteen og Norges Turn- og Idrætsforbund, som hadde til følge at ingen Bergens-turnere møtte. Forbundsstyrets sete var Bergen.»

Norges Olympiske Komite ble besluttet opprettet av Norges Landsforbund for Idretts styre 19. oktober 1919, og ble godkjent av Idrettstinget 18. juli 1920. Den var hverken Centralforeningens eller Riksforbundets verk.

I brev fra Kristiania 8. desember 1905 får turn og gymnastik vite at det på foranledning av den greske konsul i Kristiania er dannet en komite «med et oppdrag at virke for deltagelse i de olympiske lege i Athen.»

Forbundet har ekstraordinær representantforsamling i Bergen 14. januar 1906 (og blir turn og idræt). Spørsmålet om Athen står ikke på saklisten, og kan ikke behandles. En kompetansestrid bølger fram gjen-

Risør hadde kretsfest i 1900, riktignok arrangert av naboen Arendal, men vellykket ble stevnet. Her kvinnenes fellesoppvisning.

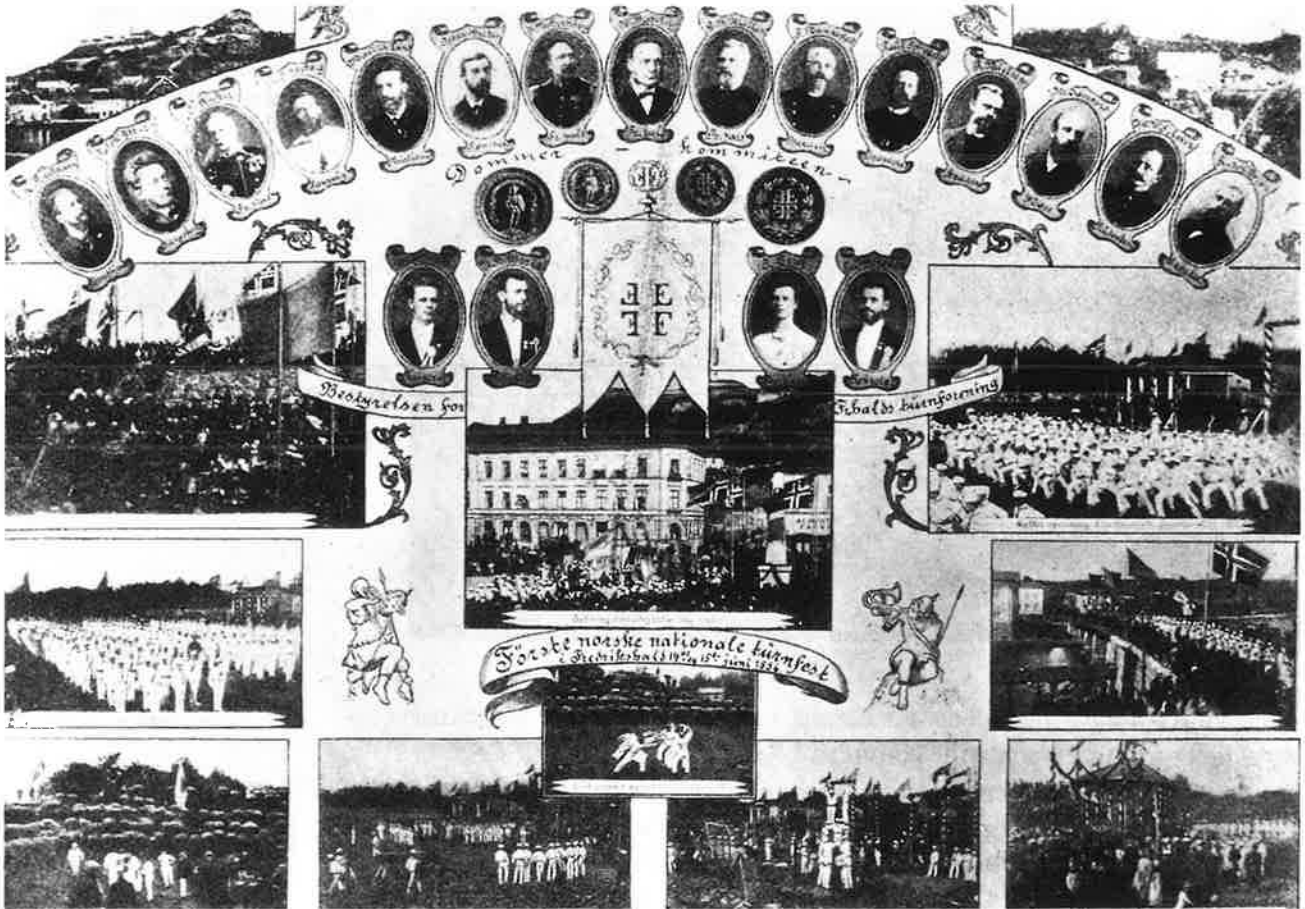
nom vinter- og vårmånedene. Forbundet i Bergen ønsker sin inspektør som leder av Athen-troppen, komiteen i Kristiania ønsker nei; dette er ikke en forbunds-, men en landssak. Forbundet resignerer, striden stilner et sted mellom godvilje og irritasjon. Johannes Dahl blir med som observatør. Johan Martens sitter hjemme.

De olympiske leker i London 1908 var de første (ordinære) som for alvor fikk norsk deltagelse — troppen i Paris 1900 hadde nærmest vært symbolsk — og stevnet var imøtesett med stor interesse. Så var det heller ikke denne gang noen til å ta hånd om forberedelsene. Heller ikke i 1908 hadde norsk idrett noen riktig sentralorganisasjon, og altså ingen olympisk komite. På ny ble det forsøkt med en arbeidsgruppe, nå kalt Londonerkomiteen. Heller ikke denne gang var turn og idræt med. Denne gang satt ikke Johan Martens umælende i Bergen.

Igjen var Thomas *Heftye* komiteformann. Han var landets telegrafdirektør, offiser, åpenbart satt på som toppfigur. Litt kjennskap hadde han vel til idrett, blant annet satt han en periode som nestformann i Centralforeningen. (Han var IOC's representant i Norge 1906—1907.) Heftye

Stavangers damer på hjemmebane. Turnfest 1911 og mottagelse på byens kai.

Fredrikshalds Turnforening var først, med turnfest 14. og 15. juni 1886, og med en imponerende dommerkomité.

sto ikke løpet ut. Oppunder lekene overlot han ledelsen til Johan Sverre, og det skulle ikke gjøre Martens mildere stemt. De to parter sto steilt mot hverandre; ingen skal ha ros for sin samarbeidsvilje.

I november 1907 sender turn- og idrætsforbundet rundskriv til sine foreninger. Det viser til de krav det har stilt til Londonerkomiteen; at en tropp skal ledes av turninspektøren, at forbundet får adgang til å oppnevne et komitemedlem. Videre:

«Norges Turn- og Idrætsforbund har store direkte interesser ved en saadan leilighed, idet det representerer samtlige turnforeninger og alle de fri idrætsforeninger, som kan paaregnes at kunne sende deltagere paa den fri idræts omraade. Forbundet har en vigtig stilling at forsvare fra Athen og styrelsen har ansvaret herfor. Endelig er ved en saadan leilighed turntroppen det centrale og hovedsagelige i Norges deltagelse paa grund af turnsagens væsen og paa grund af deltagernes antal og fordi de blir de eneste, der optræder i samlet trop under kommando.»

Ikke alle la vekt på dette. I et intervju med Norske Intelligentssedler 9. januar 1906 sier Johan Sverre at han knapt tror det blir norsk turndel-

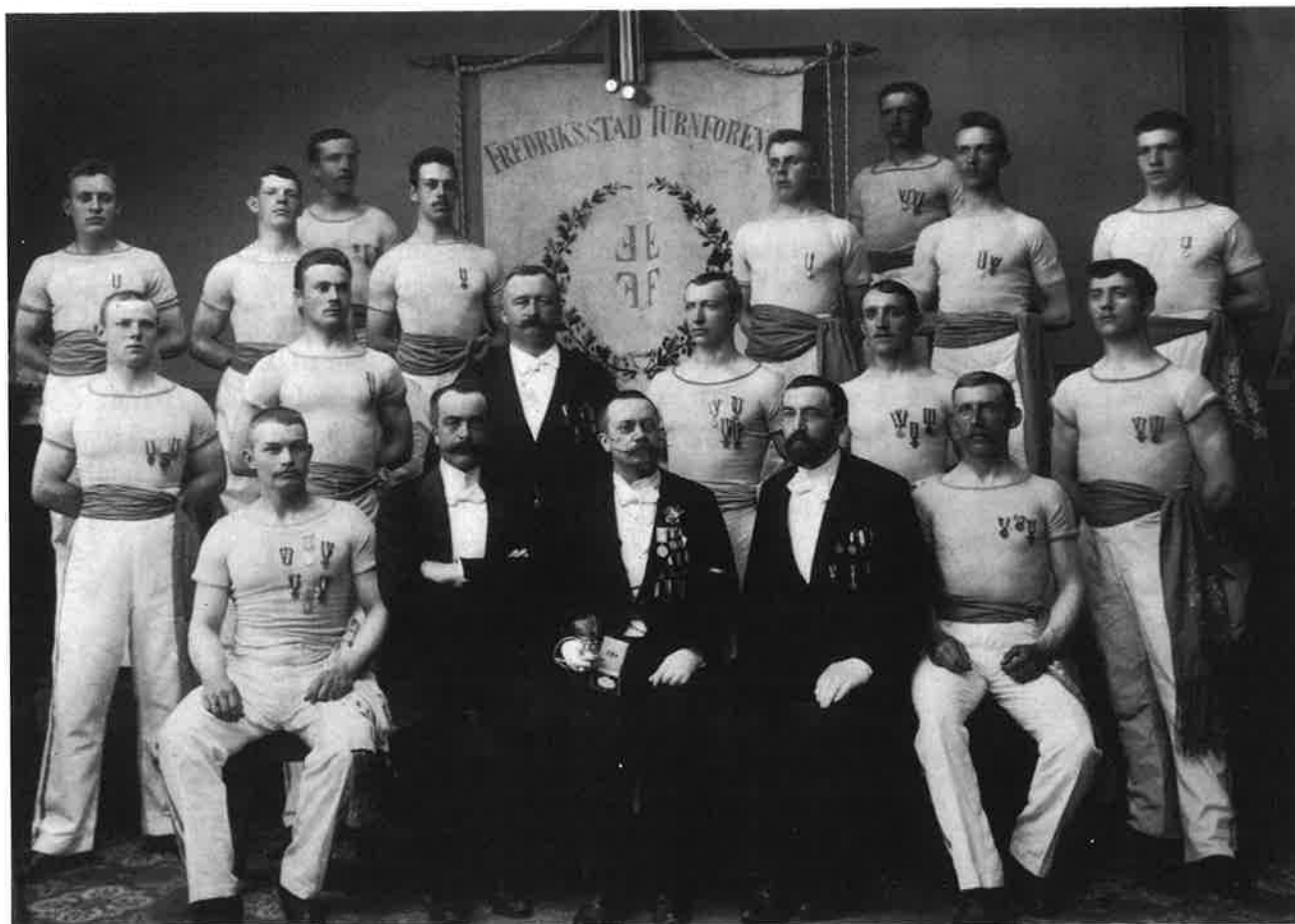
tagelse i London; Sverige har lagt press på arrangøren for å få lagt om hele programmet. Til Bergens Aftenblad fire dager senere svarer Johan Martens:

«Jeg kjender intet til dette, da der ikke foreligger nogen meddelelse derom til styret. Det maa være en misforstaaelse. Kaptein Sverre er selv medlem af komiteen i Kristiania og vet naturligvis, at turn- og idrætsforbundets landsstyre, ligesaa lidt som de enkelte foreninger har kunnet tage standpunkt i denne sag, saalænge man ikke har faaet programmerne forelagt fra Kristiania.»

Samme dag, 13. januar, ble det sendt telegram fra Bergen til Kristiania:

«Bemærker «Intelligentsens» intervju Sverre. Enten maa norsk turnsystem, anerkjendt med største udmerkelse i Athen, ogsaa helt ud anerkjendes i London eller ogsaa ingen gymnastik opvises. Foreslaar turninspektøren øieblikkelig afreise London forat istandbringe ordning. Øieblikssvar utbedes.»

*Fredriksstad Turnforening på
turnfest 1899. Ved fanen Arnt
Johannesen og Ragnvald
Hannestad. Tredje rekke: L. Larsen,
M. Larsen, K.E. Syversen,
K. Kristoffersen, H. Heidenstrøm,
H. Hansen. Andre rekke: G. Coll,
Rich. Hansen, Olaf Ruud,
H. Barenholdt, Jac. Gulbrandsen,
B. Hansen. Foran: Ragnvald
Schirmer, S. Støren, Frithjof Støp,
Fr. Høyer, Oscar L. Olsen.*

To dager senere kom svaret:

«Endelig bestemmelse om deltagelse turn- og gymnastiktrop ikke truffet. Dispositioner udenom de trufne og paagaende ansees hensigtsløse.»

Telegramvekslingen fortsatte med uforminset kraft utover senvinteren, men kom etter hvert og for det meste til å inneholde beskyldninger. Forbundet føler seg utenfor og bestrider komiteens rett til å treffe beslutninger. Komiteen svarer at forbundet *er* holdt underrettet, og har fått anledning til å uttale seg — osv., med stadig stigende oppfinnsomhet, og med stigende temperatur i ord og uttrykksform.

Det ble norsk deltagelse, innsatsen var fin, selv om det ikke holdt til seier. Seier ble det heller ikke for dem som sto ansvarlig for valg av system og oppnevning av jury. Det europeiske turnforbund tok opp spørsmålene samme høst. Resultatet ble at en fikk loset troppskonkurransen gjennom lekene 1912 og fram til Antwerpen 1920. Lenger bar det ikke. Motsetningene var for store.

Når gymnastikk og turn, *troppene*, ikke fikk noe langt liv på det olympiske program, har det noen iøynefallende årsaker. Blant annet strandet det på oppfatningen av systemer, bedømmelse og reglementer. Utslagsgivende kan det også ha vært at massemonstringene, fellesskapet og festen trivdes best under egne faner.

Både turnfestene, her omfattende 1880-årene, og olympiafestene, fram mot 1920, hadde sin utvilsomme betydning for det unge forbund. Det må bare innrømmes at virkningens fortegn kunne variere noe.

Turnfestene kom på riktig tid og, oftest, på riktig sted. De var noe å gå inn for, noe å strekke seg mot, noe å hente lærdommer fra. Det kan sakens diskuteres om lærdommene holdt mål faglig og organisasjonsmessig. Det er bare ikke hovedsaken. Her hadde man satt en prosess i gang, og så fikk hvert enkelt land og hver enkelt deltager i tur og orden fylle ut det som manglet. Når forbausende mye av ritual og ramme er beholdt inn i vår tid, kan det synes som om pionerene var foran sin. Det er ikke så sikkert. Det kan like gjerne være at etterfølgerne har villet legge et beskyttende lag av tradisjon over sine fester.

Når olympiafestene ikke har fått det samme blide ettermæle, har det flere årsaker. En av dem, men neppe den viktigste, var at de ble skjemet av systemkrigen. Den kunne de kanskje ha overlevd. Mer avgjørende kan det ha vært at troppsmønstringene — massive i sin oppslutning, og flotte i sin virkning — egentlig egnet seg dårlig som en del av noe. De var selv bærende, og har bevist det for generasjoner. Endelig, dette har adresse til Norge, fant olympiafestene sted i en tid da idretten vår gikk på tomgang. Den hadde ingen fellesorganisasjon for det 20. århundre, den famlet etter noe å holde seg til. Den glemte — ofte — å oppføre seg ordentlig.

II
1920—1965
Gymnastikk og turn,
på bred front

8. Det flyttbare forbund

«Valg foretages for det kommende Aar paa 15 Repræsentanter og 8 Suppleanter, boende i Christiania eller nærmeste Omegn.»

Dette er en lovtekst hentet fra norsk idretts første fellesorganisasjon, Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug, vedtatt sen vinteren 1861. Her var ikke snakk om ambulering eller andre tekniske raffinementer. Her skulle være Christiania.

Mange organisasjoner ble stiftet i Norge i andre halvdel av forrige århundre, ikke få hadde som ønske å virke for hele landet. Når man likevel hadde bestemmelser som ovenstående, har det iøynefallende praktiske årsaker: Økonomien var svak, forbindelseslinjene lange og kostbare, om det fantes linjer. Det kunne vanskelig bli annerledes.

Vi opplever forresten at ikke bare styret var stedbundet. Ved representantforsamlinger — og lignende møter som omfattet hele landet og den samlede organisasjon — var det adgang til å la seg representere ved delegater fra sentrum (i de fleste tilfeller Christiania). Denne adgang ble jevnlig benyttet, og når den først mot slutten av århundret ble tatt opp til kritisk vurdering, har det igjen praktiske årsaker. Selvfølgelig hadde det vært en dårlig løsning, men hvem hadde noe bedre å foreslå.

Av idrettens liv skulle det gå nøyaktig et kvart århundre før en igjen begynte å sysle med lovverk for en fellesorganisasjon, nå i forbindelse med den første nasjonale turnfest i Fredrikshald 1886. Disse første forsøk

Her har fotografen fått med seg alt, fra landsturnstevnet i Bergen 1922. Hvordan det skjedde, for 68 år siden? Litt teknisk: Linsen panorerer under eksponeringen, i samme hastighet dras filmen fram.

— og for all del resultater — har stor interesse, de hadde virkninger halvveis inn i et nytt århundre!

To forslag forelå til Fredrikshald. Det første fra Norsk Idrætsblad, som — slik vi har sett — hadde engasjert seg sterkt i arbeidet med å få til et forbund. Vi har også sett bladets forslag om at «Formanden i Christiania Turnforening fungerer til enhver Tid som Præsident i det hele Forbund . . .» og at «Lovkomiteen sammentræder altid i Hovedstaden.» Ja, og som åpning: «Forbundsfeſter, der som Regel afholdes hvert femte Aar i Hovedstaden . . .»

Vektleggingen av Christiania er i denne forbindelse ikke altfor interessant. Det lå i hele forslagetets filosofi at tingene skulle skje i denne by. Nyttigere er det å merke seg et par andre punkter: At forbundsfeſter skal holdes hvert femte år, og at en får et slags overordnet ledd i lovkomiteen. Et opphold på fem år kan virke langt, særlig om representantforsamlingen skulle knyttes til feſten. Bladet hadde bare ikke et slikt stort forum i tankene. Som instrument for foreningene var det foreslått en lovkomite. (Vi skal ikke feste oss ved navnet.) Denne komite skulle møtes dagen før forbundsfeſten, over en ganske uforpliktende sakliste, og aldri bli til bry for presidenten og hans styre. En får være glad for at dette forslag ikke ble tatt alvorlig.

Bergens Turnforening var andre forslagsstiller i 1886 (og 1890):

«Forbundsstyrelsen . . . har sit Sæte paa det Sted, hvor den fungerende Præsident bor.»

Bergen hadde — «etter megen Drøftelse» — kommet til å ville foreslå et flyttbart forbund:

«Vel er den centraliserende Bestyrelse ifølge sin Natur stærkere, kan

virke med mere Erfaring, er letvindtere, men vilde den kunne samle de spredte Interesser fra samtlige Turnforeninger om sig?» Vi har sett hvordan Bergen veide for og imot. Her kunne det sentraliseres og det kunne skiftes. En kom som kjent til at skifte av sete ville bringe nye meninger og ny virkelyst.

Vi kan vel ikke følge alle resonnementer, men vi skal vite at en uttrykte seg annerledes for 100 år siden. Det viktigste er at en møtte argumenter for å flytte på ledelse og forbund.

Stiftelsesmøtet i 1890 vedtok Bergens forslag med tillegget «eller fra dette Steds nærmeste Omkreds . . .» Lite ante vel forbundets fedre at denne lov skulle virke i to mannsaldre.

En hadde sine grunner da en i 1890 valgte å samle ledelsen av forbundet innenfor bestemte områder. Vel var muligheten til å komme rundt betydelig større enn i 1861, men fortsatt var landet langt, og stavnsbåndet ofte en dyd av nødvendighet. Noe å gjøre med *desentralisering* hadde paragrafen ikke. Tvert om sentraliserte en hele tiden, på sted etter sted.

En virkning av å ha en organisasjon på flyttefot var at også administrasjonen, i den grad en hadde noen, måtte flytte med. Nå er det lite som tyder på at pionerene la synderlig vekt på akkurat det. Det vi vet, er at enhver form for betalt hjelp ble sett på som et onde. Her var det ikke nødvendigvis en økonomisk årsak; det hadde å gjøre med et grunnsyn. Idrett var kjærlighetsarbeid, utført uten tanke på vinning. Fra 1880- og 1890-årene kjenner vi betingelsen som ikke sjelden var knyttet til bevilgninger, «dog intet til Administration». Så sent som i 1909 sier Norges Turn- og Idrætsforbund — i en kommentar til forslaget om Riksforbund — at « . . . sekretærstillingen ingenlunde skal kunne bli en ledende faktor.»

Faktisk kjenner vi en slik faktor. Frantz Gustav *Seeberg*, 1840—1924, var fra 1893 Centralforeningens sekretær. Få i norsk idrett har hatt større innflytelse. Han styrte foreningens kontor — og ikke sjelden dens formann — med sterk hånd. Han drev en omfattende propaganda for sunn idrett, men stakk aldri sine egne meninger under stol, og skal ikke beskyldes for popularitetsjakt. Da banesyklingen var stor publikumsidrett i Norge, erklærte han at midler bare vil bli gitt til landeveissyklingen, som var sunnere. Han ville ikke ha lange hopp på ski, og hamret mot en krumbøyd, farlig skøytestilling — her skulle *stilen* telle mer enn tid. Frantz Gustav Seeberg var ikke glad i spesialforbundene, og de fryktet ham — det gjaldt også turn og gymnastik — selv om denne gren ikke var den som fikk unngjelde. (Seeberg var i mange år en populær instruktør i Studentenes Gymnastik- og Fegteforening.)

Nei, nærmere idealet var en nok i et Martensk tilbakeblikk 1922:

«Som et billede paa arbeidsmaaten under organisationen før, sammenlignet med nu, vil jeg nevne, at fra den tid sekretær blev ansat, og arbeidet steg . . . blev det hele ekspedert ved at sekretæren kom hjem til mig lørdag eftermiddag og var der utover aftenen.»

Administrasjon/sekretariat ble ikke noe problem i forbundets flyttbare år. Først da det sluttet å flytte var tiden inne for riktig profesjonell hjelp.

Da forbundet startet sitt arbeid hadde det Christiania som base. Vi har sett hvordan hjemstavnsparagrafen ble tolket nokså liberalt; styrets flertall var vitterlig fra Smaalenene! Så, etter 12 år i Bergen var det i 1911 igjen klart for Kristiania. I 1914 oppsto det vanskeligheter. Johan Sverre var —

slik vi har sett — valgt til Riksforbundets formann. Vi har også sett at Sverre trakk seg som president i Norges Turn- og Idrætsforbund, angivelig pga. Riksforbundets lover. Visepresident Johs. Allum rykket opp, men allerede sommeren 1915 ba han seg fritatt. Dermed var det klar bane for Egill *Kobberstad*. Han fungerte fra oktober 1915 til han på representantforsamlingen i 1916 ble lovformelig valgt til president i Norges Turn- og Idrætsforbund. (Det samme møte hvor partene besluttet å gå fra hverandre.)

Årene fra 1914 til 1916 ble vanskelige for turn og idræt. Det skjedde mange og ofte uventede ting: det ble uro i et forbund som var vant til trygghet og stabilitet.

Johan Sverre gjorde ingen dårlig jobb i de årene han satt som president. Han overtok et forbund som var på rask marsj fremover, og han hadde den lykke å få paradenummeret Kristiania 1914 i sin regjeringstid. Det var mange grunner til at dette landsstevne skulle lykkes. Det var knyttet til et gjevt jubileum, det fikk en storslått utstilling som ramme, og hele nasjonen marsjerte fram gjennom en sommer uten en sky på himmelen. Lykkelig uvitende var en om det som skulle komme.

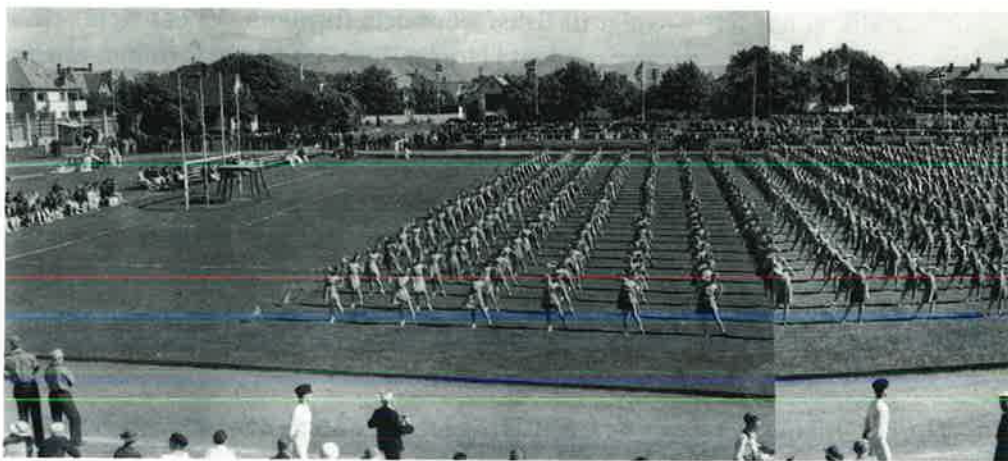
Programmet forteller om «Norges Turn- og Idrætsforbunds 8de nationale turn- og idrætsstevne 1914, arrangert av Christiania Turnforening 31te mai-4de juni.» Her var en rekke æresrepresentanter, blant dem stortingspresident Jørgen Løvland og statsminister Gunnar Knudsen. Stevnene — det var et omfattende friidrettsprogram — fant sted på Frogner og Bislet. Om åpningen 1. pinsedag heter det at «Deltagerne samles paa Slotspladsen (Paradedragt). Der stilles i aapen firkant mot slottet med forbundsstyret og festgivende forening paa høire fløi og forøvrigt i lodtrækningsorden.»

Det skjedde noe også på organisasjonsfronten i 1914. Riksforbundet hadde sitt første — og eneste — landsmøte. I protokollen heter det: «Ved opropet var 15 repræsentanter ikke tilstede, væsentlig optat paa idrætspladsen. Flere av disse deltok senere i møtet.»

Landsmøtet ble ikke vellykket. I sin innledning sa formannen Johan Martens:

«Vort land er vidstrakt, langt mellem byerne og tungvindt forbindelse mellem bygderne, livsvilkaarene høist forskjellige, saa her er mange naturlige vanskeligheter at overvinde. Derfor vil det være rimelig at opfatningen av midlerne ofte kan bli høist avvigende. Men paa den anden side — hvem skulde ha bedre vilkaar i det fælles maal end vi idrætsmend, som av kjærlighet til vor idræt, ønsker at gjøre menneskene delagtig i de goder den har bragt os, og den tillige i fuldt maal kan gi dem.»

Det ble ikke forhold mellom visjoner og virkelighet. Det fire timer lange møtet ble en strid om de små ting, og det skulle ikke gjøre saken bedre at møtets hovedsak: «Istandbringelse av en fastere form for idrættens organisation» var dårlig forberedt og ikke istandbragte noe som helst. Johan Sverre sto sentralt i møtet, og benyttet den åpenbare fordel det er å komme bare i saker han selv ønsket. Ved formannsvalget en drøy måned senere slo han Martens ved loddtrekning, og han tolket Riksforbundets lov — det som ikke sto der — slik at han måtte gå som president i turn og idræt. Inne i tolkningen lå utvilsomt et ønske om å få frihet til å gå inn i Riksforbundet. Motivet var aktverdig, men gjorde det ikke lett for turn og idræt. Her hadde det faste punkt Johannes Dahl gått i 1912, og etterfølgeren — som turninspektør — Carl Frølich Hansen, satt ikke

engang i to år før han måtte bryte opp. Samtidig sto forbundet uten sekretær. Sverre Grøner ble knyttet til forbundet som sekretær høsten 1914 og som turninspektør i 1915; i denne siste stilling satt han til 1932.

Det nye vendepunkt kom med Egill *Kobberstad*. Heller ikke han skulle sitte lenge før han måtte ta stilling til det ytre organisasjonsarbeid. Det hadde vist seg temmelig snart at Riksforbundet ikke var den løsning en hadde håpet, men først i 1917 kom striden til stortinget. Her ble det, med 70 mot 43 stemmer, vedtatt å nedsette en komite til å se på og bringe forslag til løsning av idrettsstriden. Det ble *to* kommisjoner, en oppnevnt 9. juli 1917, den avga innstilling 20. april 1918, en 11. desember 1918, med innstilling 25. juni 1919 — dagen etter at det første idrettsting var avsluttet.

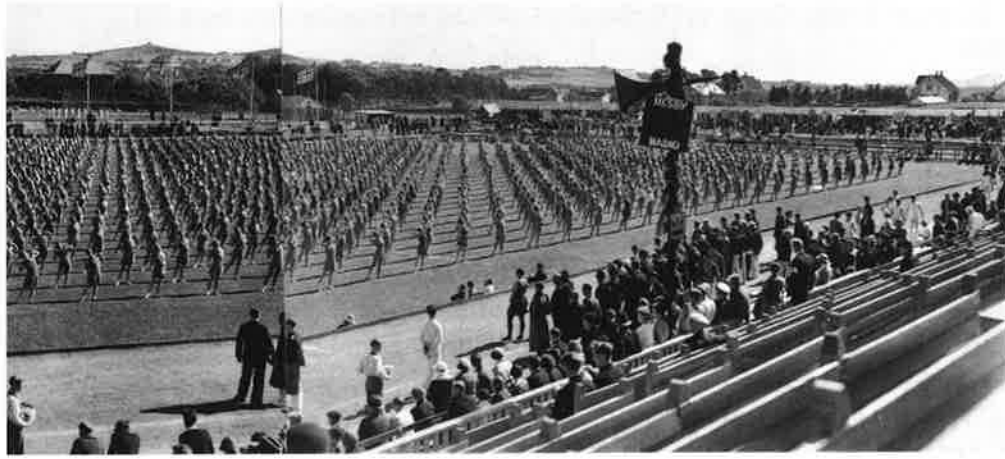
På et møte der forslaget fra Idrettskommisjonen av 1917 ble drøftet av særforbundene hersket det uro. En følte at en befant seg i skyttergravene, og at den nye idrettsorganisasjon kunne være en trusel mot frihet og selvstendighet:

«Præsidenten uttalte, at Turnforbundet vilde gjøre et ærlig forsøk paa at bringe det best mulige ut av den foreliggende situation, men tok bestemt reservation om, at saafremt man ikke fant pusterum og anledning til at fortsætte arbeidet i den aand, hvori det nu ledes, maatte det staa forbundet frit at bestemme, hvorvidt det fremdeles fant det tjenlig med sine interesser at blive i den nye organisation.»

Det fant, og ikke nok med det — turnpresidenten ble et skattet medlem av det første idrettsstyre. Den nye organisasjon var Norges Landsforbund for Idrett, stiftet i Kristiania 24.—25. juni 1919. Det var landets første komplette idrettsorganisasjon; ved siden av særforbundene (13 i 1919) fikk den 21 distriktslag (idrettskretser) fra like mange landsdeler.

Egill *Kobberstad*, 1868—1947, nøyde seg ikke med Norges Landsforbund for Idrett. Han ble den første formann i Østfold Distriktslag, og han satt som turnpresident fram til 1925. Bakgrunnen var solid nok. Sunnmøring, Asker Seminar 1887, senere både Centralskole og det svenske Centralinstitut. Etter en årrekke som gymnastikklærer i Kristiania kom han til Sarpsborg som skoleinspektør 1902. Turnforbundet hadde forresten ekstraordinær og ordinær representantforsamling (ting fra 1919) både i 1918 og 1919, og først i november 1919 var styret trygt plassert i Østfold.

Igjen hadde turn — navnet ble Norges Turnforbund 1918 — fått sitt kraftsentrum, og det fikk arbeidsfred. Uroen og usikkerheten var over,

Også et landsturnstevne i bredden, også Vestlandet — denne gang Stavanger 1934.

samværet med friidrett var lykkelig avsluttet. Egill Kobberstad var rett mann til rett tid, han ble en av forbundets betydeligste ledere. Turnere helt inn i vår tid husker den lille mannen med den store utstråling, alltid et naturlig midtpunkt, brennende opptatt av idrettens beste.

To forhold er særlig interessante i disse Østfold-årene. Forløperen for kretsturnstevnene for barn, «kretsturnstævne for gutter for Smaalenes Turnkreds», fant sted i Fredrikshald 1919. Fredrikshald og Smaalene gikk virkelig opp spor — kretsturnstevne 1884, nasjonal turnfest 1886, nå også barna.

Faneoverlevering ved det 10 landsturnstevne, Bergen 1922; president Egill Kobberstad.

Et annet poeng finner vi i forbundets søknad om statsmidler, også for 1919:

«Forbundets arbeide med mandsgymnastiken er . . . kommet i fast og hævduvnet gjænge. Anderledes stiller det sig for kvindegymnastikens vedkommende. Systemet for den mandlige gymnastik er ikke avpasset for kvinder. De aller fleste foreninger har sine damepartier organiseret, der vel ledes av folk, der ved sin uddannelse også har tat sigte paa kvindegymnastik. Det er dog Turnforbundets erfaring, ikke mindst fra det siste nationale turnstævne, at der ikke er nogen ensartethet i dette arbeide, men at dette er helt avhængig av lederens individuelle opfatning.»

Kobberstads kabinett rakk ikke å gjøre kvinnenenes gymnastikk kvinnelig. Heller ikke strakk pengene til. Men det var åpnet for en løsning, slik disse første mellomkrigsår på så *mange* områder bar fremtid i seg.

I 1925 var det skifte i ledelsen, og igjen fikk forbundet nytt sete, denne gang Haugesund.

President ble Ingv. *Gaard*, 1876—1934. Han satt til 1934, og var — som Kobberstad — med i idrettsstyre og distriktslag.

Ingv. *Gaard* var sterkt opptatt av organisasjonsarbeidet. Ikke minst var gjennomslaget ute i landet viktig. Interessant er en henvendelse som gikk ut i 1927, der det bl.a. het:

«Norges Turnforbunds styre har for et års tid siden optatt til spesielle undersøkelser og drøftelser hvordan vi kan komme i kontakt med ungdomdommen med tanke på å opta et rasjonelt gymnastikk- og turnarbeide ved frivillige organisasjoner. Forbundsstyret er fullt opmerksom på de mange spørsmål, lokaler, samt den økonomiske side, men skulle de ikke være større enn at man ved et godt samarbeide måtte kunne overvinne meget.

Gymnastikk og turn er en stor kulturell sak, som nu er i sterk utvikling og fremgang i alle kulturland. Det er bare så sørgelig at denne viktige sak står så langt tilbake i Norge — særlig i forhold til de øvrige nordiske land. Forbundsstyret mener der nu bør optas et energisk arbeide på dette felt og tillater sig derfor å rette en appel til alle institusjoner og personer som arbeider for opplysning og kulturell fremgang blant ungdommen, om å være oss behjelpelig i denne sak. Det man i første rekke har tatt sikte på er å få turn og gymnastikk utbredt i landdistriktene, og den beste vei å gå her må antagelig være gjennom ungdomsskolene og landsgymnasene, fylkes- og folkehøiskolene og landbruksskolene.»

Som adressat er oppgitt institusjoner og personer, men helst var det *ungdomslagene* en vendte seg til. Samme vei hadde Centralforeningen gått noen tiår tidligere, da den mistet oppslutning. Det måtte ligge et potensiale her, i organisasjoner som daglig hadde kontakt med ungdom, landet over? Det kom ikke så mye ut av saken — organisasjonene var opp-tatt med sitt, det gjaldt andre som det gjaldt idrett. Når 1920-årenes skritt for å øke tilslutning og bredde har interesse, er det også fordi situasjonen omkring ungdomsarbeidet var uoversiktlig og ofte vanskelig. Arbeidernes Idrettsforbund var stiftet i 1924 og spilte sosial uro også på idrettsfronten. Det var kampår, kamp om forståelse, anerkjennelse, oppslutning.

Den halve menneskealder fra første verdenskrig inneholdt også et spørsmål om penger. For idretten, som for andre, hadde den ingen lykkelig slutt. Arbeidet i disse årene fikk preg av det.

Da Norges Landsforbund for Idrett ble stiftet St. Hans 1919 hadde forutsetningene vært at idretten ikke bare skulle få en skikkelig organisa-

sjon, men at denne også skulle ha en skikkelig økonomi. Garantier kunne ingen gi, men det ble vist stor forståelse fra departement og storting; alle var opptatt av å gjøre tingene riktig denne gang.

Det var det nye landsforbunds oppgave å motta statsmidler og fordele dem på leddene. Det så lyst ut, en stund. Stortinget bevilget for 1919/20 kr 125.000. Året etter ble beløpet doblet, for i 1921/22 å øke til kr 300.000. Selv i en dyrtid kunne en utrette noe for disse midlene; turnforbundets andel var kr 18.000. Men så, først falt bevilgningen med kr 50.000, for neste gang å bli kuttet med kr 100.000, og året etter med nye kr 50.000. Dermed var en nede i kr 100.000, som sto fast til og med 1927/28. Så brøt depresjonen alle demninger, det var kamp om hver krone i stortinget, støtte kunne knapt nok opprettholdes. I 1933/34 var idrettens, den *samlede* idretts, bidrag kr 53.000. Oppgavene var de samme, ærgjerrige.

Det forverret seg altså med stormskritt. Slik ble det uttrykt i 1932, fra turnerne:

«På tinget i Skien (1931) besluttet å motta innbydelse fra Tromsø Turnforening om å henlegge norgesmesterskapet i turn til Tromsø i 1932 og eventuelt forbundstinget til Bergen.

Siden tingets avholdelse har den økonomiske situasjon og arbeidsforholdene i landet blitt betydelig forverret, og at dette skapte vanskeligheter for det påtenkte arrangement er naturlig — når man tar i betraktning at Tromsø Turnforening hadde tilbudt fri reise og opphold fra Trondhjem og retur. Foreningen bad i høst om utsettelse over nyttår med endelig avgjø-

Styrene i det kombinerte turn og idræt 1906—1918, var preget av store og hyppige utskiftninger.

Umiddelbart etter at dette bilde ble tatt gikk de to hver til sitt, og falt til ro. Egill Kobberstad sitter nr. 3 fra venstre og var president, mens Trygve Lie — nummer 2 fra høyre — var idræts første mann.

relse, idet den i mellemtiden ville sette i gang forskjellige arrangements og på forhånd søke å skaffe midler til det nevnte formål. Resultatet herav blev nok mindre bra. I betraktning herav, og på grunn av en viss engstelse for at en eventuell olympiapresentasjon vilde gå utover deltagelsen og dermed også inntektene av stevnet, meddelte foreningen i januar, at den måtte opgi norgesmesterskapet denne gang.

Forbundet tilskrev derefter Bergens Turnforening, som på tinget hadde erklært sig villig til å overta disse arrangements, men foreningen hadde, i tillit til at norgesmesterskapet blev i Tromsø, allerede truffet andre arrangements, hvorfor det vilde passe mindre bra — uten at den dog stilte sig avvisende.

Haugesunds Turnforening søkte da om å overta norgesmesterskapet og forbundstinget. Efter det foreliggende besluttetes å overdra Haugesund disse arrangements.»

Vil en mene at styrene etter Kobberstad ikke flyttet grensepæler, skylder en å ta disse forhold med i betraktningen.

Noen virkninger av innstramningen har vi sett. Det var fler, for forbund og foreninger.

Trondhjems Turnforening arrangerte i 1930 sitt tredje landsturnstevne. Alt lå til rette. Deltagelsen var større enn noen gang — Halden hadde måttet innstille i 1926 pga. manglende statsmidler — været var enestående, det *ble* slått stort på.

Alt for stort, skulle det vise seg — underskuddet ble betydelig, det tok to forbundsting og mange år å reparere skaden. At stevnet var planlagt før depresjon og avviklet under kan være noe av forklaringen.

Vi har sett at forbundet gikk ut over sin egen krets for om mulig å øke tilslutningen. Vi vet også at det var sterkt opptatt av instruksjon og opplæring, og at første halvpart av 1930-årene ga nye amatørregler (fra denne bestemmelse kan forbundsstyret dispensere for tappt arbeidsfortjeneste på ansøking i hvert enkelt tilfelle), det første fremstøt for å slippe til i radio (en halvtime pr. uke til propagandaforedrag, og ønskelighet av morgengymnastikk).

Like fullt, landsturnstevnene var og ble det viktigste. Dem måtte en sikre, og vi skal se hvordan en videre utover gjennom 1930-årene formelig samler all interesse om dem.

I 1932 så forbundet seg tvunget til å avvikle ordningen med turninspektør. Om tiden hadde innhentet systemet, fikk en dermed ikke tid til å diskutere. Det var pengene som sa stopp. Sikkert var det at det måtte bli en overgang. Fra århundreskiftet og et stykke inn i 1930-årene hadde stillingen som turninspektør vært en dominerende institusjon. Både Johannes Dahl og hans to etterfølgere hadde — kan det synes — fritt spillerum. De reiste, de knyttet kontakter og de skrev. Ikke minst skulle denne skriveglede prege forbundets dokumenter gjennom en menneskealder. Dahls beretninger fra 1901 skulle ikke være ganske de samme som Grønners fra 1931. Ofte var det bare rettskrivningen som skilte dem.

Hva som skjedde i 1932, var at en knyttet til seg Elisa *Platou* som konsulent. (Turninspektøren gikk ut, og ble erstattet av to konsulenter.) Så skulle en gjøre Kobberstads visjon fra 1919 til virkelighet, få en kvinnelig gymnastikk?

Nei, ikke riktig.

Forbundet gjorde vel sitt, det gjorde helt sikkert også Elisa Platou. Det

Ingvald Gaard fra Haugesund, t.v., var president i 1925—1934, mens avløseren Arne Aas fra Tønsberg bare rakk å sitte i to år. Deres drøye tiårsperiode var preget av tidsskifte, og var aldri lett å ta hånd om. Landsturnstevnets tekniske og praktiske utforming sto sentralt.

er bare ikke så lett å lage revolusjon pr. korrespondanse, som var den arbeidsform de to parter synes å ha vært henvist til.

På tinget i Stavanger 1934 sa Haugesund-styret takk for seg, og det som hendte under tinget er et illustrerende stykke organisasjonshistorie. På dette tidspunkt hadde en hatt turnforeninger i nær 80 år, forbund i nær 50; diskusjonen tydet på at organisasjonens modenhet ikke sto helt i forhold.

Hvis NM for menn 1925 skulle kjennes på kjøretøyet, må det ha vært storveies. Scenen er Stavanger.

Det begynte med at Arne Aas fra Tønsberg ble foreslått som president. I de to neste innlegg heter det: «Jeg mener Oslo nu bør få forbundsstyret. . .» og «Vi på Sørlandet har ikke tidligere hatt forbundsstyret, så vi mener det nå skulle være vår tur.» Oslo er tilbake: «Hadde advokat Aas bodd i Oslo, kunde vi ha støttet ham. En kombinasjon Oslo-Tønsberg ville heller ikke passe, da det er for langt, dessuten er det et penge-spørsmål.»

Resultatet blir at Arne Aas velges med overveldende flertall, og selv foreslår han Arne Paust fra Porsgrunn som visepresident. Så kommer tolkningene.

Den sittende president, Ingv. Gaard: «Ifølge lovens paragraf 8 skal «president, visepresident og minst ett av de øvrige styremedlemmer ha sin bopæl på samme sted.» Etter dette kan ikke Paust være valgbar. Har ikke Aas et annet forslag på visepresident?

Aas kunne, sier han, foreslå en mann fra Horten, men ser ikke dette som noe stort praktisk spørsmål: «Forøvrig synes jeg ikke en kan fortolke lovens uttrykk «samme sted» for å gjelde «samme by.»

Presidenten er tilbake: «Det har tidligere vært fortolket og praktisert slik at det gjaldt samme by. Vi kan ikke foreta noen endring i loven . . .» Han ber om dispensasjon, får den, og Arne *Paust* velges som visepresident.

To poeng kan noteres fra denne diskusjon:

AT begrepet bosted i 1934 ble tolket strengere enn tilfellet hadde vært 44 år tidligere (da presidenten var fra Christiania, visepresidenten fra Fredrikshald).

AT den liberale tolkning foreslås av en praktiserende jurist, mens den rutinerte organisasjonsmann holder seg strengt til boken.

Hva en ellers kan merke seg fra valget i 1934, er at det ga plass for den første *kvinne* i forbundets styre. Marta *Tømmeraas* fra Tønsberg skulle gjøre seg sterkt gjeldende i årene som fulgte.

Arne *Aas*, 1891—1953, kom ikke til å sitte mer enn to år, til han i 1936 ble utnevnt til sorenskriver i Sør-Varanger. Han rakk å fremme et lovfor-slag på tinget i 1935 — der det ikke lenger var knyttet noe krav om bosted til valg av forbundsstyre — og få det enstemmig vedtatt. Også det første fremstøt for å modernisere NM, gjøre det mer i samsvar med internasjonale regler, kom i *Aas'* tid. Forslag ble fremmet på tinget i 1936, men kunne ikke behandles, da forbundstinget ikke var vedtaksført! I lovens paragraf 6 heter det om forbundstinget at det er den øverste myndighet i forbundets anliggender. Det er nevnt hva det skal behandle, men:

«Saker av faglig art forbundet vedkommende kan kun avgjøres når forbundsstyret er tilstede og minst 10 av forbundets kretser, representerende minst 20 av forbundets foreninger, er tilstede.»

Det var de ikke i Halden 1936.

I 1937 i Bergen ble så Arnt *Paust*, 1898—1965, valgt til forbundets president. Han satt mellomkrigsårene ut, med de arbeidsoppgaver dette førte med seg.

Noe av det som hendte, var at forbundet fylte 50 år. Bergen hadde fått seg tildelt NM og forbundstinget 1940. Foreningen sier selv: «Alt lå klart for et vellykket jubileumsstevne da krigsutbruddet 9. april stanset arbeidet.» En jubileumsbok var planlagt i desember 1938. Den kom ut, men

Stavangers gamle turnhall var pyntet til fest under NM 1925.

først i 1941, etter at Norges Turnveteraner hadde overtatt utgivelsen. Forbundet eksisterte ikke på dette tidspunkt. Boken «Norges Gymnastikk- og Turnforbund 50 år, 1890—1940», ble trykt i Tønsberg under redaksjon av Einar K. Aas. Opplaget var begrenset, og boken er i dag en bibliofil sjeldenhet.

Arne Paust og hans styre arbeidet ellers med organisasjonen, og var — slik vi skal se — særlig opptatt av landsturnstevnenes form og innhold. Den økonomiske situasjon ble noe lettere, men var fortsatt vanskelig. Mindre ble ikke påkjeningen da krigen kom: Arne Paust og hans styre klarte den, og sto fast under presset fra okkupantene.

Etter frigjøringen var situasjonen den at selv ikke den mest liberale tolkning av bosted — om det fortsatt hadde eksistert en slik regel — kunne ha gitt et arbeidsdyktig styre. President og visepresident hadde fått sine arbeidssteder langt fra Porsgrunn — Paust i Tromsø, Arthur Hauge i Bergen — og i Haugesund 1946 ba hele styret om avløsning. Det ble en rekonstruksjon. Karl Johan *Carlson*, 1909—1987, rykket opp som president, men sa klart fra at han ikke ønsket å sitte mer enn et år. Vi har sett at stavnsbåndene ble opphevet i 1935. Forsvant gjorde de først i 1947.

Også forbundets *navn* skulle bli gjenstand for bevegelse gjennom disse flyttbare år. Det begynte med «Det norske Turn- og Gymnastikforbund» (gymnastikk kom med i tolvte time) i 1890. I 1906, etter sammenslutningen med idræt, ble navnet Norges Turn- og Idrætsforbund, for i 1918 — etter atskillelsen — å endres til Norges Turnforbund. Det sluttet ikke med dette. På tinget i Halden i 1936 ønsket styret igjen å bringe inn ordet «Gymnastikk» — men hva skulle stå først? Avstemningen endte 23-23, og presidentens stemme ga forbundet dets fjerde navn, Norges Gymnastikk- og Turnforbund.

9. Mesterskap, etter tre forsøk

Få ting skjedde over natten i turn og gymnastik, og denne regel bragte forbundet med seg gjennom flere navneskifter. Ofte kunne det synes som om den langsomme modning til forbund hadde virkning også på enkeltsaker og vedtak. Egentlig var dette et særsyn i en verden så ung som idrettens, der blottende unge mennesker gjerne holdt stor fart. Vel var ikke turn og gymnastiks folk veteraner, men de hadde — ofte — vennet seg til å gjøre tingene grundig, og til å bruke tid på dem.

Tradisjoner fant en over alt:

«Oprindelig var Mødet paatænkt at afholdes i al Tarvelighed, og skulde fornemmelig tjene til Behandling af Spørgsmaalet om, hvorvidt Kapturning er et forsvarlig Middel til at vinde Ungdommen for Sagen, men idet Bestyrelsen gjorde Forberedelserne, fant den saadan Imødekommenhet hos et Antal herværende Foreningsmedlemmer, at den blev ganske fritat for Omsorgen i pekuniær Henseende og kunde give det hele et festlig Præg.»

At uttrykksformen er typisk 1880-årene er èn ting. Mer interessant er det at Joseph Stockinger er forfatter, og at vi møter ordet Kapturning. Brevet er fra april 1882, og beskriver en turnfest i Arendal.

Stockinger hadde også lansert uttrykket *folkegymnastik*. Begge ganger gir han rummelige definisjoner. Her kunne være turnøvelser, og her var plass for friidrett, fekting og bryting. Det han ønsker — innenfor rimelige grenser og under forsvarlig kontroll — er å gi plass for *konkurransen*. Det skulle ta tid før en fant form, ramme og regler, men en diskusjon var i gang.

Stockingers brev er skrevet i en periode av ekspansjon for turn og gymnastik. Ute hadde en allerede fått turnfestene, hjemme hadde en begynt å tenke på noe lignende. At en ved disse anledninger oppnevnte mannsterke dommerkollegier betød bedømmelse, men ikke av den enkelte. For all del ikke av den enkelte. Så skulle Stockingers tanke være en ren visjon? Ikke ganske. Visst hadde han vist store evner til å se fremover, til å *lese* utviklingen, men hele tiden oppholdt han seg så mange timer i turnsalen at han ante når noe var i gjære. Ønsket om å konkurrere gjaldt ikke bare tropp, det visste han, selv om ikke et ord var sagt. Dermed fikk *han* sette diskusjonen i gang. Sannsynligvis gjettet han at her ville komme motforestillinger, han la neppe vekt på det. Han var ikke politiker.

Forbundet tok tidlig opp arbeidet med sin *landsplan*. Dette dokument skulle være — og var — et praktisk redskap i det daglige arbeid. I 1906, nær 25 år etter Stockingers kapturning, gir den reviderte landsplan plass for enkeltmannskonkurransen, definert slik: «enmandsturning er kamp om præmier mellem enkelte turnere, ikke mellem foreninger.»

Det lå ikke noe aldeles nytt i denne endring. En hadde hatt de såkalte fortunerøvelser, som lå — kan vi si — i et grenseland mellom oppvisning og konkurranse. Norsk Idrætsblad om endringen:

«Den forandring som er gjort paa programmet for vore nationale turnstævner, nemlig at sløife fortunerøvelserne og i disses sted etablere en mandjævning landets dygtigste turnere imellem, maa ansees som et overmaade heldigt arrangement.»

Om det første, Hamar 1907:

«I det store og hele var enmandsturningen med eliten av landets turnere i kamp om Norgesmesterskapet i turning overordentlig spændende og vakker at overvære.»

Men norgesmesterskap, var ikke det å foregripe begivenhetenes gang? Vi skal se.

Den 12. desember 1915 fremmet Carl Alfred Pedersen forslag om «optagelse av aarlige landskonkurranser i enmandsturning under navn av Norgesmesterskap i enkeltmandsturning.»

Carl Alfred *Pedersen*, 1882—1960, hadde ikke behøvd å bringe forslag om NM for å bli husket. Han vant 12 NM og tre kongepokaler i friidrett, og deltok — som turner — i OL 1908 og 1912. Spennvidde hadde også organisasjonsarbeidet. Vi finner ham som visepresident i Norsk Idrætsforbund i 1904, og som nestformann i Norges Landsforbund for Idrett 32 år senere. I 1915 var han sekretær i Norges Turn- og Idrætsforbund.

Det lå bred erfaring og sikkert gode grunner bak Pedersens forslag. Han hadde vært med ute og hjemme, han hadde sett hvor nødvendig det var å rydde opp, bringe orden i termer og institusjoner. Forslaget møtte stor oppmerksomhet, ikke nødvendigvis fordi det kom fra ham, men fordi det berørte nettopp en slik institusjon en ikke hadde.

I mai 1916 kunne en lese slik kunngjøring:

«Meddelelse. Ekstraordinær repræsentantforsamling indkalles hermed til møte i Kristiania i Christiania Turnforenings lokaler, St. Olavs gt. 25, søndag den 28de mai kl. 1 middag. Til behandling foreligger: A) 1) Styrets beretning over forbundets virksomhet i den forløpne periode. 2) Forslag om forbundets deling i a) Norges Turnforbund og b) Norges Idrætsforbund, som begge tilsluttes Norges Riksforbund, 3) Forslag om at der hvert aar udskrives konkurranse om Norgesmesterskapet i enkeltmandsturn, B) Regnskap, C) Valg.»

Møtet var innkalt med sikte på forbundets deling, og skulle strengt tatt ha holdt seg til den på saklisten. Men en var rausere både med ekstraordinære forsamlinger og deres innhold den gang. Forslaget om NM, det var meget omfattende («Ret til at konkurrere om Norgesmesterskapet har kun 3 turnere fra hver kreds. Disse skal uttages paa kredsstevnerne, som avholdes senest 3 uker før mesterskapet. Kun de turnere, som har deltatt i sin forenings tropsopvisning og enkeltmandsturningen kan uttages. Opgave over øvelserne indsendes til turninspektøren mindst 14 dage før stevnet. Turninspektøren gir karakter for øvelsernes vanskelighet og paafører dommerskemaene disse») ble omtalt slik i styrets beretning:

«Det samlede forbundsstyre har . . . behandlet saken og enstemmig sluttet sig til forslaget.»

Denne enstemmighet skulle ikke bli alminnelig. Fra representantforsamlingen sies:

«De to grundsyn i turnarbeidet tørnet skarpt sammen, men man kom ikke til noget endeligt resultat, da man fant sagen av saa stor betydning,

at det heldigste vilde være, at den blev mere kjendt og gjennemarbeidet i foreningerne. Et forslag om at utsette saken til 1918 blev vedtatt med 47 mot 4 stemmer.»

Forslaget om innføring av NM er omtalt i forbundets årbok 1932/33:

«På samme ting fremla Carl Alfred Pedersen første gang sitt forslag om norgesmesterskapskonkurransen i enkeltmannsturn, men fikk sterk motstand fra Vestlandets representanter (Bergen og Haugesund), så det falt.»

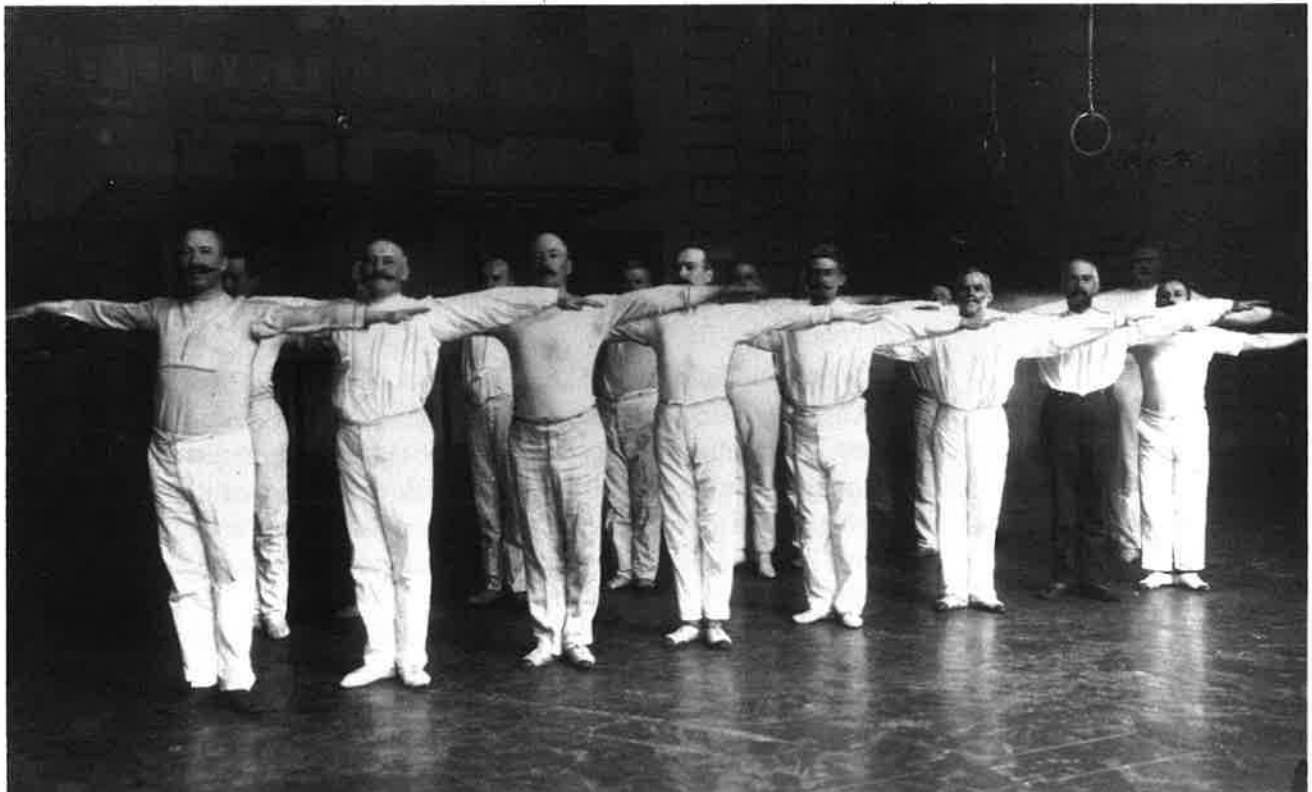
Det kan sees at også Trondhjem gikk mot forslaget.

Så skulle det være to grunnsyn: et på Vestlandet og Nordenfjells, mens det andre representerte Østlandet?

Det var ikke riktig så dramatisk. Forslaget var egentlig gjennomarbeidet godt nok, og styret hadde vist stor interesse under sin behandling av det. Hva ingen hadde tenkt på, var å høre *foreningenes* syn før en i det hele tatt gikk til representantforsamlingen. Vi skal huske at en endring som dette ville bety en endring i landsplanen, og den rørte en ikke uten å gå om boken. En annen årsak til utfallet kan være at forsamlingen akkurat da var mer opptatt av den sak den var innkalt på, deling av forbundet. Stemmetallet, 4-47, skal vi ikke legge for stor vekt på. Eneste mulige utvei var utsettelse, og vedtaket om den kunne like gjerne ha vært enstemmig.

Forslaget kom ikke opp i 1918; representantforsamlingen i Trondhjem hadde knapt nok tid til å møtes mellom landsstevnets økter. I 1919 i Kristiania — nå heter det forbundsting — holdt det: «Forbundsstyrets forslag til forandring av landsplanen vedtokes mot 1 stemme. De nærmere detaljer for konkurransens avholdelse bliver at utarbeide av en av forbundstinget nedsatt komite og saken forelægges forbundstinget til endelig godkjendelse. Den første aarlige mesterskapskonkurransen foreslaes forsøksvis avholdt høsten 1920.»

Visst var det utfoldelse, ofte opp i høy alder — men det var noe som manglet, noe ekstra å strekke seg mot.

I den landsplan som ble vedtatt høsten 1919 er det tatt med et avsnitt om «De aarlige norgesmesterskapskonkurranser i enkeltmandsturn.» Blant annet skal forbundsstyret:

« . . . opnævne hvert aar et utvalg, som fastsætter de obligatoriske øvelser efter forslag fra turninspektøren, paase at disse ikke er individuelle, samt at de ligger saa høit, at mindre gode turnere paa forhaand stænges ute.»

En kan stusse ved språkbruken, «paase at de ikke er individuelle»? Formentlig menes det at de må *forbli* felles, og ikke diktes videre på. Konkurransen omfattet:

«a.5 obligatoriske øvelser i fritstaaende gymnastik.

b.1 obligatorisk og 1 selvvalgt øvelse i ringer, svingstang og skranke (bøilehest).

c.1 obligatorisk sprang paa springstel, sats paa h. og v. fot, høide 1.30 m., 1 selvvalgt sprang paa springstel. Revet list erholder karakteren 0.

d.1 obligatorisk og 1 selvvalgt sprang paa hest (uten trampoline). Er det obligatoriske sprang paa langs, skal det selvvalgte utføres paatvers og omvendt.

Vekselsidige sprang skal utføres til begge sider.

e.1 selvvalgt og 1 obligatorisk sprang med trampoline, det ene paa sprangbord, det andet paa hest.

Dispensation kan gis i de første aars konkurranser av «utvalget», da sprangbord endnu mangler i mange foreninger.»

Det første NM fant sted i Bergen 5. og 6. november 1920, fem år etter at forslaget var fremmet og 30 år etter at forbundet var stiftet. Men så hadde det også skjedd ting i mellomtiden.

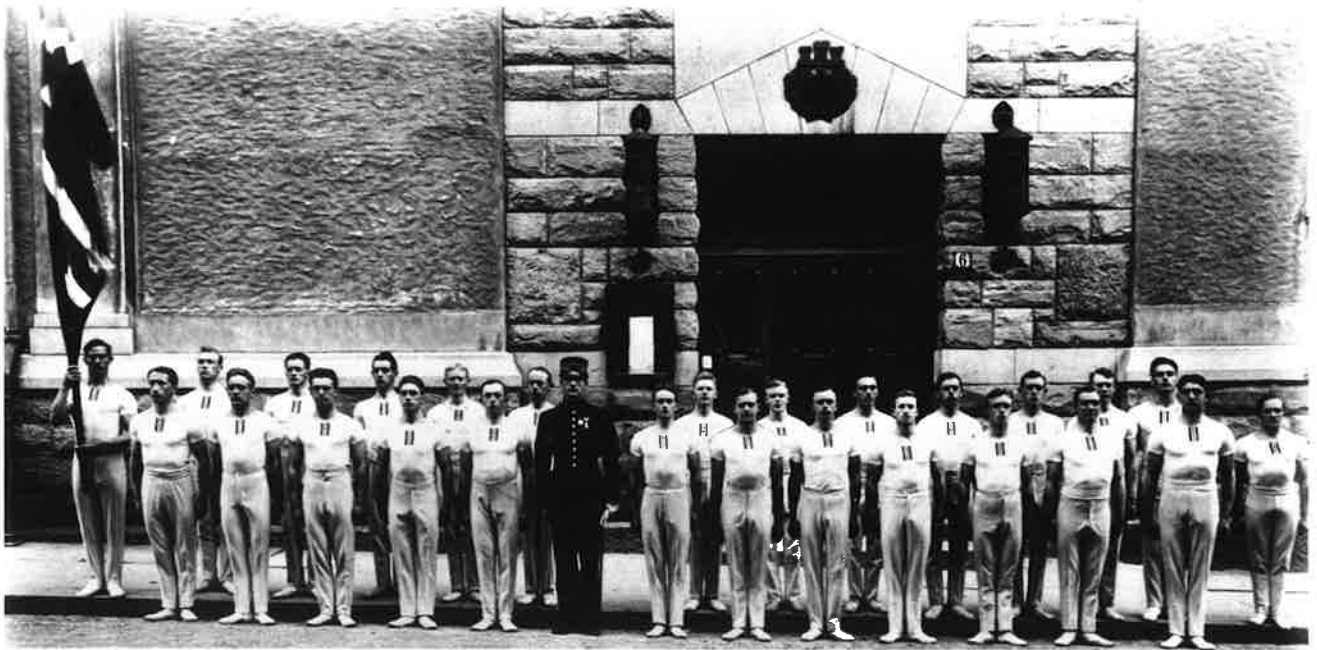
Carl Alfred Pedersen har i hvert fall tre aktverdige grunner når han foreslår innføring av NM. Han vil ha dem årlig, de skal rives løs fra landsstevnene, de skal skape propaganda på nye steder. Hvor langt han lyktes med det siste, får være en skjønnsak; de første 15 NM ble arrangert i typiske turnsentra som kanskje ikke hadde så mye propaganda behov.

Men hva så med konkurransene i enkeltmannsturn, som hadde levd et godt liv ved landsstevnene?

Det begynte på Hamar: «Enkeltmandsturn utføres med en obligatorisk og to selvvalgte øvelser i to redskaper: 1) Skranke, 2) Svingstang eller ringe, samt to selvvalgte sprang — med eller uten trampoline — paa hest (paa langs eller paa tvers) eller sprangbord. Saltomortale er heri ikke iberegnet.»

Vi har tidligere møtt C.F.B. Schøyen. Hamar 1907 var hans arrangement, i den forstand at han var stevnets generalsekretær, og utfoldet en nær ustoppelig fantasi. Ved en internasjonal sportsutstilling i Berlin samme år ble det delt ut en fargerik folder med hovedtittel «Die olympischen Spiele in Norwegen», og med et innhold som var en slik begivenhet verd. De olympiske leker gikk jo utenom tur i 1906, så hvorfor ikke også i 1907?

Øvelsene ble vist for deltagerne i enkeltmannsturningen før konkurransen begynte. En kan gjette seg til at her var kø rundt apparatene, til start stilte 55! Her var mange kjente navn, menn en skulle finne igjen både i sal og organisasjonsliv. Først og fremst var det Petter *Hol*, han vant det som var å vinne.

Fire år senere, 1911, er det Stavanger. Her kommer vi drillen riktig inn på livet:

«Deltagerne (31, vår anm.) stiller avdelingsvis paa Bybergstykket 4de pinsedag kl. 9 fm. paa turninspektørens kommando. Derpaa foretages oprop. De, der ikke svarer paa 1ste gangs oprop, ropes op en gang til. De, der ikke svarer paa dette oprop, utelukkes fra deltagelse i konkurransen. Alle tre avdelinger turner samtidig.»

Kristiania 1914. Landsplanen er endret, her er blitt enkeltmanns- og lagkonkurranser: «De forskjellige foreninger kan anmelde 4 av sine deltagere i enkeltmandskonkurransen som foreningens lag. Hovedkarakterer for de tre beste av disse regnes med i konkurransen om lagmandspræmien.»

Til start 1914: 36. I Trondhjem 1918, det siste stevne før NM, startet 40.

Ingen må være i tvil om at disse konkurranser var populære, og gode, innslag på landsstevnene. At det tok tid å kjøre 36 — eller 55 — deltagere gjennom programmet, var et problem, men sannsynligvis det minste. Hva som gjorde Carl Alfred Pedersen og hans venner mer betenkte, var om en hadde 36 eliteturnere, eller altså 55. De mente nok nei, og her skulle det vise seg at det ble store endringer. Overgangen til egne NM bragte deltagelsen ned til en håndfull. Nå skal vi ikke tro at dette bare skyldtes skjerpede krav, landsstevnene var ikke lenger mål for reisen og ramme om utfoldelsen. Enkeltmannskonkurransene dominerte aldri landsstevnene, men hadde vært en del av dem.

Turnerne kunne vanskelig unngå å se hvordan det gikk i andre særforbund — det var 13 i 1920 — hvor norgesmesterskapene ofte var en del av selve stiftelsesprosessen. Noen ventet i uker, andre — avhengig av årstiden — i måneder. Det kunne hevdes at turnerne hadde hatt sine enkeltmannskonkurranser fra 1907, og forturkonkurranser før det. Argumentet hadde bare så dårlig gjennomslagskraft i 1920. Tidene var blitt andre; idretten hadde fått andre fortegn og var utsatt for nye strømninger.

Dette med de nye strømninger slo begge veier. At en ville følge med tiden i sal og på bane var greit nok; ønsket om fartsøkning måtte bare ikke

Troppskonkurransene, internasjonalt, var på vei ut. Denne norske tropp til Antwerpen 1920 ble den siste. Flaggbærer er Petter Hol, midt under merket over døren 1920-årenes fremste turner, Reidar Tønsberg.

gå utover organisasjonens spilleregler. Turn og gymnastik var vant til å gjøre tingene grundig, om det nå tok litt tid. Allerede ved forbundets start åpnet diskusjonen om øvelser — hvorfor og hvordan — for bare å øke fram gjennom 1890-årene. Nær sagt hver bevegelse som ble drøftet i representantforsamlingene var lovformelig sendt ut på forhånd, til velvillig studium. Forslaget 1915 — det var ment å snu opp ned på så mye — kom nærmest nakent på bordet. Svaret var 4-47.

Nå er det ingen som har brev på at saken ville gått raskere om forslagsstiller og styre hadde tatt seg tid til å informere. *Noe* ligger det nok i argumentet om grunnsynene, og sett i større sammenheng er fem år ikke all verdens tid.

Det var ellers organisasjonsspørsmål som hadde lagt sterkest beslag på forbundets krefter i årene 1915—1919; dets egen organisasjon og andres. Registreres bør det forresten at den første landskamp ble avtalt, den skulle gå mot Danmark. Avtalen ble gjort i 1919:

«Overenskomsten fremlægges for forbundstinget i særtryk. Den er vedtat av forbundsstyret, der ifølge Landsforbundets lov har saadan myndighet.»

Ja, slik myndighet bør et forbundsstyre ha.

Johannes Dahl, for lengst ute av aktiv tjeneste som turninspektør, skriver — nå som journalist — om landskampen i København i april 1920. Han fastslår fremgang:

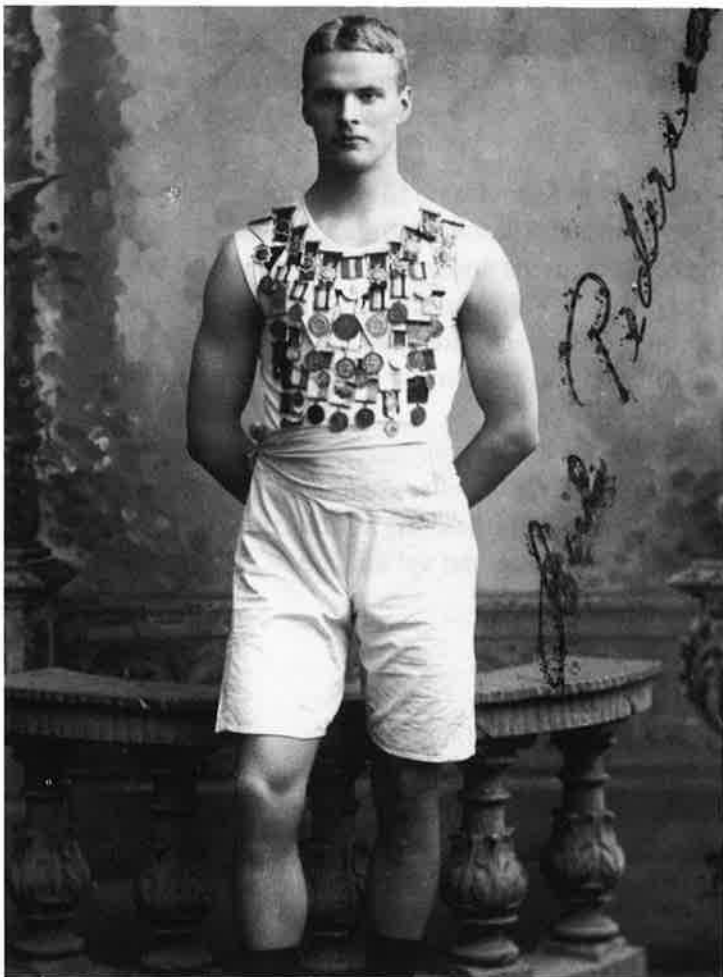
«Jeg er forvissat om, at dette fremskridt i væsentlig grad skyldes den bredere plads, vi i de senere aar har git vor enmandsturning. Derfor tror jeg ogsaa, at det siste skridt i denne retning, indførelse av aarlige mesterskapskonkurranser, var rigtig.

Naar det viser seg, at turnerne allikevel beholder et saa aapent blik for stilen og holdningen . . . er den fra enkelte hold fremholdte fare mot dette skridt helt illusorisk.»

Endringen som ble vedtatt i 1919 var slett ikke bare i det ytre. Propagandaverdien er nevnt, det samme er kravet til deltagelse. Enda viktigere var det at en for alvor kunne begynne å legge arbeid i øvelsesprogrammene.

Forslagsstiller med bakgrunn. Bilde og data er hentet fra Carl Alfred Pedersens medlemskort, velvilligst utlånt fra Oslo Turnforening. Bildet er tatt i 1901 — da Pedersen var 19 — mens teksten viser noe av det han senere var med på.

Deltatt i nasjonale turnstevner.		Krets- turn- stevner i Oslo	Utenlandske turnstevner, konkurranser og olympiader,		Klubbmesterskaper, ferdighetsmerker etc.	
År	Sted	År	År	Sted	År	Benevnelse
1903	5 ^{te} Moskva, Russland		1906	Olympiaden i Athen		
1907	6 ^{te} Hamar		1908	Olympiaden i London		
1911	7 ^{de} Stavanger		1912	Olympiaden i Stockholm		
1914	8 ^{de} Sjusjøen	Dommer	1910	Unglandsferden		
1918	9 ^{de} Nordheim		1916	Nordlandsferden (Sledex)		
1922	10 ^{de} Bergen		1920	Stockholm (Sveitar)		
1930	11 ^{te} Nordheim		1921	Unglandsferden (Sveitar)		
1934	12 ^{te} Stavanger (Veiksenkroppen)		1923	Göteborg (Sveitar)		
			1924	Nordlandsferden (Sveitar)		
			1926	Göteborg (Sveitar)		
			1927	H.G.-O.T. Uppsala (Dommer)		
			1930	Stockholm (Sveitar)		
			1939	Lingöden Stockh.		

Denne fremrykning mot et internasjonalt program tok tid, men det gikk fremover. En brukte 1920- og det meste av 1930-årene, men det skal huskes at det var nettopp i disse tiår landsstevnenes program krevde så mye oppmerksomhet.

Uansett, Carl Alfred Pedersen og hans samtidige sloss ikke forgjeves. De så nødvendigheten av å bringe Joseph Stockingers kappturning inn i riktig ramme og former, og ante at det ville møte motbør. Og ta tid. Heller ikke det som skjedde før og etter ham, i forbindelse med begrepet NM, forringer Carl Alfred Pedersens innsats.

Allerede i 1907 brukte Norsk Idrætsblad betegnelsen Norgesmesterskap. Det må ha vært tilgivelig; en idrettsavis står dessuten ikke til svars i organisasjonsspørsmål. Syv år senere, i 1914, kan en gå til mer offisielle kilder. Christiania Turnforening, beretning for 1914: «Likeledes var Petter Hol, som for tredje gang vant sitt norgesmesterskap i turning, gjenstand for begeistret hyldest.» En forstår beretteren også her, omgitt som han var av NM på mange kanter — fremmelige skøyter hadde holdt på i 20 år, idræt var i gang, atletikkgrenene, fler. Så hvorfor ikke den eldste av dem alle?

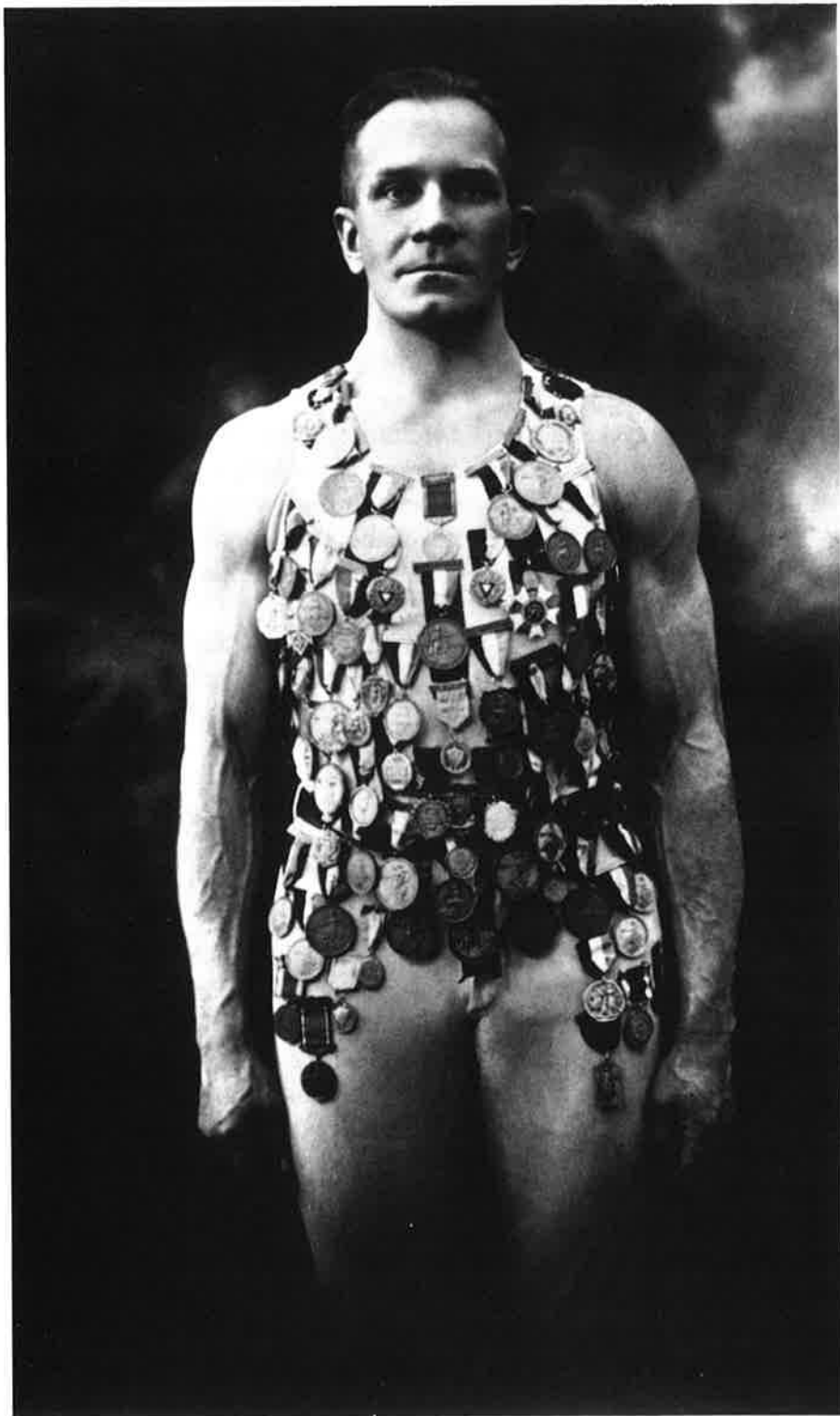
Nei, hvorfor. I Norges Turnforbund, årbok 1935/36, kan en lese om «Det 17de Norgesmesterskap i enkeltmannsturn. Turnerer og idrettsmannen — Landsforbundets nuværende viseformann — Carl Alfred Pedersen, er skaperen av disse årlige mesterskap . . . og tanken slet sig endelig frem til seier.» I beretningen for 1966/67, for å gripe i bunken, er det oppgave over norgesmestere i turn, klasse A — Petter Hol i 1907, 1911 og 1914, Jacob Opdahl i 1918.

Hva var det som hadde skjedd i mellomtiden?

Omtrent dette: I «Norges Gymnastikk- og Turnforbund 50 år, Tønsberg 1941» skriver Karl Johan Carlson om «Bedømmelse og konkurranseplaner»:

«I den historiske oversikt som fra tid til annen har behandlet historiske data, nevnes i noen enmannskonkurransen på Hamar i 1907 som det første norgesmesterskap, mens andre regner Bergen 1920 etter at årlige konkurranser var innført, som det første. Riktigst er det vel å regne 1907-konkurransen som norgesmesterskap nr. 1, for selv om konkurransen hadde et annet navn, så var dog hensikten at Norges beste turner skulle kåres.

Ingen behøver å være i tvil. Skiensturneren Petter *Hol*, 1883—1976, var vår første norgesmester. Så får vi heller glemme at det nærmeste vi kommer en organisasjonsmessig godkjenning av disse tidlig-NM er en setning i et jubileumsskrift: «Riktigst er det vel å regne . . .»

Petter Hol var ikke best blant likemenn; han hadde ingen. Da NM endelig ble vedtatt, var Skiensguttens karriere over, men senere er seirene i 1907, 1911 og 1914 blitt gode nok.

10. *Elisa Platou, kvinner med mot*

Det fins ingen kvinnelig Joseph Stockinger. Gründerrollen var overlatt menn.

Det fins ikke så mange beretninger om kvinnes innsats, men det må ikke få oss til å tro at deres oppgave var lettere, og ikke fortjener samme oppmerksomhet. Noen av beretningene er verd å studere.

I første nummer av Norsk Turn-Tidende, 15. januar 1861, får en vite at turnsporten så å si har gått på sine ben gjennom Europa og har fulgt emigrantskutene over havet. Bladet slår fast at:

«Naa er Planten blevet til et Træ, til et stort og mægtigt, der breder sine Grene vidt udover mange Lande, og i hvis Skygge mange Tusind Mænd og Ynglinge, Dreng og Oldinge, Piger og Koner med Livslyst tumle sig og føle sig vel.»

Piger og koner i 1861?

Sofie Vold levde i årene 1838—1915, dels ved Moss, dels i Christiania. I boken «Gamle minder fra Christiania og Jeløen» skriver hun; dette er 1854:

«Paa den Tid var det ingensomhelst Gymnastik ved Pigeskolerne, den hele Formiddag sat vi bøiede over Bøgerne eller Haandarbeidet. Ikke saaledes som nu var der Pulter med Rygstød for Eleverne, der var kun smaa firkantede Taburetter, som hadde meget let for at vælte, naar man skulde reise sig. Vi boede 10 a 12 Minutters Vei fra Skolen, saa jeg kom ud i Luften ved at gaae frem og tilbage mellem Skolen og Hjemmet, ellers var jeg for min Del bogstavelig ikke i Luften i Uger eller Maaneder. Ofte hørte jeg hjemme, hvorledes det ble anseet som den pureste Dovenskab, ja, næsten for noget mindre agtværdigt, naar Kvinder gik ud for at spadsere, tænk! Jeg tror virkelig *ikke*, jeg begaar nogen Overdrivelse, hvis jeg paastaar at hverken Moder eller Tanterne nogensinde have gjort sig skyldig i at gaae ud blot for at komme i Luften eller recreere sig.»

Nettopp på denne tid var dristige menn i gang med det som et år senere skulle bli vår første turnforening. Det er forståelig at ingen kvinner var blant dem.

Ikke alle satt og ventet på at ting skulle skje. En kjent og aktiv mann i Christiania og dens gryende idrett var Peter Munch *Petersen*, 1800—1873, offiser, gymnastikklærer, far til vår første turnpresident. Særlig sterkt opptatt var han av ski (rennene på Iversløkka) og gymnastikkopplæring (Centralskolen), der han i begge tilfeller gjorde sitt til å sette fart i utviklingen. Som om det ikke skulle være nok, opprettet han i 1868, høyst privat, en gymnastikkskole for damer. Da nærmet han seg 70. Vi kjenner lite til denne skoles liv og undervisning, men uten videre kan det fastslås at Petersen var blant de aller første som aktivt forbandt turn og gymnastikk med kvinnene.

Det fins ingen kvinnelig Joseph Stockinger, men navnet Elisa Platou tåler å stå alene. Hva hun har betydd for sin gymnastikk, og for norsk kvinneidrett, kan vanskelig måles.

I 1907, for å forflytte oss dit, kom «Den norske Turner». Boken fylte, som det heter, et lenge følt savn, og virker gjennomarbeidet og solid. I innledningen kan vi lese:

«Turnarbeidet i egentlig forstand er det frivillige arbeide for den mandlige ungdoms oppdragelse i legemlige færdigheter mellem skolen og vernepligtsalderen. Den tager direkte sigte paa at gjøre enhver frisk ung mand mest mulig skikket til, naar utskrivningen naar ham, at kunne træde ind i hærens rekker — og saaledes tilføre denne det bedst mulige materiale.»

Den mannlige ungdoms oppdragelse? Ja, boken inneholder ingen tabeller for kvinner, ingen råd eller veiledning, overhode ingen omtale. Nå er vi godt forbi århundreskiftet; kvinnene er med i foreningene, og har flere turnfester bak seg. Det kan ikke lenger skyldes på pionertid.

Videre i samme innledning:

«Arbeidet utvides til at omfatte alle aldre og begge kjønn, svage som sterke, for i sin almindelighed, slægtled efter slægtled, mere og mere at øge folkets sundhed og lykke.»

Her, og bare her, var kvinner nevnt.

Utgiver var forbundet.

Den omstendighet at kvinnene først kom med i andre fase av utviklingen, eller var det tredje, skal ikke gjøre deres innsats mindre. Ikke skal en ha mye fantasi for å skjønne hva det krevdes av vilje, pågåenhet og *mot* for å trenge inn i det mannssamfunn pionertidens idrett var. Først var det et spørsmål om å gjøre gymnastikk for kvinner sosialt akseptabel. Så skulle alle praktiske forhold legges til rette. For ikke å snakke om å gjøre kvinnenes gymnastikk kvinnelig. Oppgavene sto på geledd og ventet.

Da kvinnene kom til turnforeningene var mye ugjort. Det gjaldt rent organisasjonsarbeid, og det gjaldt praktiske spørsmål som instruksjon og et sted å være. Det gjaldt ikke minst den vanskeligste del av jobben; å vinne alminnelig forståelse. Knappt i noe tilfelle kom kvinnene til dekket bord.

Når kvinnenes andel av forbundets medlemsmasse har svingt fra en håndfull til dagens nesten skremtende overvekt, har det mange årsaker, og ikke alle er synlige. Idretten har forandret seg, det har menneskene og samfunnet også. Vi kan bare nøye oss med å fastslå at da kvinnene langsomt, langsomt begynte å gjøre seg gjeldende, skyldtes det ingen naturlov. Det gikk noen kvinner foran, og de har skrevet historie så god som noen mann.

La oss ikke glemme at menn i mange tilfeller har gjort utmerket innsats for kvinnenes gymnastikk, og at det har vært saker der kvinnene ikke har påskyndet utviklingen innenfor egne rekker. Disse tilfeller skaper ikke på noen måte balanse, de skal bare være nevnt.

I februar 1886 var Edvard *Bull*, overlege på Rikshospitalet, innbudt av Norsk Kvinnesagsforening til å holde foredrag «Om Kvinders Helbred». Han innledet med å si at de som går foran i kvinnekampen er kjernetroppen også i legemlig henseende, og derfor ikke kan tas som eksempel. Når dette er sagt, rusker han litt i tidens skråsikkerhet, og vil ikke uten videre godta slagordet Det svake kjønn: «Det kunde ogsaa tænkes at Sagen i Virkeligheden var mindre enkel og mere indviklet, end det paa Forhaand syntes . . . »

Han er varsom med sine konklusjoner, men tror på en annen holdning til kvinnenes helbred, og utfoldelse, selv om det vil ta tid.

Det var ikke idretten kvinnesakskvinnene tenkte på da de tok opp spørsmålet om kvinners helbred. De må ha tenkt på hele den regnbue av oppgaver kvinnene sto ved foten av, og på den rolle fysikken da spilte. Men når foredragsholderen antyder en annen holdning til kvinnelig utfoldelse, er idretten i høy grad med, som en del av frigjøringen, og som et middel. Da er også årstallet interessant, i 1886 hadde mennene vunnet noen skanser, i 1886 hadde kvinnene gjort noen forberedelser.

Ved den nasjonale turnfest i Christiania 1895 — den tredje i rekken — fikk kvinnene være med. Festningens gymnastikksal var fylt til siste plass, og forventningene var tilsvarende. Norsk Idrætsblad skriver:

«Først kom Bergenserindene. De vandt strax Publikum ved sin raske, kraftige Marsch; den viste at der var Appel i dem; ja det gik igjen i alle

Kirsten Stamsø, t.v., var leder da kvinnene første gang opplevde OL-deltagelse i Stockholm 1912. Drøyt 20 år senere ble Marta Tømmeraas første kvinne i forbundsstyret. Begge var nøkkelspillere i sine epoker.

deres Øvelser; de havde Appel som gamle Grenaderer. I detheletaget har vi intet andet end godt at sige om deres Opvisning . . . »

Gamle grenaderer? — og turnkvinner. Her må det visst spørres om hvilken oppfatning en hadde av kvinners gymnastikk, og om hvem det var som skrev.

Det siste visste vi noe om i Norsk Idrætsblads tilfelle, men i 1895 var bladets engasjement i forbundsarbeidet over og dets spesielle medarbeidere borte. Vi får nøye oss med å vise til teksten i landsplanen, avsnittet «Erindringsliste for de nationale turnstevner», pkt. 6:

«Henstille til de Dagblade, som maatte ønske at have referent tilstede, at denne maa være i besiddelse af fagkundskab.»

Vi vet ikke hvor alvorlig dette krav ble tatt. Om referenten får vi tro at han (det var nok en han) mente det ene og skrev det andre. I hvert fall ble balansen forsøkt opprettet da turnpresidenten Olaf Petersen takket de opptredende og vendte seg til de kvinnelige tilskuere, med ønske om:

« . . . at Lysten til Gymnastik maa blive større, efter hvad de nu har seet, og at de maa sætte sig som Maal — ikke de Øvelser som i disse Dager vises

ude paa Pladsen, og som bør overlades til de unge Mænd — men den Lethed og Elegance, hvorpaa vi idag har seet saa mange Exempler.»

Kvinnene hadde fått sin plass i den nasjonale turnfest. Fire år senere, Trondhjem 1899, fikk de sin egen dommerkomite. Elisabet *Lampe*, Chr. *Middelthon*, Joh. *Nannestad* og Johan *Sverre* skulle gi kritikk av kvinnetroppenes prestasjoner. Allerede sammensetningen av komiteen er interessant: To drevne dommere, en dommer/instruktør/organisasjonsmann (Sverre), og altså en kvinne. Forbundet satte sine beste folk på oppgaven, og fant den første åpning for en kvinne.

I sine alminnelige bemerkninger sier komiteen at «Opsættelsen af en Tabel maa ske med Forsigtighed og med Hensyn til den fysiologiske Virkning paa Løgemets Organer:

Det kan eksempelvis nævnes, at en hel Række Udfaldstillinger maa blive for anstrængende for Damer, naar de tages umiddelbart efter hverandre; ligesom flere Hævbevægelser paa en Gang let kan forringe disses gode Virkning paa Brystets indre Organer, særlig Hjertet. Man vil fremdeles mod de mange Sidebevægelser gjøre den Indvendning, at den Sides Lunge, hvortil Bevægelsen sker, klemmes sammen og hemmes i sin Virksomhed, hvorfor disse Bevægelser helst ikke gjentagende fordoblet bør optages i en Tabel.»

Også denne gang er Bergen omtalt:

«Komiteen udtaler sin fulde Anerkjendelse af den veluddannede og veludviklede Dametrop, som Bergens Turnforening ved dette 4de nationale Stevne har fremvist. Man udtaler Haabet om at den kan blive et Exempel for By og Bygd.

Man vil særlig fæste Opmerksomheden ved dens vakre Føring og fremtrædende Gratie, der hvilede over denne Trop.»

Fra gamle grenaderer til fremtredende gratie på fire år? Jamen var det et sprang.

Når en vet hvilken vekt mennene hadde lagt på sine drakter — her var farger og bånd og lisser og snipp og slips og luer — må en forstå at kvinnene ble opptatt av det samme. De første kvinner i gymnastikksalene var usedvanlig godt kledd, men så skulle de etter hvert ut i oppvisninger, og formelig røre seg. Komiteen omtaler også draktene, og avslutter:

«Man skal (derhos) ikke undlade at nævne, at et Tricotliv istedetfor vide Bluseliv under Gymnastiken vilde lade Bevægelsernes Form komme langt bedre frem og lette Bedømmelsen af disses Plastik.»

Denne uttalelse var tiltrådt av tre, men ble for sterk for Chr. *Middelthon*. En kunne jo bent fram se at de var kvinner! Rettes til: «Dragtens Hensiktsmæssighed og Snit.»

Det syntes som om handlingen toppet seg fremover mot århundreskiftet. Kvinnene hadde funnet veien til gymnastikksalen, var blitt med i foreningene, fått delta i turnfester, vært gjenstand for bedømming. Det viktigste gjensto, å gi dem deres egen gymnastikk. Det skulle bli et langvarig og nøysommelig arbeid.

Vi har møtt henne som gikk først. Elisabet *Lampe*, 1840—1922, var utdannet ved Stockholms Centralinstitut 1877, og i et langt liv var hun opptatt av kvinners gymnastikk. Hun måtte begynne med bokstavelig talt å kle av dem. Til et kurs i 1878 møtte 25 unge kvinner i lang kjole, korsett og høye franske hæler.

Ofte måtte ytre foranledninger til for å sette fart i arbeidet. Turnfesten i Christiania i 1895 var en slik, festen i Trondhjem også. Disse kom ikke

først. En internasjonal turnfest fant sted i Stockholm 1891. Her deltok en norsk tropp som også hadde gitt plass for kvinner. Emil Petersen fra Christiania Turnforening skriver i Norske Turnnotitser:

«Saa meget staar fast at Damernes Opvisning var den interessanteste Del af Festen, og vil ha den vigtigste Eftervirkning.»

Det kan synes som om festen i Stockholm på mange måter ble et vendepunkt. Ikke mange norske kvinner var tilstede, men de som var der — blant dem Elisabet Lampe — forsto at tiden var inne til å gå inn for organisert kvinnegymnastikk også i Norge. Da tenkte de ikke på rammebetingelser, tilgang og tider, men på et *innhold*. Her måtte tenkes nytt, prosessen kunne ta tid.

Elisabet Lampe var utrettelig i den arbeidsperiode som begynte; hun inspirerte og instruerte, skrev tabeller, reiste, kjempet for å få med stadig flere kvinner. Hva vi skal merke oss, er at hun var i moden alder da alt sammen begynte; 37 da hun ble uteksaminert, mer enn 50 i Stockholm,

nær 60 i Trondhjem. Det gjør ikke pionerinnsatsen mindre. Mest utrettelig Elisabet Lampe trolig ved å bidra til at samfunn og samtid skulle *forstå*, og godta. Neste trekk, å skape en gymnastikk i kvinnens bilde, rakk hun ikke.

Ved århundreskiftet sto kvinnene svakt i organisasjonen. De var få, de hadde liten innflytelse, og rakk sjelden opp i foreninger og forbund. Institusjonene var mannens. Dette hadde den virkning at de første kvinner som trådte fram ikke sjelden var profesjonelle instruktører. De behøvde ikke alltid gå en møysommelig organisasjonsvei, og de hadde større trening i å bli hørt. Visst hadde en hatt menn med yrkesmessig tilknytning til gymnastikken — Olaf Petersen, Johannes Dahl, fler — men de sto ikke så alene, de hadde flere å dele oppgaver og ansvar med.

Ikke er det noe å si på konsentrasjonen her, og vi merker oss dommerne, nå kvinner, strategisk plassert i tre hjørner.

I foreningene ble de første skritt tatt lokalt og uten synlig sammenheng. Mot denne bakgrunn er det interessant å se hvordan en ofte kom i *mål* samtidig. Her var ytre og felles faktorer med og påvirket, helt skal en ikke glemme avisomtalenes betydning, og her kan ha løpt en modningsprosess i samfunnet.

Christiania Turnforening gjorde et forsøk med kvinneparti i 1858. Det var tidlig, men for tidlig, og samme resultat fikk en i 1862, 1868 og 1874 selv om levetiden ble *litt* lenger hver gang. Høsten 1891 (sa noen Stockholm) skulle det lykkes, og nå med ytterligere et parti for hvert av de to følgende år.

At det tok slik tid i hovedstaden, ga grunn til ettertanke. Her lå jo alt til rette. Et godt foreningsapparat, solid befolkningsgrunnlag, rimelige avstander. Så var det vel ikke bare praktiske forhold som avgjorde.

Arendals Turnforening forteller en så god historie fra 1880- og 1890-årene at den umiddelbart får ordet. Skulle stilen minne om Joseph Stockinger, kan en forklaring være at forfatter er sønnen Frantz; jubileumsberetningen 1907:

«Tanken at bevæge kvinder til aktiv deltagelse i turningen er indenfor Arendals Turnforening af gammel dato, idet man allerede ved dens stiftelse havde dette for øie, hvilket fremgaar af beretning afgiven 28de februar 1858, hvori det heter:

«De Midler, ved hvilke Foreningen vil virke til Opnaaelse af sit Maal er: a) Legemsøvelser, b) Ved theoretisk Begrundelse af de Fordele Turnvæsenet byder saavel psykisk som moralsk og national Henseende at vække og udbrede en rigtig Opfattelse af Sagen . . .» slik «. . . at ikke alene den yngre mandlige Slægt, men at enhver Alder, og engang ogsaa Kvinden kan benytte Turnanstalten.»

Senere sees sagen at være bragt paa bane ved turnlokalets indvielse i 1870. Naar det imidlertid ikke før 19 aar efter lykkedes at danne det første turnparti for damer, saa grunder dette sig paa forskjellige omstændigheder, hvoraf mangel paa mynt til fornøden ledelse var den hovedsagelige.

Det første dameparti startedes i 1889 under frivillig ledelse af formanden Stockinger, og vandt saa stor tilslutning, at det maatte deles i to afdelinger, hvoraf den ene hadde øvelser om eftermiddagen og den anden om aftenen, to gange ugentlig. Denne store tilslutning blev dog ikke af mere end et aars varighed, da byens pigeskoles gymnastiklærerinde det følgende aar privat opprettede partier for yngre og ældre damer samt smaa-piger, hvorefter foreningen lod ophæve smaa-pigepartiet og derefter kun vedligeholdt et dameparti, der endnu eksisterer.

Glædeligt er det at kunde berette at . . . aftendamepartiet, i alle de forløbne aar har drevet øvelserne med liv og lyst og deltaget i en flerhed af opvisninger saavel i lokalet som paa turnpladse i det frie. . . »

Fortsetter vi langs rekken av pionerer, er det mer uklart i *Drammen*:

«Første gang vi hører om piker i Drammens Turnforening var i 1892.» Om lærerinnen fortelles: «Hun var så freidig å anmode om at det ble opprettet en gymnastikkavdeling for damer i Drammens Turnforening. Det ble innvilget, trolig etter stor debatt. Men direkte medlemskap var det nok ikke snakk om.»

Litt langsommere gikk det i *Trondhjem*. Partier ble stiftet i 1869 og 1893, men først i 1903 lyktes det. Omtrent samme takt ble holdt i *Horten*; først et parti i 1896, for å lykkes i 1901.

Kristiansands Turnforening fikk sitt kvinneparti i 1893, mens *Stavanger* Turnforening synes å ha vært først blant pionerene: « . . . 12. desember 1886 ble det opplyst at 51 damer hadde tegnet seg.»

Det var ingen revolusjon som rammet foreningene, og ikke gikk medlemstallet ende til vær. Heller ikke stormet kvinnene inn i styre og stell. Det var små, små skritt som ble tatt.

I neste generasjon av turnforeninger kom kvinnene forttere med.

Årene omkring forbundets stiftelse synes å ha betydd gjennombrudd

også for kvinnes gymnastikk. Foreningene viste interesse for organisasjonsspørsmålene, og da måtte også kvinnes adgang stå sentralt.

«At kvindegymnastikken staar i en brytningstids tegn, var klart for hver vaaken iagttager. I enkelte tropper saa en ikke spor av paavirkning, andre var slaaet vel meget over, og derimellem laa mere eller mindre famlende forsøk paa at naa det rette . . .»

Teksten er fra 1922, Christiania Turnforening, og er skrevet av Johanne Tillisch, flink og aktiv forkjemper for kvinnes gymnastikk. Hva hun mener med «det rette» blir det nødvendig å se nærmere på.

Vi har ikke for mange bilder av en smilende Elisa Platou; denne troppen fra Oslo Turnforening må hun ha vært særlig fornøyd med.

Hva som var tydelig, var at den unge norske kvinnegymnastikk trengte et fast punkt; en kvinne som kunne skape, systematisere og bringe det ut. Som kunne fange inn signaler utenfra, og omsette inntrykkene til norsk gymnastikk.

Den fikk det.

Elisa *Platou*, 1885—1964, kom til Kristiania fra fødebyen Bergen som 18-åring i 1903. Etter å ha fullført utdanningen i 1903—06, sto hun på tropp i Christiania Turnforening i to landsstevner, Hamar 1907 og Stavanger 1911. Resten var instruksjon, i skole og idrett; det skulle bli en lang menneskealder, og det skulle gi innhold til kvinneidretten i Norge.

For mange er navnet Elisa Platou ukjent, for noen er det glemt. Det er 50 år siden hun avsluttet sitt virke, og hun var lite opptatt av å gjøre navnet sitt kjent. Hva vi vet om henne, er at hun var en usedvanlig dyktig instruktør, nesten pinlig nøyaktig, krevende, og med stor suksess. Dette kunne saktens glemmes. Hva som bør stå i historien, er at hun ikke nøyde seg med å arbeide på det eksisterende grunnlag; hun så en dypere sammenheng, at kvinnene måtte få en idrett ut fra sine forutsetninger. Hun gjorde noe med det. Kvinnene står i dag sterkt i gymnastikk og turn, og norsk kvinneidrett er for alvor tatt alvorlig. Elisa Platou bidro sterkt til det.

«Ordentlig fart i kvinnenes fysiske oppdragelse kom der først da kvinnene selv tok hånd om sin gymnastikk.» Ordene er Elisa Platous. *Vi* skal se nærmere på hennes møte med Elli Björksten og på engasjementet som konsulent i Norges Turnforbund fra 1932.

Med en storslagen jubileumsfeiring som bakgrunn måtte det 8. landsstevne i Kristiania bli en suksess. Det var rekorddeltagelse, innpå 1.400 norske turnere. Likevel, *størst* suksess gjorde en finsk dametropp. «Bedaarende vakker» skrev Tidens Tegn. Leder var Elli *Björksten*, 1870—1947, profet i eget land og en anerkjent kapasitet i store deler av verden. Det er skrevet bøker om hennes virke, og *lag* av definisjoner er gitt. Kanskje kan det sies så enkelt som at hun gjorde gymnastikken kvinnelig, hun tok hånd om den.

Om den finske kvinnens møte med systemene (1893) er sagt i boken «Elli Björksten, Helsingfors 1965»:

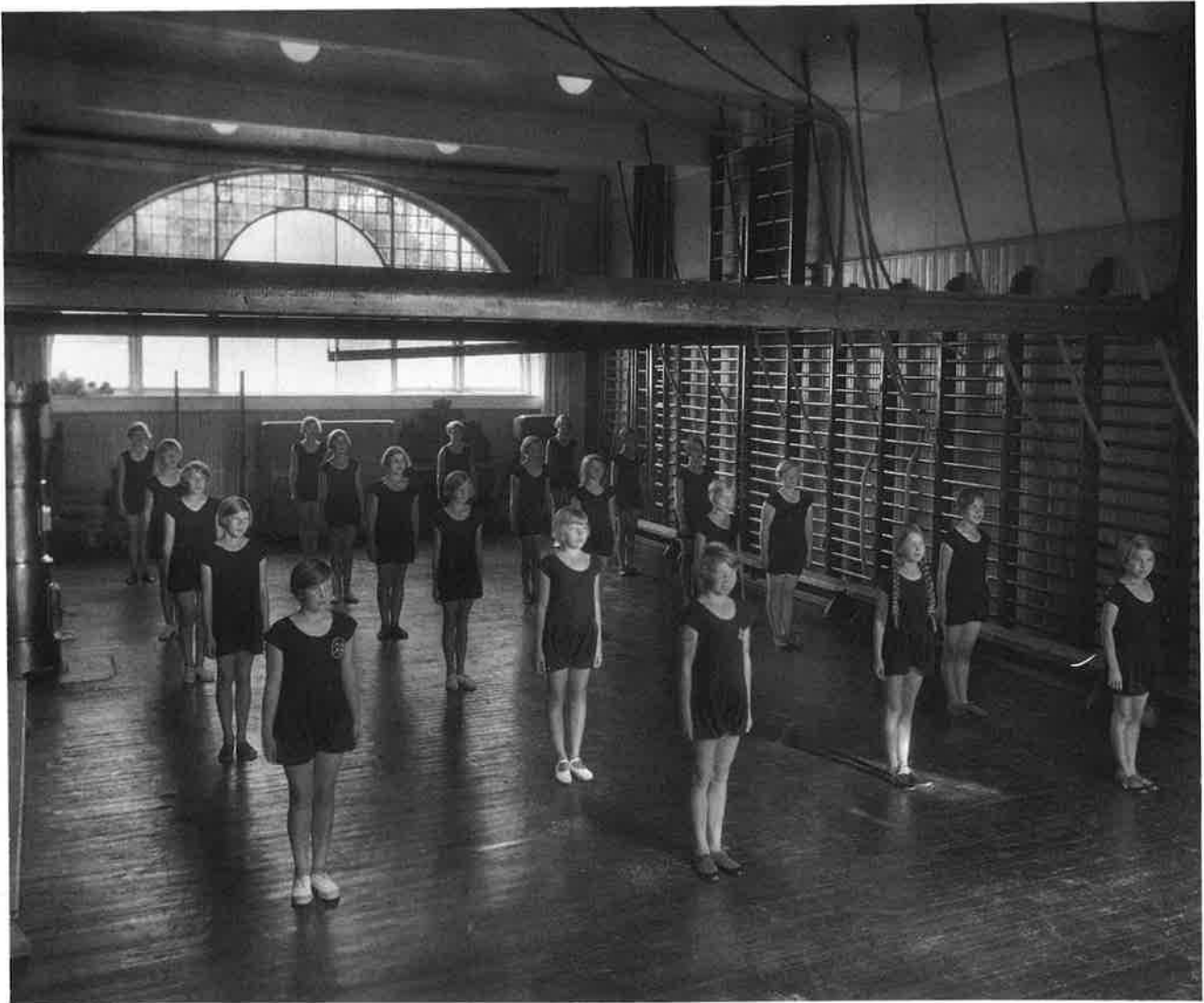
«De (Lings etterfølgere) hade så gott som fullständigt lyckats döda andan och livet i hans forkunnelse och göra hele systemet benhårt, lika för män och kvinnor.

Om det hun oppnådde (1912) er sagt:

«Att så plötsligt ställas ansikte mot ansikte med denna linjesköna, ljusa og harmoniske gymnastik bakom vilken låg en tanke, en strävan mot noget utöver vardagens tyngende uro . . . »

Elisa Platou var innpå 30 år da hun møtte Elli Björksten; inntrykkene skulle sitte livet ut. I 1934 sier hun «den gymnastikk vi driver er Elli Björkstens, henne skyldes det at vi idag kan telle i tusenvis av kvinner innen våre rekker.» Her er beskjedenheten for stor. Gymnastikken som ble drevet i Norge var nok i like sterk grad Elisa Platous, om nå en slik fordeling skulle være interessant. Det avgjørende var at en norsk kvinne — søkende, sterkt mottagelig for inntrykk, og lynende flink — hadde fått det verktøy hun trengte.

Går vi nå litt tilbake i tid, vet vi at et av de første mål det unge turn- og gymnastikforbund stilte seg — og nådde — var å få en gymnastikkinnspektør. Johannes Dahl ble tilsatt så tidlig som i 1900, og ble etterfulgt av menn. De *var* jo menn, mest. (Noe over 10 prosent var kvinnenes med-

lemsandel i 1914.) Hverken over Dahls (eller etterfølgerens) arbeid hviler det hemmeligheter. Vi finner bare ikke noe om kvinner i rapportene, om alle de spørsmål som ble stilt, om de spennende ting som hendte. Det ligger ikke noe galt i dette; kvinner var jo ikke inspektørens jobb.

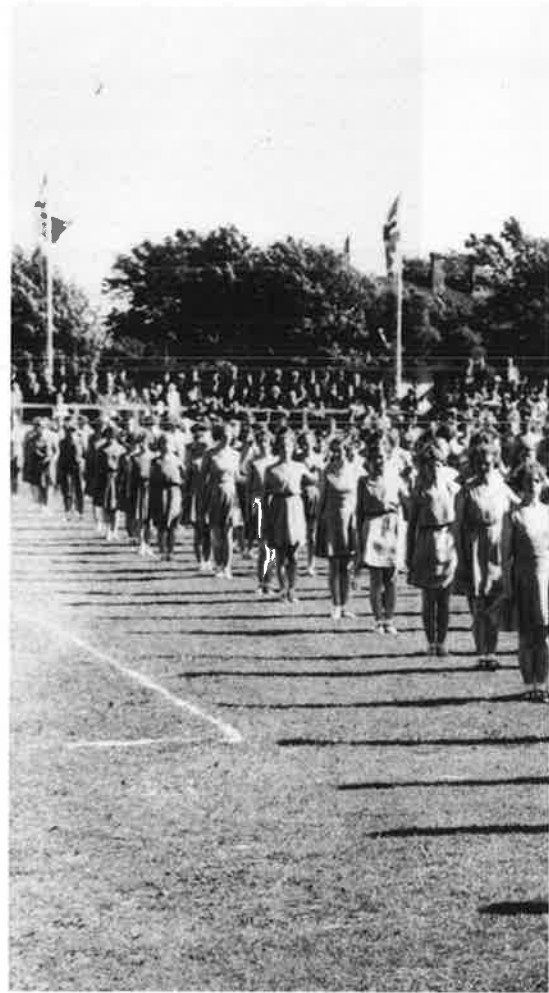
Ved inngangen til 1930-årene ble pengene så små at en måtte sløyfe inspektørstillingen. I stedet ble det en ordning med konsulent, det ble funnet plass også for en kvinne. Slik overenskomst ble opprettet 9. november 1932:

«Med forbehold av forbundstingets godkjennelse har Norges Turnforbund inngått overenskomst med frk. Elisa Platou om å overta en stilling som teknisk konsulent for forbundet vedrørende kvinnegymnastikken.

Det som vesentligst vil henhøre under denne stilling blir korrespondanse og svar på forespørsler fra forbund, kretser og foreninger av enhver teknisk art samt faglig rådgiver i saker vedrørende de nasjonale stevner, opsetning av øvelsetabeller og eventuelt lede fellesopvisninger både for innenlandske og utenlandske forbundstroppe om så måtte bli begjært.

Skolen og dens gymnastikk tok mer og mer av Elisa Platous tid og tanker. Denne 7. klasse fra 1929 er en av «hennes» årganger.

Massevirkning, stil, gratie. Dette, Stavanger 1934, er tropper skapt i Elisa Platous bilde.

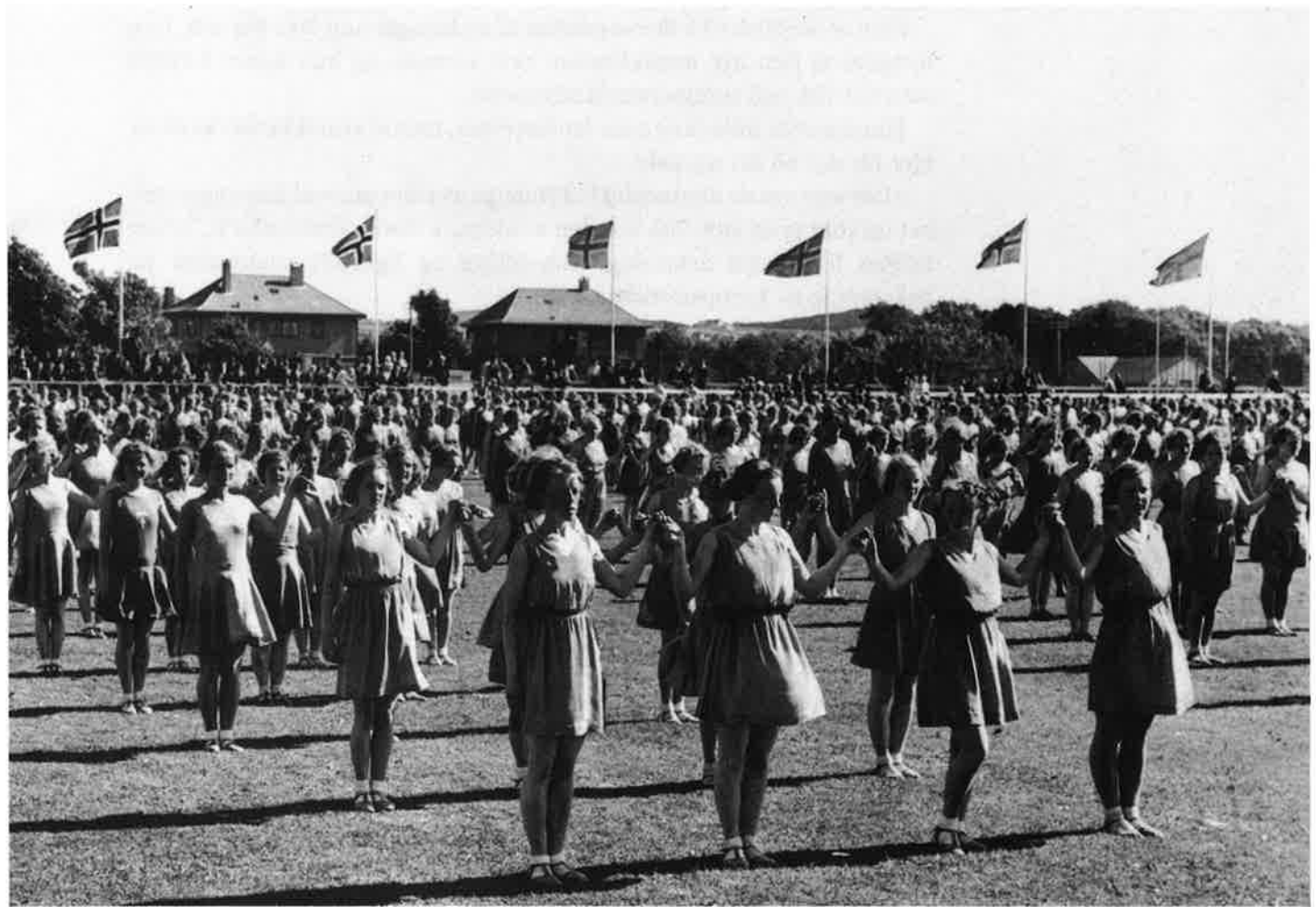
Gjenparter av korrespondanse blir å innsende til forbundsstyret samlet for hver måned, og til forbundet (til inntagelse i forbundets årsberetning) avgis en oversikt over det forløpne arbeidsår.

I honorar herfor oppebærer konsulenten kr 1.200 pr. år, som blir å utbetale med kr 100 pr. måned. Hertil kommer godtgjørelse for utgifter til porto samt telefon- og telegramutgifter og rekvisita efter bilag.»

Elisa Platou svarer:

«Deres skrivelse har jcg mottatt. Jeg vil gjerne overta konsulentstillingen i forbundet, og går med på de foreslåtte betingelser.»

Brevvekslingen mellom forbund og konsulent løper jevnt og på det jevne. Det ønskes forklaringer til tabeller, konsulenten spør om det virkelige er nødvendig. Musikken (Ragnhild Bang) er på vei inn. Det gis uttalelse om det nye Idrettsmerket for kvinner. Føler konsulenten seg forbigått ved at hun ikke leder fellesgymnastikken ved det nasjonale turnstevne 1934? Konsulenten svarer nei, hun blir overdommer. Turnernes dag skal bli årviss, men skrive propagandaartikler synes ikke konsulenten

at hun vil klare. Hun gjør det likevel; hun taler også i radio («Selvfølgelig er jeg villig, men hadde det ikke vært bedre med en kvinne fra provinsen?») Kan hun holde kurs i nye foreninger i sin ferie, uten betaling. Hun kan. Hun sier ja til det meste, og rekker mye.

Etter det første korte arbeidsår sier forbundsstyret:

«Der vil i år ikke bli noen rapport fra frk. Platou, da hun mener hun er for ny i stillingen, så hun ikke har hatt anledning til å gjøre seg kjent med turnlærerinnene. Arbeidet har hittil vesentlig bestått i å besvare forespørsler fra instruktiser og særlig i å skrive opvisningstabeller. Frk. Platou skriver, at hun håper å kunne få holdt instruktisekurser, idet hun mener at stillingens største betydning ligger heri.»

Jo, forbundsstyret synes nok at kurs er viktig, men først av alt er det en *veileder* en skal ha. En man kan komme til med sine spørsmål.

Neste gang skriver hun selv, året er 1935:

«Alle som har fulgt med i vår kvinnelige gymnastikk vet at kvinnegymnastikken nu er helt omlagt og at den har hatt en rivende utvikling. Takket

være den nye kvinnegymnastikk er stillingen slik at våre turnforeninger er sprengt, alle damepartier er overfylte . . . »

Hun er skeptisk til å skrive tabeller til avdelinger hun ikke har sett, hun forteller at den nye musikkboken skal komme, og hun håper å treffe instrukturer ved sommerens landsstevne.

Hun fastslår fremgang etter landsstevnet, men vi skal ikke slå oss til ro. Her får det bli litt teknisk:

«Det som var en almindelig feil i mange av troppene ved Stavangerstevnet og som er en stor fare ved den moderne kvinnegymnastikk er, at der brukes for meget armsving, akkordslag og lignende småøvelser på bekostning av kroppsøvelsene.»

Videre: «Den store fellesgymnastikk har en stor betydning for å skape en god og ensartet gymnastikk over hele landet. Her bør arbeidet legges ved våre nasjonale stevner, mere krevende fellesgymnastikk, bort med de små troppsopvisninger.»

Aner vi et stort stadion, med tusen kvinnekropper i én bevegelse? Som arkitekt hadde Elisa Platou sans for det monumentale.

Det er ikke så mye å legge til i 1936, men:

«Det som der nu er sterkt behov for, er å få fornyelse med hensyn til apparatøvelser. De frittstående øvelser er som kjent helt omlagt, men hva apparatøvelsene angår har det vært liten eller ingen fornyelse.»

Foreningene benytter seg alt for lite av konsulenten, skriver hun.

Hun blir spurt, flere ganger, om konkurranser for kvinner. Hun svarer det samme hele tiden; nei. (Se avsnittet Kvinner kan også konkurrere.)

Historien gjentar seg, 1937:

«En god del av mitt arbeide har vært å skrive opvisningstabeller for foreningene.»

Det er utarbeidet nye retningslinjer for kvinners deltagelse ved de nasjonale stevner.

I september 1937 skriver forbundet igjen brev:

«Vi står i ferd med å ansette en reisende gymnastikkinspektør, som skal reise rundt i distriktene og bistå med instruksjonskurser og råd blant de foreninger som allerede finnes, samt hjelpe til med å starte nye foreninger. Vi ser oss da nødt til å legge om forbundets arbeide en del.»

Hva omleggingen besto i?

Å kutte ut den kvinnelige konsulent: « . . . forbundet har de siste år ikke kunnet nyttiggjøre sig Deres hjelp i forhold til den lønn De har oppebåret.»

Hun kan få bli rådgiver.

Økonomien er i bedring, men kuttet måtte det, om en skal få til en inspektør. Så går en minste motstands vei, kutter hos kvinnene. Ikke kunne vel noen tenke seg en *kvinnelig* inspektør?

De fleste har dannet seg et bilde av Elisa Platou som en *myndig* kvinne. Det var hun sikkert, ellers ville hun ikke ha nådd fram. Hun må også ha vært ydmyk; hun svarer — 21. september 1937:

«Det er riktig at jeg lenge har vært helt klar over at forbundet ikke var tjent med bare å ha korresponderende konsulenter, og at *min* lønn i allefall var for stor i forhold til mitt arbeide. Imidlertid tror jeg nok at jeg har hatt mere å gjøre enn forbundet later til å mene, men det har været så mange tilfelle hvor jeg har hatt følelsen av at vedkommende ikke har hatt forutsetninger for å motta skriftlig hjelp. Mosjonstabeller og opvisnings-

Fem inspektører/konsulenter på ett brett, fra Landsturnstevnet 1938. Foran Elisa Platou, Johannes Dahl, C. Frølich Hansen. Bak Sverre Grøner, Frithjof Bergheim.

tabeller har jeg skrevet i massevis. Jeg håper at denne reisende inspektøren også har anledning og evner til å kunne hjelpe de kvinnelige turnere. Da turnsaken ligger mig så sterkt på hjertet vil jeg gjerne bli stående som forbundskonsulent iallefall inntil videre.»

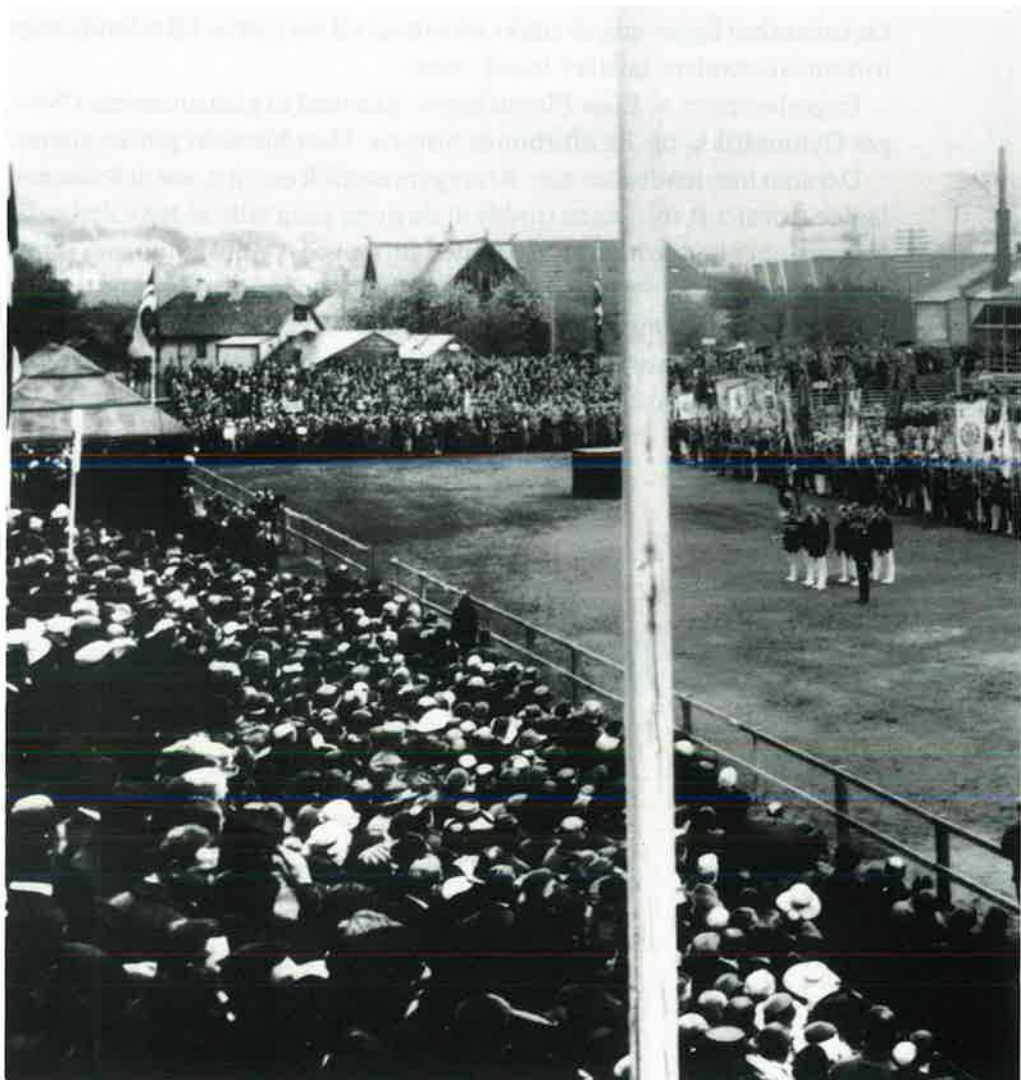
Engasjementet av Elisa Platou hører ikke med til glansnumrene i Norges Gymnastikk- og Turnforbunds historie. Hun ble aldri gitt en sjanse.

Det som har hendt etter nær 50 års gymnastikk og turn, var at kvinnene hadde stormet forbi. Ingen trodde at de noen gang ville se seg tilbake. To generasjoner hadde bidratt til det; den første ved å gjøre kvinnenens idrett stueren, den andre ved å rykke den løs fra mannens og omskape den.

Hva Elisabet Lampe, Elisa Platou og alle deres kjempende medsøstre skal ha særlig honnør for, er at de gjorde sine bragder midt inne i et kolossalt mannssamfunn.

11. Konkurransefritt, konkurransefyllt

Noen saker var større enn andre i gymnastikk og turns første 50 år. Noen var enormt store. Vi har sett hvordan *systemene* kom til å ri pionertiden, og skape den rene alarmtilstand i en ellers fredelig idrett. De ble avløst av et emne som la enda større beslag på sinn, papir og forbundsting: Spørsmålet om *landsstevnenes* innhold.

Vi skal stoppe et øyeblikk ved navnet på denne hovedbegivenhet, som nok kan egne til å forvirre. Fredrikshald og Bergen arrangerte nasjonale turnfester, den første og andre. På programmet for 1895 leser vi «Det norske Turn- og Gymnastikforbunds første turnfest (3die nationale, 1ste internationale)». Noen forklaring på denne ny-nummerering ble aldri gitt. Så følger Trondhjem med fjerde og Kristiansand med femte, fest.

Deretter får vi fire arrangementer med tre forskjellige navn «6te norske nationale turnstevne, Hamar 1907», «7de nationale turn- og idrætsstævne, Stavanger 1911», samme navn i Kristiania 1914, for så «9de nationale turnstevne i Trondhjem 1918». Senere er det blitt landsstevne, lands-

Mottagelsen ved landturnstevnene ble tidlig en viktig del av seremoniellet. Det flagget i byen og på havnen da Bergen sto som vert i forbundets stiftelsesår. Det var nye menn og ny ramme 32 år senere, men stadig stil over begivenheten.

turnstevne. Det hendte under veis at en og samme arrangør brukte forskjellige navn på stevnet. Så får det være som det vil med navnet, innholdet er viktigere.

Det er forståelig at landsturnstevnene har vært gjenstand for oppmerksomhet. Forbundet ble til under et slikt stevne, det vokste opp under dem. Representantforsamlingen, der ting skulle bestemmes og planer legges, gikk inn i og var en del av stevnene. At stevnene i perioder ble vel dominerende i forsamlinger og i styrets arbeid, var kanskje ikke noe en måtte regne med. Overraskende var det på den annen side ikke.

Den første nasjonale turnfest ble til på forbausende kort tid — effektivt noe slikt som ni måneder, og ble skapt av blottende unge mennesker. Noe hadde de å begynne med.

Smaalenene hadde hatt sitt første kretsstevne, og flere foreninger hadde vært utenfor egen sal. Akkurat dette å ha *noe*, men ikke mye, må ha vært spennende. Mer spenning lå i det faktum at en hadde noe å bygge videre på, forandre, forbedre. At landsturnstevnet ville bli en landsoppgave tvilte ingen på.

Tenker en på reaksjonen på og behandlingen av de to saker — systemene og landsturnstevnene — er det få eller ingen likhetspunkter. Om den siste er å si at 1920- og 1930-årene ikke lenger var pionertid, og at ledelse og tillitsmannsapparat ikke ble tatt på sengen.

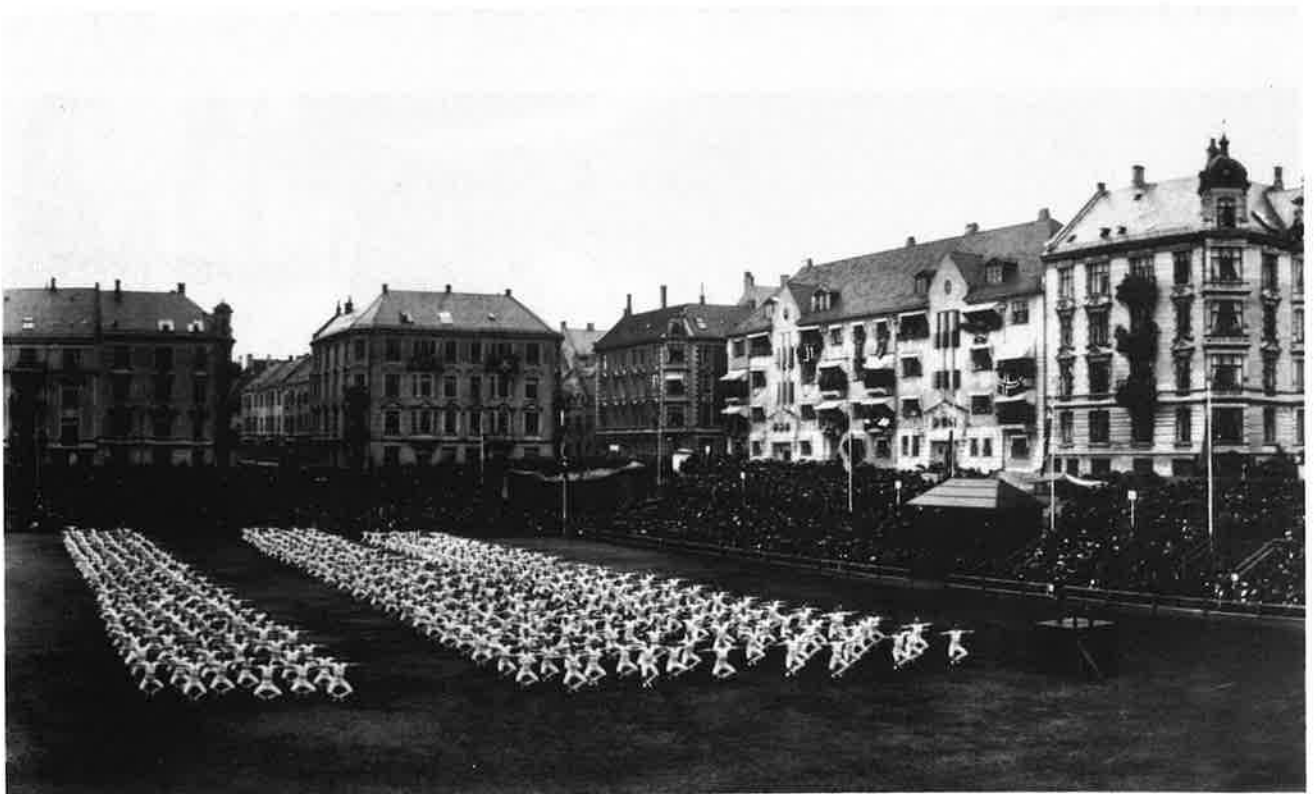
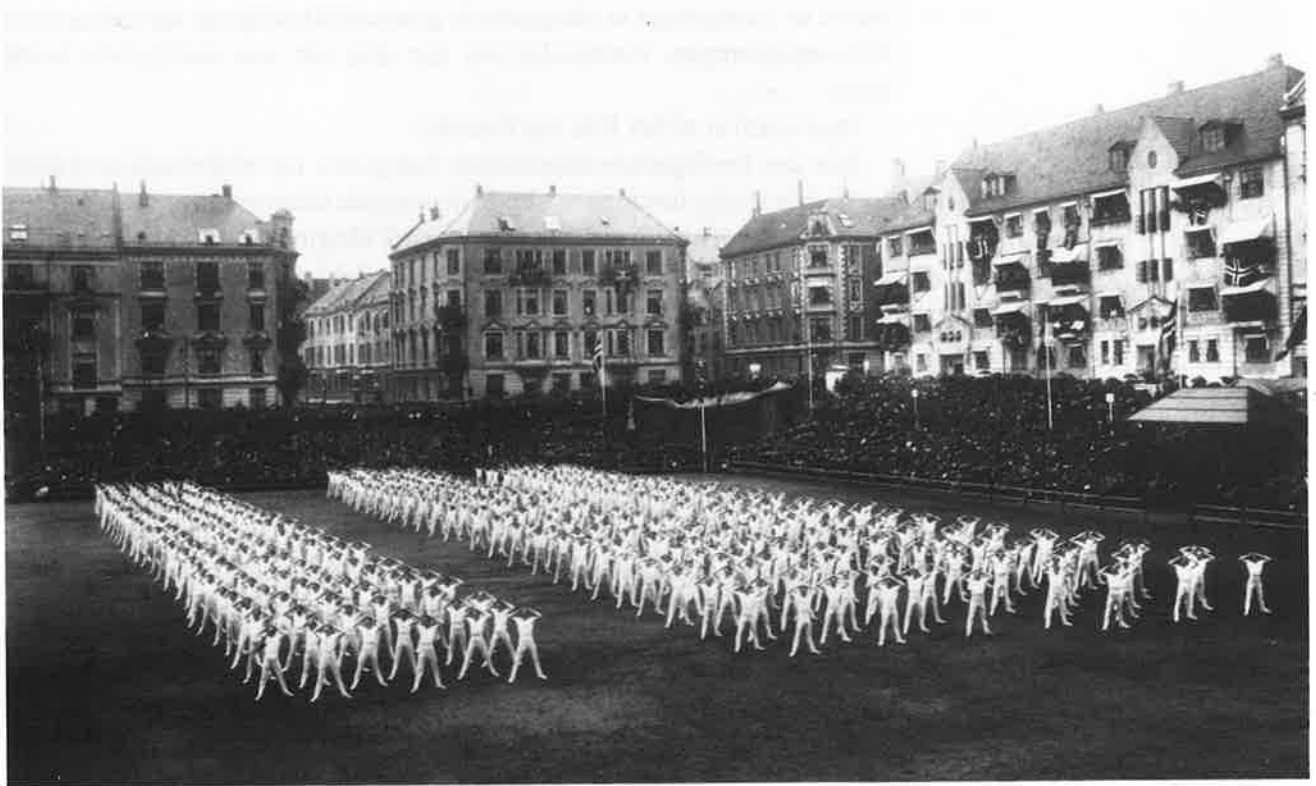
Heller ikke kan en si at de to saker avløste hverandre. Kanskje grep de ikke så sterkt inn i hverandre som det ofte kunne synes, men faktum er at de overlappet hverandre gjennom en drøy tiårsperiode. En kan si at diskusjonen rundt landsturnstevnene ble mildere, men så hadde jo også forbundet levd og lært en stund.

Diskusjonene omkring landsturnstevnene og deres innhold var også et trivselstegn. Det ville ha vært helt galt å snakke om et prestisjetynget arrangement, hvis overflate og ytre fremtreden måtte være ulastelig. Landsturnstevnet gikk like inn til foreningens hverdag, det var noe å forberede seg til, noe å strekke seg mot. Galt ble det først når diskusjonen skjøv alle andre saker av kartet, slik en litt for ofte opplevde.

Fram forbi midten av 1920-årene hadde forbundet hatt en nesten sammenhengende medgangstid. Kanskje hadde det gått litt tyngre i periodene før og etter Martens, men de var ikke lange nok til å sette spor. Så ble det plutselig vanskeligere, og av flere grunner. For det første måtte en innrømme at pionertiden var over; en kunne ikke lenger improvisere, en måtte skaffe seg viten, og planlegge. For det andre var en nødt til å gjøre alt det nye med pionertidens bemanning, det vil si praktisk talt ingen. For det tredje, og det skulle ikke gjøre situasjonen lettere, ble pengene mindre og mindre.

Landsturnstevnet samlet hele tiden oppmerksomhet. Forbundsstyret tenkte høyt i 1927:

«... under revisjonen av reglene for de nasjonale stevner har forbundsstyret drøftet spørsmålet om å innføre en opvisningsklasse. Meningen hermed er å gi adgang for mindre og/eller nye foreninger til landsstevnene, selv om de ikke føler sig kvalifisert til å delta i konkurranse, men som ellers kunne ha interesse av å være med og lære og kunne gi en opvisning. Forutsetningsvis måtte disse foreninger stå helt fritt i sitt programvalg og medta i dette det som var særegent for den enkelte forening, således blant annet legge inn nasjonaldans under lekformene og på denne måte bidra til å gi stevnene et nasjonalt preg. Dog

*Skulle noen falle i tanker over
akkurat disse bilder, Bergen 1922 —
måtte det være massen av menn. De
var så mange at de knapt kunne
telles . . .*

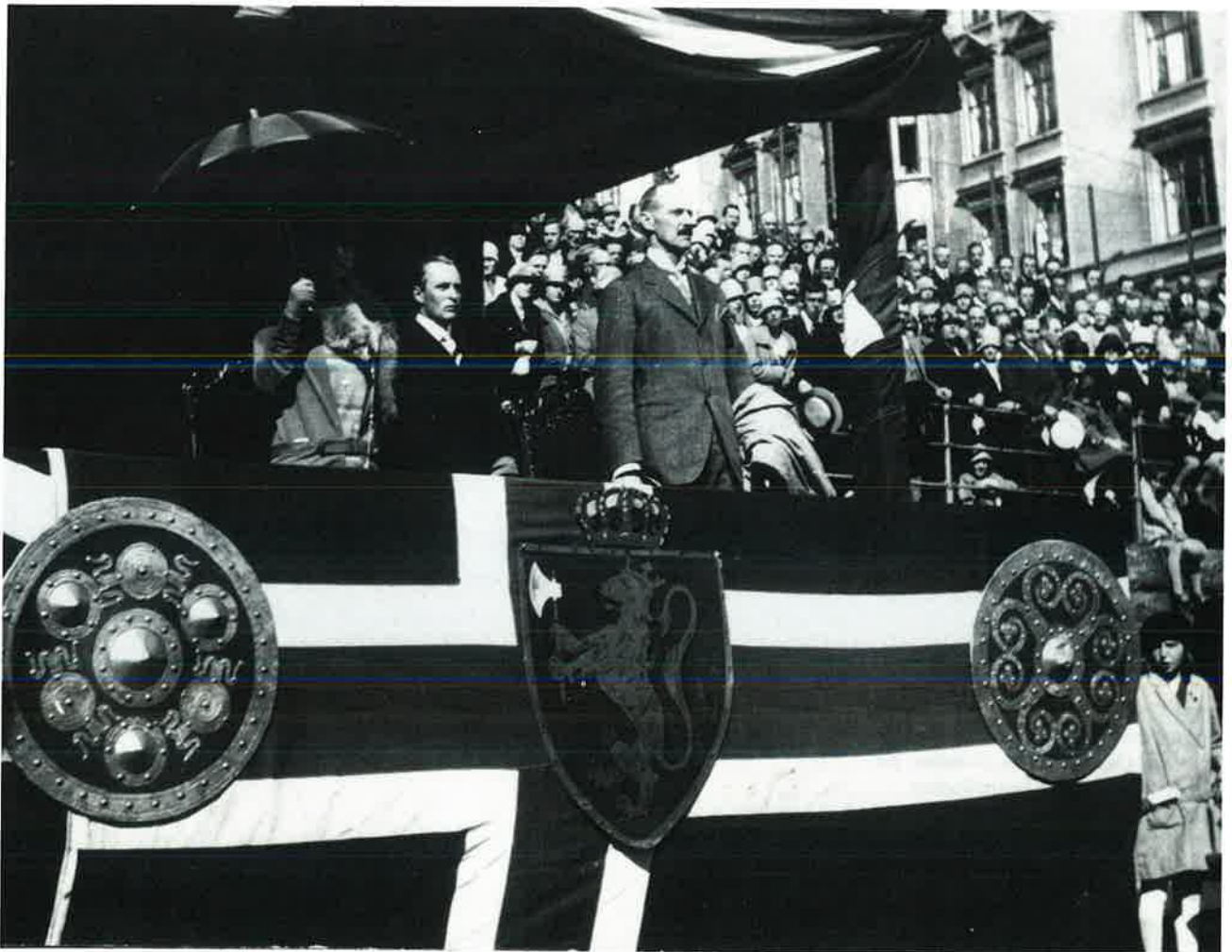
måtte de gjennomgå et obligatorisk gymnastikkprogram for deltagelse i Fellesopvisningen. Forbundsstyret har ikke tatt noe standpunkt hertil ennå . . . »

Ingen skal si at det ikke ble forsøkt!

Mot den foreliggende økonomiske bakgrunn, og i et forbund med store og til dels sterke foreninger, skulle de sentrale lederoppgaver bli alt annet enn lette. Fremstøt kom det nok, og forsøk ble gjort, men ofte ble de tilfældige og sjelden preget av tro på at de ville lykkes. I en slik situasjon var landsturnstevnene gode å ha. Dem kunne man trygt sette på tingets plakater og diskutere fra A til Å. De var noe håndfast, de var noe alle interesserte seg for. Dessuten hadde de utløpere til så mange andre saker; øvelsesutvalg, arrangementsteknikk, apparater, drakter, dommersak.

Det er nødvendig å gå bakover i tiden; dels for å finne en sammenheng, dels for riktig å se problemet. Den nasjonale turnfest i Fredrikshald 1886 var en av de første store idrettsbegivenheter i vårt land, og en av de mest ærgjerrige. Et dommerkollegium på 15, med tidligere statsråd Hertzberg i spissen, var satt til å overvåke 293 gymnasters program. Kollegiet hadde fått noen anvisninger, blant annet at frittstående øvelser skulle telle 2:1 mot redskaper, en konsesjon til det svenske system og gymnastikken. De ansvarlige — mange av dem blottende unge og uten erfaring — hadde utarbeidet detaljerte spilleregler. Det var allerede klart at turnfestenes innhold og (dermed) forholdet til dommerne ville stå sentralt, og forbundets ledere gikk til oppgaven med stort alvor.

Kongefamilien bidro til å kaste glans over de store stevner. Her er hele familien samlet — kongen, dronningen, og den unge kronprins. Ramme er Bergen, og publikums interesse er ikke til å ta feil av. Året er 1928, og begivenheten Vestlandske Kretsstevne.

En må spørre hvordan en allerede i 1886 var i stand til å stable en fest og et program på bena. Svaret får vel bli at en brukte kildene der en fant dem; utenlandske fester, de første kretsstevner, arbeidet i foreningene — alt sammen parett med en ukuelig optimisme. Dette ville en lykkes med.

En visste allerede fra start at en ikke kunne uniformere turnfestene. Her måtte være plass for den enkelte forenings fantasi og skaperevne. Problemet var helst å finne skjæringspunktet mellom det som var individuelt og det som skulle være felles. Det var alt annet enn lett, men det var det heller ingen som hadde bedt om at det skulle være.

Tre nasjonale turnfester fant sted i 1890-årene; programmet var hele tiden gjenstand for stor oppmerksomhet, og endringer ble gjort. Særlig opptatt var en av foreningenes øvelsesutvalg, vektleggingen av øvelsene, og dommernes oppgave. (Bergen 1890: «karakteren for frittstående gymnastikk ble, sammenlignet med Fredrikshald, gitt større innflytelse på resultatet. Karakteren for gymnastikk ble tredoblet. En særlig karakter som ble gitt for disiplin og holdning ble doblet. Karakterene for apparater og sprang ble lagt sammen og dividert med antall redskaper. Summen av den således fremkomne karakter ble til slutt dividert med seks».) Enkle var ikke disse regnestykker, men alle tillitsmenn var aktive turnere, og kunne stoffet. Denne fortrolighet kan gjerne ha vært noe av årsaken til at tekniske diskusjoner skulle få en så fremskutt plass på representantforsamlingene, for senere å arves av tingene.

Dommeren kom tidlig inn på arenaen, nesten samtidig med turneren. Nå var det i gymnastikk og turn som i flere andre pioneridretter, dommeren kom ikke fra null, han kunne sin idrett, og hadde vært med på å utforme den. At dommerne tok sin oppgave og sin sport alvorlig, forstår en best av de rapporter de har etterlatt. De var presist utformet, ofte detaljerte, alltid opptatt av å beskrive hver enkelt øvelse og hver enkelt utøver.

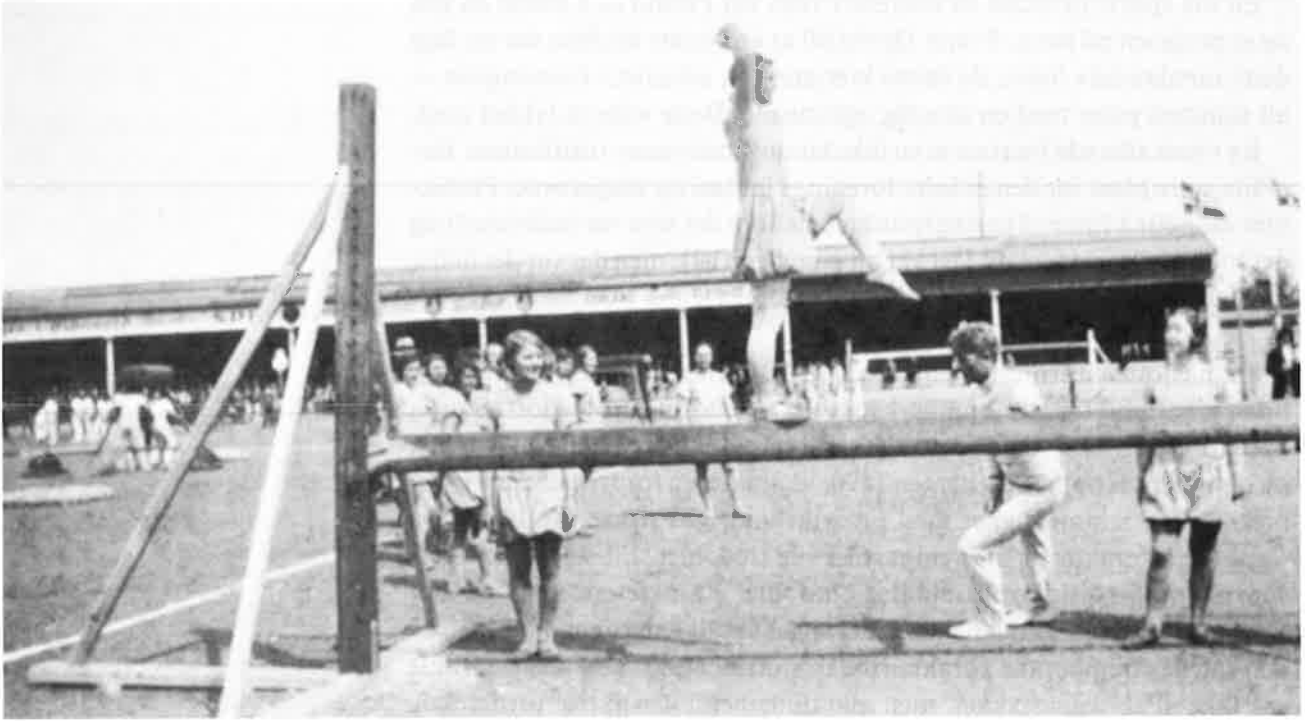
Visst hadde Landsplanen gitt nøyaktige anvisninger av hvor og hvordan dommerne nær sagt skulle stå og gå, men innholdet i rapportene var deres eget.

Det ble forlangt mer enn turnkunnskaper. Programmet for landsstevnet Hamar 1907:

«Dommerne gaar til Dommertribunen. Dommerne anmodes om at optræ i Galla på Turnpladsen.»

Utviklingen gjennom de første turnfester og representantforsamlinger er både interessant og illustrerende. I 1886 i Fredrikshald la en opp til et program og et dommeroppsett etter beste skjønn. I Bergen 1890 visste en noe mer, rammen var blitt fastere. Så brøt Christiania i 1895 så sterkt med det halvt hevdvunne mønster at Bergen slo alarm og forlangte at det ble utarbeidet en landsplan der en hadde tingene på papiret. Vi har sett at det sittende styre var mot en slik plan, men til liten nytte.

Styrets forslag til landsplan forelå i januar 1898, og det ble tillyst ekstraordinær representantforsamling i februar 1899. Denne strandet på manglende deltagelse, og det kan en forstå når turnfest og ordinær forsamling lå bare noen måneder fram i tiden. Representantforsamlingen i Trondhjem kom i alt vesentlig til å dreie seg om Landsplanen. Det var nødvendig å ta det grundig, her skulle legges grunnlag for år fremover; en måtte gjøre det riktig.

Drammenspiker på bom er hentet fra solskinsstevnet i Trondhjem 1930. At instruktøren Alf Ornum må tre støttende til, skyldes bommen, ikke balansen.

Det var utvilsomt en fordel å få tingene på papiret. Her kunne ha vært uenighet, her kunne være tolkninger, endog nyanser — nå sto det der, og ble brukt gjennom hverdag og fest.

Gjennom to tiår ble planene gjenstand for stadige drøftelser, store endringer ble det ikke for turn og gymnastik. Landsplanen for 1920 sier at Norges Turnforbund avholder hvert 4de aar et nationalt turnstevne der omfatter: «1. Fellesturn, 2. Konkurranseturning. Samt hvert aar: Norgesmesterskap i enkeltmandsturning.» Noen idræt er det ikke lenger, forbundene har skilt lag.

Om hovedpunktene sies:

«Fellesturning er opvisning i fritstaaende øvelser for alle i stævnet deltagende norske turnere (mandlige og kvindelige dog hver for sig) efter et av forbundsstyret opsat program, der mindst 3 maaneder før stævnet skal være utsendt til de respektive foreninger.»

Og:

«Foreningsturning er konkurranse mellom de norske turnforeninger og foregaar i 2 hovedklasser: 1ste og 2den konkurranseklasse.»

Og alle får sitt:

«Program for de nationale turnstævner. Programmets udførelse. Rids over turnpladsen. Indbydelse til nationale stævner. Dommere ved nationale turnstævner. Bedømmelsen av kvindegymnastiken ved de nationale stævner. Belønninger og erindringsmedaljer. Skema for dommere. Erin-dringsliste for de nationale turnstævner. Normalapparater. Amatørregler. Bestemmelser for funktionærer. Turnernes representation. Offentlig konkurranse. Protester. Deltagere, Præmier. Straffe- og diskvalifikationsbestemmelser.»

Ved første verdenskrigs slutt var pionertiden på det nærmeste over. Det ville fortsatt være tekniske og organisasjonsmessige spørsmål knyttet til avviklingen av landsstevnene, men en ante at de kunne bli andre. Visst var

det viktig å bestemme hvor dommerne skulle plasseres og hvordan karakterene skulle regnes ut, men dominerende kunne denne matematikk ikke lenger bli. Med 1920- og fram for alt 1930-årene fulgte nye spørsmål.

Inn i 1920-årene hadde landsturnstevnene i hovedsak funnet sin form. Det var fellesoppvisninger for kvinner og menn, og foreningsvise konkurranser. Hvor gledelig den enn var, kom den stadig økende deltagelse (1918: 839, 1922: 1.339, 1930: 2.248) til også å reise spørsmål: Vil ikke apparatet en dag bli for stort, og vil stevnet bli uoverkommelig i tid og omfang? Ville en ha massemønstringer, måtte forholdene legges til rette for det. Men samtidig: Måtte ikke innholdet være mer enn akkurat mønstringen?

Det er to forhold vi skal ha klart for oss når vi ser på landsturnstevnene, og det gjelder uansett hvor i rekken vi henter dem.

For det første, landsturnstevnet skal være suksess. Ingen har noen gang tenkt tanken på det motsatte. Her er alt forutbestemt til å klaffe, fra første oppmøte til siste mønstring, igjen og igjen, tiår etter tiår. Det bare er slik.

For det andre, landsturnstevnet var (er) en av de ytterst få begivenheter som var middel og mål på samme tid. Forberedelsene tok år, og kunne være harde. Men skuffelsene var til å bære, alt var jo styrt mot dette ene overordnede, målet.

Det er til å forstå at denne posisjon — hvem har sagt at det er noe galt i den — skjøv andre oppgaver i bakgrunnen. Det var så trygt å vite at en hadde noe med hold i.

Så viste det seg at mye var ugjort, fortsatt. Spørsmålet kom særlig til å gjelde *foreningenes* forhold. Hvem ville de konkurrere med, hvordan ville de klare seg? Signalet var gitt til en prosess som skulle løpe mellomkrigs-årene ut.

En fant tidlig løsningen med to klasser, nødvendig av hensyn til både deltagere og avvikling. Det synes bare ikke å ha vært nok, og på tinget i Bergen 1926 ble det fremmet forslag om en ren opvisningklasse. Landsturnstevnet i 1926 skulle ha vært holdt i Halden, men ble avlyst — det

Landsturnstevnet kjente knapt aldersgrenser, og apparatene kunne en frakte dit en hadde bruk for dem.

første siden starten i Fredrikshald 40 år tidligere! — pga. manglende statstilskudd. En hadde m.a.o. god tid til å tenke tingene gjennom.

Det ble bare ingen fart i sakene, om nå akkurat denne endring var livsnødvendig.

Forslaget ble ikke tatt opp i Ålesund 1927, mens styret fikk enstemmighet for denne innstillingen i Mandal 1928:

«Spørsmålet om innførelse av en opvisningsklasse (3. klasse) ved de nasjonale turnstevner, som foreslått under tinget i Bergen 1926, stilles i bero inntil videre.»

Forbundsstyret ser ikke noe stort behov for denne klasse, dessuten er hovedoppgaven for tiden å få gymnastikken inn på landsbygda: «Opvisningsklassen ved landsstevnene vil nok melde sig når landsungdommen i tilstrekkelig grad har sluttet sig til vårt arbeide, og da vil også adgangen lett være tilstede for å gjøre de nødvendige lempningene i stevneplanene.»

Her er noen uklare punkter. Da det i Bergen kom forslag om en oppvisningsklasse, mindre krevende, mer uformell — var det for å styrke stevnet, og ikke i påvente av lag som knapt var påtenkt? På tinget i Mandal 1928 snakker forbundsstyret om «en annen og langt større arbeidsoppgave.» Hva kunne være større enn en sak som hadde lagt beslag på nesten sagt hvert møte siden forbundets start? Dessuten, mot slutten av 1920-årene var det åpenbart at noe var galt med landsturnstevnet, at noe måtte gjøres?

En fikk svar på spørsmålene. Tilsidesettelsen av landsturnstevnene hadde vært tilsynelatende.

På tinget i Fredrikstad 1929 ble det gitt adgang til å møte med tropper som bare skulle delta i fellesoppvisningen, uten innføring av nye klasser. Denne beslutning møtte motstand hos *veteranene*, i den forstand at de ikke ønsket utvanning av regler og praksis:

«Der ligger ganske vist et stort antall turnere i alder mellom de yngre tropper og veteranene, som også har berettiget krav til å delta i våre nasjonale stevner og hvis interesse for turnsaken det gjelder å bevare. Disse må imidlertid ikke blandes med veteranene, men danne egen seniortropp.»

Forbundet bøyde seg. Det ble opprettet en seniortropp som foruten å delta i fellesgymnastikken skulle gi egen oppvisning. Betingelsen for å delta var at en hadde fylt 30 og hadde turnet aktivt det siste år før stevnet.

Det hjalp bare ikke. På forbundstinget i Trondhjem 1930 nøyer en seg ikke med delløsninger, men vedtar «å sløyfe foreningskonkurransen ved de nasjonale stevner.»

Styret sier at «Denne beslutning vil sikkert få stor betydning for turnsakens fremtidige utvikling her i landet og vil dessuten betegne en merkepæl i forbundets historie.» Det kan bare ikke skjule at saken er vanskelig, og kritisk:

«I anledning av dette vedtak fikk forbundsstyret i oppdrag å foreta en revisjon av landsplanen med nærmere utformet forslag til regler for de nasjonale stevner. Forbundsstyret tok tidlig fatt på denne sak og har drøftet den i møte etter møte. Det er imidlertid et meget vanskelig og viktig spørsmål å løse, så det trenges å foreta en allsidig utredning skal en kunne få et tilfredsstillende resultat. For å få en bedre oversikt over hvorledes opfatningen var innen kretser og foreninger blev det i september 1930 utsendt en rundskrivelse med anmodning om å opta saken til nærmere behandling og innsende til forbundet en utredning om sitt standpunkt.

Der blev ikke opsatt nogen retningslinjer i denne skrivelse, da man mente at den enkelte forening kunne stå fritt . . .»

Stor var ikke oppslutningen fra kretser og foreninger, og en ny skrivelse var nødvendig:

«Dette materiale har senere vært bearbeidet og saken viderebehandlet, men det viser seg umulig å kunne fremlegge et utformet forslag på kommende ting. Spørsmålets mange sider står heller ikke klart for de fleste ennå, så det er nødvendig at saken får modne endel før den optas til realitetsbehandling. Det må handles med varsomhet, så der ikke tas noget overilet skritt. Forbundsstyret akter imidlertid å ta saken op på tinget, dog uten å søke å få noe vedtak.»

Fasitten forelå, ingen konkurranse — slik at tingene i 1931 og 1932 var knyttet til praktiske detaljer.

Forbundstinget i Skien 1931 var preget av ettervirkningene fra landsturnstevnet i Trondheim i 1930, som hadde gått et betydelig underskudd. At depresjonen hadde slått inn for full kraft skulle ikke gjøre stemningen lysere. Presidenten redegjorde for styrets arbeid; en hadde fått svar fra 34 foreninger og kretser:

«Av disse var alle for fellesopvisning som nu, 26 var for foreningsopvisning og 10 for kretsopvisning. Noen ønsket at det måtte være adgang for både forenings- og kretsopvisninger. Til spørsmålet om elitetropper hadde bare 4 sagt ja.»

En rekke tanker var fremme i debatten. Bare fellesopvisningene — gjerne store — hadde full oppslutning. Presidenten kunne fastslå at forbundsstyrets retningslinjer stort sett hadde fått tilslutning:

«Forbundsstyret får derfor i oppdrag å fremkomme med et forslag til stevneplan i to alternativer, basert på 2 og 3 dagers stevner.»

I Haugesund 1932 var det ikke den ting som var utelatt. Her var stevnets varighet, troppenes størrelse, oppvisningenes form og plassering. Skulle deltakerne bringe med seg madrass?

Vedtatt ble at de nasjonale stevner skal gå over tre dager, og at landsplanens bestemmelser blir å følge. Også økonomien fikk bred plass i vedtaket; noe annet ville ha vært utenkelig i 1932, og i alle andre år.

Stavanger hadde landsturnstevne i 1934 med rekorddeltagelse, men noe manglet, og tinget i Halden 1936 — 70 stemmeberettigede — gjorde dette vedtak:

«Med 38 stemmer ble det besluttet å gjenopta konkurranse i planen for de nasjonale stevner.»

Dette vedtak var ment som signal til en komite som ble nedsatt. Den skulle utarbeide et ferdig forslag, og presentere det i 1937.

Det spørsmål som var reist i Bergen 1926 — de nasjonale stevners innhold — fikk sin *foreløpige* avslutning i samme by 11 år senere. Presidenten sa først:

«Som det vil være bekjent har dette spørsmål vært et av de vanskeligste spørsmål som forbundet har hatt å arbeide med i den siste årrekke og spørsmålet blir sannsynligvis ikke lettere å arbeide med ettersom tiden skrider frem. For å begrense dette spørsmål er forbundsstyret kommet til det resultat at det hensiktsmessigste for tingets behandling her er å vedta på hvilket vis det nasjonale stevne i 1938 skal arrangeres. M.a.o. de beslutninger som fattes her, skal kun gjelde for 1938.»

Flere timer, en rekke forslag og mange talere senere kunne presidenten slå fast:

«Vi har nu vedtatt retningslinjene for de mannlige foreningsvise konkurranser og for damenes opvisning. Selve det tekniske arrangement og samarbeidet mellom foreningene og de direktiver som en landsplan for øvrig skal inneholde, foreligger også i dette forslag. Å behandle disse punkter enkeltvis anser jeg for vanskelig på dette tidspunkt. Jeg vil derfor på forbundsstyrets vegne be om fullmakt til å treffe de fornødne forføinger for det nasjonale gymnastikk- og turnstevne i 1938.»

En hadde, slik en måtte vente, fått et omfattende ordskifte, der knapt noen side av 1920- og 1930-årenes gymnastikk og turn var glemt. Innledningsvis ble det hevdet, og aldri motsagt, at en ikke måtte få tilbake systemet fra før 1930, og ikke noen gjentakelse av stevnet 1934. Ellers var det fritt fram.

Landsturnstevnene ble også draktparader. Det kan nok være at raffinementet har vært mer fremtredende enn her i Stavanger 1934.

Det ble tidlig klart at flertallsforslaget fra den tingoppnevnte komite — å basere konkurransene på landsturnstevnet på en divisjonsinndeling — ikke vant tilslutning. Heller ikke noen av de andre forslag syntes å nå fram, og presidenten gjorde utvilsomt rett da han foreslo saken delt i to, i en prinsipiell og en praktisk side. Prinsippet var:

«Åpen adgang for alle lag til å stille lag eller tropper i den foreningsvise konkurranse ved de nasjonale stevner.»

Etter at dette var enstemmig vedtatt, ble det satt ned en komite som skulle ta seg av de praktiske ordninger. Komiteen fikk natten på seg, og dens forslag ble vedtatt i tur og orden. Dermed hadde en et landsturnstevne. For 1938.

Og publikum var med. Vi er over i 1930-årene, klesdrakten er tidsriktig, men noen — til og med kvinner — sitter barhodet i solen.

Diskusjonen hadde altså spent over alle tenkelige sider av gymnastikk og turnsporten. Alle hadde noe på hjertet, alle ønsket å gi uttrykk for det. En ville at dette nasjonale stevne skulle *romme* alt, *være* alt, og ikke var det like lett å godta at noe slikt ikke var mulig.

En skal merke seg det sterke forbehold som ble tatt: Det en kom fram til skulle gjelde for ett stevne: 1938. Dette var ikke noe arbeid for evigheten, så usikker var saken, så delte var meningene, så sterkt hadde saken opptatt sinnene — faktisk i generasjoner.

Storparten av mellomkrigsårene gikk altså med til å diskutere en enkelt sak, og da røyken etter det siste ordskifte hadde lagt seg var en der en begynte?

Nei, dessuten er det flere forhold som skal tas med i betraktningen.

Aller først skal vi spørre om vanskelighetsgraden. Svaret må bli at saken var utrolig vrien. Den var mangesidig, den angikk alle, og det på felter der alle følte seg som fagfolk. Til alt overmål hadde en jo — slik vi har sett — en lovtekst som formelig *styrte* fagspørsmål inn mot tinget: «Saker av faglig art kan kun avgjøres når . . . har avgitt møte.»

Vi vet at lite ble overlatt til tilfældighetene ved landsturnstevnene; det være seg oppbygging, innhold, form, vedlikehold, gjennomføring. Det var alltid plass for denne sak i alle diskusjoner.

Altså, midt inne i *år* av saksbehandling, drøftinger, innstillinger, papir, *oppnådde* en å fastslå to grunnleggende ting: At deltagelsen skulle være åpen for alle og at det skulle være konkurranse. Sett fra mer enn 50 års avstand kan en mene at dette, nøyaktig dette, var hva tinget skulle ha tatt standpunkt til. Alt det som førte fram til forslagene var fag og aldri forbundsting. Resonnementet holder bare ikke. Allerede representantforsamlingen hadde jo bekjent seg til faglig/tekniske diskusjoner, og tingene arvet dem. Dessuten, landsturnstevnene var jo turnsporten.

Visst sto andre ting på programmet i 1930-årene. Det ble arbeidet med instruktørkurs, et år kalt kongresser, her var turnernes dag som ble til uke. Det ble arbeidet med dommerne, gjort fremstøt mot NRK, en hadde gymnastikkonsulenter og stiftet Gymnastikkens venner.

Alt dette til tross. Det som er litt leit, er at en sitter igjen med inntrykket av at landsstevnets — senere landsturnstevnets — innhold er alt en finner i en hel generasjons testament.

12. *Motstandskamp, ny start*

«**D**en plan for organisering av det nye idrettsforbund som er trukket opp at de to tidligere forbund, vil i fremtiden ikke tilfredsstille det nye samfunns krav. En typisk parlamentarisk oppbygging med sitt store tungtveiende apparat vil ikke kunne tilpasses et samfunn, hvor ansvar og medbestemmelsesrett for de forskjellige ledd er gjennomført.

Jeg har derfor for å spare idrettsledelsen for bortkastet tid besluttet straks å opprette det nye Norges Idrettsforbund og organisere dettes ledelse etter ansvarsprinsippet.»

Ordene er Axel Stangs, minister for arbeidstjeneste og idrett, i en radiotale 22. november 1940.

Norge var i krig 9. april 1940, med alle de virkninger det hadde på folk og samfunn. De tyske okkupanter hadde ikke regnet med at *idretten* ville volde dem bry, den ville nok fortsette slik den gjorde i alle andre okkuperte områder. De regnet galt, etter snaue åtte måneder stilnet det på banene. Tilbake var en håndfull utøvere, tilpasset det nye samfunns krav.

Krigen kom til norsk idrett nettopp på en tid da den var sterkt opptatt av å avvikle sin egen årelange strid. Det er her ingen tvil om at de ytre hendinger bidro til å sveise de to blokker — vi snakker her om Norges Landsforbund for Idrett med særforbund og Arbeidernes Idrettsforbund.

De to idrettskommisjoner i årene 1918—1919 hadde hatt som oppgave å få skikk på organisasjonen. Idrettens dagligliv beskjeftiget hverken de eller stortinget seg synderlig med. Kanskje hadde det vært en fordel om det hadde vært gitt uttrykk for tanker utover den rene organisasjonsstruktur.

Samtidig med at idrettskommisjonenes arbeid gikk sin gang, skjedde det ting på den politiske front, særlig til venstre, Arbeiderpartiets landsmøte i 1918 markerte en klar radikaliserings av partiet, og landsmøtet året etter uttalte:

«De nåværende samfunnsorganer må ansees som uskikket til å løse de oppgaver som vil melde seg i et sosialistisk samfund.»

Det er lite som tyder på at idretten var innbefattet i disse organ. Her var det aldri partiene som gjorde de første fremstøt, og det gjelder alle. De fulgte etter, nødt og tvunget eller frivillig, etter at ildsjeler hadde banet vei. På den annen side, sammenfallet i tid var ikke tilfeldig. Klassebevisstheten var sterk i disse årene, og den begynte å gjøre seg gjeldende også innenfor idretten. Resultatene ble i rask rekkefølge: De første arbeideridrettslag i 1920, Arbeidernes idrettsopposisjon i 1922, Arbeidernes Idrettsforbund 8.—9. juni 1924.

Landsforbundet gjorde lite for å hindre det som skjedde. Det nye forbund ville nok ha kommet uansett, men det bygget seg opp uro og irritasjon som gjorde kampen hard og langvarig. Det ble gjort forsøk med forhandlinger over årsskiftet 1924/25. Harde, nakne forhandlinger var det, uten sjanse til enighet. Resten var stillhet, inntil en offentlig kommisjon igjen ble satt inn.

Vi skal se på noen hovedpunkter i forbindelse med samlingen, de hører uløselig med i vår sammenheng.

Den departementale idrettskomite av 1935 ble oppnevnt 16. mars d.å., og fikk med seg dette mandat:

«Komiteens mandat vil gå ut på å drøfte og i tilfelle komme med forslag om statens stilling til idrettsarbeidet i det hele og til den situasjon som nå foreligger i norsk idrett. Herunder vil det være av særlig betydning å få klarlagt det motsetningsforhold som gjør seg gjeldende mellom Norges Landsforbund for Idrett, Arbeidernes Idrettsforbund og fagorganisasjonen, bl.a. årsakene til dette motsetningsforhold, de virkninger det har for idrettsarbeidet og de aktive idrettsmenn samt hvorvidt motsetningsforholdet kan utjevnes og idrettsbevegelsen i tilfelle samles under en organisasjon.»

Komiteens innstilling forelå i mai 1936, og var et nettverk av kompromisser. Langs politiske linjer gikk det også i stortinget, der *Venstre* ble tungen på vektskålen da vedtak ble gjort 14. juni 1936. Det viktigste kan samles i denne setning, den omhandler fellesstevner og konkurranser:

«Forbundene bør medvirke til at sådanne konkurranser eller stevner kommer i stand i rimelig utstrekning, og uten at det oppstilles andre betingelser for avholdelsen enn de praktisk og idrettsmessig nødvendige.»

Det var en *samarbeidsavtale* en hadde fått, et pant på fordragelighet. I praksis var *to* forbund godkjent, og likestilt. Om noen av partene tapte eller vant, var det ikke nødvendig å ta standpunkt til. Det var et samarbeid en hadde nådd fram til, ikke en samling. Den var ikke moden sommeren 1936.

Så var det opp til de to forbund å behandle stortingsbeslutningen.

Landsforbundet innkalte til ekstraordinært ting så å si over natten («representantene for Finnmark Distriktslag kan om nødvendig bruke luftruten»). Tinget sa et massivt nei til innstillingen — en hverken kan eller vil oppta noe som helst samarbeid med AIF, og viser til dette forbunds samarbeid med klassekamporganisasjoner.

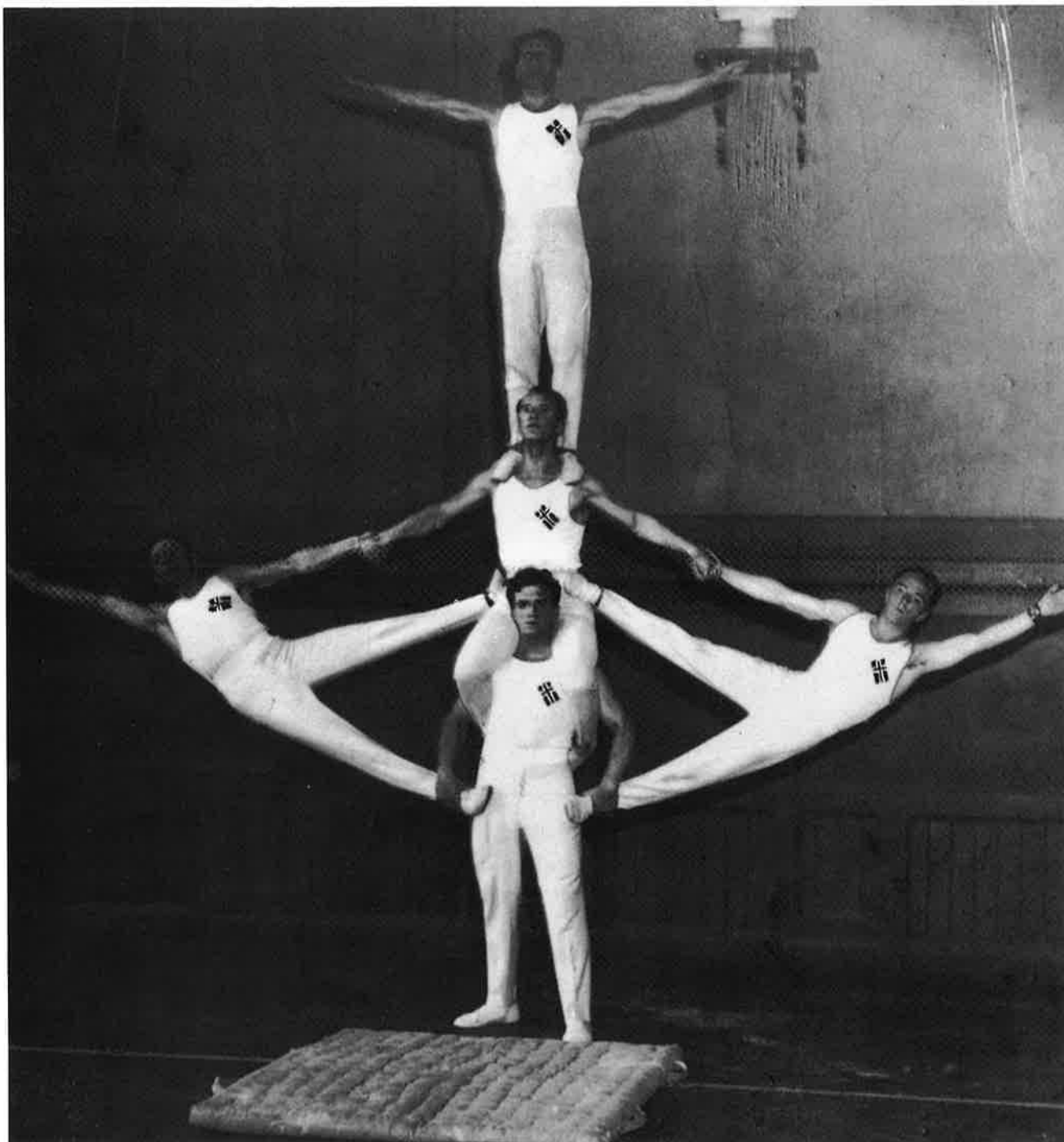
Dette var 21. juni, før behandlingen i stortinget. Ordinært ting 19. september sa ja, også enstemmig. Det er vondt å se at noe hadde hendt underveis. Forklaringen er nok at en *ønsket* denne fred, og best ble det uttrykt av skøytepresidenten Henning *Olsen*:

«Den verdigste måte denne forsamling kan uttrykke sin mening på, er uten debatt å vedta det som statsmaktene har besluttet. Det lønner seg ikke i lengden å sette seg op mot statsmaktene beslutning. Det er vel det som ligger til grunn for representantenes taushet. Hva vår innerste mening er, har man kanskje sett på forrige ting.»

AIF hadde ikke noe landsmøte å gå til, og valgte uravstemning i lagene, med frist 12. oktober 1936. I et rundskriv ble det pekt på at arbeiderklassen nå hadde så mange oppgaver, at idrettsspørsmål ikke burde forstyrre de store hovedspørsmål:

«Vi tror derfor at det er i klassens interesse at idrettsspørsmålet blir løst i overensstemmelse med idrettskommisjonen og stortingets vedtak.»

I avstemningen deltok 413 av forbundets 700 lag, 254 sa ja, 154 nei, mens det var stemmelikhet i fem lag. Noe stort flertall var det ikke.

Fortsatt var det et stykke fram, men viktige ting var det som hadde skjedd med norsk idrett i 1936. Om det var en god eller dårlig avtale får stå hen; i hvert fall — og igjen som en begynnelse — var det skapt et åpnere landskap.

Med dette var det også åpnet adgang for en aktivitet som siste halvpart av 1930-årene skulle bli alene om, de såkalte forliksstevner og -kamper.

AIF hadde ikke Landsforbundets oppdeling i selvstendige særforbund, enhetene var her forbundsutvalg og økonomien var felles. Gymnastikk og turn var ikke blant AIF's sterkeste grener. Den hadde ved sammenslutningen nær 8.000 medlemmer, med tyngdepunkter i Oslo, Bergen og Rjukan. En rekke forliksarrangement fant sted.

Det var 1930-år, og — så langt — sorgløse tider. En møtte også 1930-årenes uttrykksformer i turnsalen, som denne pyramide, med stor vekt på mannen i midten.

I beretningen «Litt om turnbevegelsen i AIF, Oslo 1945» gis det uttrykk for at det ble oppnådd gode resultater trass i ytterst vanskelige kår:

«Utvalget kunne således ikke regne med å arrangere stevner som kunne bringe penger i kassa. Turnoppvisninger var allikevel meget populære på alle arrangements hvor bevegelsen var representert, men bortsett fra Arbeidermesterskapene og et enkelt Landsturnstevne har det aldri vært tilstrekkelig tilslutning til å lage egne turnarrangements.»

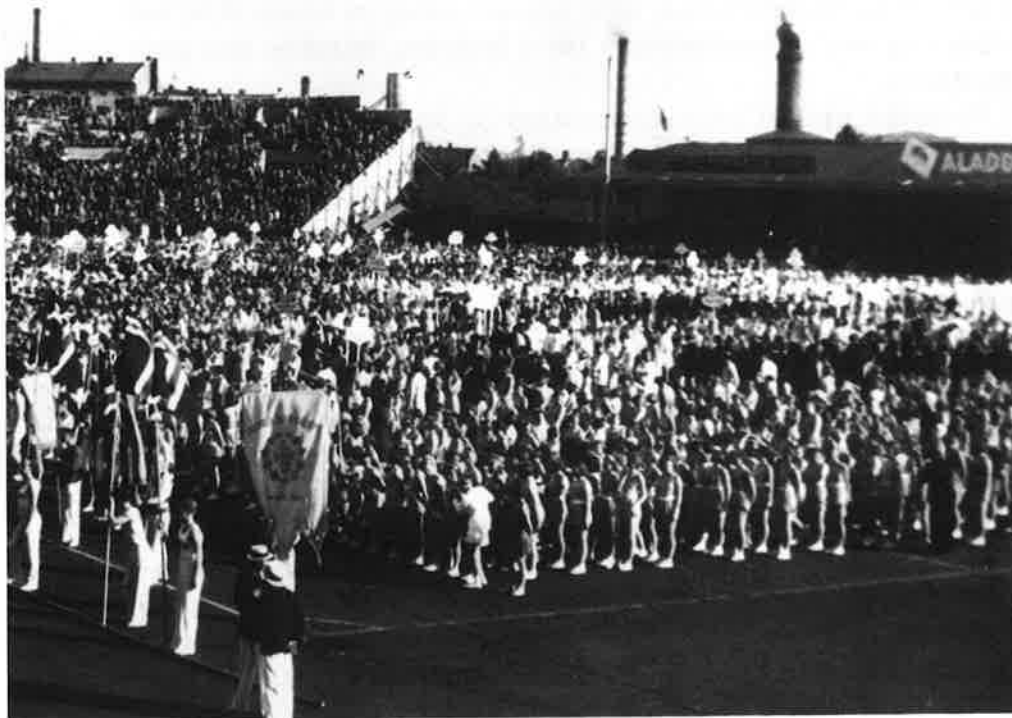
Norges Gymnastikk- og Turnforbund hadde mange jern i ilden i disse år; først og fremst fylte det 50 forsommeren 1940. Det planlagte jubileumsarrangement — i Bergen — måtte avlyses, men boken «Norges Gymnastikk- og Turnforbund 50 år» kom ut, et år forsinket.

På Idrettstinget 9. september 1938 mænte Landsforbundets formann til fred:

«Jeg nevner stortingsvedtaket av 1936 i «Idrettssaken» og den utjevning som dermed har funnet sted mellom de to idrettsorganisasjoner. Stort sett må man si at dette arbeid har gått bra, og at de forskjellige motsetningsforhold har jevnet seg så noenlunde ut.»

AIF har landsmøte i juni 1939 og nøyer seg ikke med å si seg rimelig fornøyd. Et fem punktts forslag til uttalelse slutter slik:

«Landsmøtet erklærer at det intet har imot at norsk idrett samles i ett forbund, som forener de idrettslige og sosiale verdier som begge forbund har skaffet fram.»

Landsturnstevnet i Oslo 1938 ble den siste storbegivenhet før krigen, og deler av en generasjons farvel.

Dette var rett og slett et forslag til samling, og det kom fra AIF. Rolf Hofmo (1898—1966) forsvarte forslaget, med stor dyktighet, og fikk det hjem. Neste trinn var Landsforbundet, og der var det, som en måtte vente, atskillig verre. Utover høsten og vinteren gikk det over stokk og stein med møter og forhandlinger. Bebreidelsen rettes fortsatt til Landsforbundet, som *ikke* var flink til å ta leddene med på råd. Utpå vårparten fant det sted et slikt møte. Protokollen slutter slik:

«På dette tidspunkt ble møtet avbrutt av flyalarm.»

Det var blitt 8. april 1940.

Krig og okkupasjon bragte partene nærmere hverandre, og satte fart i samlingen. Etter at fotballforbundet hadde grepet inn i juli, og Landsforbundet hadde kjempet seg gjennom et vanskelig ting i august-september, la de to parter fram et felles samlingsgrunnlag 13. september 1940. Dette var sluttsteinen i byggverket, men lenger kom en ikke da.

En hvirvel av begivenheter kom til å prege de siste måneder av 1940. Store krav ble stilt til idrettens organisasjonsfolk. Det var en lykke for idretten — og for landet — at de sto fast.

Det siste som skjedde — før demningen brast — var en hektisk møtevirksomhet som faktisk foregikk i dager og netter. Ikke minst takket være formannen i det nye Interimsstyre, Olaf Helset, (1892—1960), nådde en fram:

«Styremedlemmene i Arbeidernes Idrettsforbund og Norges Landsforbund for Idrett har i fellesmøte 13. september 1940 enstemmig vedtatt å sende ut denne orientering:

«Interimsstyret, som er sammensatt av representanter for begge de nevnte idrettsorganisasjoner, trer straks i funksjon. Interimsstyret skal forberede og gjennomføre konstitueringen av det nye Norges Idrettsforbund. Det nye forbund dannes ved at Arbeidernes Idrettsforbund og Norges Landsforbund for idrett slutter seg sammen. De direkte forhandlinger om sammenslutning av de to forbund, påbegynt høsten 1939, kan i dag i og med at Interimsstyret trer i funksjon, betraktes som gjennomført.»

Forholdet mellom dette interimsstyret og det nyopprettede departement for arbeidstjeneste og idrett var, slik en kunne vente, ytterst anstrengt. Til et møte med statsråden 12. oktober 1940 kom Olaf Helset og hans folk med krav om frihet og selvbestemmelsesrett for idretten, likesom en fraba seg partipolitisk agitasjon og innblanding. Noe svar ble ikke gitt.

Den nazistiske presse hamret løs på idretten utover høsten 1940, men sto neppe så nær beslutningsprosessen at en den veien kunne lese seg til hva som var i emning. Nå vet vi til overmål at det ikke var departementet for arbeidstjeneste og idrett, men Reichskommissariat som stakk ut kursen.

Referatet fra møtet i departementet 12. oktober var gitt tittelen «Statens forhold til idrettsorganisasjonene», og ble — av Interimsstyret — sendt til alle organisasjonsledd, legalt. Det var senhøst, idrettslivet stilnet, og idrettsbevegelsen selv gjorde ikke noe for å få det i gang igjen.

På samme tidspunkt ble det kjent at departementet hadde vendt seg til en rekke idrettsledere, på særforbunds- og idrettskretssiden, og anmodet dem om å være med på idrettens nyordning. Med noen inntak ble det nei hele veien.

Og presset og tempoet økte. Den 4. november 1940 ble det nedlagt forbud mot idrettskretsting, og fire dager senere «... må foreløpig intet forbundsting holdes.»

Dermed hadde idretten fått alt den trengte. Den 8. november 1940 skriver Interimsstyret til sine tilsluttede lag, idrettskretser og særforbund:

«Departementets notat betyr at Norges Idrettsforbund er oppløst og det grunnlag hvorpå norsk idrett har bygd sin tilværelse — selvbestemmelses- og selvstyrelinjen — er opphevet.»

Brevet går også til statsråden. Hvis departementet fastholder sin linje, vil Interimsstyret ikke kunne fortsette. En ber om svar straks. Den 22. november kommer en radiotale — se foran — et brev til Interimsstyret, og en forordning. Den forteller om oppløsningen av de gamle forbund, og opprettelsen av et nytt.

Svaret fra norsk idrett er massivt. Den sier nei. Først Interimsstyret:

«Som kjent har Norges Landsforbund for Idrett og Arbeidernes Idrettsforbund 13. september 1940 besluttet å gå sammen i et nytt Norges Idrettsforbund, og hadde i den anledning valgt et styre, sammensatt av 6 medlemmer fra Norges Landsforbund for Idrett og 3 fra Arbeidernes Idrettsforbund. Styrets hovedoppgave var raskt å gjennomføre idretts-samlingen samt forberede og kalle inn til konstituerende ting i det nye idrettsforbund,

Det nye forbund bygget på det gjennom hele Norges idrettshistorie gjeldende selvstyreprinsipp i idretten. Videre bygget det nye forbund på et rent upolitisk grunnlag uten partipolitisk innblanding av noen som helst art i idrettsarbeidet. Det til enhver tid herskende regjeringsparti hadde

FORORDNING.

Om norsk idretts organisasjon

Med samtykke fra Der Reichskommissar für die besetzten norwegischen Gebiete og med hjemmel i forordning av 28. september 1940 om de konstituerte statsråder, § 3 annet ledd, fastsetter jeg følgende:

§ 1.

Det opprettes et Norges Idrettsforbund, som fellesorganisasjon for norsk idrett.

Departementet for Arbeidstjeneste og Idrett fastsetter forbundslov for Idrettsforbundet.

§ 2.

Norges Landsforbund for Idrett og Arbeidernes Idrettsforbund oppløses, Idrettsforbundet overtar de nevnte forbunds arbeid og oppgaver og deres eiendom etter at gjelden er betalt.

De inntil nu eksisterende særforbund, kretser og distriktslags funksjoner og eiendom overtas av Idrettsforbundet, eiendommen etter at gjelden er betalt.

I de tilfeller hvor gjelden er større enn verdien av eiendelene, vil Departementet avgjøre om underskuddet skal dekkes av Idrettsforbundet.

De midler som Idrettsforbundet overtar, skal brukes til idrettsformål etter nærmere bestemmelse av Departementet for Arbeidstjeneste og Idrett.

§ 3.

Alle norske idrettslag og alle sammenslutninger med idrettslige formål, som ikke går inn under § 2, blir herved tilsluttet Norges Idrettsforbund med plikt til å følge forbundslovene. Lagene beholder sin organisasjonsform og fortsetter sin virksomhet som før, og kan ikke oppløses uten samtykke fra Departementet.

§ 4.

Denne forordning trer i kraft straks.

Oslo, den 21. november 1940.

DEPARTEMENTET FOR ARBEIDSTJENESTE OG IDRETT

Axel Stang (sign.)
Kst. statsråd

R. J. Fuglesang (sign.)
Statssekretær.

Som De er bekjent med... Den interesse som ble... liten, men nå er den... gått over til faktisk ak... Under et møte i Rjukan idr... hovedstyremedlemmene (det v... for at de medlemmer som ønske... trakasserier. Til dette blev det... hver fritt å ta idrettsmerket... ter å ha uttalt: Hvis De mine... ges frihet, tar De feil!... s var hovedstyret i Rjukan Idrettsforening atter sammenkalt... oppstod diskusjon om det aktive idrettsarbeide. Formannen i... oppen repliserte herunder at det ikke var hovedstyrets sak at... mene ikke drev idrett... er det over hele linjen enighet om at man ikke vil ha noe... idrettsstyre å bestille... og skjønner må det foreligge et henz... beide... rettsforenings ho...

... i dødvanne... Rjukan Idrettsforening... styremøte) garanti fra hovedstyret... idrettsmerket, ikke blev utsatt for... fra de øvrige repliserte at "det står... representant forlot da møtet... De kan sabotere Dem til... atter sammenkalt... Formannen i... hovedstyrets sak at... vil ha noe...

Die Deutschen empfinden den Norweger nicht... als germanisches Brudervolk ; die Besetzung No... strategische Notwendigkeit im entscheidenden S... sachen Volkes . Die Deutschen sind nicht ver... Lande verbliebenen Norwegern , sondern mit de... und mit dem geflüchteten Königshaus . Die... t , die Zusammenarbeit mit den Norwegern zu su... ; wer sich bei dieser Zusammenarbeit als Fein... zwar geachtet werden , muss aber als Feind vern... Die Sportler weigern sich zur Zeit zu s... r privaten Ausreden und mannigfaltigen Ausflucht... tendenz dieser Weigerung die Politik festgeste... gerung , Sport zu treiben , ist heute eine politi... on und wird als solche gehandelt . Man kann den Mut... igerung durchgeführt wird , achten ; man muss aber... ie Betreffenden auch den Mut für die Konsequenzen au... solche Sportler dürfen nie mehr in ihrem Leben starte... liche Karriere bzw. Tätigkeit ist beendet . Selbst di... dieser Sportler haben...

... personen som setter pris på... idretten drives av alle og i videst mulig ut... sakens økonomiske side angår, antar en at der... s overensstemmende med herr fylkesmann Jacobs... elser under konferansen, da midler vanligvis... at Innenriksdepartementet finner å ville godk... telsen av den eller de nødvendige stillinger... tgiftene med kontorholdet. Det er imidlertid... artaments midler til idretten med Finansd... amtykke må kunne nyttes i en viss utstrek... sning til ovenstående tillater en seg å... et om anaret å søke idrettskontorene... betene.

Oslo, den 8. mars 1945.

(u) Axel Stang

i alt... sekretær og resten...

Under Idrettsavdelingen er la... Norges Badeforbund, Norges Li... Det norske Toppeselskap. Idre... med vedlikehold og opprettelse... sanitet, ekspropriasjon av gru... finansiering samt juridiske sa...

I den senere tid har avdelinge... rettet kommunale idrettsanende... under i landet, samt opprette... fylkesforvaltningen rundt omkr... det meningen at også motors... bli underlagt dette depart...

Idretten ledes av Politid... leidretten ledes av Kirke-... idrettsidretten ledes av Arbe... idstjenestens idrett ledes... idretten, idretten i German... spektive organisasjoner.

ingen som helst innflytelse på idrettsorganisasjonene for så vidt angår det rent idrettslige arbeid innenfor organisasjonene. Grunnlaget for Norges Idrettsforbund var således et rent saklig arbeid for norsk folkehelse og norsk idrett.

Det er vår sikre oppfatning at den beslutning som nå er fattet i departementet er til stor skade for norsk idrett og i høyeste grad vil ødelegge den nødvendige arbeidsglede både innen idrettsledelsen og blant de aktive idrettsmenn. Vi må derfor nedlegge en bestemt protest mot den gitte forordning. Vi mener også at forordningen går atskillig lenger enn departementet etter lov og folkerett har adgang til. Slik som forholdene i dag ligger an, har vi dog ikke annet å gjøre enn å la våre nøkler, arkiver m.v. gå over til departementet. Tillitsmennene i den nå oppløste frivillige idrettsorganisasjon fralegger seg ethvert ansvar for de skritt som departementet nå har tatt, og vi presiserer at såvel det rettslige, moralske og økonomiske ansvar ligger hos herr statsråden.»

Så fulgte særforbundene i tur og orden. Her gymnastikk og turn 30. november 1940, etter først å ha protestert mot forordningen om nyordning:

«Norges Gymnastikk- og Turnforbund har i over 50 år planmessig utført et velsignelsesrikt arbeid for vår oppvoksende slekts sunnhet og helse, og styrket vår ungdoms fysiske og moralske kraft, likesom forbundet gjennom sitt arbeide har skaffet kvinner og menn den korrekte og gavnlige kroppsøving der muliggjør full vitalitet opp til høy alder. Vårt forbund har gjennom sine ca. 30.000 medlemmer tilslutning av kvinner og menn fra alle samfunnslag og i alle aldre.

For sitt arbeide har vårt forbund mottatt anerkjennelse og takk fra samfunnets ledende kvinner og menn innen de forskjellige fraksjoner.

Vårt forbunds motto «En sund sjel i et sundt legeme» har vært ledetråden i vårt arbeide mot målet: En sund og livskraftig slekt.

Vi er oss *ikke* bekjent med å ha sviktet dette vårt motto — vårt forbunds arbeide *har* bibragt vår oppvoksende slekt sunnhet og livskraft.

Norges Gymnastikk- og Turnforbund er bygget opp gjennom frivillig tilslutning av foreninger fra hele landet. Som tillitsmenn for dette forbund, valgt av forbundets ting, er det vår plikt å fremholde for herr statsråden at vi anser forordningen som et brudd på de prinsipper der ligger til grunn for vårt forbunds oppbygging, og nedlegger hermed vår bestemte protest.»

Brevet er undertegnet av Arne Paust, Arthur Hauge, Marta Tømmeraaas, Peten Ytterbøe, Jens Ytterbøe, Levi Thoresen, Karl Johan Carlson, Sigmund Moe.

Ved årsskiftet 1940/41 ble idrettsføreren oppnevnt. Egil Reichborn Kjennerud skriver straks til særforbundene:

«Jeg gjør uttrykkelig oppmerksom på at samtlige særidretter og samtlige kretser som tidligere vil få de ledere de selv ønsker seg, og det er en selvfølge at de idrettsledere som er oppnevnt trer tilbake hvis en ønsker andre.»

Dette løfte om en slags kollektiv julaften gjorde ikke noe inntrykk. Særforbundene svarte, 3. februar 1941, at de hadde hatt møte, og at «henvendelsen ikke gir anledning til noen forføyning fra vår side.»

Og dermed var alle bånd revet over?

Nei, ikke riktig. De *aktive* var ennå ikke presset tilstrekkelig og her tok tyskerne jobben selv. Den 24. januar 1941 er åtte idrettsmenn — skilø-

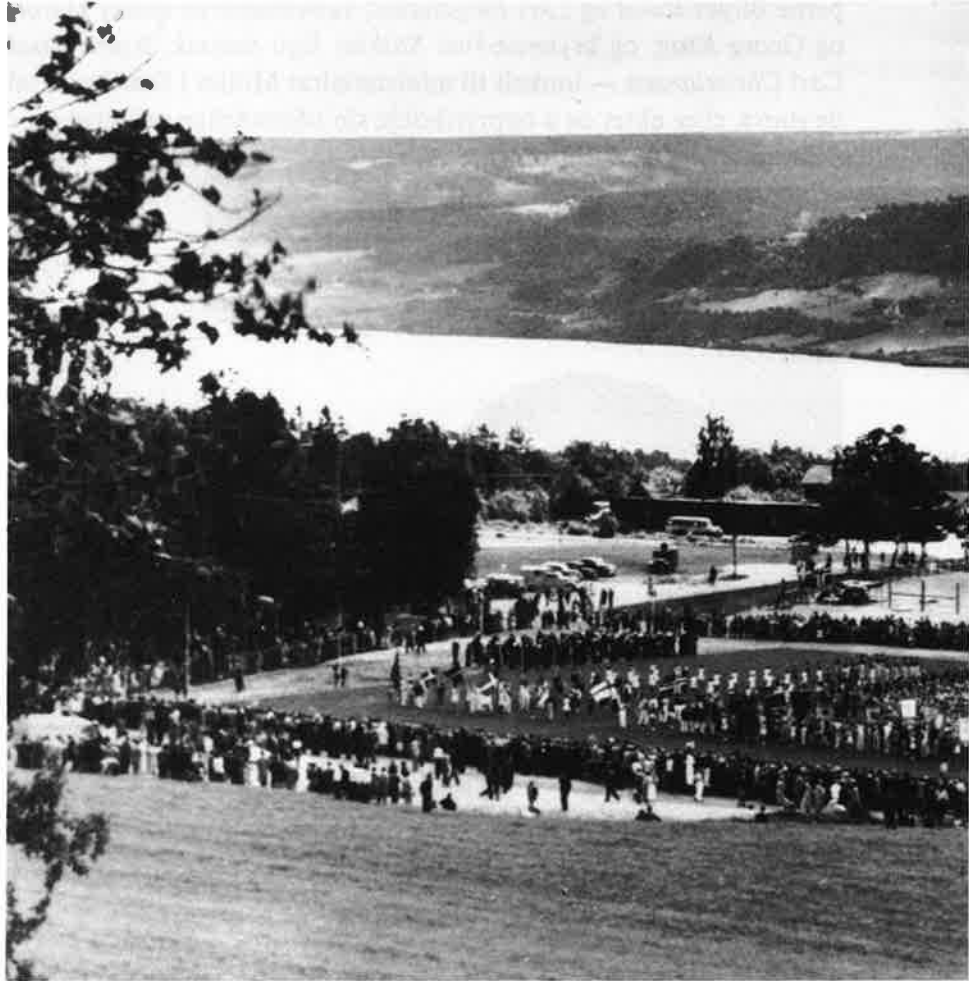
perne Birger *Ruud* og Lars *Bergendahl*, skøyteløperne Harry *Haraldsen* og Georg *Krog*, og bryterne Ivar *Stokke*, Egil *Solsvik*, Bjørn *Cook* og Carl *Christiansen* — innkalt til ministerialrat Müller i Stortinget. «Ville de starte, eller aktet de å opprettholde sin uforståelige nektelse.»

De aktet.

Arne Paust, t.v., var førkrigsårenes siste president og Karl Johan Carlson den første i ny regning. Krigen ga Paust og hans styre en vanskelig oppgave, som ble løst med styrke. For Carlson og hans folk ble oppgaven å få alt sammen i gang igjen.

Så var det ikke mer å hente. Hverken topplederne, særforbundsfolkene eller forbildene ville. Idrettsstreiken var der, og den var total. Vi skal i denne forbindelse være klar over at idrettsstreiken aldri var noe statisk, selvbærende så å si — den kostet daglig kamp, i Norge og utenfor landets grenser.

*Landsturnstevnet i Lillehammer
1950 ble en storstilt mønstring, og
markerte den nye start.*

Fra april 1941 ble norsk idrett ledet illegalt, og etter dette program:

- «A. Informasjonsvirksomhet i kretser og forbund.
- B. Idrettsnytt i den illegale presse.
- C. Deltagelse i distribueringen av illegale aviser.
- D. Arbeide med å holde idrettsfronten sammen, gripe inn der det er nødvendig.
- E. Understøttelse til arresterte idrettsmenns familier.
- F. Samarbeide slik at idrettsfronten passer inn i den samlede frihetskamp.
- G. Planlegging av det frie Norge når krigen er slutt.»

Idrettsfronten er en del av vår historie, og fortjener det. Hva vi blant mye annet skal være klar over, er at forsøkene på nazifiseringen av norsk idrett ble gjort av *tyskerne*. Det var dem som inn i minste detalj kontrollerte denne virksomhet så lenge okkupasjonen varte og bedraget fant sted. Reichskommissariat hadde en egen avdeling for folkeopplysning og propaganda; det var her alle beslutninger ble truffet, alle initiativ tatt, og all kontroll gjennomført. En kan mene at tyskerne gjorde feil på avgjørende punkter. F.eks. var deres novemberstrategi merkelig amatørmessig til å

være utarbeidet av profesjonister. Så er det vel slik at motstand ikke inn gikk i deres profesjonisme. Denne tyske dominans unnskylder ikke nazitidens norske idrettsledere og -funksjonærer. Den gjør deres rolle enda mer ynkelig.

Går vi tilbake på norsk side, til gymnastikk og turn, vil vi se at løsnin gene kunne være lokale:

«Trondhjems Turnforening, 100 år», Trondheim 1958.

«Ekstraordinær generalforsamling ble innkalt i november 1940 til behandling av et skriv fra SS-Hauptsturmführer Ling, som på vegne av der Herr Reichskommissar für die besetzten norwegischen Gebiete forlangte nyvalg i alle sportsklubber i Trondheim.

Engelbreth Møller kom på ny i formanns stolen, og ble sittende til februar 1942, da det gamle styre etter henstilling fra «kretsledersfører» Per Vinje, en av 1930-årenes turnere som hadde valgt å holde på den nye hest, på ny ble innsatt i sitt virke.»

«Haugesunds Turnforening 60 år, 1890—1950», Haugesund 1950:

«En dag like over nyttår i 1942 fikk formannen besøk på kontoret av generalsekretæren i forbundet. Han skulle undersøke hvorledes styret og foreningen stilte seg til den nye ledelse, om foreningen ville la seg representere på et ting som aktedes innkalt til med det første — og om en var

villig til å sende deltagere til stevner og konkurranser. Formannen svarte at det spørsmål ikke hadde vært drøftet i styret. Han utba seg forespørse-
len skriftlig.

Etter innstilling av styret besluttet representantskapet i møte den 23. januar 1942 å gi følgende svar:

- I Foreningen vil drive sin virksomhet som tidligere og arbeide for utbredelsen av gymnastikk og turn.
- II Arrangerte turnkonkurranser bekjentgjøres for medlemmer, og habile deltagere sendes når noen melder seg.
- III Til tinget i mars kan foreningen ikke sende representanter. For øvrig ønsker foreningen som tidligere å stå fritt i representasjonsspørsmål.

Svaret tok sikte på å være diplomatisk, men bestemt, idet en regnet med at det lå i styrets hånd å regulere det hele. Selvsagt ble det ikke sendt hverken turnere til konkurranser eller representanter til møter.

Svaret ble også sendt til foreningene i Bergen og Stavanger til orientering. Vi var tidligere blitt enige om å holde hverandre underrettet om hva som måtte oppstå i forholdet til NS.»

Et betydelig materiale forteller om *krigens* idrett, hentet blant annet fra departementet for arbeidstjeneste og idrett. Her var turn i Porsgrunn, juli 1941:

«De mennesker, som selv aldri har gidet å drive aktiv idrett, men som bare med overlegg skal profittere på idretten har vi ikke bruk for. Vekk med dem. De er bare skadedyr på idrettsutviklingen. Deres egen samvit-tighet, om de har noen, burde forresten også tilsi dem å trekke seg tilbake.

Se annonse om turnøvelser i dagens avis.»

Teksten er ved Bjarne Pettersen, turnfører uten tropper.

Samme måned, juli 1941, skriver departementet brev til ordføreren i Oslo:

«I tilknytning til vårt brev av 5. d.m. om idrettslærere og lærerinner ved offentlige skoler i Oslo, tillater vi oss å sende avskrift av et brev . . . vedrø-
rende Elisa Platou, som fortsetter sin agitasjon og sabotasje mot nyord-
ningen av norsk idrett.

Saken er oversendt Nasjonal Samlings personalkontor, offentlig tjene-
ste, i innenriksdepartementet.»

Hun gikk foran også i krig.

Til historien hører at det ble drevet en del illegal idrett. Den var ingen del av idrettsfronten.

Kom krigen hodestups på idretten, ble det heller ikke mye tid til plan-
legging da freden brøt løs. Idrettens kontorer i Torggata 2 i Oslo ble over-
tatt 8. mai 1945 om morgenen; *før* noen hadde hatt anledning til å fjerne
papirer og dokumenter:

«Nøklene ble overlevert og samtlige nazistiske funksjonærer måtte
forlate kontoret med unntagelse av et par funksjonærer, som av hensyn
til kasse og regnskaper ble beordret til å fortsette inntil overlevering
kunne finne sted.»

I et møte mellom Interimsstyret og særforbundene 12. mai 1945 kunne
en bare slå fast at alle manglet alt. Typisk er det at gymnastikk og turn på
topp av et 16 punkts program hadde:

«Løse apparatspørsmålet for krigsherjede foreninger og lag.»

Det var forresten et ambisiøst program. Her var ønske om tre faste treningsleire, morgengymnastikk i radio, elitemerke for kvinner, ferdighetsmerke for menn, fastere utbygd trenervirksomhet, kvinnelig og mannlig reiseinspektør, og altså mye, mye mer.

Optimismen var det ikke noe i veien med. Heller ikke oppslutningen. Gymnastikk og Turn noterte at idrettssamlingen hadde gitt en tilvekst på 46 foreninger og at medlemstallet var økt fra 25.465 i 1940 til 39.160.

Tinget i Haugesund 1945 kom ikke så langt nedover ønskelisten. Noen varig løsning med ledelsen fant en heller ikke. Deler av det sittende styre — med Karl Johan *Carlson* i spissen — var villig til å sitte et år, men så kunne forbundet ikke lenger leve i koffert. Det var blitt for stort til det.

Norges Gymnastikk -og Turnforbund var ikke bare blitt et større forbund, det sto også foran nye oppgaver, skapt av den tid de sprang ut av. I overgangstiden var det nødvendig å finne løsninger der presset var størst. Harald *Wergeland*, som fungerte som konsulent fra 1945, skriver:

«Ikke før var freden et faktum, så strømmet det inn skriv fra fjern og nær. Innholdet var temmelig ensidig. Nesten alle ville ha instruktør og trener. Behovet er kolossalt, og det er bare sommerleirene som kan løse problemet i første rekke.»

En var i gang.

13. Gard, en lang historie

Norges Gymnastikk- og Turnforbund var tidlig preget av stabilitet. Johan Martens satt som president i 12 år, Egill Kobberstad og Ingv. Gaard i nær 10 år. Noen sammenheng hadde det nok med at presidentvalg også var stedsvalg, en flyttet ikke landet rundt for et godt ord.

Selvfølgelig fins det ingen regler for varigheten av et tillitsverv, det gjelder også idretten. Her er mange ting; distriktshensyn, tid til å lære, samarbeidsevne, tid, dyktighet, popularitet. Gymnastikk og turn hadde tatt rimelig hensyn til alt dette, og mer til. Dessuten satte en pris på ro og trygghet.

De tre menn som er nevnt levde og ledet i en tid da tempøet var lavere og presset mindre. En kunne neppe regne med slike lange regjeringsperioder mer?

Regnestykket var galt. Midt i århundret, lenge etter at loven hadde tillatt fritt valg, kom en president som skulle sitte i 17 år, lenger enn noen i noe særforbund eller sentraladministrasjon. Brynjulf Gard, 1947—1964.

Situasjonen i 1947 var spesiell på nesten alle områder. Arbeidet mellom krigene var tidsbundet og ga ingen resept. Videre opplevde en — heldigvis enda mer spesielt — protest og idrettsstreik. Her kunne en hente lærdom om fine menneskelige egenskaper, men lite om organisasjon fra dag til dag. Så ble det fred og ny start. Engangshendelser fra ende til annen. Så måtte en håpe at uroen var over, at en ikke lenger var nødt til å treffe beslutninger over natten, at gymnastikk og turn — som all annen norsk idrett — ville få ro. Ikke ville det vel stå og falle med ledervalget, men avgjørende viktig ville det være.

Hvem var så denne Gard, som få kjente i det øyeblikk han ble lansert som eneste kandidat, som skulle bli president mer enn noen, og som var norsk gymnastikk og turn en halv menneskealder?

Vi vil aldri riktig få vite hva forslagsstillerne hadde tenkt seg; hvilke egenskaper de hadde blinket ut, hvilken kurs som skulle velges. Hva vi tror å vite, er at de tenkte lenger enn en tingperiode fremover. Hva vi kan gjette oss til, er at de nok kunne tenke seg nye veier, og løsninger som åpnet veiene. En leder som var annerledes, med andre ord.

De fikk det.

Brynjulf Gard, 1900—1968, var neppe noen gåte, i hvert fall ikke mer enn folk flest. Noe gjennomsnittsmenneske var han heller ikke, Rikt utrustet med pågangsmot og ideer, og med vilje til uortodokse løsninger, må han ha vært som *skapt* til å ta ledelsen inn i etterkrigsårene.

Det en visste om Gard, var at han var offiser, men det var det fler som hadde vært. En visste ellers at han hadde arbeidet på grasrota, og at han var allsidig. En visste vel også noe om lederstilen. Hva en visste om kravene til den nye leder, var at han skulle tiltre i en tid som var helt spesiell; i en tid der det skulle bygges bro over to epoker, den som hadde vært, og den en hadde grunn til å tro ville komme. Ikke mange av forbundets presidenter hadde gått til en vanskeligere oppgave.

Det styre som hadde vært valgt på det første etterkrigsting i 1946 sa klart fra at det måtte oppfattes som en overgangsløsning. Det var villig til å få apparatet i gang igjen, men det var også alt. Det skal ellers huskes at neppe noe forbundsting har brukt så mye tid på å få til et styre. Her var spørsmål om valg av medlemmer, om plassering av ledelsen, om samarbeidsvilje og -oppgaver. Ikke alle deler av diskusjonen var like fremtidsrettet.

Innledningsvis gjorde presidenten Arne Paust det klart: «Forbundsstyret i sin helhet ønsker å trekke seg tilbake. Vi foreslår at det settes ned en komité på fem medlemmer.»

Så ble det sagt:

«Det vil være riktig at vi, før vi får fastlagt valgkomiteen, får klarlagt hvor det nye styre skal ha sitt sete. Det er klart, at skulle forbundsstyret gå

til Vestlandet, var det liten nytte i at et medlem for valgkomiteen satt på Østlandet. Det kunne gjøres på den måten at et visst antall representanter fra Vestlandet og Østlandet først klarlegger hvor forbundet skal ha sitt sete, og så suppleres komiteen med medlemmer derfra.»

I 1946.

Så var det valgkomiteens formann:

«Under diskusjon om hvor forbundsstyret skulle ha sitt sete, var det enstemmighet om å legge dette til Oslo. Dette byr på mange fordeler. Riktignok er mange mot spesialisering, men man må ikke se bort fra andre fordeler. Vi hadde en meget vanskelig situasjon med å finne en presidentkandidat i Oslo. Det lyktes oss da å få herr K. Joh. Carlson (Tønsberg, vår anm.) til å stille seg som kandidat. Videre erklærer to av de tidligere styremedlemmer seg villige til å fortsette. Dermed får vi en kontinuitet som er meget viktig. Ordningen er imidlertid ment å være helt midlertidig, som en overgangsordning.»

Blant arven Gard og hans medarbeidere overtok var stormønstringene — dette er Stavanger 1934 — som måtte holdes i hevd.

Styret av 1946 gjorde hva det var satt til; det fikk arbeidet i gang. Gymnastikkinspektører, kretsinspektører, sommerleire og dommersak var noen stikkord.

Det forelå i 1947 bare ett forslag til president. Brynjulf Gard hadde sittet som varamann til forbundsstyret 1939—40, men var vel kjent med grenen, både fra populære Hortensleire og som instruktør i Hortens Turnforening allerede fra 1926. Også andre foreninger og grener hadde nydt godt av hans instruksjon.

Gard var ikke tilstede på tinget i Arendal, men visste nok hva han gikk til. Først og fremst måtte det skaffes kontor, og en måtte få hjelp. Han skriver en dagbok i telegramstil, den påbegynnes 27. april og avsluttes 24. juni 1947, og er forbausende rik på detaljer. Her skjønner en at det jobbes raskt og effektivt; ingen detaljer var for små, ingen saker synes å ha vært for store. Vanskeligheter oppsto; blant annet gikk det innpå et år før forbundet fikk tilfredsstillende kontor.

Gard og hans styre møtte en særlig vanskelighet i den gjennomtrekk som preget de tre stillinger forbundet så seg råd til; sekretær, mannlig og

Turnting i Sarpsborg i april 1948. Midt i bildet, i uniform, står Brynjulf Gard. På hans høyre side Thorleif Utne, aktiv i Sarpsborg, Østfold og forbundet gjennom årtier. Som nummer fem fra høyre i nederste rekke står Reidar Nevjar, sentral tillitsmann i forbundet i en menneskealder.

kvinnelig inspektør. I årene 1947—49 var det ni medarbeidere innom disse stillinger, bare en satt mer enn et år. Årsaken til at forbundet ble oppfattet som en svingdør kan ha vært mange og hører ikke hit, men sikkert er det at forholdet ikke gjorde arbeidet lettere for den som skulle lede virksomheten.

Vanskelighetene til tross; ting begynte å skje, ideer ble omsatt i handling. Gymnastikk og turn var i farten igjen.

To hendelser, det var sammenheng mellom dem, truet med å gjøre en lang historie atskillig kortere. Gard var marineoffiser; en aner at hans karriere nok ikke ble det han hadde håpet. En aner også at han ikke tok det helt alvorlig da han høsten 1948 fikk en melding:

«De gjøres oppmerksom på at De ikke kan gjøre regning med å ha stasjon i Oslo utover noen måneder i 1949.»

Det var alvorlig. I februar 1949 ble han forflyttet til Bergen, foreløpig for fire måneder. Månedene ble til år, fjernstyringen av forbundet ble ytterst vanskelig, særlig slet det på dem som satt i Oslo uten sin leder, og var nødt til også å treffe raske avgjørelser, og til å møte presset utenfra.

Det gikk så langt at Gard foran forbundstinget i 1951 fikk brev fra valgkomiteen:

«Jeg sender deg vedlagt valgkomiteens innstilling til forbundsstyre og utvalg. Innstillingen skal forelegges for forbundsstyremøte i morgen.

Som du ser er komiteens prinsipielle innstilling at presidenten bør sitte helst i Oslo eller så nær som mulig . . . Komiteen har ingen grunn til å sette deg til side av andre årsaker. Vi ser imidlertid gjerne at du fortsatt er knyttet til styret, idet det jo kan være en mulighet for at du senere vil kunne komme tilbake til Oslo, og da igjen eventuelt overta ledelsen.»

Til forbundsstyret skriver komiteen:

«Valgkomiteen er oppmerksom på at den nuværende president, Gard, ikke har noe i mot å fortsette, men vi mener at så lenge han er bosatt i Bergen, bør en annen overta stillingen.»

Det var nok ganske tilfeldig at valgkomiteens formann var Karl Ottersen, mannen Gard snublet i mange år senere.

Hverken forbundsstyret — hva det nå hadde med innstillingen å gjøre — eller tinget delte valgkomiteens syn. Representantene fikk ikke engang

kjennskap til forslaget, da det aldri ble fremmet. Det kom heller ingen motforslag, og representantene i Trondheim 1951 hadde ganske sikkert inntrykk av at dette ville fortsette. I november samme år var Gard tilbake i Oslo.

Gard og hans styre hadde fire år bak seg i 1951. Ting var i ferd med å skje, samtidig som det var underforstått at tradisjoner måtte følges. Fra 1947:

«Styret har gått sterkt inn for å få i gang landsturnstevnene igjen. Det ser ut til at planene nå skal kunne realiseres, idet man har fått et fordelaktig tilbud fra Oplandske krets, som mener at et slikt stevne skal kunne arrangeres på Lillehammer i 1950.»

For ikke å snakke om stevnenes følgesvenn, landsplanen:

«Denne er blitt à jour og sirkulerer for tiden blant medlemmene av den gamle landsplankomité til uttalelse. Man håper å få den trykt ferdig innen kort tid. Forbundets lover og reglementer er også à jour og vil bli sendt ut i nærmeste fremtid.»

Fra 1948 to saker som ikke helt lyktes:

«Forbundet har gjentagne ganger vært i forbindelse med Norsk Rikskringkasting om å få innført morgengymnastikk i radio. Det er utsikt til at denne sak nå vil bli løst.»

Allerede i 1935 ble det satset, og satset stort, på institusjonen «Gymnastikkens Venner». Den hadde ikke vært så vennlig som en hadde håpet. Dette er sagt 13 år senere: «Lagene viser en negativ innstilling til denne institusjonen. Forbundsstyret har tatt opp saken med veteranstyret.»

Fra 1949; en livskraftig flokk:

«Norges Turnveteraner deltok i Lingiaden i Stockholm 1949 med en tropp på 200 mann i alderen fra 45 til 82 år, sammensatt av turnere fra hele vårt land — fra lengst sør til lengst nord. Ved landsturnstevnet på Lillehammer vil vår tropp telle 300 mann fra hele landet.»

De var menn, veteranene, med linjer tilbake til Fredrikshald 1886, og med egen organisasjon fra 1919. Kvinnene kom etter i 1954, og kom godt.

Fra 1950 — med et stort og vellykket landsturnstevne — noteres:

«Forbundets 60-årsjubileum. I anledning av jubileet ble det i Oslo og Bergen holdt en enkel tilstelning for forbundets tingvalgte tillitsmenn. Ved disse anledninger ble mottatt tallrike lykkeønskningstelegrammer og brev fra inn- og utland.»

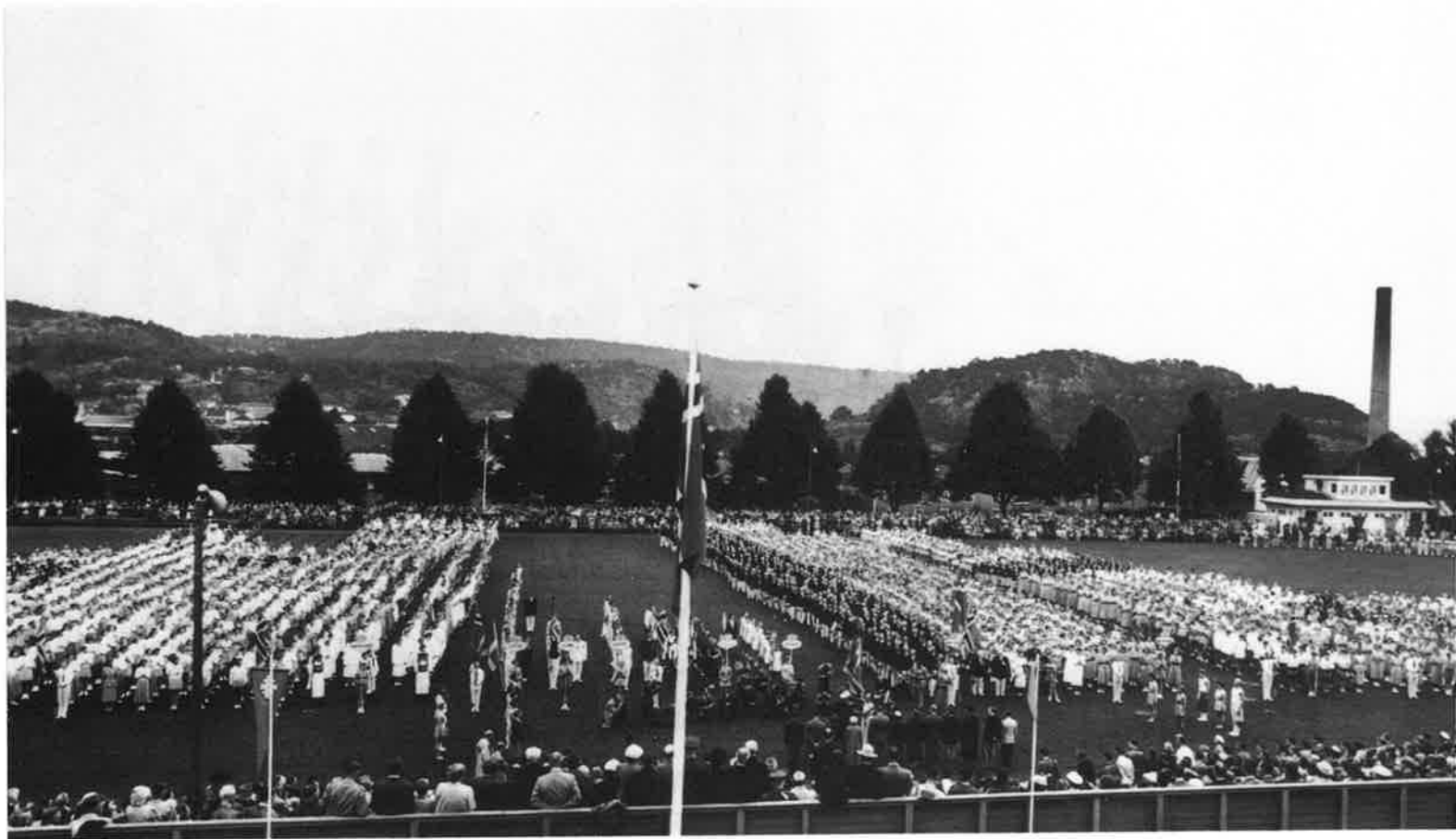
Og bredden var stor, her om husmorgymnastikken:

«Forbundsstyret har sluttet opp om Landsnemndas forslag til retningslinjer, med følgende tilføyelse: «På steder hvor det allerede er turn- og gymnastikkforeninger, skal arbeidet skje i samarbeid med disse.»»

Hele tiden, og det gjaldt videre, var Gard-styret sterkt opptatt av arbeidet med barn og ungdom.

Brynjulf Gard hadde et oppriktig ønske om å bringe sin idrett fram i lyset, gjøre den til den gjeveste. Ikke var vel det ualminnelig blant særforbundsledere, men Gard var i så sterk grad villig til å bruke seg selv. Resultatet så en på flere områder. Innad i idrettsforsamlinger vant han en naturlig autoritet, han hadde størst erfaring, han var presidenten. Utad gikk han til næringslivet, før det var alminnelig, og skaffet penger og blest. For de aktive var han mannen de alltid kunne komme til, han forsto og støttet. Dessuten kunne han fikse nær sagt alt. Mannen hadde en helt usedvanlig bredde. Dessuten var jo gymnastikk og turn det viktigste av alt.

Idretten kom inn i en overgangsfase ved begynnelsen av 1950-årene.

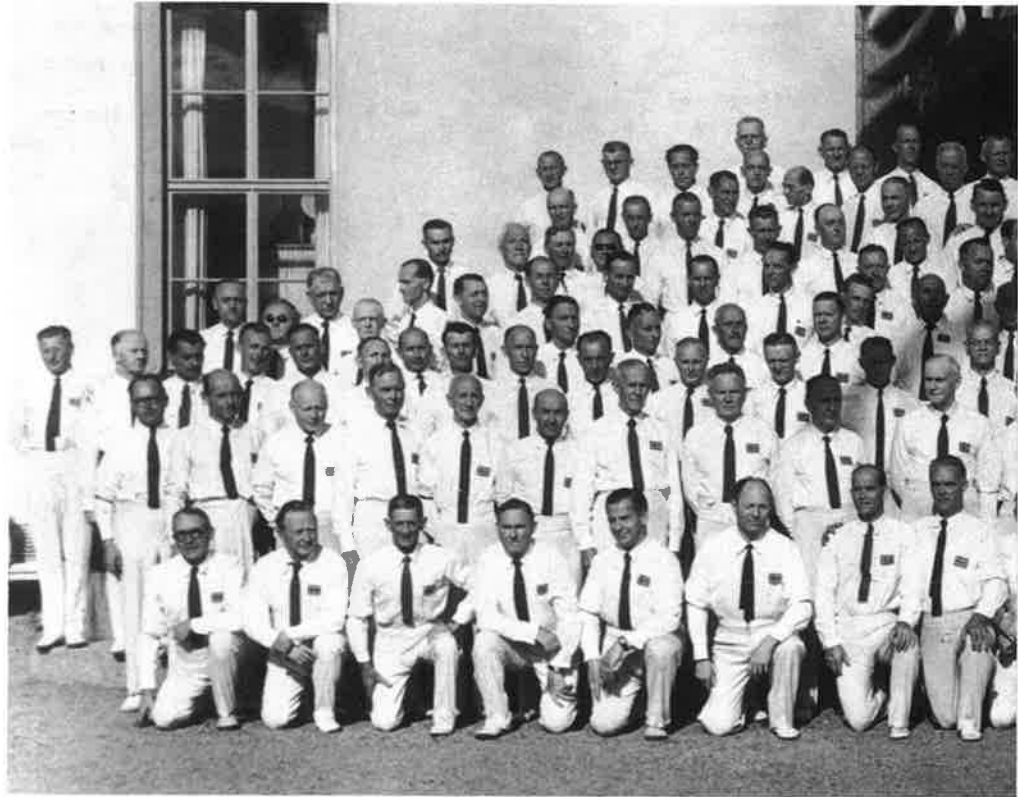
Samfunnssak var den ikke blitt, ennå, men den måtte planlegges *som* om den var det, og *for* å bli det. Gymnastikk og turn arbeidet etter en resept som var gammel og velprøvd. I sentrum sto landsturnstevnet, og viktige var institusjonene. Gard hverken kunne eller ville bryte med dette, men samtidig måtte han fange inn signalene i tiden, føye til noe. Han måtte gjøre virkefeltet og idretten mer moderne.

Halden åpnet rekken av turnfester i 1886, mistet et arrangement i 1926 (staten sa nei til bevilgning), og kom sterkt tilbake i 1954. Nå var stevnet flyttet ned til byen; dimensjonene var blitt for store for den gamle festning.

Et synlig resultat av arbeidet ble at gymnastikk og turn, etter mer enn 60 år (1952) fikk sitt første sekretariat. Margit Kirkeeide, 1913—1979, skulle i forbundets andre nybyggerperiode spille en rolle tilsvarende Gards. Mens han sto på barrikadene, ble hun den som lyttet, og samlet trådene. Styret, komiteer, og ikke minst foreningene, visste hvor de skulle gå, og hjelp fikk de. Margit Kirkeeide kjente alle, og alle kjente Margit.

Dette forhold, å ha et menneske sentralt, som ikke bare var blid og hjelpsom, men som visste, var av stor betydning i forbundets overgang fra så å si amatørliv til profesjonisme. Det er riktig å se både Brynjulf Gard og Margit Kirkeeide som overgangsskikkelser, men allerede den rollen var viktig nok.

Det kunne nesten se ut som om historien hadde gjentatt seg, men på avgjørende punkter svikter sammenligningen. Egill Kobberstad, president i årene 1915—1925, var brobygger mellom pionertid og mer modne mellomkrigsår. Han var dyktig nok, og han hadde visjoner. Når utviklingen

ikke fortsatte, var det — i stor grad — fordi hverken han eller etterfølgerne hadde et fast punkt å arbeide ut fra. Et sekretariat lå utenfor økonomisk og — vi hadde nær sagt — mental rekkevidde. En hadde ikke slikt dengang.

Brynjulf Gard gikk ikke til valg på noen programerklæring. Det hadde ingen bedt ham om. Det han var satt til, var å få fart i arbeidet, aktivisere flest mulige mennesker på flest mulige felt, gjøre gymnastikk og turn kjent.

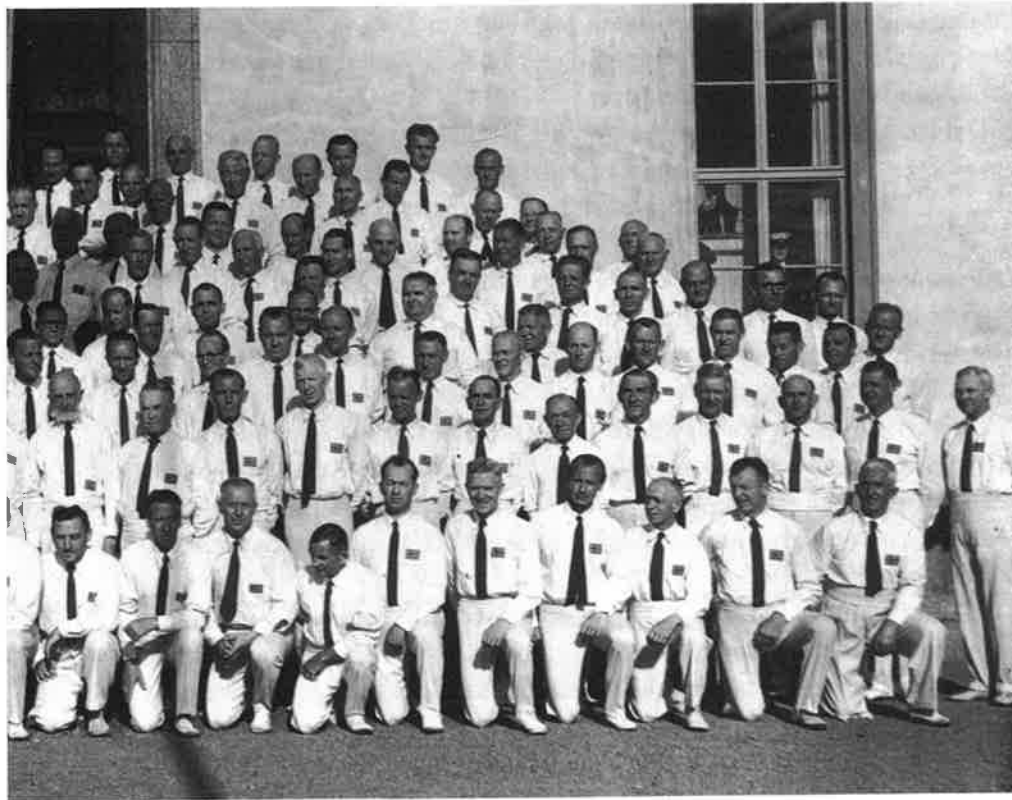
Det Gard overtok, var et svært uryddig bo. Arkivene var mangelfulle — dels var vel ting aldri riktig samlet og sortert, dels hadde materiellet vært på flyttefot landet rundt i to menneskealdre. Videre tilhørte beslutninger og dermed eksisterende akter en tid som var borte. Endelig hadde det i 1930-årene ikke vært særlig alminnelig å planlegge. Dermed sto et nytt styre nærmest fritt, og med veldige fullmakter.

Hermed var det også anvist en lederstil som passet Gard som hånd i hanske. Ting skulle *skje*. Planleggingen fikk en ta når — og om — en fikk tid. I de første år skriver Gard gjerne en epistel i forbundets årsberetning. Vi skal se på de fem første; 1947—48:

«Om enkelte av vårt forbunds mange medlemmer mener at styrets innsats ikke har vært stor nok, eller at tempoet ikke har vært raskt nok, vil jeg på vegne av styret . . . be om overbærenhet.»

1948—49:

«. . . selv om resultater ikke så umiddelbart kan påvises, vil de avgjørel-

Tradisjonsrikt og fint innslag i landsturnstevnene var veteranene; 161 var på plass i Halden og fortjener å få sine navn. Vi kan beklage at en ikke tok seg tid til å angi hvem som sto hvor, men det får stå sin prøve — dette er norsk gymnastikk og turn av edel årgang:

Andreas Giske, Ålesund, R. Hjorth Johansen, Oslo, O. Garberg, Bergen, Nils Andersen, Bergen, Alf Torstensen, Stavanger, Magnar Magnussen, Tromsø, Michael Sørlund, Hamar, Oscar W. Bjørland, Fr.stad, H. Fredriksen, Laksevåg, Karl Jensen, Egersund, Anfinn Johansen, Oslo, Eugen Pettersen, Oslo, Sig. Lindboe, Hommelvik, J. Jakobsen, Bergen, Thorleif Lie, Halden, Hans Rasmussen, Stavanger, E. Garpestad, Stavanger, Martin Watne, Sandnes, R. Finne, Yre Arna, Paul Eidem, Ålesund, Kristoffer Olsen, Oslo, Rolf Lefsdahl, Oslo, R. Robach, Oslo, Gabr. Aarsvoll, Sandnes, A. Hermansen, Oslo, Einar Bø, Bergen, B.H. Morcken, Bergen, K. Hardus-Olsen, Bergen, Bf. Johnsen, Bergen, C. Lorentzen, Oslo, Fritz G. Zapffe, Tromsø, Halvar Egge, Stavanger, John Dahl, Fr.stad, Sigurd Engebretsen, Oslo, Paul Bentsen, Horten, K. Jentoft Pedersen, Kr.sund, Oscar Hansen, Fr.stad, Ola Nygaard, Sandnes, Adolf Ruud, Drammen, Erling Johannessen, Kr.sand, Sv. Kittilsen, Skien, Aksel Holmengen, Lilleh., Arthur Haug, Oslo, G. Fauske, Bergen, N. Berge, Voss, Ingolf Mikkelsen, Bergen, Eilif Mastberg, Horten, Odin Thorsen, Bergen, Jørgen Jørgensen, Laksevåg, M. Doksoeter, Bergen, Mathias Torgersen, Drammen, Aksel Syvertsen, Drammen, Johs. Madsen, Rjukan, Sv. Engelsen, Bergen, F. Engelsen, Bergen, Otto Landø, Mandal, Bertinius Larsen, Stord, A. Rydstrom, Halden, G. Stenberg, Oslo, C. Falkenberg, Horten, Jacob Bjorheim, Egersund, O. Christoffersen, Drammen, Harald Olsen, Kr.sand S., Arthur Svensen, Kr.sand S., T. Opsal, Kr.sand S., J. Andersen, Bergen, Arne Rønning, Tr.heim, T. Boyesen, Skien, O. Stavseth, Tromsø, Sig. Bakken, Flekkefjord, J. Dahl-Johansen, Fr.stad, Ingolf Førde, Bergen, Kr. Leine, Rjukan, M.J. Mortensen, Oslo, Chr. Simonsen, Stavanger, Arthur Zakariassen, Oslo, Helge Hansen, Tromsø, K.J. Møland, Bergen, O. Mikkelsen, Bergen, J. Stabell Hansen, Bergen, Reinhardt Reinertsen, Mandal, Olav Bye, Ålesund, A. Alveberg, Bergen, L. Halsvik, Bergen, Frithj. Abrahamsen, Sandefj. G. Stene, Bergen, H. Schia, Hønefoss, John Westavig, Kr.sund N., Gustav Bayer, Oslo, Torgeir Haraldsen, Horten, Arthur Thomassen, Bergen, Haakon Endreson, Oslo, Erling Danielsen, Skien, Sigmund Moe, Tønsberg, Kr. Bruun-Hanssen, Tromsø, Axel Haakonsen, Tønsberg, Aug. Pihl, Tønsberg, Mari.O. Anfinsen, Sandnes, Øiv. Mikkelsen, Bergen, Eug. Hansen, Tønsberg, Thorvald Nielsen, Rjukan, Lorange Johansen, Sarpsborg, H.T. Blauenfeldt, Drammen, Sv. Sørensen, Bergen, Thomas Aanensen, Kr.sand S., A. Røthe, Bergen, A.W. Isachsen, Flekkefjord, Frithjof Omdahl, Stavanger, Rolf Sundt, Bergen, Erling Enger, Fr.stad, Nils Grimstad, Bergen, Johan Utne, Bergen, Trygve Lütland, Ålesund, Karsten Engen, Drammen, Edm. Berthelsen, Mandal, Bernhard Dahl, Bergen, Johan Sandven, Bergen, J. Storesund, Bergen, otto Johannessen, Bergen, Johs. Johnsen, Stavanger, Finn Brun, Bergen, Thv. Bjørnstad, Fr.stad, Eilif Hemstad, Oslo, Olav Tømmerbakk, Molde, Ingebrigt Westad, Molde, Einar Helland, Oslo, Bjarne Berge, Voss, Asbjørn Hansen, Hamar, Karl J. Aadland, Bergen, Asbjørn Kaurin, Halden, Jens Hauge, Fr.stad, Johs. Bjørnstad, Fr.stad

ser som er truffet være med på å bringe gymnastikk- og turnsaken et stykke på den rette vei.»

Motivet er noenlunde det samme i 1949—50:

«Jeg har det bestemte inntrykk at arbeidet i forbundsstyret har voksende tendens, og det er sikkert en naturlig utvikling.»

Inntrykk har presidenten også i 1950—51:

«Jeg har et bestemt inntrykk av at det arbeides godt i kretser og lag . . .»

Så i 1951—52, et poeng:

«Et av problemene som ikke er tilfredsstillende løst ennå er den manglende oppslutning på våre herrepartier.»

Gir nå dette et bilde av virksomheten i perioden? På det nærmeste ja, i den forstand at vi tenker oss saker/hendelser/begivenheter som hadde festnet seg da presidentens årsregnskap skulle gjøres opp. Vi kjenner ting-saker som hadde høy temperatur da de var oppe — f.eks. husmorgymnastikk og instruktørlønninger (det var ingen forbindelse mellom de to!) i 1950 — men det var altså ikke plass for dem i ettertanken.

En skal ellers være glad for at en har årbøkene å holde seg til. Visst kan det hende at saker som i øyeblikket satte sinnene i kok blir nøktern prosa, men fakta er der, og det er alltid et godt sted å begynne. Opptegnelser vil en også finne i bladet Gymnastikk og Turn, som ble startet nettopp i Gards tid. Det første nummer kom i november 1947.

Tilbake til presidentens tekster. Gjennom fem år finner vi like mange

uttalelser, og han peker på en enkelt sak — mennenes oppslutning — som til gjengjeld synes uløselig? Svaret ligger i lederstilen; dette *var* et arbeid for dagen, og det gikk jo fremover.

Det første år var det nye styre opptatt av gymnastikkinspektørene (det var skifte av begge), sommerleire og lederspørsmål. Året etter var det Linge i Stockholm og det bar mot landsturnstevne i Lillehammer.

Landsplanen drøftes, visepresidenten Reidar *Nevjar* skriver:

«Vår idrett har jo særlig når det gjelder kvinnegymnastikken fått til noe nytt . . . Det vil derfor være naturlig, når man har samlet erfaringene fra Lillehammer, at hele vår landsplan tas opp til revisjon.»

Inne i 1950-årene er en opptatt av olympiske leker i Helsingfors, som ikke bringer suksess, men atskillig stoff til ettertanke. Kvinnene har fått sitt NM, og barn og ungdom oppmerksomhet gjennom hele perioden. Hortensleire og kurs står sentralt. I 1960 utgjør de unge to tredjeparter av medlemsmassen.

Til Idrettstinget 1953 var det fra Idrettsstyret stilt fem spørsmål til særforbundene. To av dem var: «Hvilket inntrykk har De av ungdommens interesse for Deres idrettsgren» «Er det noen særlig gledelige begivenheter eller påtagelige skyggesider.» Gymnastikk og turn svarte: «For jentenes vedkommende er interessen stigende, for guttene er det stagnasjon» og «Damenes store oppmarsj i konkurranseturn og det høye nivå de har nådd på kort tid. Den store tilslutning og økende interesse for barnepartiene. Påtagelige skyggesider: Svikt i aldersklassen 17—20 år, menn.»

Ikke mindre enn ni forbundsting finner sted i Gard-perioden. Dramatisk ble bare det siste. Skjønt, et poeng er interessant midt inne i dag-til-dag sakene. Både i 1949 og 1950 la arbeidet med barn og ungdom, slik vi har nevnt, sterkt beslag på oppmerksomheten. I 1950 i Lillehammer ba styret til og med om å få «i oppdrag å søke arrangert landsturnstevne for barn og unge snarest mulig.» Det ble nei, og tingets kommentar er nærmest kjølig: «Flere representanter hevdet at et slikt landsturnstevne ville være vanskelig å gjennomføre og vil kunne føre til ubehageligheter og urettferdigheter.» Det skulle gå 20 år før denne holdning ble endret, og *her* skal Gard og hans styre ha honnør for å ha tenkt fremover. I 1956 godkjente en konkurranse for piker, mens toårige tingperioder *hadde* vært gjenstand for bred debatt fire år tidligere. I 1958 ble lovene endret for de tekniske komiteer, mens *hele* lovverket sto for tur i 1964. I mellomtiden, 1962, var *amatørreglene* revidert.

To av disse sakene — én sto, én falt — er interessante.

Kvinnenes NM var tungt å dra i land, men ble etter hvert et spørsmål om modning. Det ble simpelthen ikke mer å være uenig om.

Modning var det også spørsmål om da Gard og hans folk ville slippe barna til, men her var fortegnet omvendt. En får bare være glad for at Edvard Sem og hans unge medarbeidere ikke hadde noen representantforsamling å renne pannen mot da de i 1885 tente et lys som de kalte nasjonal turnfest. Og 65 år senere ville et landsturnstevne for barn være vanskelig å gjennomføre!?

Men altså dramatikken. Forbundstinget i Sandnes 24—25 mai 1964 hadde sin sak 14:

«Valg. President. Valgkomiteen foreslår gjenvalg på Brynjulf Gard. Nr. 59 Jens Borge, Oslo, foreslår Karl Ottersen som president. Resultat. President: Karl Ottersen 43 stemmer, Brynjulf Gard 29 stemmer.»

Foran tinget ble det lest en prolog, forfattet for anledningen. Her het det:

«Ordet Ting — har tradisjon — og makt.

Her skal øves rett — her skal vises takt.»

Her er det lett å gå seg vill i ordene. Makt? — Ja, helt sikkert. Rett? — Javel. Men *takt*?

Det som i virkeligheten hadde hendt, var at et ting — for første gang i forbundets 75 år lange historie — hadde kastet sin president. Og denne president hadde sittet lenger enn noen.

Kom det uventet?

Noe av det som skjedde i Gards tid var at forbundet fikk sitt faste punkt i en administrasjon på heltid. Først var Margit Kirkeeide, som kom i 1952. Det ble et fint samarbeid; mens han sto på barrikadene, var hun den som lyttet, og samlet trådene.

Kretsen rundt Brynjulf Gard fra den gang betyr ja, han og de hadde ingen anelse. Om de *burde* ha ant, han og de — tilligger ikke historien å blande seg i. Å forsøke en karakteristikk av det som åpenbart må ha vært en Oslo-aksjon, har liten hensikt.

Dette var ingen palassrevolusjon. Det var ikke et kupp, det var knapt nok regissert. Hvordan kunne det hende?

Distriktshensyn var det ikke. Brynjulf Gard tilhørte ingen landsdel eller gruppe. Misnøye? I så fall var det fint lite som kom fram. Hadde en noe nytt og mye bedre å sette i stedet? Det har historien gitt svar på. Ordet materialtretthet er sjelden brukt i organisasjoner; kanskje var det noe slikt som hadde oppstått.

Brynjulf Gard var 47 da han i 1947 ble valgt som president i Norges Gymnastikk- og Turnforbund. Han var i en alder da offiserskarrieren fikk komme fort, *om* den skulle komme. Den kom ikke, og resten ble — for en *svært* stor del — gymnastikk og turn.

Inne i etterkrigstid hadde Norges Gymnastikk- og Turnforbund hatt 10 presidenter. Ikke to var like i væremåte og stil, det skulle også bare mangle gjennom nær 60 år. Likevel, *minst* lik var nok den 11.

Brynjulf Gard var stedløs, slik vi ha sett — sørlending, en stor del av livet i Marinebyen Horten, senhøst i Oslo. Men *tidløs* var han aldri. Vi skal lete lenge for å finne en idrettsleder som like sterkt lyttet til sin tid, brukte den, *var* den. Han så hundre muligheter for sin gymnastikk og turn — han presiserte alltid at ordene skulle brukes i denne rekkefølge — han ville gjerne gripe dem alle. Han kom før planleggerne, og hadde ingen slike hensyn å ta.

Skulle vi nærme oss spørsmålet om Brynjulf Gard var en *stor* president, støter vi straks på et par hindere. Hvordan skal stor defineres, og hva skal legges til grunn?

Nøyer vi oss med siste ledd, og velger å se historiske beslutninger som måleenhet, er det klart at Gard kommer til kort. Nesten ingen slike kom i hans tid.

Sterkere, kanskje sterkest av alle, står han som lys i sin tid, og sin idrett. Han ga mot og tro og kraft til mange. Han var Presidenten. Feilen var at han tolket «sin tid» galt; den strakk seg nok ikke over 17 år.

14. Kvinner kan også konkurrere

«**V**i var ikke særlig for det selv heller.»
Ordene kommer ettertenksomt, og de kommer fra Randi Norman, fremtredende gymnast og senere instruktør gjennom to menneskealdrer. Det er NM for kvinner hun snakker om.

Motstanden, skepsisen, likegyldigheten gjaldt slett ikke bare NM, men konkurranse i det hele tatt. Det gikk lenge før noen tenkte på den, eller savnet den.

Det individuelle norgesmesterskap for menn fikk sin formelle start i 1920. Da var forbundet 30 år.

Kvinnene måtte vente i mer enn 60!

Var det likhetspunkter mellom de to?

Det ble lang vei fram også for kvinnene, men helt uforberedt sto de ikke da tinget sa ja til konkurransene. Skrankeøvelsen til Reidun Rør, t.v., og Bergljot Sandvik Johansen var del i denne oppkjøringen.

Nei, ikke andre enn den innebygde konservatisme som rammet begge, og kvinnene neppe minst. Ideologier og etiske syn kan vel ha drevet noen begge ganger, men akkurat dette *er* vel ofte konservatisme? Dessuten skal vi huske at mennene hadde konkurrert — felles og lovformelig — i mer enn 10 år da vedtaket kom. Kvinnene hadde ingen slike tjuvstarter.

Men altså kvinnene; hva var årsaken til denne voldsomme ventetid?

I hvert fall var det ikke en bevisst kjønnsdiskriminering med derpå følgende frigjøringskamp. Det ble en *langsom* fremrykning. Spørsmålet var første gang berørt i 1934, vedtak ble gjort i 1951 — minst to årsaker er synlige: At mange av tidens toneangivende kvinner var *mot*. At de som var *for* ofte holdt det for seg selv. Det var ikke en sak en ofret nattesøvnen på.

Mellom den første forsiktige drøfting og det første NM gikk det altså innpå 20 år. Hva som ikke er minst interessant i denne periode, er medlemsutviklingen, fordelingen kvinner-menn. I 1934 hadde pendelen akkurat svingt, og gitt kvinnene en svak overvekt. I 1937, da saken igjen var oppe, var prosentfordelingen 54-46 og i 1940 56-44. Etter krigen bare økte farten; 61-39 i 1947, 64-36 da NM ble endelig vedtatt i 1951, og 68-32 da den første offisielle mesterskapskonkurransen fant sted i 1952. Ikke kan det sees å ha vært noen direkte sammenheng mellom disse tall og innføringen av NM for kvinner, men det er klart at det var en utvikling å ta hensyn til.

At mennene rakk fram i 1920 fikk ingen virkning for kvinnene. I foreningens 75-årshefte skriver Kirsten *Stamsø* om kvinnegymnastikkens utvikling i Oslo Turn. Når individuell konkurranse ikke er nevnt, er det fordi den ikke var funnet opp. Det er nå én ting. Noe annet er avslutningen. Hun forteller at i 1928 var kvinner like tallrike som menn:

«Hvis Oslo Turnforenings kvinner nu var selvstendige, kunne de sikkert, ved hjelp av sitt stemmetall, besette formannsstillingen, styret og hele greien. Imidlertid er det ingen fare for palassrevolusjon. Vi kvinner er av naturen konservative, og vi har dessuten lett for å stille oss solidarisk med våre venner mennene.»

Det var i 1928, lenge før det falt noen inn å bruke sin stemme.

Vi skal se hvordan noen spørsmål ble stilt i 1930-årene, men altså varsomt.

Vi vet at kvinnene vant innpass i turnforeningene omkring 1890, og at de deltok første gang i den nasjonale turnfest i 1895. Ved festen i 1899 fikk de sin egen dommerkomite, og altså kritikk:

«Særlig vil man feste Opmerksomheden ved den særdeles vakre Gang, Holdning og Førning, og i det hele tatt den Gratie, der hvilede over denne Trop. Formerne i Øvelserne var vakre og Damerne gav Indtryk af fuldt ud at beherske sit Legeme.» (Stavanger.)

Det skulle gå flere tiår før en begynte å tenke på individuelle konkurranser; årsakene var mange, og ofte til å forstå. På den annen side kunne forkjemperne med god samvittighet ta historien til hjelp. Idrettsutøvere som allerede ved århundreskiftet hadde fått brev på at de fullt ut behersket sitt legeme, måtte da — en lang menneskealder senere — ha lov til å tenke seg ferdigheten brukt i konkurranse?

I 1934 var kvinnene blitt i flertall i Norges Turnforbund. At dette ikke automatisk åpnet veien for dem, skal vi se et par eksempler på. På tinget i Stavanger samme år foreslo forbundsstyret en utvidelse av styret fra fem til syv medlemmer, «hvorav minst en dame». Oslo Turnforening foreslo endring til «minst to damer». Det ble en drabelig strid, der det ble minnet om at det hadde vært på tale å stifte en egen organisasjon for kvinnegymnastikk, *så* sterk var den blitt. Oslo fikk flertall, men alt for knapt for et lov-

Liv Finsen ble i 1952 vår første norgesmester. Hva hun hadde felles med flere av konkurrentene var at hun hadde en annen karriere bak seg. Liv Finsen var i en årrekke vår beste stuper.

forslag. Det er ikke sagt at lovforslag om kjønnskvotering var årsak, men ved valget *fikk* forbundet sitt første kvinnelige styremedlem, Marta *Tømmeraa*s, 1891—1975, fra Tønsberg. Vi skal se at hun, når tiden kommer, engasjerer seg sterkt i spørsmålet om innføring av NM for kvinner.

Skal vi se på kvinnenes vei fram til NM i andre grener, bør vi først som sist gjøre oss ferdig med den store unntagelsen: I kunstløp på skøyter var det parløp fra 1907, norgesmesterskap — med tilsvarende i singel fra 1912. Utfoldelsen var naturlig blitt til konkurranse, så hvorfor ikke la det bli NM. Denne tidlige start har få paralleller innen norsk idrett, og en behøver ikke å gå lenger enn til hurtigløpskvinnene for å finne en utvikling som var mer alminnelig. Her var det prøve-NM i 1932, og offisielt fra 1933. Laila Schou Nilsen hadde ikke noe NM hjemme da hun i 1936 var raskeste kvinne ned utforløypa i Garmisch Partenkirchen. Hun fikk det, sammen med mennene, i 1938. Langrenn for kvinner måtte vente til etter krigen. Håndball ble forbund i 1937 og ga straks plass for kvinnene og deres NM.

Noen løsevne eksempler fra idretter med et betydelig antall kvinner viser at 1930-årene var svært interessante. Noe gjennombrudd for kvinneidretten ble de så langt fra, men ting begynte å hende.

Gymnastikk og turn nøyde seg vel ikke med å være tilskuer, men hadde betydelige hindere å passere. Som avslutning på sin beretning for 1934 skriver konsulenten Elisa Platou:

«Det er sendt forespørsel til forbundet angående konkurranse i gymnastikk for damer. Jeg vil på det alvorligste fraråde dette. Vi er nu endelig kommet så langt, at all konkurranse ved våre nasjonale stevner nu er forbi. Hvis

vi nu begynner å konkurrere i apparatgymnastikk, er jeg redd for at det kommer til å skje på bekostning av linjegymnastikken. Vi må nu ha lov til å si at vi har en kvinnegymnastikk, og jeg er redd for at kommer vi til å begynne med konkurranser i apparater, så vil det som vi nu har vunnet, snart være tapt. La oss verne om vår kvinnegymnastikk.»

Det er konkurranse i sin alminnelighet hun skriver om, slett ikke NM.

En interessant replikkveksel fant sted på tinget i 1937. Saken var «Bestemmelser for autorisasjon av dommere i gymnastikk og turn», og en av representantene minner om at de gamle regler inneholdt bestemmelser om dommere også for damegymnastikken. De nye nevner ikke noe om dem; er det ikke lenger behov, eller er det en forglemmelse? Nei, sier presidenten, det er ingen forglemmelse. Det har ikke vært *avholdt* noen konkurranser i dame-turn. Han får støtte av Elisa Platou:

«Vi damer har ikke noen konkurranser. Det er bare å opnevne dommere som gir sin saklige kritikk. M.h.t. konkurranse, så håper jeg at vi aldri kommer så langt.»

Det kom ingen innvendinger. I et følgende innlegg ble det sagt om kvinnelige dommere: «De som skal følge med og rettlede i damegymnastikken, kan ha bruk for et samlende organ. Jeg er enig i det som frøken Platou sa. Deres oppgave skal være å komme sammen når det er stevne, og avgi sin uttalelse.»

Mer enn 50 år senere forteller en av våre fremste kvinnelige dommere at «hun, etterkrigs generasjonen, ofte hadde bedømmelse av *ferdighetsmerket* som eneste ballast da det bar ut i større konkurranser.»

Ja, ferdighetsmerke ble det. På tinget i Bergen 1940 viser en representant til en samtale med Elisa Platou:

«Under samtalens løp nevnte hun at damene ikke hadde noe å arbeide etter. De har ikke et merke og et program som kunne være felles for alle.»

Elisa Platou svarer:

«Tanken var at de obligatoriske øvelser skulle være for merket i bronse. Når vi kom til gullmerket, var det meningen at damene skulle lage sine øvelser selv — man kunne få nye ideer ved at man komponerte sine øvelser selv. Hvorfor vi ikke fremkommer med det til tinget, var fordi vi først ville se hvordan det artet seg.»

Presidenten sier seg interessert, et ferdighetsmerke for damer vil han gjerne ha. Han får det. Fra tinget seks år senere, i Haugesund 1946, heter det om styrets forslag til statutter for elitemerket i kvinnegymnastikk:

«De enkelte punkter i denne paragraf ble vedtatt enstemmig uten debatt.»

Innføringen av ferdighetsmerke kan neppe oppfattes som noe oppbrudd fra gammel tankegang og åpning mot en ny. Heller var det et ledd i en ikke for rask utvikling; de fleste måtte dessuten ha klart for seg at et slikt merke ikke kunne være noe mål for en dyktig kvinnelig gymnast.

Men så begynte det også å skje. På tinget i Arendal 1947 fremmet styret forslag om å «åpne adgang til individuelle konkurranser for kvinner.»

Det ble en lang debatt, der mange var mot, og de fleste som var mot var kvinner. Elisa Platou var der, men hadde lagt ned våpnene. Det hadde ikke Marta *Tømmeraas*, og hennes særvotum — mot — var tatt inn i saklisten.

Dette siste forklares av presidenten Karl Johan Carlson et stykke ut i debatten:

«Forbundsstyret har hatt det bestemte inntrykk at saken under enhver omstendighet ville tvinge seg fram, og det er om å gjøre å legge en korrekt ramme om konkurransenes form. Vi har behandlet saken så forsiktig som

Det var en liten kvinne som overrakte blomster til prinsesse Astrid da Oslo Turnforening fylte 100 i 1955. Interessert tilskuer er landets senere konge.

gjørlig, så forsiktig at vi mot vanlig praksis har tatt med i saklisten et partsinnlegg.»

Selvfølgelig var dette høyst uvanlig organisasjonspraksis. Forbundsstyret bør ikke bebreides. Denne sak hadde vært — og var! — så ømfindtlig at en må forstå det som ble gjort. Her skulle alle kort på bordet, med bildesiden opp.

Motivene for motstand — og støtte — var høyst forskjellige. Her følger deler av noen innlegg, alle holdt av kvinner:

«Jeg mener dette er et for tidlig tidspunkt å sette konkurranser for kvinner ut i livet. . . Dommerutdannelsen er i sin første begynnelse. Det er et fåtall som er autoriserte. Dessuten har vi en skrikende mangel på instruktører med faglig innsikt. Jeg mener at foreløpig bør det arbeides med elitemerket og holdes på dette med modningstid.» (Louise *Nuland*, Haugesund.)

Modning var nok et stikkord, og alltid et godt argument. Overflod var det visst heller ikke av instruktører og dommere. Nå skal en forresten ikke sette likhetstegn mellom de to grupper. Norske turnforeninger hadde i andre halvpart av 1940-årene mange flinke kvinnelige instruktører. Av og til var lærdommene begrenset og den ytre kontakt liten, men energi og innsatsvilje manglet sjelden. Annerledes med dommerne, der både opplæring, og — fram for alt — oppgaver manglet. Skulle en i det hele tatt gjøre seg håp om å skape et dyktig kvinnelig dommerkorps, måtte en av veiene bli konkurranser; jo større, jo bedre — og da måtte et norgesmesterskap være et fristende mål.

Det var ellers klart, tidlig på tinget, at styreflertallet ville få kamp.

«Jeg tror ikke vi skal være så forferdelig redd for denne konkurransen. Det er nok så at vi vil ha gymnastikk for alle, og det er jo det vi arbeider for. Men hvis det er enkelte som er flinkere, synes jeg at det er bra å ha noen å se opp til. Vi må også oppdra våre damer til å tåle at enkelte er flinkere enn andre.» (Peten *Ytterbøe*, Sandefjord.)

Allerede her får vi litt av vidden i debatten. Visst manglet det mye; dommere, instruktører og rutine, men noen *var* flinkere enn andre; ta også denne variant med i tankegangen.

«En av grunnene til at gymnastikken har så mange kvinnelige utøvere, er vel at den ikke er konkurranse. Jeg tror ikke det ligger for kvinner. Vi

Denne generasjon jenter — bildet er fra Stavanger 1934 — fikk aldri konkurrere, i hvert fall ikke på ordentlig.

er gode vinnere, men ikke så gode tapere, og jeg er absolutt ikke stemt for at tinget skal ta sikte på å avgjøre en så viktig ting. Jeg mener at kvinnene selv skulle få anledning til å avgjøre hvorvidt de ville ha konkurranser eller ikke, og ikke avgjøre det i dag eller i morgen.» (Aagot *Høysæter*, Bergen.)

En kan undre seg over uttalelsen om kvinner som dårlige tapere. Når er nå *det* bevist? — om noe slikt i det hele tatt lar seg bevise. Viktigere er da forslaget om at dette var en sak som måtte avgjøres av kvinner. På sett og vis ble den vel det, med overvekten i medlemstallet og engasjementet i tingsalen? Menn sa lite, og få var mot.

«Vi må ikke se bort fra de sterke krav som kommer om konkurranse nå. Om ikke avstemningen går i konkurransens favør, vil den trumfe seg gjennom på en eller annen måte. Forbundsstyret forelegger oss her i dag et forslag, hvor de sikrer oss at hvis damene vil konkurrere, skal det skje og foregå under kontroll og kyndig veiledning. Det mener jeg er en side av saken som vi skal ha et klart øye for.» (Ellen *Grande*, Oslo.)

Det må ha vært nettopp denne kontroll styret søkte, både organisasjonsmessig og senere fysisk. Det var det jo så å si lært opp til. Vi merker oss at argumentene sjelden berøver den fysiske risiko, mer var det tradisjoner og tenkemåte.

«Skal vi innføre konkurranser for kvinner, blir det bare noen få

utvalgte som trenes opp i noen ferdigheter, og det går ut over andre. Gymnastikk er en idrett som passer for alle, og her undres jeg på om vi ikke ved å innføre konkurranse for kvinner, vil miste en del av våre medlemmer. De dyktigste gymnaster er så interesserte at de kommer til å fortsette likevel, men jeg er sikker på at vi ikke får nye medlemmer for konkurransens skyld.» (Solveig *Blekastad*, Oppland.)

Her finner vi et av de argumenter som går igjen; de flinke blir flinkere, de andre gir opp. Resonnementet møtte utvilsomt mange hjemme i en diskusjon som i stor grad også hvilte på følelser. Konkurranse var noe nytt, ingen visste noe om virkningene.

«Jeg holder på at forbundet ikke innfører konkurranse før man er ferdig med å administrere hele apparatet, men at det nye forbundsstyret muligens gis adgang til å dispensere. Jeg kan ikke gå fra mitt prinsipielle standpunkt for mitt eget vedkommende. Men jeg vet også at det sitter så mange kvinner rundt om som ikke er med her i dag, og stoler på at vår side av saken blir tatt vare på av tinget. (Marta *Tømmeraas*, Tønsberg.)

Marta Tømmeraas var den første kvinne i turnstyret, og det er klart at hennes ord hadde vekt (slik Elisa Platous hadde før henne).

Hun står på sitt prinsipielle syn. Landet må samles til ett rike før en gir seg inn på nye ting. Men — samtidig åpner hun forsiktig for det hun kaller dispensasjon. En skal ikke se bort fra at denne åpning kom etter at hun hadde lest stemningen på tinget; det bar mot et slags ja selv om dyktige kvinner hadde stått fram på rad og sagt nei.

Etter at et forslag om komiteutredning hadde fått 17 stemmer (av 103) gikk konkurransen hjem med to endringer i den opprinnelige tekst: «Det gis forsøksvis tillatelse til individuell konkurranse for kvinner etter følgende plan . . . »

«Internasjonale konkurranser tillates ikke.»

Solveig *Pedersen* (Odden) var turninspektør i det første etterkrigsår. Hun kommenterer avgjørelsen slik:

«Enkelte forbauset forsamlingen stort ved å hevde at «dette må kvinnene selv få bestemme». Tanken var stor og god, men burde vel helst ha vært klekket ut før uttagningen av representanter til tinget. En kan ikke uten videre ta stemmeretten fra en lovfestet tingforsamling — det er klart! En annen ting er at kvinnene likevel blir de som til syvende og sist bestemmer. For hvis de ikke *vil* konkurrere, så hjelper det fælt lite om det arrangeres aldri så mange konkurranser.»

I Sarpsborg 1948 kom en litt videre. Øvelsesutvalget ble revidert, det ble understreket at dommerne — kvinner — måtte være autorisert, og det ble gitt adgang til å *søke* om internasjonal deltagelse. På Lillehammer 1950 var det tekniske endringer, mens siste motstand falt i Trondheim 1951. Forslag om NM var fremmet; et motforslag — «Innføring av NM for kvinner utstår inntil videre» — fikk 11 stemmer.

Det som hadde hendt, var at en kom fra Bergen med nei, fra Arendal med kanskje, hadde holdt en lav profil i Sarpsborg og Lillehammer, og i Fredrikstad sagt nei til utsettelse. Kampen hadde ikke vært *mindre* hard — og for all del langvarig — enn mennenes 30 år tidligere. For begge kjønn gikk det fem år mellom forslag og NM, men da skal det huskes at mennene hadde konkurrert i en årrekke da deres mesterskap ble formalisert. Kvinnene startet på blankt gulv.

Hvorfor sa Elisa Platou nei?

Tanken om individuell konkurranse, for ikke å si norgesmesterskap, er så fjern fra henne at hun knapt behøver å skyve den unna. Vi merker at hun flere ganger gir uttrykk for sitt syn, som hele tiden er det samme. Vi har fått en kvinnegymnastikk, sier hun, la oss nå for all del ikke ødelegge den. Hva hun mener, er at gymnastikk er tropp; stil, eleganse, mangfold, samspill, samfølelse. Den enkelte kan ikke og skal ikke rykkes ut av denne harmoni. Det ville ikke ha vært mulig å endre denne forestilling; ingen gjorde heller forsøk på det.

Hvorfor sa så mange dyktige kvinner fra mellomgenerasjonen nei?

De var pragmatikere, de fleste av dem. De så praktiske vanskeligheter for den gymnastikk og turn som omga dem. Vi ser at de bruker argumenter som mangel på instruktører og dommere, svakt organisasjonsmessig grunnlag. Men her er også mer affektbetonte uttalelser, kvinner liker ikke å tape, de mindre flinke vil forsvinne. Vi tror forresten ikke at disse kvinner så det som noen ulykke å tape på tinget. De hadde sagt sitt, og de skal ha den ros — de fleste av dem — at de gikk helhjetet inn for de nye konkurranser, da de kom.

Hvorfor var mange så likegyldig?

Men denne generasjon fikk; og ikke nok med det — disse syv piker vant i 1967 Norges første nordiske mesterskap: Torunn Isberg, Kirsten Fjeldheim, Unni Holmen, Ann Mari Hvaal, Jill Kvamme, Helga Braaten, Grethe Olafsen.

En kan hevde at tyngden av denne diskusjon kom et godt stykke ut i 1940-årene, og at tingrepresentantene fortsatt og stort sett var menn. Det er bare ikke noe svar på spørsmålet. Riktigere er det nok å si at dette var en sak som angikk svært få. Ikke mange hadde en klar forestilling om hva en egentlig diskuterte. Engasjementet i debatten ble deretter.

Dette var nå en side av saken. En annen var frykt for noe en ikke kjente. De ledere og instruktører som gikk i spissen i foreningene fikk ikke sjelden høre at: «OK, gider du å holde på med dette, så må du gjerne prøve.» De gadd, og det skal norsk gymnastikk og turn være dem takknemlig. Noe flertall dannet ikke de konkurranseorienterte kvinner i 1950!

De aktives reaksjon var entydig. Jentene tente, og gikk inn for oppgaven, ofte med en treningsdose som tidligere var fremmedord.

Grethe Evjenth (Werner), vår andre norgesmester og en av forgrunnsfigurene fra start, sier det enkelt: «Det var en fest, vi fikk jo holde på med akkurat det vi hadde mest lyst til.»

Etter uoffisielle konkurranser i Lillehammer 1950 og Stavanger 1951, fant det første norgesmesterskap sted i Moss 1952. Alt var så nytt at de beste kom inn fra andre grener; her var norgesmestere i stup, håndball, friidrett og skøyter, og de var *modne* kvinner, de fleste av dem.

Det første riktige NM fant sted 30. mars 1952. Mindre enn et halvt år senere deltok fire jenter i de olympiske leker i Helsingfors. Det var tidlig, og det ble ikke suksess — men *kontakt* ble det, for deltagere, dommere, ledere.

Alt dette — debatten, prøvingen og feilingen, gjennombruddet — ligger nå en lang menneskealder bak oss. Det må være en tilfredsstillende forforkjemperne fra den gang å vite at konkurransen beriket idretten, aldri det motsatte. At det nok er kommet til ting som ikke burde være kommet til, skal ikke lastes foregangskvinnene i møtesalen og i apparatene.

III
1965—1990
Da fremtiden begynte

15. Landsplanen, arven

«Landsplan for opvisning og bedømmelse under Norges Turnforbunds* stevner, samt for kredsorganisationernes og foreningenes virksomhed m.m. Vedtatt paa repræsentantforsamlingen i Trondhjem 1899, omredigert i Bergen 1906, forandret efter planens behandling under Hamarstevnet 1907, og vedtatt av repræsentantforsamlingen i Stavanger 1911. Efter indføring av Norgesmesterskapet i enkeltmandsturn, endret og vedtatt av ekstraordinær repræsentantforsamling 1919.»

Omstendelig var tittelen, men det var heller ingen alminnelig trykksak den beskrev. Gymnastikk og turns *landsplan* tør nok være enestående i norsk idrett. Den var bruksanvisning for organisasjonen i fest og hverdag, den omfattet alt.

Med en slik plan i ryggen; hvordan og i hvilken rekkefølge valgte det unge forbund å nærme seg den klassiske treenighet instruksjon-organisasjon-økonomi?

Den tok oppgavene alfabetisk.

Nå kan det ikke trekkes skarpe skiller mellom de tre begrep. Instruksjon er alltid et spørsmål om organisasjon, og alt sammen er økonomi. I vår sammenheng er det naturlig å se tingene hver for seg, hele tiden med de forbehold som her er tatt. Naturlig er det også å summere opp et handlingsforløp på instruksjonssiden:

Forbundets første *president*, Olaf Petersen, var fagmann på instruksjon. En tok neppe munnen for full om en sa at han var landets fremste.

Forbundets første *funksjonær*, tilsatt i 1900, var turninspektør Johannes Dahl.

Forbundets første større *arbeidsoppgave* var arrangementet av et forturnerkurs i Christiania 24.—28. februar 1892.

Det måtte bli instruksjon.

Sentralt og sterkt sto også *dommersaken*. Dommerne ble viet stor oppmerksomhet fra første dag, kravene til dem var tilsvarende.

Ingen beskrivelse av instruksjon/opplæring er gitt i de første lover. Den er heller ikke kommet dit senere. Dels er den ikke lovtekst, dels visste en hva en var ute etter. Å kunne *lære*, og *lære bort*, var grunnlag for virksomheten i stort og smått.

Turninspektøren var tillagt stor myndighet. Ikke bare var han sentralfigur under turnfestene — han godkjente programmene, ledet fellesoppvisningene, og skrev kritikk av hver enkelt forening. Han var daglig bindeledd mellom forbund og foreninger og hadde nærmest frie hender. Forbundets ledelse må allerede den gang ha vært klar over at det lå en risiko i å gi så store fullmakter til en enkelt medarbeider. Med kapasiteter som Martens i presidentstolen og Dahl ute i terrenget så en ingen øyeblikkelig fare.

*I denne tid hadde forbundet ikke færre enn *tre* navn.

nr. 24. 3. 12/10
20.

LANDSPLAN

FOR

NORGES TURNFORBUND

STIFTET 25. MAI 1890.

Hjortevold 11/11 20

SARPSBORG
AJS DAGBLADET „SARPEN“'S BOKTRYKKERI
1920.

Faren oppsto senere, etter hvert som det ble klart at en så sentral stilling ga så lite igjen. Johannes Dahls arbeidsstil med et sterkt daglig engasjement ble ikke ført videre. Etterfølgerne Carl Frølich Hansen (1911—1914) og Sverre Grøner (1915—1932, konsulent til 1937) fremsto mer som reisende i gymnastikk og turn. For forbundet, og gymnastikk og turn overhodet — ble utbyttet stadig mindre, men en måtte forbi andre verdenskrig for å erkjenne at turninspektørens tid var omme.

Noen hendelser er beskrevet langs veien, til forskjellige tider og under nokså forskjellige forutsetninger.

I 1904 kunngjøres «Turnforbundets stipendium og reisebidrag for deltagere i kursur til uddannelse af turnlærer: «Af det for den nye budgettermin bevilgede statsbidrag vil af Det norske Turn- og Gymnastikforbund

blive uddelt stipendier til uddannelse af turnlærere for endel af de foreninger, som særlig lider under mangel paa kyndig ledelse.»

I foreningen spilte *forturneren* en fremtredende rolle. Johannes Dahl har beskrevet ham:

«Samtidig som han skal være hver turners kamerat, skal han, saa længe afdelingen optræder som saadan, være den overordnede, mangen gang over turnere, der udenfor foreningen, i økonomisk og social stilling, er langt hans overmand. Men for den dygtige fortuner har dette intet at sige. Ved sit gode eksempel og iver for arbeidet, ved sin evne til lige meget at befatte sig med alle og sin dygtighed til at lære fra sig, hvad han kan, tiltvinger han sig agtelse og respekt — og de lystre ham gjerne, den fattige arbeider og rigmands søn.»

I 1907 var det.

Fra 1870 hadde en hatt gymnastisk centralskole. Gymnastikk og turn var ikke fornøyd, den dekket ikke *deres* behov. Høsten 1909 rykket Oskar W. Bye, og han var ingen hvem som helst, ut: «Skal det bli system i arbeidet, maa turnforbundet gripe ind her, enten ved selv at oprette en læreanstalt for uddannelse af turnlærere, eller faa skolen til at opta tysk turn som lærefag . . . » Skolens sjef, Louis Bentzen, avskjærer en videre diskusjon ved å si at Bye ikke vet hva han snakker om.

To ganger har denne skole skiftet navn. Det har ikke gjort noen endring i det forhold at det er *skoleverket* den er styrt inn mot. Gymnastikk og turn måtte bygge sitt eget utdanningssystem.

Mellomkrigsår. Et instruktørkurs i Kristiansand 1928 er avlyst p.g.a. manglende tilslutning:

«Det er beklagelig at kurset ikke kom i stand, idet der var gjort gode forberedende arbeider, bl.a. ved at turninstruktøren selv under sin reise i distriktene straks før hadde arbeidet og agitert for deltagelse — både innen foreningene og i skolen.» «Styret ser denne sak som en av de største og den mest aktuelle for forbundet å løse nu. Instruktørspørsmålet er det vanskeligste for de aller fleste foreninger og det er det som i vesentlig grad hindrer stiftelse av nye foreninger.»

Erfaringer mangler ikke fra arbeidet med instruksjon og trening. Noen av disse erfaringer er gode; mange av dem bent fram spennende, alle var de knyttet til sin tid.

I 1945 kom leirene sterkt — og naturlig — inn i bildet. En måtte ha et fastpunkt for instruksjonsarbeidet, og en ramme om det. Valget falt etter hvert på Horten, som i årrekker skulle bli møtested for eldre og yngre turnere.

Ingen revolusjon har funnet sted på instruksjonsfronten. Den ville ha vært både uegnet og utenkelig. Da norsk idrett midt i 1960-årene skulle beskikke sitt hus og velge kurs for fremtiden, var det for gymnastikk og turn naturlig å se på *arven*. Da så en klart at:

- ordningen med en gymnastikkinspektør ikke lenger var aktuell,
- forturerskapene ikke ville være den samme støtte,
- at en ikke uten videre kunne gjøre regning med profesjonell instruktørhjelp.

Her måtte finnes andre løsninger.

I 1968 var landsdommerlaugene innlemmet i de tekniske komiteer. Under dyktig og ikke minst stabil ledelse — Aslaug *Persson* 1968—1978,

Harald *Brynildsen*, 1970—1982 — kom de to komiteer til å stå sentralt i formingen av fremtiden.

Blant mange midler var turnstigen, og et nært samarbeid med trener- og senere utdanningsutvalg. *Målet* justerte en på forbundstingene. Ut av dette arbeidsfellesskap vokste det komiteer for rytmisk sportsgymnastikk og gymnastikk.

Senvinteren 1973 er de to komiteformenn bedt om å beskrive rikets tilstand. Utdrag av deres tekster forteller hva en var opptatt av i øyeblikket, om bredden i arbeidet, og om arbeidsstilen. Aslaug *Persson*:

«I perioden etter forbundstinget 1972 har arbeidet med innføringen av turnstigen for jenter vært vår største og viktigste oppgave.

For å spare tid og penger ble det besluttet å nytte en fransk turnskole som øvingsoppgave for turnstigen. En fant nemlig at det er mulig å innpasse denne i den norske turnstigeplanen. For øvrig har en i teknisk komite kvinner gått inn for å samarbeide om opplegget med de planer som allerede var i gang for turnstigen for gutter. Det er derfor blitt utarbeidet et tillegg til selve øvingene som går ut på endring av toppkarakterene i de

Aslaug Persson og Harald Brynildsen sto i ledelsen for forbundets tekniske komiteer fra slutten av 1960-årene til begynnelsen av 1980-årene. Begge var internasjonale dommere, med de utvilsomme fordeler dette førte med seg. Det skjedde mye i norsk gymnastikk og turn nettopp i denne perioden; ikke minst i samarbeidet utad.

enkelte trinn i stigen, samt verdiansettelse for diverse elementer. Hensikten er at arbeidet og konkurransene i turnstigen for jenter skal følge parallelt med turnstigen for gutter . . .

«Dette tilbud har vakt enorm interesse over hele landet. Det kommer stadig henvendelser med forespørsler om turnstigen for jenter, og vi får stadig beskjed om at den ene klubben etter den andre har gitt seg i kast med innføring av stigen som konkurransetilbud til sine medlemmer.»

Men stigen forutsatte *dommere*, og det var en kjensgjerning at stammen var liten som den var. Det er viktig å stimulere kretsene til å bli selvhjulpne, med stigedommere og i det hele tatt utdanning.

Men her var ikke bare stige, og dommere:

«Teknisk komites arbeid med representasjonsgymnastene er i år lagt radikalt om. Tidligere har en vesentlig satset på å innkalle gymnastene til så mange treningssamlinger som det var midler til. For inneværende sesong har en planlagt arbeidet litt annerledes, med to samlinger for Morgendagens, tre week end-samlinger for landslagsaspiranter, to instruktør-samlinger, samt besøk av landslagstreneren i de aktuelle foreninger.»

En vil ha samkjørte lag med god lagånd, og TK vil ha kontroll med øvelsene. Ellers understrekes; Aslaug Persson:

«Instruktørsamlingene har til hensikt bl.a. å gi instruktører som trener morgendagens og landslagsjentene på det lokale plan, anledning til å utveksle ideer og meninger, diskutere felles problemer og eventuelt få belyst bestemte emner hvor vi står svakt i norsk turn.»

Jentene hadde i 1973 mye å forsvare i Nordisk, og:

«Et mål i seg selv er å være best i Norden, og vi satser på å holde denne stilling.»

Harald *Brynildsen* begynner med begynnelsen:

«Den nyetablerte komite drøftet i sitt første møte norsk turn generelt, fremtidsoppgaver, prioritering m.m., da det vel for de fleste var helt på det rene at gutte- og herreturn var kommet til en skillevei. Både kvalitativt og kvantitativt var det en tilbakegang, komiteen var enig om at hvis en ikke prøvde å gjøre noe med dette, vil en stagnasjon fortsatt være resultatet.»

Men også her hadde en et godt våpen. Ja, det kom først på guttesiden:

«Turnstigen for gutter har hatt en overveldende gjennomslagskraft rundt om i landets turnforeninger. Teknisk komite menns planer om en bredest mulig informasjon om turnstigen, og at denne burde innføres som trenings- og konkurransesystem i Norge, synes å være akseptert.»

Hermed ble et nytt skritt nødvendig:

«Krav til stigedommere har etter hvert vært økende. Teknisk komite måtte derfor utarbeide et eget dommerutdanningssystem. Det har vært avholdt stigedommerkurs i Vestfold/Telemark/Buskerud, Oslo, Møre, Sogn og Fjordane og Østfold.»

Det er opprettet en gutte elitegruppe og en juniorgruppe — begge med Hortensleiren som base. Seniorgruppen har som mål å bli best i Norden, og rapporten sammenfattes slik 1973:

«Det er vel klart for de fleste at norske gutte- og herreturnere er inne i en oppbyggingsperiode. Om vi klarer å bedre turnnivået både med hensyn til kvalitet og kvantitet er avhengig av mange faktorer, bl.a. hvilke økonomiske ressurser som stilles til rådighet, og hvordan disse brukes og prioriteres.

90. Øvelsene vanskelighetsbedømmes derefter hver for sig inden gruppene og gives karakter særskilt — efter iøvrig samme karakter-system som for de mandlige avdelinger, saaledes at karakterer over 6 gives tillæg, karakterer under 6 fradrag i utførelseskarakteren, f. eks.:

91.

	Vanskelighet.	Tillæg + Fradrag -
Indledende øvelser		
Benøvelser	5.4	÷ 0.2
Spændbøininger	8.1	+ 0.7
Hævbøvelser	8.4	+ 0.8
Balancøvelser	9.0	+ 1.0
Rygøvelser	7.2	+ 0.4
Forsideøvelser	6.0	0.0
Side- og utfaldsøvelser	5.1	÷ 0.3
Marsj, springmarsj		
Hop	9.0	+ 1.0
Leker	6.0	0.0
Avsluttende øvelser		
Jevnhet, præcision		

92. Paa pladsen gir dommerne særskilt karakter for de respektive øvelsesgrupper, f. eks.:

Indledende øvelser	9	Side- og utfaldsøvelser	9
Benøvelser	7	Marsj, springmarsj	7
Spændbøininger	8	Hop	6
Hævbøvelser	9	Leker	7
Balancøvelser	7	Avsluttende øvelser	8
Rygøvelser	8	Jevnhet, præcision	6
Forsideøvelser			

93. Hver gruppe gives en special koefficient efter den betydning gruppen menes at ha for et kvindeligt gymnastikprogram, f. eks.:

Indledende øvelser	7	Side- og utfaldsøvelser	7
Benøvelser	10	Marsj, springmarsj	9
Spændbøininger	9	Hop	10
Hævbøvelser	8	Leker	7
Balancøvelser	6	Avsluttende øvelser	5
Rygøvelser	7	Jevnhet, præcision	15
Forsideøvelser			

De opnaaede points i hver gruppe fremkommer da som et produkt av koefficienten og karakteren for utførelsen, tillagt vanskelig-

hetsgraden. Pointssummen divideres med 100 og er vedkommende forenings hovedkarakter. Karaktererne gives f. eks.: (se tabellen i pkt. 94).

Anmerking.

94. Hver dommer fører sin protokol. Forekommer flere øvelser av samme slags — utenfor indlednings- og avslutningsbøvelser — gives særskilt karakter for hver bevægelse og middeltallet av karakterene for hver gruppe er gjældende karakter for samme.

	Paa forhaand.	Paa pladsen	Utreget efter opvisningen.		
Indledende øvelser					
Benøvelser	5.4 ÷ 0.2	9	8.8	7	61.6
Spændbøininger	8.1 + 0.7	8	8.8	9	77.0
Hævbøvelser	8.4 + 0.8	7	7.7	10	77.0
Balancøvelser	9.0 + 1.0	9	10.0	8	80.0
Rygøvelser	7.2 + 0.4	7	7.4	6	44.4
Forsideøvelser	6.0	8	8.0	7	56.0
Side- og utfaldsøvelser	5.1 ÷ 0.3	9	8.7	7	60.9
Marsj, springmarsj		7	7.0	9	63.0
Hop	9.0 + 1.0	6	7.0	10	70.0
Leker	6.0	8	7.0	7	49.0
Avsluttende øvelser		6	6.0	15	90.0
Jevnhet, præcision					

Hovedkarakter: 77.1 100 77.1

96. Avledende øvelser regnes til og bedømmes sammen med den øvelse for hvis skyld de er indlagt.

97. Gymnastens holdning og forflytninger bedømmes sammen med den øvelse under hvilken forflytning sker.

98. Jevnhet og præcision omfatter: Ens utførelse av alle, riktig takt og rytme i de forskjellige bevægelser, kraft og mykhet paa rigtig sted.

99. Dommeren gir sine karakterer eftersom øvelsene kommer — i overensstemmelse med landsplanen. Andet har han ikke at gjøre. Forekommer f. eks. flere hævbøvelser i tabellen eller flere forsideøvelser, sætter han en karakter paa skemaet for hver hævbøvelse. Utrekningen foregaar siden, naar alle dommers karakter er git.

Landsplanen — første gang vedtatt i Trondhjem 1899 — er et helt enestående dokument ikke bare i gymnastikk og turn. Den var lov og regel, den var detaljbeskrivelse og oppskrift, den var lærebok og inspirasjon. Den var Landsplanen. At sportens fedre aldri overlot noe til tilfeldighetene, bør denne prøve fra 1920-utgaven fortelle oss.

En annen viktig ting er hvordan de planer og målsettinger som stilles fra sentralt hold blir fulgt opp i kretser og lag. Det er grunn til optimisme. Det er økt aktivitet i de kretser og lag som har tatt turnstigen i bruk, og en får håpe at de økonomiske ressurser blir større med årene.»

I nærbilder av 1970-årene vil instruksjon hele tiden være godt synlig. Den var et stikkord i 1890, slik den også vil være i 1990. Disse årstall har ikke mye til felles uten dette ene — behov for læring. Underveis, og også ut fra et behov, har idretten utviklet sitt eget utdanningsystem. Det er naturlig å hente inn noen punkter derfra; fra andre halvpart av 1970-årene, og gjennom 1980-årene. Det kan bli nødvendig å stoppe av og til.

I 1974 sies noe om emnekurs:

«Nivået blant C-kursdeltagerne i Horten som nok er blant de beste instruktører i sine respektive kretser, viser at det er behov for mye spesialundervisning blant annet i dameskranke og bøylehest. Her har kretsens utdanningsutvalg omfattende oppgaver som må tillegges vesentlig betydning kommende periode.»

Ofte var de små ting avgjørende. Rapport fra 1976:

«Noen kretser har god søkning til de fleste kurs, mens andre må avlyse eller utsette tilsvarende kurs med de samme kurslærere. Kan noe av årsakene til denne manglende tilslutning skyldes manglende informasjon, eller er de oppfattet som kjedelige? Vi tror det må legges mer vekt på utformingen av innbydelsene. Samtidig må kursledelsen legge mer arbeid i å skape et trivelig miljø rundt kursene.»

I 1977 er det satt opp en rammeplan for arbeidet med utdanning. Den lar seg ikke gjennomføre i løpet av en periode, sier komiteen. Her får vi vite noe om bredden, og ærgjerrigheten:

- «a) Planlegging og gjennomføring av utdanningsseminar for kretsens utdanningskontakter,
- b) Vurdering av eksisterende utdanningstilbud og videreutvikling av kurstilbud i samarbeid med de øvrige komiteer og i tråd med de nye retningslinjer fra Norges Idrettsforbund
- c) Utarbeide oversikt over foreliggende kursmateriell, med etterfølgende vurdering og eventuell komplettering
- d) Avklaring av ansvarsforholdet når det gjelder utdanning mellom utdanningskomiteen og de andre komiteer
- e) Stimulering av utdanningsarbeidet på krets- og lagsplan
- f) Gjennomføring av Hortens-kursene, eventuelt tilsvarende kurs i forbundsregi
- g) Rekruttering og skolering av kurslærere
- h) Etterutdanning, trenerseminar
- i) Informasjon og PR vedrørende utdanning.»

I 1979, et tilbakeblikk:

«Det er i denne periode skjedd mye i utdanningssammenheng. Resultatet av tidligere arbeid med trener I-utdanningen er nå kommet fram i lyset. Trener II-utdanningen er startet og neste skritt er trener III-utdanningen. I årene fremover vil vi se om vårt arbeid gir resultater på grunnplanet. Lederutdanningen av våre tillitsmenn er i startgropa. Her er mye gjort.»

Vi er inne i 1980-årene, og i et nytt skritt:

«Trener III. Høsten 1981 startet trener III-utdanning turn damer, turn herrer, og rytmisk sportsgymnastikk. Kurset var åpent for autoriserte trener II trenere, navngitte personer som benyttes/arbeider med gymnaster på et høyt ferdighetsnivå og andre med god bakgrunn innen aktiviteten. Kurset består av seks emnekurs à 15 timer og vil strekke seg over minimum tre semestre. Kursdeltagerne skal levere et selvstudium. Siden dette utdanningstilbudet arrangeres som emnekurs, har vi åpnet noen av kursene f.eks. for dommere og andre trenere.»

Turntinget på Røros 1982 satte som mål å få autoriserte trenere i alle grener på de ulike nivåer, trener I og II i alle lag, og trener III i alle kretser innen 1986. Komiteen har satset, ambisiøst, men:

Karl Ottersen (t.v.) satt som forbundets president i årene 1964—1968, da Bjarne Orten overtok for en seksårs periode. Den første kom inn i skyggen av Gard; den andre fikk i større grad anledning til å utforme ideer og arbeidsmåte.

«Hverken menneskelige eller økonomiske ressurser vil strekke til innenfor den foreslåtte tidsramme.

Vi har selvfølgelig revidert våre mål noe, og håper nå å få utdannet trenere slik at hver krets har en autorisert trener II i hver gren, og hvert område en trener III i hver gren.

Oppslutningen var rimelig tilfredsstillende, men kunne vært bedre. Kontakten med kretsene prioriteres høyt. Vårt inntrykk er at seminarene med kretsens tillitsvalgte er positive tiltak, og vi ønsker å fortsette med dem. Økonomien tillater ikke at alle arrangeres hvert år, men vi håper at alle får være med i løpet av en treårsperiode, slik at eventuelle nye personer innen utvalgene vil få sjanse til å bli kjent med forbundets rutiner og opplegg.»

Midten av 1980-årene er passert. Her skjer ting hele tiden:

«Den autoriserte trenerutdanningen etter Norges Idrettsforbunds normer vil fortsatt ha stor plass, men vi forsøker også å tenke i nye baner. Emnekurs-impulskurs på høyt faglig nivå, vil vi sette mye inn på å få i stand. Å hente utenlandske kapasiteter til å holde kurs er viktig og inspirerende. Samarbeid innen Norden kan utvikles videre her. Ved å ha felles

planlegging og tilpasning av kursopplegg kan vi make større løft enn alene.

FIG har nå fått en utdanningsgruppe innenfor feltet Generell gymnastikk. Det skal bli spennende å følge arbeidet her fremover.»

FIG er det internasjonale gymnastikkforbund.

Mot slutten av tiåret; det pekes på samarbeid med en partner som har vært der hele tiden:

«Denne perioden har det vært et positivt samarbeid mellom forbundet og fagpersonale ved Norges Idrettshøgskole. Dette har gitt oss muligheter til å følge den utvikling og de endringer som foregår i studietilbudet ved NTH.

Skoleåret 1986/87 gjennomførte NIH mellomfagstudie med fordypning i gymnastikk til musikk. Skoleåret 1987/88 tilbyr NIH en ny studiestruktur og i den sammenheng falt dette studietilbud bort. Skolen tilbyr nå på mellomfagsnivå trenerstudiet og skolestudiet. I trenerstudiet vil både turn, RS og gymnastikk (som konkurranseaktivitet) være aktuelle områder. Vi arbeider videre med å få utviklet et tilbud ved høgskolen som ivaretar gymnastikk som en mosjonsaktivitet, i tråd med vårt Gymnastikk i tiden.»

Ja, spennvidde har det vært, og utvikling. La oss gløtte til Landsplanen, pkt. 4, om foreningsturn:

«Der skal mindst udføres en avledende bevægelse, en turnlek og en pyramide.

Med turnlek menes her sterke leker; ikke saadanne hvori fornøielsesmomentet er det væsentlige.»

I en moderne idrettsgrens så å si infrastruktur løper det piler og linjer i alle retninger. I begynnelsen, før alle disse linjer, var dommerne.

Av forståelige grunner er det ikke noe *stort* utvalg av bilder fra den første nasjonale turnfest i 1886; til alt overmål regnet det over Fredrikshald disse junidager. Noen fins. Blant annet en montasje der vi på toppen møter 15 mann i full galla, med tidligere statsråd Nils Hertzberg i spissen. En fikk *respekt* for disse herrer, og akkurat det var meningen. (Side 128.)

Dommerne fant sin plass i historien før historien begynte. I Fredrikshald 1886 skulle de ta hensyn til avdelingenes holdning, til ensartethet og eleganse, hensiktsmessighet og vanskelighetsgrad. De skulle kritisere, bedømme, rettlede — bidra til å *styre* prestasjonene fram gjennom stil- og smaksretninger. Ofte har det vært slik at den idrettslige utvikling gikk fortere enn regler og reglement kunne følge. Det har ikke gjort opgaven lettere for dommerne.

Den 1. juni 1903 var det, i forbindelse med den nasjonale turnfest, representantforsamling i Kristiansand:

«Ved mødets slutning, indfant dommerkomiteens ordfører, hr. boghandler Sem, sig i repræsentantforsamlingen og redegjorde for det resultat, dommerkomiteen var kommet til. Han udtalte, at planens mening var den: Naar en forening kommer frem, skal alle turnere være indøvet i samtlige øvelser i det program, foreningen har opstillet. Af arbejdsudvalget skal da de forskjellige grupper inden foreningen henvises til de forskjellige arter af apparater, de skal benytte. Dommerkomiteen havde

Ledere, organisasjonsfolk og instruktører fra 1960- og 1970-årene hadde den lykke å ha en levende modell å vise til. Få har i samme grad som Aage Storhaug satt sitt preg på en idrettsgren, også som inspirasjonskilde og propagandafigur.

besluttet, *for denne fests vedkommende* loyalt at bøie sig for de forskjellige opfatninger, og respektere hinandens meninger.»

Lojalitet, også en del av arven.

Inne i denne arv, til dommerne, lå det også et grunnsyn — et krav om objektivitet og fair play.

Har moralkodeksen vært en konstant i dette regnestykke, er til gjengjeld alt annet — mildt sagt — blitt forandret. Utvilsomt handlet en riktig da dommerlauget i 1968 ble en del av de tekniske komiteer. Observere skulle de begge, og ikke bare det — den tekniske og idrettslige eksplosjon skulle forstås, og brukes. Vi vet at utviklingen i salen gikk fortere enn i lærebøkene.

Dommerne og deres virksomhet er synlig. Den er knyttet til tall — jo større begivenheter, jo høyere tall, jo hardere diskusjoner. Så får en bare være glad for at dommere har et stykke vei å gå før hun eller han tvinges opp mot 10-tallet i en atmosfære av høyspent medieinteresse. Det er sagt noe om kravene på det punkt en begynner. Ja, interesse er ikke nevnt, det behøver vel ikke stå i boken. Om stigedommere, kvinner: «Ha jobbet i sal. Må være i sal og følge trening minimum en kveld pr. måned.» Et trinn videre, kretsdommer: «Ha jobbet og jobber i sal, må være i sal og følge trening minst to kvelder pr. uke.» Men hvem kan nå *bli* dommere? Det sies, på mannssiden: «Alle interesserte kan bli stigedommere. Ønsker spesielt foreldre, ledere og instruktører på lagsplan.» Om kretsdommere: «Alle interesserte kan i teorien bli kretsdommere. Ønskelig med konkurransebakgrunn på krets nivå.»

Og videre? Nei, der er det ingen grenser og ingen bokførte råd. Det får interesse, utholdenhet og dyktighet bestemme. Det eneste en kan si sikkert, er at norsk gymnastikk og turn alltid — og det betyr alltid — vil ha et stort behov for flinke dommere.

16. Stikkord organisasjon

Det går lange linjer gjennom gymnastikk og turns historie, og i mange saker finner vi sammenheng. Få lever løsrevet; i hvertfall gjelder det saker av betydning. Disse sammenhenger gir oss ikke bare en innfallsport og en nøkkel, de er like meget egnet til å gi trygghet.

Da en i 1890 var kommet så langt at et forbund skulle settes i gang, var organiseringen ikke noe mål i seg selv, like lite som organisasjon var en selvstendig øvelse. Norsk idretts pionerer var gjerne hentet fra to grupper, og/eller var de en kombinasjon. De var sterkt knyttet til sin egen idrett (turn og gymnastik), eller mer all roundere (skøiter, idræt, cycle). Organisasjonsfolk i snever forstand var ingen.

Vi vet ikke alltid hvor pionerene fikk sine kunnskaper, om nå det skulle være så avgjørende. De leste en del, de snakket sammen, noen ganske få reiste, alle praktiserte de sin idrett så langt deres viten rakk. Her kan ha vært store forskjeller fra gren til gren, men vi kan gjette oss til at mønsteret hadde felles trekk.

Minst vet vi om deres forhold til organisasjonssiden. I de fleste tilfeller var det vel ikke noe forhold i det hele tatt. Så kom en bare ikke utenom noen enkle grunnregler, og ofte hentet en oppskriftene utenom idretten. Dette siste var ikke så unaturlig; et sted måtte en jo gå. Her var litt forretningsliv, litt forsvar, litt humanitære organisasjoner, og litt politikk. Det hendte at resultatene ble tilsvarende spraglet.

Vi har flere eksempler på at forholdet til organisasjon nok kunne være så som så. Da Johan Martens i 1899 ble valgt til forbundets tredje president, var han — slik vi har sett — ikke tilstede i tingsalen (representantforsamlingen). Han var dommerkomiteens formann, og opptatt med det. Vi kan mene at dette minner om et klosset opplegg, men så får det legges til at heller ikke representantforsamlingen var særlig opptatt av organisasjon. I 1914, etter fire års riksforbund, var det idrettslandsmøte i Kristiania. På plakaten sto «Istandbringelse av en fastere form for idrættens organisation.» Når det ikke ble istandbragt noe som helst, har det i hvert fall to årsaker. Den oppnevnte komité hadde ikke hatt tid til å levere en skikkelig innstilling. Under landsmøtet var komitémedlemmene — og fler med dem — opptatt på banen. Det ble ingen ting å vedta. (Formann i komiteen hadde vært Johannes Dahl, mangeårig inspektør, nå styremedlem i turn og idræt. Målt med datidens mål var Dahl en dreven organisasjonsmann, men ingen kunne da forlange at han skulle befatte seg med forslag til paragrafer når det foregikk idrett utenfor).

Fristende er det i denne forbindelse å se *lovene* som et organisasjonsspeil. Det begynte slik i 1890: «Dets Formaål er ved Samarbeide mellem Foreningerne at udvikle Folkets fysiske og moralske Kræfter og styrke dets patriotiske Sans.»

Ingen endring ble gjort i 1895. I 1936 bare språklig, mens dagens formål (1986) er «å fremme gymnastikk- og turnidretten i et sosialt og kulturelt stimulerende miljø».

Fysisk og moralsk er blitt til sosialt og kulturelt. Det ene kan være like bra som det andre.

Her er linjene lange og sammenhengen synlig. Særlig typisk for miljø og modning — eller kanskje mangel på modning — er forresten en lovtekst fra 1930-årene: «Saker av faglig art forbundet vedkommende kan kun avgjøres (på tinget, vår anm.) når forbundsstyret er tilstede og minst 10 av forbundets kretser, representerende minst 20 av forbundets foreninger, har avgitt møte.»

Begrepet «faglig» ble aldri forklart. Det forutsattes kjent. Paragrafen er interessant. Det den sa, var at saker hvis formelle avgjørelse skal ligge hos tinget, *også skulle dit med forberedende diskusjoner og det hele*. Og ikke nok med det, såvel diskusjoner som mulige vedtak krevde maks fremmøte *på tinget!*

Denne lovtekst forteller om karrige kår for *organisasjonen* i norsk idrettsliv.

Vanligvis er ikke lovene det et forbund er sterkest opptatt av. På den annen side, lover er også spilleregler, og krever justering fra tid til tid. To forhold kom til å prege gymnastikk og turn; det hadde tradisjonelt sterke foreninger, og fikk med årene en betydelig overvekt av kvinner. Det første satte ofte preg på styre og stell, det andre ga seg ikke alltid uttrykk, i hvert fall ikke i lovtekster. Kvinnene var tallrike i oppvisninger og i sal, men gjorde seg ikke like sterkt gjeldende i forsamlinger. Selv bærer de noe av skylden for det.

Først i 1934 fikk gymnastikk og turn et kvinnelig styremedlem, sammen med en lovtekst som forlangte begge kjønn i styre og stell. At dette første medlem og den endrede lovtekst kom samtidig, kan gjerne ha vært

Organisasjon rommer både fest og daglig arbeid. I 1982 gikk EM i Rytmask Sports gymnastikk i Stavanger, med det internasjonale forbunds (FIG) ledelse på plass. Til venstre på annen benk sitter norsk representant i mesterskapets tekniske komité, Mildred Kristoffersen, videre leder av RS-seksjonen, Jeanie Rinaldo, Frankrike, tolken Helmuth Rönisch, visepresident Frank Edmonds, England, presidenten Jurij Titov, Sovjet og Valentina Bataen, som også er fra Sovjet og som er medlem i RS-seksjonen. Mer på det jevne går arbeidet på de hjemlige kretsformannsmøter. Nærmest sitter John Sverre Fauske, videre Olav Karlsen, Ivar Mørk og Jan Kjærem.

et tilfelle. Snart forsvant teksten ut igjen, overflødig som den var. De kvinner som etter hvert gikk inn i posisjoner så ikke noe skille, og oppfattet seg ikke som forkjempere for et flertall.

Grunn til ettertanke gir det at det til nå — vi snakker om 100 år — bare har sittet én kvinne i presidentstolen, Anne Ma Thorsen, 1978—1980. Hun rykket opp da hennes mannlige forgjenger trakk seg. At Anne Ma Thorsen satt inne med store kunnskaper og gjorde en utmerket jobb, under særdeles vanskelige forhold, var hva en hadde ventet. Det har bare ikke noe med denne sak å gjøre. Denne sak er organisasjon, og igjen et spørsmål om modning. Det kan da ikke ha vært meningen at Kirsten Stamsøs ord fra 1930 — om kvinnens ærbødige forhold til mannen — skal gjelde i nye 60 år?

I forbundets aller første lovtekst heter det, paragraf 3: «Det norske Turn- og Gymnastikforbund bestyres af a) Repræsentantforsamlingen, b) Forbundsstyrelsen.» I den siste: «Forbundet styres av a) Forbundstinget, b) Forbundsstyret.» Ikke på noe annet punkt har endringene vært så små, ikke på noe annet punkt har tradisjonene vært så verdifulle. Særlig tenker en da på den representantforsamling som med årene ble forbundsting, og hvor det har vært bred, åpen representasjon hele veien.

Tingprotokollene fra 90-år til 80-år har ikke mye felles. Men allerede at de er der, og gir uttrykk for det som opptok gymnastikk og turn da de ble skrevet, er en stor styrke. Det viser at tinginstitusjonen er holdt i hevd, og så å si beholdt i sentrum.

Nå fins det ingen oppskrift på et ting. I dagens situasjon, med toårige tingperioder, og med skyldige hensyn til nykommernes premierenerver, *kan* det nok være at ringever — bare rundt 10 prosent av tingrepresentantene har ordet — kan ha lettere spill enn de kanskje burde ha. Visst kan en forandre noen regler, men slett ikke sikkert til det bedre, og en har heller ingen sikkerhet for at mennesker og roller vil endres.

Vi skal forresten vite at tinginstitusjonen alltid har stått sterkt i norsk idrett. Gymnastikk og turn danner her ingen unntagelse. Spørsmålet om hva som skal bringes til tings, og vektlegges, og hvordan møtene skal regisseres, er en ganske annen sak — og ikke felles.

I en parentes — dette er i høy grad organisasjon! — skal det ikke glemmes at norsk gymnastikk og turn har hatt utløpere langt ut over landets grenser. I overkant av en million nordmenn dro til Amerika i de tre menneskealdre utvandringen pågikk. Vi vet at utvandrerne, ofte, tok sine institusjoner med seg, og at idretten ikke var glemt. Den norske Turnforening, Brooklyn, New York, ble stiftet så tidlig som i 1892, og ble et samlingssted for norske i mer enn 75 år. Vi har beretninger om unge nordmenn som *startet* i turnforeningen mens de orienterte seg i en verden som nok var større enn de hadde trodd. Foreningen hadde sin glanstid fram til midten av 1920-årene. I tiårene som fulgte stoppet utvandringen, nye generasjoner ble amerikanere, og i 1968 stengte Den norske Turnforening sine dører. Den hadde betydd mye for mange.

«Forbundsstyrelsen» sa loven av 1890, og så fulgte sju oppgaver. «Forbundsstyret» sier dagens lov, «er forbundets høyeste myndighet mellom tingene» — og fastslår 18 punkter.

Reglement og oppgaver til tross, hva som har preget ledergruppen gjennom *hele* sekelet, er en høy grad av stabilitet. Som regel har dette gitt uttrykk for harmoni; alltid — eller nesten alltid — har det gjort arbeidet lettere. Nok var faren der for at det skulle bli *for* lett, *for* mye rutine. Underveis er en sterk administrativ enhet kommet til og er blitt en del av lederstilen.

Vi så hvordan styret, så snart det hadde økonomi til det, fikk en *teknisk* medarbeider på lønnslisten. Sekretær/sekretariat i moderne forstand fikk vente i over 60 år.

Avgjørelsen i 1900 var riktig. En trengte en misjonær. Hva som ikke var riktig, men som styret knapt kunne hindre, var at denne medarbeider nærmest ble et forbund alene. Langt inn i 1930-årene er store deler av beretningsstoffet egenhendig skrevet av turninspektøren, mest om hans reiser og tanker og synspunkter. Stoffet kan vanskelig ha hatt verdi utover dagen.

Gode ledere i starten og iherdig innsats videre kunne ikke hindre at gymnastikk og turn måtte betale for sin manglende interesse for organisasjonsspørsmål. Faktisk måtte en inn i 1970-årene — vi snakker om mer enn 80 års virke — før organisasjon for alvor kom på plakaten. Styret ble nærmest presset til å gjøre noe, og resultatet ble en utredningskomité hvis vanskeligheter bare bekreftet at organisasjon fortsatt var lite populært. Styret overtok, og la fram en rammeplan som ble godkjent på tinget i 1974.

Da Arne Wold trakk seg som president i 1978, rykket Anna Ma Thorsen opp. På dette tidspunkt hadde forbundet nær 90 års virke bak seg, og kvinnene hadde vært i flertall i mer enn 40 av dem. I dag er de i flertall også i styre og stell, men antallet presidenter kan fortsatt telles på én finger.

Midt i 1960-årene hadde det vært oppbrudd i norsk idrett. Sentralorganisasjonen hadde passert 100, og var opptatt av hvor den sto — og skulle gå. Den og de andre. Det ble gitt sterkt uttrykk for at idretten var villig til å overta en stadig betydeligere nøkkelrolle, men at samfunnets økonomiske medvirkning måtte stå i forhold. Gymnastikk og turn kom med. Når det ble sent, kan det skyldes to ting: At forbundet mente å ha en organisasjon og et syn, og at endringer i noe av dette sjelden kom over natten.

Men altså utredningskomiteen. Om *organisasjon* ble sagt: «I tiden før 1940 var gymnastikk og turn en gjennomadministrert idrett. Dette var i første rekke et resultat av det aktive organisasjonsarbeid som ble drevet i

lagene, og den disiplin som lagene påla seg i sitt arbeid. Dette arbeid i lagene ga seg også utslag i kretsstyrenes arbeide og også i konkurransesystemene, der disse fantes. På forbundsplanet var det ikke den samme aktivitet. Forbundsstyrets arbeide ble dessuten i noen grad hemmet av at forbundsstyrets sete ambulerte, og dets administrasjonsapparat (forbunds-kontoret) var minimalt.»

Antallet voksne medlemmer går ned, fortturnerskapene blir borte, lagene er mindre villig til å avgi tillitsmenn:

«Kretsstyrene har derfor ikke lenger den plass vis a vis lagenes administrasjon som er nødvendig for at kretsstyrenes innflytelse og koordinerende evne i turnadministrasjonen skal kunne opprettholdes.»

Dessuten (mens):

«En sterkere utbygging av forbundskontoret har gjort det lettere å ha direkte kontakter med lagene og forbundsstyret, er kretsstyrene i administrasjonssammenheng redusert til et rudiment, ofte uten reell betydning.»

Utredningen bragte ingen endelige løsninger, men den hadde begynt nær et nullpunkt og var allerede ved sin eksistens et signal til oppbrudd, til fremrykning fra gamle stillinger. At en samtidig — ofte — var nødt til å tenke på nytt var en side av samme sak.

Om forbundsstyret/utredningskomiteen hadde ventet seg en stram, fremtidsstyrt debatt på tinget i Tønsberg 1974, ble en skuffet. Innspillet var nok for springende, debatt-treningen i rene organisasjonssaker for liten, og saksområdet så alt for stort. Fullmakt ble gitt til noen endringer. At de var vage, skjønner en best av protokollens avsnitt om nettopp organisasjon:

«Under organisasjon er kretsene og organisasjonsapparatet blitt gjenstand for debatt, og det er klart at forbundsstyret både er interessert i, og bør legge en del arbeid i å styrke disse viktige ledd.»

Debatter om mål og midler, ofte med handlingsprogrammer som resultat, har aldri løst et særforbunds organisasjonsproblemer, eller andres, for den saks skyld. Hva som er interessant ved gymnastikk og turn, er at drøftingen kom da forbundet var i moden alder, og at behovet for gjennomlysning var tilsvarende stor.

Først, gjerne tidfestet til 1980, kom en moderne administrasjon med tidsmessige hjelpemidler. Det var et viktig skritt for et forbund som hadde vært svært tilbakeholdende, dessuten var det nødvendig, like sikkert som det lettet det videre programarbeid.

På tinget 1982 presenteres «Plankomiteens innstilling», en bruksanvisning for årene fram til 1986. Her sies:

«Styret i Norges Gymnastikk og Turnforbund legger med dette fram «Handlingsprogram 1982—1986». Programmet er en naturlig fortsettelse og videreutvikling av den målsettingsdebatt og de rammeplaner som ble fremlagt — og i prinsippet vedtatt — på tinget i Tønsberg 1974. Dette dokumentet la bl.a. grobunnen til en prioritering av turnstigen som et opplærings- og konkurransesystem på landsplan. Likeledes har målsetting og arbeidsplaner vært en «innebygget» faktor i arbeidet med turn-saken i løpet av 1970-årene».

Handlingsprogrammet vil, heter det videre, bli satt inn i en økonomisk ramme, og bli et praktisk arbeidsverktøy for styret.

Om organisasjon:

«Organisasjonsmessig har det ikke vært endringer av betydning. En har i perioden søkt å støtte bedre opp om vår organisasjonsstruktur med

ønske om opprettelse av flere komiteer/utvalg på kretsplan, samt kontaktperson innenfor bestemte områder (utdanning, anlegg osv.). Dette gjelder både på krets- og lagsnivå.

Styret har besluttet som en prøveordning å opprette en «teknisk seksjon», bestående av formennene i de tekniske komiteer og gymnastikkkomiteen. Komiteens arbeidsområde vil være å samordne spesielt konkurransaktivitetene for å få en mer enhetlig behandlingsprosedyre på aktuelle saker, som i sin tur kan avlaste styret i en del detaljspørsmål.»

Her meldes om overordnede mål for perioden; forbundet skal:

- styrke sin posisjon som en av de mest utbredte idretter og kulturaktiviteter i Norge,
- legge forholdene til rette for at gymnastikk og turn skal kunne utøves under best mulige forhold i sunne sosiale omgivelser,
- skape bedre kvalitet på alle plan (bredde gutter/herrer er nevnt),
- arbeide aktivt for at gymnastikk og turn bidrar til økt kontakt og trivsel i lokalsamfunnet,
- arbeide for anlegg,
- må/skal arbeide for å bli en mest mulig effektiv organisasjon med god kontakt til medlemmene. Dette kan skje ved styrking av tillitsmannsapparatet i kretser og lag.»

Ja, lag:

«Lagene er grunnpillaren i Norges Gymnastikk- og Turnforbund. Det er her vi legger grunnlaget for all vår virksomhet. Gode tilbud og ikke minst godt omdømme i nærmiljøet er med på å styrke hele forbundet. Vi regner med at en utvidelse av vår administrasjon ikke minst vil komme våre mange lag til gode. Lagene vil da lettere og raskere få informasjon, og ikke minst den hjelp de trenger til å løse forskjellige problemer, slik at lagene kan fungere på den best mulige måte.»

Og særkretsene:

«Kretsene skal fungere som forbundets forlengede arm på lokalplanet og bør som sådanne være i stand til å påta seg større medansvar for den totale drift og ledelse av gymnastikk- og turnsaken. M.a.o. kretsene må i større grad enn hittil avhjelpe og avlaste sentraladministrasjonen og sentrale tillitsmenn. Skal en lykkes i dette forhold, må en gradvis søke å styrke kretsenes administrasjon og ledelse, i form av sekretærhjelp. En slik «profesjonalisering» av kretsene krever en holdningsendring som må sees som en prosess over tid.»

På tinget 1982 ble det sammenfattet:

«Norges Gymnastikk- og Turnforbunds handlingsprogram 1982–1986 ble enstemmig vedtatt, med de innkomne kommentarer.»

Forholdet til særkretsene, gjennom hele organisasjonshistorien det svake punkt, var tatt opp i et notat som var sendt ut på sen vinteren 1982: «Særkretsenes funksjon og arbeidsområde/-måte.» Et solid notat erkjenner de vanskeligheter dette organisasjonsledd sliter med, her er forhold tre veier, til lag, forbund og idrettskrets, og områdene som skal dekkes er ofte store.

Det er på det rene at notatet ble til stor hjelp ute i særkretsene. Det angrep også det punktet som kanskje er aller vanskeligst — å holde seg løpende å jour med alt som skjer. Det ble foreslått en praktisk mappe der alt ble samlet og systematisk fornyet. Det kunne være styremedlemmer/adresselister i forbund, lag og idrettskrets, terminlister, arbeidsrutiner, kurs og leire. Hundre ting.

Mennene blir borte, og et stikkord er mix-tropper. Ja, det er noen mannfolk blant den ungdommen som stormer fram på dette spennende bildet fra Bergen.

Var dette en liten sak sett under historisk synsvinkel. Ja, mon det?

Neste trekk var forbundsstyrets, som svarte med «Handlingsprogram for Norges Gymnastikk- og Turnforbund 1989—1992; presentert på tinget 1988:

«Programmet er en naturlig fortsettelse og videreutvikling av det handlingsprogram som ble fremlagt på forbundstinget i 1982 og videreført på forbundstinget i 1986.

Handlingsprogrammet er oppdelt i 12 hoveddeler, og skal gi grunnlag for beslutninger som skal treffes, og medvirke til at sentrale spørsmål for vår idrett blir reist.

Vi nærmer oss raskt et nytt tiår, og det er naturlig at vi gjør opp status og diskuterer de mål en skal arbeide mot i kommende år. Dette gjelder ikke bare aktiviteter, men vår totale virksomhet. Ikke minst har vi forsøkt å sette dette inn i en økonomisk ramme.»

Notatet åpner med noen tall. Antallet lag/grupper har vært stabilt, men medlemstallet går ned — fra 112.000 i 1982 til 96.295 ved utgangen av 1986:

Voksne kvinner	31.224
Voksne menn	3.863
Jenter	47.618
Gutter	9.422

Til dette kommer veteranene, godt 1.000 i tallet.

Om organisasjon står det:

«I perioden har det skjedd en del endringer i vår organisasjon. Vi har fått utbygd en egen organisasjonsstruktur for gymnastikksiden — kalt gymnastikkseksjonen. Denne seksjonen har et arbeidsutvalg. I teknisk seksjon har vi også fått en endring og med at en nå har en egen TS-leder, i tillegg til at en har fått en egen TS-konsulent som ikke har andre oppgaver i forbundet.»

Ikke alt har vært like lett:

«Norges Gymnastikk- og Turnforbund har hatt en meget anstrengt økonomi i denne perioden. Det er helt klart at både det sittende og det forrige styret har hatt overdrevne forventninger til sponsormidler, og har av den grunn operert med urealistiske budsjetter. Dette har ført til underskudd i regnskapene de siste årene, akkumulert til over en million kroner ved utgangen av 1987. Dette har ført til at en har til dels store likvidasjonsproblemer med behov for kassakreditt, noe som igjen har ført til økte renteutgifter. Forbundsstyret har tatt konsekvensen av denne situasjonen og vil dekke inn de akkumulerte underskudd i 1988.»

Visst er samfunnsutviklingen interessant:

«Fremdeles holder Norges Gymnastikk- og Turnforbund stillingen som det tredje største særforbund. Det er imidlertid all grunn til å ha bekymringer for den negative utviklingen når det gjelder medlemstallet. På dette området er det ikke først og fremst konkurransen fra andre særforbund som er bekymringsfull, men heller den samfunnsutviklingen som gjør at folk, spesielt voksne, søker sitt aktivitetsbehov i private institutter og helsestudioer. Dette er en utfordring som krever aktiv innsats av Norges Gymnastikk- og Turnforbund i årene som kommer.

Perioden har ellers vært preget av planmessig og målbevisst arbeid hos en rekke ressurspersoner i vårt forbund, som har gitt resultater både innen konkurransaktivitetene og masseaktiviteten.

Fremdeles er det alt for få gutter og herrer i forbundet vårt, men en har håp om at de nye konkurransetilbudene innenfor gymnastikk kan bringe gutter og menn til foreningene våre og bedre rekrutteringen av gutter.»

Det var fremtid det var spørsmål om:

«Gjennom handlingsprogrammet for perioden 1989—1992 ønsker Norges Gymnastikk- og Turnforbund å utvikle idretten vår i forhold til vår formålsparagraf.

Som et av de største særforbund i Norges Idrettsforbund har vi også et stort ansvar for å følge opp den målsetting som ligger nedfelt i NIF's langtidsplan 1988—1992. Dette skal likevel ikke redusere identiteten i vår idrett.

Gjennom prioriterte tiltak som økt satsing på barneidrett, videreføring av «Gymnastikk i tiden», oppstarting av prosjekter rettet mot mosjonister, eldre og funksjonshemmede, vil vi øke medlemstallet, sikre inntektene og på den måten også kunne gi et bedre tilbud til våre toppidrettsutøvere. Samtidig ønsker en å utvikle ledere og instruktører på alle plan, slik at vår idrett også hele tiden utvikler seg kvalitativt.

Norges Gymnastikk- og Turnforbund ønsker å være et særforbund som gjennom sine særkretser, lag og turngrupper kan gi et vesentlig bidrag til det totale idrettstilbud i Norge. En slik posisjon vil en kunne oppnå gjennom utviklingen av egne tilbud, samtidig som en tar aktivt del i samarbeidet med andre idretter.»

Område- og landsfinalene har vært gode stevner. Samtidig har de gitt unge turnere — av begge kjønn — nyttig og nødvendig konkurranseerfaring. Bildet er fra Mandal 1982.

Handlingsprogram, utredning, rammeplan, notat — navnene kan være så mangt, og innholdet tilsvarende. Slikt materiale har det felles at det — ofte — fort blir glemt, og egentlig er det vel få som tar fram og studerer tekstene etterpå. Det er bare ikke her styrken i utredningsarbeidet ligger. Det som skjer, er at et antall medarbeidere i ansvarlige posisjoner tvinges inn i stoffet, må gjennom det, lære det å kjenne. Det sitter alltid noe igjen, der det *skal* sitte. Handlingsprogram, fulgt av denne type arbeid, ble bragt inn i idretten midt i 1960-årene. Det var meget langt fra en motebølge. Idretten, og det gjelder hele bevegelsen, innså at den kunne komme på etterskudd i samfunnsutviklingen dersom den ikke gikk inn i sine egne organisasjoner, så å si prøvde dem, og fant en vei ut og fremover.

Mye papir og mange arbeidstimer er blitt resultatet. Det var bare nødvendig, og utbytte har mange fått.

Gymnastikk og turn kom sent, og tok opp sitt forhold først fram mot midten av 1970-årene. Valg av tidspunkt kan ha hatt flere årsaker, en av dem kan ha vært at president i årene 1974—1978, Arne *Wold*, var sterkt opptatt av perspektiver og sammenheng. Han skrev selv mye av tekstene.

Hva som var viktigst for gymnastikk og turn, var at en prosess kom i gang. Organisasjonsspørsmål har aldri stått sterkt i forbundet. Det var nødvendig å ta opp tingene, få dem fram og snakke om dem. Et stort særforbund kunne ikke i all tid bare være teknikk.

Spør en om utbyttet, har det — tilsynelatende — skjedd lite på topp. Styret har den samme rolle og sammensetning, og kan støtte seg til en solid administrasjon. Det viktigste har skjedd i komité- og utvalgssjiktene, og her snakker vi både om arbeid og kommandolinjer. Blant annet er gymnastikken kommet sterkt, og sikkert fortjent.

Tidsbestemt har det vært hele tiden, og det er bare naturlig i et forbund med så lange linjer. La oss gå tilbake til forbundets aller første lov, der vi finner:

«Ingen Foreninger maa afholde mer end tre offentlige Opvisninger aarlig mod Betaling uden Forbundsstyrelsens Samtykke.»

Denne tekst forsvant snart i det blå, og ingen kan vel riktig forklare hvorfor den var der. Hva som *kan* forklares, er at pionerene valgte ut noen tekster og dermed bestemmelser som kunne bidra til å regulere deres idrett og dens liv. Eksemplet ovenfor er tilfeldig valgt, men ikke mer tilfeldig enn at det viser hvordan livet *var* et spørsmål om praktiske, faglige årsaker og virkninger. Dessuten var dette liv i seg selv så spennende at det skulle gå generasjoner før en for alvor våget — og fikk tid til! — å trenge inn i det med spørsmål om hvorfor og hvordan, med *organisasjon* som stikkord.

Anlegg er organisasjon på sitt — ofte — vanskeligste. Ikke alle anlegg har vært tradisjonelle, og ikke alle har vært beregnet på gymnastikk og turn. Jordal Amfi — i tiden uten tak — ble med hell brukt ved noen stevner. Rett til hjertet av idretten går Turnkassen i Bergen; ikke prangende utenpå, men desto mer praktisk innenfor de fire vegger.

17. Alltid har det kostet penger

«Norges Turnforbund tillater sig herved i ærbødighet å andra det ærede departement om en bevilgning på kr 10.000 i statsbidrag til det 11. nasjonale turnstevne i 1930.»

Søkeren var ikke uten erfaring. Den første offentlige bevilgning ble gitt til den nasjonale turnfest i Christiania 1895, fem år før forbundet ble tilgode sett. Vi skal ikke være for sikre på at denne rekkefølge var en tilfeldighet. Turnfestene hadde en høy stjerne fra start, og en bevilgning til dem — og bare til dem — var på en måte mindre forpliktende for stortinget.

Men altså det aktuelle stevne:

«De nasjonale turnstevner har en meget stor betydning som propaganda utad for vår sak og er dessuten en stor mønstring for landets turnforeninger og turnere. Forbundet legger derfor så stor vekt på landsturnstevnenes betydning, at man anser dem som det viktigste ledd til turn- og gymnastikk-sakens fremgang i vårt land. En lærerik, men beklagelig erfaring fikk vi ved det innstilte stevne i 1926, idet resultatet blev en øyeblikkelig avslappelse og til dels stagnasjon i arbeidet rundt om i foreningene.»

Poenget med lærdommen var sikkert særdeles viktig. Visste en det ikke fra før, fikk en vite hvor sentralt stevnene sto. Bittert var det også at det var Fredrikshald, selve foregangsbyen, som hadde fått nei, i 1926.

Tidspunktet for den nye søknad var depresjonsåret. Idrett, som alt annet, var på nedtur med sine penger. Turnforbundet søkte i ærbødighet, det var bare så lite å hente.

Vi skal merke oss tonen i søknaden, som var lenger enn som så. Her var tilsynelatende optimisme, men som aldri helt kunne skjule tvilen og mismotet. Tiårsskiftet var ikke idrettens beste tid, og det gjaldt all idrett. Samfunnet var ute av lage, idretten selv var splittet, og økonomiske bekymringer plaget alt og alle.

På tinget i Skien 1931 var «olympiaden 1932» på kartet. Presidenten:

«Vi har inntrykk av at der er interesse for at forbundet deltar med tropp i denne olympiade, og forbundsstyret vilde også gjerne se en slik plan realisert. Det er imidlertid et stort økonomisk spørsmål, som nok blir vanskelig å løse. Forbundsstyret ønsker å høre tingets opfatning av spørsmålet og om det ønsker at styret skal opta saken til nærmere bearbeidelse.»

Tinget uttalte seg. Oslo Turnforening var interessert i å sende en tropp, gjerne forsterket med andre turnere, slik praksis hadde vært i riktig gamle dager. Det skulle koste ca. 20.000, eksklusive reiser i USA (lekene fant som kjent sted i Los Angeles på vestkysten). Representantene hadde ikke noe i mot det, forutsatt at betegnelsen ble forbundstropp. Men pengene? Jo, det var på det rene at det ikke var noe å hente i Amerika — det hadde en fra Brooklyn-Gjøa, som nettopp hadde vært på fotballturne i Norge — og ikke var det visst noe å få hjemme heller. Åpenbart var det ingen som hadde noen tro på prosjektet, og nærmest pliktskyldigst ble det protokollert:

«Forbundsstyret bemyndiges til å arbeide videre med saken med sikte på representasjon.»

Vanlig er det visst ikke å henge deltagerlister ut av vinduet, som her i Idrettens Hus Bærum. Vanlig er det heller ikke at 2.000 norske idrettsutøvere drar til samme stevne, slik tilfellet var ved Gymnaestradaen i Zürich 1982. Ved foten av listen Bjørn Lorentzen og Jan Kjærem.

En kan spørre hvorfor saken i det hele tatt var oppe. Svaret er helst at det, også i denne knapphetens tid, levde en trassig optimisme. To menneskealdre senere er det vanskelig å se noen grunn til den.

Og visst var det alvor. Forbundsting 1932, Haugesund:

«Videre foreslår forbundsstyret at kontingenten nedsettes igjen til 40 øre. Den 10 øres forøkelse som blev foretatt har ikke skaffet den merinntekt som ventedes, da flere av foreningene har rapportert reduksjon i medlemstallet. Tiden er nok ikke minst vanskelig for foreningene.»

Langt inn mot vår egen tid er det forbundets årlige søknader, sammen med noen spredte bemerkninger på tingene, som gir oss omrissene av forbundets økonomiske geografi. Når det ofte ble sagt så lite, var det fordi det ofte var så lite å si.

Vi har regnskapene. De er der gjennom 100 år; rørende enkle i starten, sterkt avanserte i dag. Kanskje de som er hentet fra depresjonsårene er den tyngste lesning. De var så absolutte, så nakne og uten håp.

Nå er det slik at idrettens økonomiske situasjon er noe den alltid, eller nesten alltid, har hatt felles. Felles var også følelsen av at den var så fortvilt vanskelig å påvirke. Gymnastikk og turns søknad fra 1929 er derfor ikke uten verdi som tidsdokument; med små utskiftninger i teksten kunne den ha vært brukt av nesten sagt alle idretter. Med dette er også mye sagt om 1920- og store deler av 1930-årene, om en tenker penger. Her er ingen spennende og ukjente kilder som i 1892, da et raust anlagt fortturnerkurs er bokført med kr 32,10. Her var små-små sifre, og stor ydmykhet.

Vi har aldri, og det er helt bevisst, gått inn i gymnastikk og turns «private økonomi»; om den i perioder hadde fedre og/eller utøvere som gjorde livet lettere for den. Dels vil det neppe være mulig å skaffe belegg for en påstand den ene eller andre vei, dels ville ikke resultatet være alt for interessant. Det vi vet, og det gjelder ikke bare gymnastikk og turn, er at utøvelse av organisert idrett lenge var et privilegium. Arbeidsdagen var lang, ofte hard, få hadde tid, økonomi eller overskudd til noe særlig mer. Det kan saktens vises, over tid, at enkelte idretter sprang ut fra bestemte miljøer, og her kan vi nok snakke om privilegier. Gymnastikk og turn synes aldri å ha tilhørt noen bestemt gruppe, og ikke kan det sees å ha vært noe eller noen som har påvirket forbundets økonomi.

En reise gjennom nær sagt 100 års omsetning får tas for hva den er, blant mye annet et uttrykk for at noe har skjedd med både pengeverdi og virksomhet. Vi har gjort oss kjent med tallene fra år null, 1890, 228,25. *Over-skudd* kr 150,06. Tretti år senere og et *godt* økonomisk år var tallet kr 28.600, for i 1932 å synke til kr 14.000. Her har vi fanget opp alt som vondt er. Skjønt, ikke riktig — forsiktig var budsjettet for 1933: kr 12.200, som sa kr 8.000 i statsbidrag, kr 4.000 i kontingent og to uspesifiserte hundrelapper. Er vi ennå ikke i bunnen? Nei, ikke riktig; kr 11.000 er regnestykket for 1934.

Hva som sto fast midt oppe i all denne omskiftelighet, var arbeidsoppgavene. De var i hovedsak de samme, og hadde det felles at de kostet penger. En hadde brukt inspektør- og senere konsulentstillingene som salderingsposter, men her var ikke mye å gå på, og annen administrasjon hadde en praktisk talt ikke. Visst ble det gjort forsøk på å skaffe penger, blant annet innad i organisasjonen (gymnastikkens venner). Men her var det i virkeligheten de samme mennesker og de samme penger, og lite å hente. Det er klart en merket slitasjen; i tilsynelatende detaljdiskusjoner på tinget, i tunge styremøter, og i vanskeligheter fra dag til dag. Det gikk på et vis.

To menneskealdre skiller vår første kvinnelige OL-tropp, Stockholm 1912, og vår foreløpig siste, München 1972. På laget i Stockholm deltok seks fra Bergen, en fra Stavanger, Porsgrunn og Fredrikstad, de øvrige var fra Christiania Turn, blant dem Elisa Platou. I München var, fv., Trine Andresen, Jill Kvamme, Sidsel Eckholdt, Bente Hansen, Unni Holmen og Gro Sandberg.

Så bar det oppover, for det meste. Kr 24.000 ble omsatt siste år før siste krig, kr 86.000 det første året etterpå. I 1950 bokførte en 122.000 kroner, åtte år senere var beløpet kr 75.000. I 1963 var sifrene 220.000, i 1971 balanserte det med 886.000 kroner.

Dagens omsetning er seks millioner kroner.

Vi er enige om å la de 150 overskuddskronene fra 1890 være et mer fornyelig innslag, og at tallene fra 1920- og særlig 1930-årene beskriver en dyster virkelighet som heller ikke idretten kunne flykte fra. For alvor spennende er tallene først når vi bryter inn i vår egen tid. I underkant av en kvart million i 1963, drøye trekvart i 1971, seks i dag?

En del av forklaringen ligger i pengeverdien, men bare en del. Inne i dette handlingsforløp ligger det — også — en anerkjennelse av idretten. Der støtten utenfra i 1963 var kr 37.000, eller ikke betydelig mer enn lagskontingenten, var den i 1971 kr 670.000. Her var tilskudd til idrettsmateriell en ny og stor post. Ingen lagskontingent til forbundet — om den hadde vært opprettholdt — ville noen gang ha kunnet holde følge. I dag ligger tilskuddet over stats- og tippemidler på nær 50 prosent av samlet omsetning.

Statens omprøving av sitt forhold til idretten skjedde ikke uten kamp. Det utvidede kulturbegrep ble lansert, ikke som slagord, men som realitet og som løftestang for blant annet idretten. Mange tvilte på dette begrep, og gjør det fortsatt. Navnet er ikke så avgjørende. Idretten klarer seg uten finbeskrivelse, men ikke uten penger.

Gymnastikk og turn er ikke alene om å oppleve de økte offentlige tilskudd. Forbundet er heller ikke alene om slett ikke å oppfatte dem som milde gaver. Det som i virkeligheten har hendt, er at idretten — som bevegelse — er kommet *litt* nærmere en rimelig dekning av sine utgifter til et betydelig samfunnsengasjement. Ikke minst gjelder det den eldste av våre organiserte idretter. Hva de også vet, den eldste og alle de andre, er at det fortsatte engasjement i hvert fall ikke skal bli lettere enn før, i et samfunn stavet konkurranse.

Vi vet lite om hva som vil komme ut av denne konkurranse. Hva som gjelder for idretten, er at den kan møte nye samarbeidspartnere, at den må tenke annerledes, velge nye metoder og ofte nye innfallsvinkler. Hva vi vet om dette nye, er at det vil koste penger.

Vi har sett hvordan gymnastikk og turn *tre* ganger har søkt å gjennomlyse organisasjonen; arbeid, virkemidler og metoder. Hele tiden sto økonomien sentralt. Uten at en skottet til den, ville det hatt liten hensikt å sette noe på papiret.

Det program som ble lagt fram i 1974 innså at økonomien var en anstøtssten:

«Det synes påkrevet at vi gjennomgår våre arbeidsrutiner og våre metoder med sikte på en forenkling av det administrative arbeid og større innsats for det egentlige idrettsarbeid.»

Her skjelnes mellom administrativt og egentlig idrettsarbeid uten at noen forklaring er gitt. Det ene må ha vært nyttigere enn det andre.

Sammenfatningen åtte år senere (1982—1986) hadde færre molltoner. Det ble pekt på at det var muligheter for «å øke inntektene, men det må innsats til for at det skal kunne lykkes. Stor utgiftsbelastning bør ikke aksepteres før inntektene er ordnet. For å kunne oppnå finansinntekter, må det skje en forskyvning av utgiftene i forhold til inntektene eller at forbundet gradvis opparbeider en viss egenkapital (fond).»

Planer er en ting, virkeligheten en annen. Få ting er virkeligere enn penger.

Ved inngangen til 1990-årene er idrettens økonomiske situasjon ikke alt for god. Gymnastikk og turn er ingen unntagelse fra denne regel. Forbundets økonomi kan sies å være rimelig stabil — uten stevneinntekter og nesten uten forhold til næringslivet.

Akkurat det siste er verd å stoppe ved, og må gjerne stå som et eksempel på at næringslivets interesse for idrett ikke skyldes idealer. Den som ikke har noe å spille ut, behøver knapt å delta. En stor idrett med bred aktivitet og massevis av unger stiller svakt i dette spillet.

Gymnastikk og turn er 100 år i 1990. Det er lite som tyder på at det første tiår i nytt sekel vil bli lettere når det gjelder økonomien. Det har allerede hatt virkning på planleggingen, gymnastikk og turns. Også en 100-åring kommer lengst ved å være nøktern.

Grunnlaget for forbundets inntekter kan forenkles til to kilder; stats-/tippemidler og det en selv kan skaffe til veie. Det er slik at hver av dem dekker halvparten av behovet. Tar vi utgangspunkt i en samlet omsetning på seks millioner må det skaffes tre. Så enkelt og vanskelig er det.

Så tidlig som i 1935 stiftet en Gymnastikkens venner, en organisasjon hvis hovedoppgave skulle være å skaffe penger. Dermed var det stukket ut en vei, men farbar var den ikke. Fra slutten av 1940-årene gikk styret (Gard) til næringslivet. Noe ble det ut av det, men heller ikke her lå det noen løsning. Når dagens tillitsmenn og administrasjon skal ut og skaffe midler, har de i det hele tatt få tradisjoner i ryggen. Det kan gjerne være en fordel, siden bare nøkterne planer og hardt arbeid fører til noe.

Interessen for penger har neppe endret seg så mye gjennom årene. Forskjellen er bare at en i dag snakker om dem, helst fordi en ikke har noe valg. Forholdet er det samme gjennom alle organisasjonsledd, fordi årsaken er den samme.

Økonomien var, slik en kunne vente, inne i mange saker på tingene gjennom 1970-årene. En opplevde også selvstendige forslag, som i Loen 1976:

«Grunnet store utgifter i forbindelse med våre konkurranseturnere, foreslår Oslo Turnforening at Norges Gymnastikk- og Turnforbund økonomisk støtter opp om de foreninger som driver konkurranseturn på toppplan. Støtten må gjelde såvel instruksjon som reiseutgifter i forbindelse med de konkurranser som forbundet ønsker at turnerne skal delta i.»

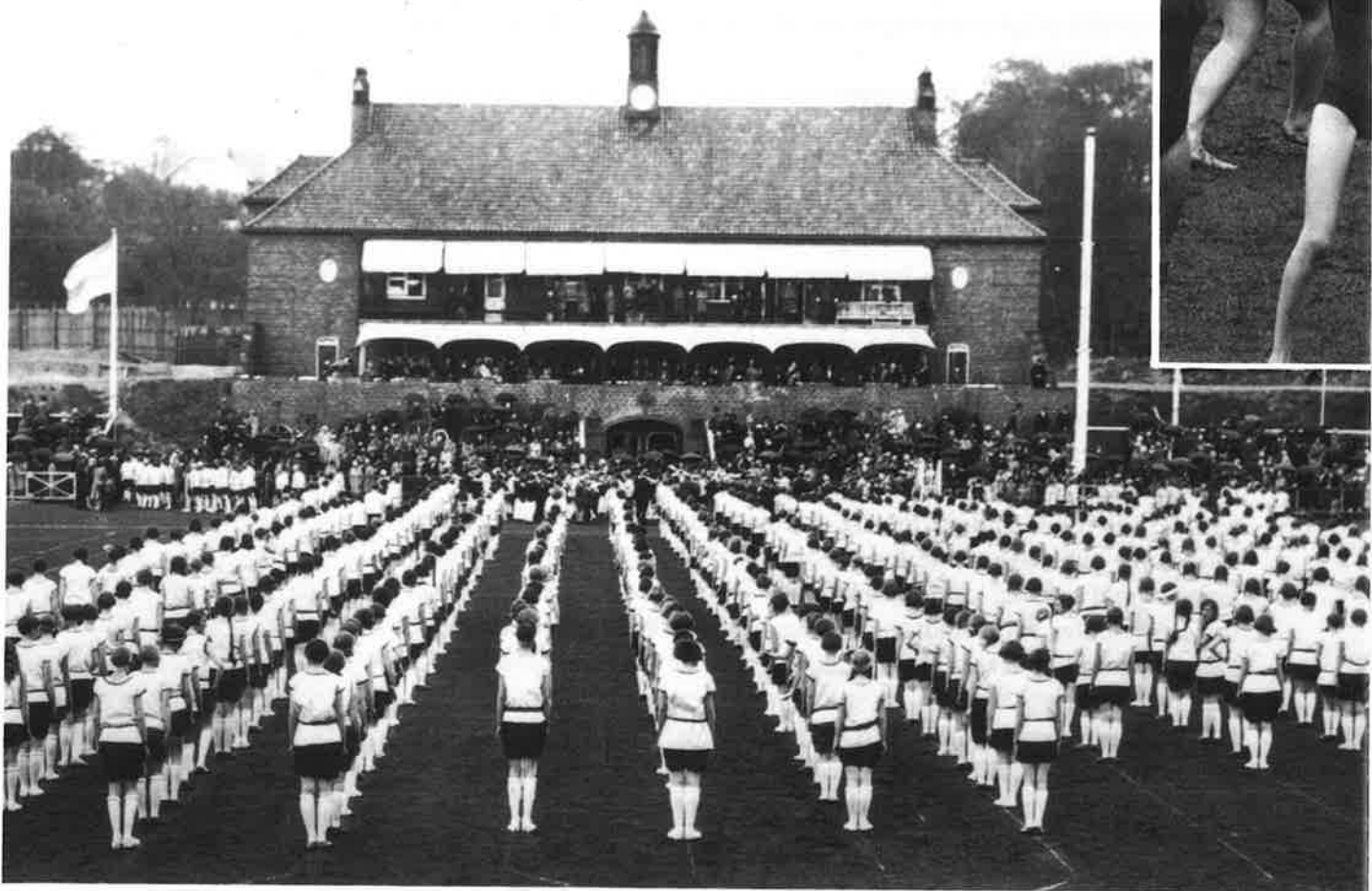
Forbundsstyret var velvillig i sin innstilling:

«Forbundsstyret er kjent med at lagene som arbeider med gymnastikk på toppplanet har ekstraordinært store utgifter på grunn av dette arbeid. En overføring av midler fra forbundsstyret til disse lagene bør derfor sees på med velvilje. I budsjettmessig sammenheng bør disse overføringer foretas fra budsjettpostene for trening og/eller instruksjon. Da det er flere forhold som må klarlegges i forbindelse med en slik eventuell overføring av midler, er det nødvendig at det også utarbeides et reglement for dette. Forbundsstyret vil be de tekniske komiteer utarbeide forslag til et slikt reglement.»

Det ble bedt om fullmakter til å arbeide videre med saken. Denne ble gitt, med forutsatt bistand av de tekniske komiteer, og med en tidsfrist. Noen hjertesak var det ikke, flertallet var knapt.

Større interesse var knyttet til penger inn. På tinget 1978 foreslo forbundsstyret:

*Slik så Bislet i Oslo
ut en gang i verden, og slik var
kvinnetroppen ved den første norske
oppvisning til musikk; 1928 var årstallet.
Scenen fra Bergen er 57 år senere;
suksessen Ungdommens Landsturnstevne.*

«Det innføres en forbundskontingent på kr 10,— pr. voksent medlem pr. år, og kr 5,— pr. barn pr. år.»

Begrunnelsen var massiv:

«Det koster å drive norsk idrett . . . Å sette tæring etter næring ville sikkert være et sunt prinsipp og en moralsk pekefinger. Da ville imidlertid ikke norsk idrett være kommet så langt. Der presses det nemlig på alle kanter. Når staten trenger mer penger for å holde sysselsettingen oppe og gjerne en tanke vekst i vår levestandard fra året før, pålegger den oss avgifter for å dekke de økte utgifter. I norsk idrett synes imidlertid dette å være moralsk uforsvarlig, nærmest lettsindig politikk.»

Det ble, som en måtte vente, en omfattende debatt. Alle ville pengene, men ikke alle ville fremgangsmåten. Flere andre veier til løsninger ble

antydning, men det gikk ikke: 76-133. Hva som ikke gjorde kampen lettere, var det hovedprinsipp norsk idrett hadde lagt på seg allerede et tiår tidligere, at pengene skulle bli i lagene. Anne Ma Thorsen hadde sagt under debatten: «Styret holder fast på at en form for avgift må innføres.» Vi skal se at hun får rett, men at det tar tid, og krever endringer.

Åtte år senere — pengene var ikke blitt fler! — kom forslag igjen, med nytt innhold:

«Innføring av obligatorisk lotteri, alternativ forbundsavgift.»

Det stormet mindre i denne debatt. Alle var fortsatt interessert i å skaffe midler til forbundet, fler var enig i at noe ekstra måtte gjøres.

Etter forslag om engangsavgift/frivillig lotteri og fast forbundsavgift, måtte presidenten Ivar Mørk presisere:

«Forbundsstyret opprettholder sitt forslag. I tillegg foreslås: Det enkelte lag kan velge mellom obligatorisk lotteri og forbundsavgift som betalingsmåte når det gjelder lagets pålagte støtte til forbundet. Omfanget av det obligatoriske lotteri og størrelsen på forbundsavgiften blir slik forbundstinget vedtar.»

Tillegget løste vanskelighetene. En kunne velge mellom lotteri og avgift, og her var gradering i satsene. Etter at to motforslag falt, gikk forbundsstyrets forslag enstemmig hjem, med virkning for 1986 og 1987. Med dagens tall lå det rundt en million i denne pott, eller grovt en tredjedel av forbundets egendekning.

Alt var ikke løst med dette. Det var klart at forbundet, til en omfattende drift, trengte penger denne veien. Men kunne løsningen gjøres smidigere, kunne den som betaler avgiften også vinne fordeler?

Svaret het *lisens*, som prinsipp vedtatt på tinget i Tromsø 1988. Inn i denne er det bygget forsikringer, gradert etter utøvernes aktivitetsnivå, og også gjeldende for foreninger. Ordningen trer i kraft fra 1. januar 1990; i de mellomliggende år gjelder reglene for lotteri/avgift.

Ingen løsning av en så vanskelig sak er ideell, men det som her innføres vil ha tatt størst mulig hensyn til flest mulige parter, og vil — om det lykkes fullt ut — gi større trygghet i forbundets arbeid.

Med det som hendte langs ruten 1978-1986-1988 var det gitt godkjenning for den linje at forbundet kunne gjøre inngrep der det var økonomisk nødvendig. Debatten alle ganger fortalte at inngrepene måtte tenkes nøye gjennom før de ble godtatt.

Beretningen for 1986 og 1987 viser at det er alvor:

«Forbundstinget i Haugesund vedtok ambisiøse budsjetter for 1987 og 1988. Den store inntektskilden ble forutsatt å være nye store bidrag fra sponsorsiden. Siste del av denne periode, 1987, har for styre, tillitsmannsapparat og administrasjon vært en hektisk kamp med dårlig likviditet. To ganger har styret vært tvunget til budsjettreduksjoner i 1987. Dette har vært frustrerende for hele tillitsmannsapparatet og lagt mange vanskeligheter i veien for et seriøst opplegg for de fleste komiteer. Representasjonsgymnaster har følt dette på kroppen, og vi vil helst ikke opp i en slik situasjon en gang til. Økonomi har vært en gjenganger på samtlige styremøter og har tvunget styret til en knallhard budsjettering for 1988.»

Regnskap og budsjett, det som var og det som kommer, er omfattet med stigende interesse på ting og i møter. Om det ikke er slik at alle kan økonomi, er det i hvert fall slik at det angår alle, og krever medvirkning av nær sagt alle.

Det skal en være klar over; hvordan en enn regner, og hva en enn får ut — Norges Gymnastikk- og Turnforbund er et kostbart forbund å drive. Det er stort, det omfatter mange disipliner og nesten sagt alle aldre. Det er til å forstå at kampen for og om pengene har tetnet.

Sentralt gjennom hele sekelet, også når det er snakk om penger, står *landsturnstevnene*. Det er ikke tilfeldig når vi bragte en søknad fra 1929, for stevnet 1930. Aktuell ble Trondhjem også fordi stevnet kom ut med et betydelig underskudd, og kastet skygger inn over et felt som tradisjonelt skulle være lys.

Nå gikk det bedre i Stavanger 1934 og Oslo 1938, men ikke så godt at følelsen av usikkerhet var fjernet. Og landsturnstevnet *skulle* det ikke klebe noe ved; det ville jo fortsatt være midtpunktet.

Hva som enn ville skje — økonomisk eller på andre områder — landsturnstevnet ville alltid ha forrang. Arbeidet måtte legges an med det for øye.

I dagens gymnastikk og turn opereres det med to sett landsturnstevner. Ungdommens er kommet i tillegg, for å bli.

Noen hovedregler har fulgt mer enn 100 års stevner. At deltagerne skal betale hva det koster, og at arrangøren skal holdes skadesløs. Det første gir seg selv, det andre er det minste en må forlange.

Den situasjon vi har i dag beskrives best gjennom tall. Tromsø hadde landsturnstevne i 1981, og kom ut med et overskudd på kr 750.000. Fem

Alder var aldri noe hinder for veteranene, ikke engang der de møtte en skranke. Oslo Turns menn i kretsturnstevne.

år senere nådde Kristiansand en million. For ungdommens landsturnstevne er sifrene minst like spennende: Drammen (1982) en million. Bergen (1985) 1.2, Mandal (1987) 1.5 millioner kroner.

Årsaken til denne økonomiske suksess i en tid da slikt slett ikke er alminnelig, er både interessant og instruktiv. Det fins, for begge stevner, noen faste poster — det som skal komme fra deltagerne, og det som skal gå ut til forbundet. Resten er frihet, i den forstand at de penger som *skaffes* lokalt *forblir* lokalt. Det er åpnet plass for fantasi og pågangsmot. Der det engang var vrient å få stevnene plassert, står det nå kø.

Den siste langtidsplan, den strekker seg forbi 100-året, snakker om

«Tilpasning mellom langtidsbudsjett og handlingsprogram»:

«Langtidsbudsjettet avspeiler en forsiktig optimisme på inntektssiden. Dette har sammenheng med tendensene i Norges Idrettsforbunds langtidsbudsjett og effektene ved overgang til rammetildelinger etter nye fordelingskriterier. I tillegg har en i 1989 Ungdommens landsturnstevne og i 1990 Landsturnstevne som vil gi forbundet en viss inntekt. En stiller også visse forventninger til at jubileumsåret 1990 vil gi muligheter for økt inntekt, både ved sponsormidler og andre tiltak. Av bitter erfaring ønsker likevel forbundsstyret å være svært nøktern i sine forventninger, spesielt til sponsormidler.

På utgiftssiden har forbundet forsøkt å prioritere de tiltak som handlingsprogrammet trekker fram som sentrale oppgaver for Norges Gymnastikk- og Turnforbund. Samtidig ønsker en å rasjonalisere komitestrukturen for på den måten å frigjøre midler til tiltak og aktivitet. En bedre likviditet vil også gi store innsparinger på utgiftssiden.

Budsjettgrunnlaget for langtidsbudsjettet er usikkert. Dette medfører at de vedtak som forbundsstyret gjør, må oppfattes som rådgivende og ikke nødvendigvis bindende for forbundsstyrets arbeid. Fremdriften av organisasjonsutviklingen må derfor stå i forhold til den økonomiske utviklingen i forbundet. Opprettingen av stillinger berører ikke budsjettet bare ett år, og lignende langtidsvirkninger vil en også få ved igangsetting av prosjekter der en forutsetter oppfølging fra forbundets side.»

Gjennom varsom langtidsbudsjettering forsøker Norges Gymnastikk- og Turnforbund å se inn i fremtiden. Hva forbundet utmerket godt vet, er at det aldri vil fins noen sikkerhet. Penger må skaffes, igjen og igjen. En kunne gjerne ha levd uten deler av denne spenning; en har bare ikke noe valg.

18. *I samlet tropp*

«Bægrene vinke!
Tøm dem for Fædreland og Drot,
Men ei lad blinke
Draaberne blot.
Nei, Viddets Ildgnister herligst la funkle,
Saa ei Sanserne Aanden fordunkle.»

Dette er den første turnsang skrevet på norsk, forfattet 1856 ved en tilstelning til inntekt for turnhall i Christiania. Hallen var jo også landets første; her kan vi virkelig snakke om pionerarbeid.

Senere fulgte det sanger på løpende bånd. Forfattere var Henrik Ibsen og Andreas Munch sammen med et flertall amatører. En riktig flittig sangskribent var forresten Joseph Stockinger, og hans tekster var ikke blant de dårligste.

Idretten omga seg med betydelig festivitas fram gjennom siste halvpart av forrige århundre. Da Centralforeningen, landets første fellesorganisasjon for idrett, skulle stiftes i 1861, var det satt av en time til forhandlinger og fire til det som den gang ble kalt sekka. På sekkaen etter Husebyrenene — store begivenheter i 1880-årenes siste del — var det så mange taler at en må undre seg over hvordan det i det hele tatt var mulig å komme gjennom programmet.

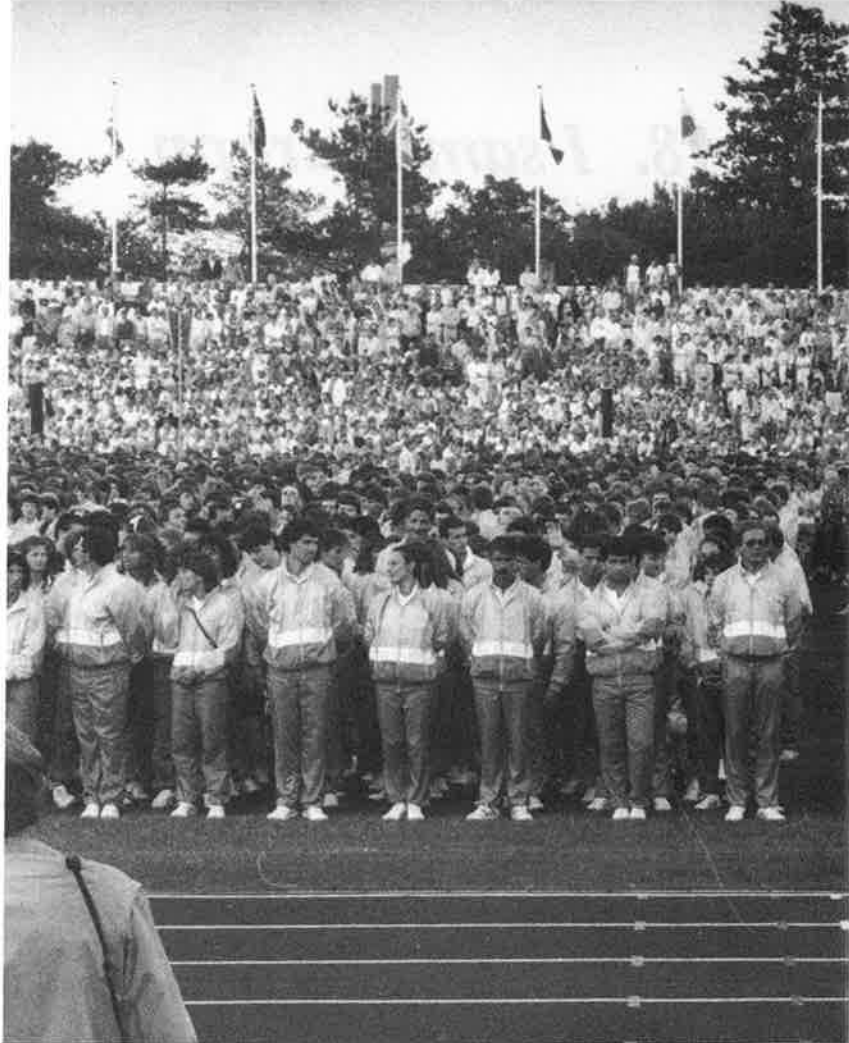
Om disse vers og all denne prosa betød at den unge idrett tok sine kulturplikter mer alvorlig enn tilfellet har vært senere, skal vi ikke ha sagt noe om.

Fra verset var det kort vei til prologen, som var enda mer malmfull og om mulig enda mer patriotisk. Så opplever vi at denne har overlevd. Opp til denne dag står gymnaster fram og fremfører prologer foran ting og landsturnstevner. En har gitt slipp på mye, men ikke på denne.

Denne formelige overbygning av tradisjoner er tatt særlig godt vare på av gymnastikk og turn. Her var sanger og taler, her var marsjer og faner og klingende spill. Festivitasen *egnet* seg så godt i en idrett der en opptrådte i samlet tropp. Festivitas var *stil* og det ble lagt stor vekt på den. Vi vet at noe av det første bestyrelsen gikk inn for, var en forbundsfane. Det ble et alt for stort løft for et knapt budsjett, men foreninger og enkeltmenn trådte til, og fane ble det. Også drakten var gjenstand for omfattende diskusjon. Her skulle rammen i beste forstand regisseres, og — som sagt — med stil.

Det går en godt synlig rød tråd gjennom alt sammen. Idrett skulle en være sammen om, den skulle være fest; da kunne ikke virkemidlene være likegyldige. Det kan sies at turnfestene på denne måten ble et mål i seg selv, om nå det var så galt.

Gymnaestradaene er blitt moderne folkevandringer. Her den norske tropp og mange med den i Herning i Danmark 1987. Det oppmuntrende er at interessen holder seg så levende.

Men fins det, fortsatt, arrangementer som har tatt vare på tradisjonene og ført dem fram til vår tid?

De ikke bare fins; flere av dem lever i beste velgående. Forskjellen er helst at det som en gang ga seg selv — tropper, størrelse, program, tidspunkter — i dag må kjempes fram så å si meter for meter.

Nøyaktig 100 år og noe slikt som 4.000 deltagere skiller det første i Fredrikshald og det siste i Kristiansand, nr. 23 i rekken. Fortsatt er *landsturnstevnene* et mål og et samlingspunkt. Vi har også sett hvordan arrangementene er blitt bent fram lønnsomme.

Ingen kan vel tenke seg norsk gymnastikk og turn uten landsturnstevnene. Det vil være et spørsmål om noe arrangement i noen gren står like sentralt og selvfølgelig. Denne posisjon er egentlig ganske enestående. Vi står her overfor et idrettsarrangement som ble påbegynt i 1880-årene, som gjennom årtier var omgitt av nærmest ingen ting, og hvis stilling var suveren i enhver forstand. Når det samme stevne i 1980-årene samler et solid firesifret deltagertall, og evner å sette preg på det sted/den by hvor det arrangeres, kan vi i ordets rette forstand snakke om tradisjoner.

Så må vi bare huske at det ligger ingen automatikk i denne handling. Tradisjoner er ikke noe en får inngitt. På den ene side står arrangøren, på den andre de deltagende foreninger — begge parter har ytterst krevende roller. F.eks. vet vi noe om den tyngde som hviler på foreningene. Dypest sett er det landsturnstevnet som skal gi svar på hvordan stillingen er i norsk troppsturn. Der store grupper nærmest var en selvfølge for ikke så mange år tilbake, må det i dag gripes til andre løsninger. Her er snakk om en omstilling som krever kløkt, fantasi og gode ledere.

Landsturnstevnet har hatt flere navn, og det har vært gjennom flere faser. Kanskje kan vi forenkle disse faser til fire; pionertid, mellomkrigsår, idrettssultne etterkrigsår, nåtid. Det som bør være klart, alle forhold tatt i betraktning, er at den siste er den vanskeligste.

Av det omfangsrrike materiell som er knyttet til et moderne landsturnstevne, er det alltid en risiko å trekke ut noe. La oss gi plass for det som er kalt «Plan for Norges Gymnastikk- og Turnforbunds nasjonale stevner.»

Det inneholder kartet en går etter:

«Stevnet omfatter:

Masseoppvisninger

1. Kvinner I, 16—35 år 2. Kvinner II, 35 år og oppover 3. Kvinner III, 16 år og oppover 4. Kvinner mosjon, 16 år og oppover 5. Mix-tropp, kvinner og menn 6. Menn 7. Norges Kvinnelige Gymnastikkveteraner 8. Norges Turnveteraner	Vanskelig oppvisningsprogram, som vil stille store fysiske og tekniske krav til gymnastene (Som ovenfor) Enkelt oppvisningsprogram Et rent mosjonsprogram. Fysisk ressurstrening er hovedsaken

Tropper

1. Troppskonkurranser
2. Oppvisninger av norske foreningstropper
3. Oppvisning av gjestetropper fra de nordiske land

Konkurranser

1. Turn, kvinner
2. Turn, menn
3. Rytmask sports gymnastikk.»

Ungdommens landsturnstevne ble lansert som idè allerede i slutten av 1940-årene. Det var vel gjennomtenkt da det en menneskealder senere ble til virkelighet, og det ble suksess.

Kretsturnstevnene har enda lengre linjer enn landsturnstevnene, og har — som storesøster — vært gjenstand for løpende diskusjon og ikke få endringer. Noen overraskelse er det vel ikke at barnas mønstring er blitt gjevest, slik at de voksne — kvinner mest — må innrette seg etter det.

Østfold og Halden var først ute også med kretsturnstevner. Starten fant sted i 1884, med deltagelse også fra Fredrikstad og Moss, 49 i alt:

«Det var forutsetning at det skulle være vanlig oppvisning og ikke konkurranse. Fredrikstad viste linjegymnastikk, hopp og øvelser i ringer. Turnerne fra Moss hadde linjegymnastikk, hopp og apparatøvelser på sitt program. Haldenserne valgte linjegymnastikk og avdelingsøvelser. Det var også fellesøvelser hvor alle tre foreninger var med.» (Fredrikshalds Turnforening gjennom 75 år, 1879—1954, Halden 1954.)

Springer vi 103 år fram i tiden og noen mil nordover langs E 6, finner vi oppgave over de partier som er med på kretsturnstevnet (Rygge):

Gutter-jenter 7—8 år

Jenter 9—12 år

Jenter 13—16 år

Gutter 9—16 år

Gutter-jenter, trampett

Damer, mosjon

Damer

Jazzgymnastikk/Aerobic

Foreningsoppvisning.

Menn? Nei, ikke der, ikke da.

En beskrivelse av (programmet for) ett stevne i en krets behøver slett ikke å være dekkende for landet. Men hva som skal noteres, er den rolle de *unge* spiller. Den er nok landsalminnelig.

Et kretsturnstevne er et mindre apparat enn et landsturnstevne. En har større muligheter til å gjøre forandringer; en har også vært nødt til det. En gang i verden hadde voksne og barn stevner hver for seg. Ingen tør tenke på noe slikt lenger. Barna er i flertall, ikke sjelden skaper de innholdet, og — det har ingen lov til å overse — de trekker tilskuere.

Tidspunkt/varighet har vært og er gjenstand for diskusjon. Pinsen var en gang den ideelle tid. Få tør lenger ta opp kampen med fritid-hyttesamfunnet. Den er tapt på forhånd. Heller ikke todagens stevner synes å være modellen. Mye er gått tapt i ramme og ytre effekter, det må tas igjen i fantasi, tempo, regi. Mange har lyktes med denne slett ikke lette opp-

gave. Der en ser innmarsjer med faner og rytme, med unge og litt eldre, vet en også at troppsgymnastikken fortsatt lever. Det kan være tynt bak noen faner, noen kan mangle. Her berøres det ømme punkt ved all norsk idrett: Lederen, idèsprederen, tilretteleggeren, pådriveren. Turnforeningen er ikke den som har det lettest.

Massemønstringene her hjemme er en blanding av god tradisjon og — ofte — aggressiv nytenking. Ute i verden er tradisjonene mindre fremtre-

Ingen vet hvor mange timer veteranene Valborg Hagsfelt og Harald Wergeland har lagt ned på sin gymnastikk og turn. Arbeidsdagen har vart i over 60 år for begge, med den virkning deres innsats har hatt på mange felt.

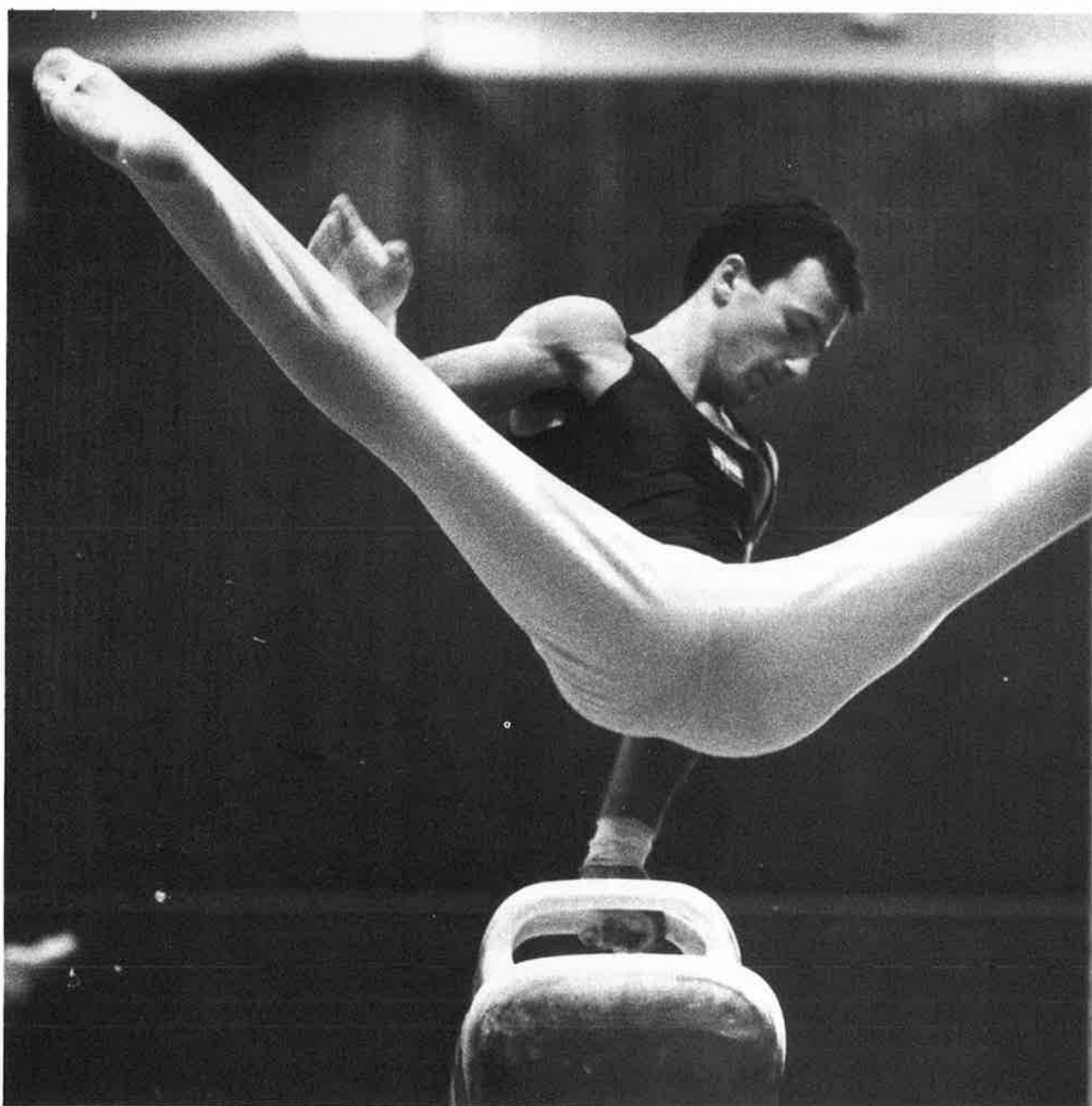
dende. Det går ingen linjer mellom le Havre 1881 og dagens gymnaestradæer, til nå med åtte arrangementer! Rotterdam 1953, Zagreb 1957, Stuttgart 1961, Wien 1965, Basel 1969, Berlin 1975, Zürich 1982, Herning 1987. Deltagertall siste gang var 16.735. I Berlin (22.000) deltok 1.400 norske gymnaster, og presidenten Arne Wold hadde utvilsomt rett da han skrev at «en må beundre norske gymnasters enestående evne til å la seg forlegge og bespise under feltmessige forhold.»

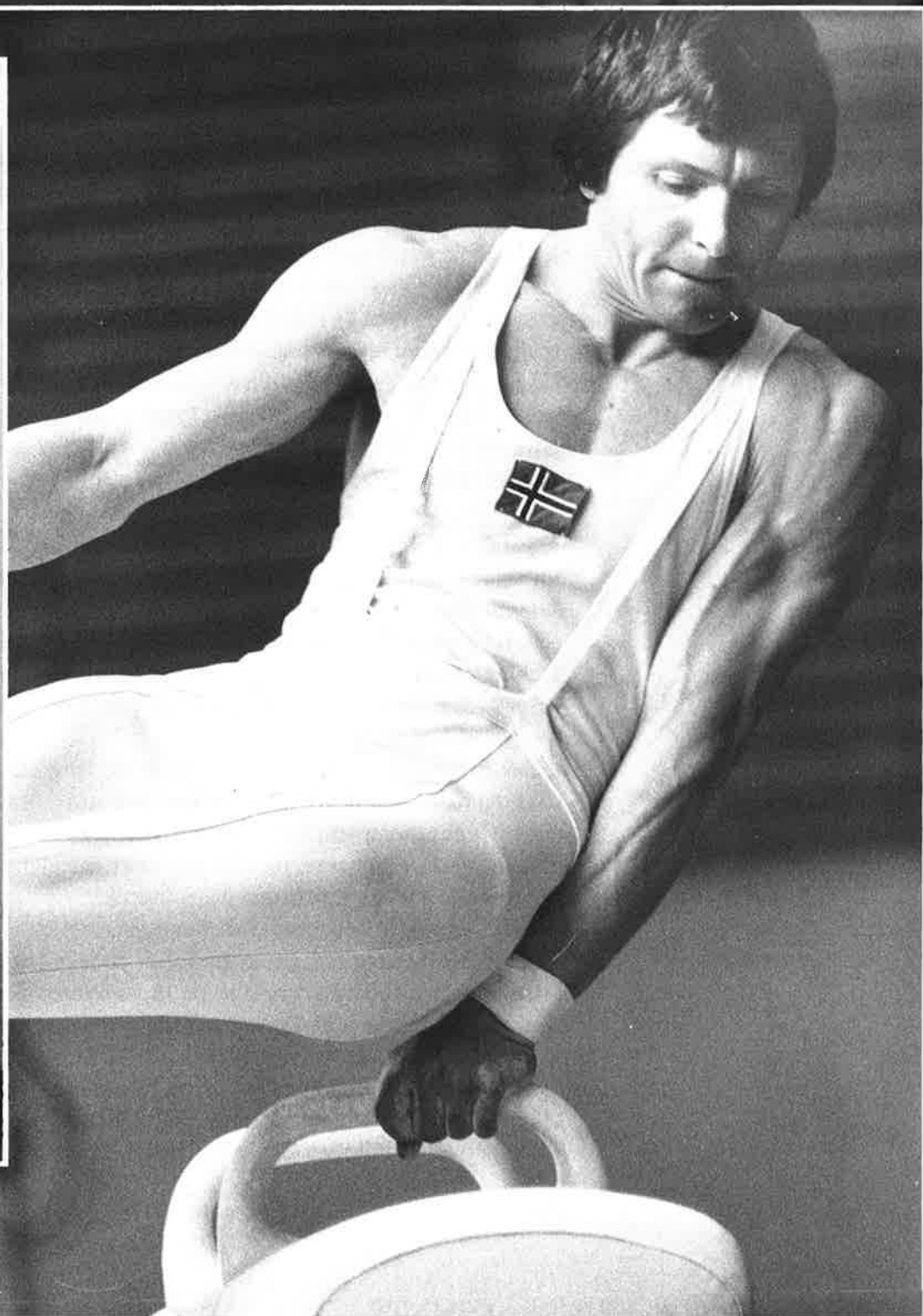
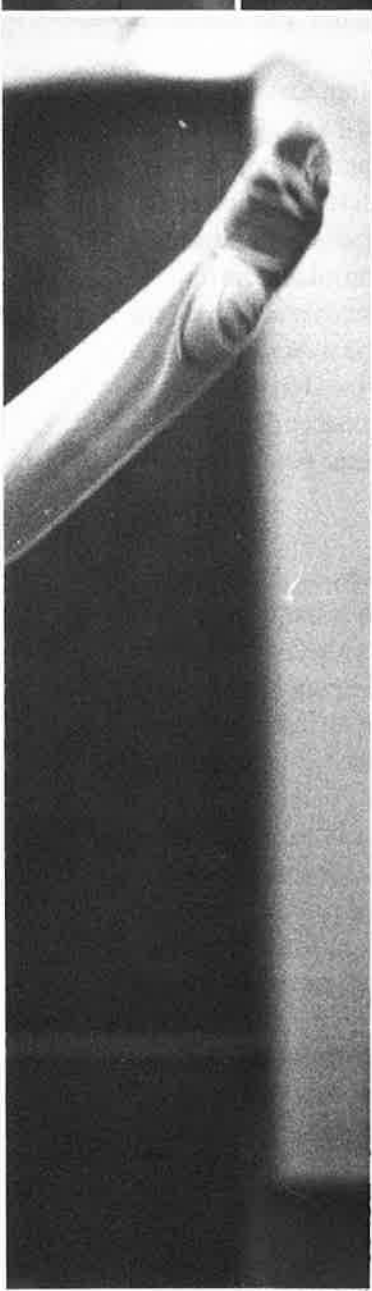
I en verdensdel med åpne grenser og med folkevandringer idretten ikke alltid har grunn til å være stolt av, ligger det en oppmuntring allerede i oppslutningen om disse gymnaestradæer. Ikke noe tyder på at de ebber ut;

en ny er planlagt i Amsterdam 1991. Hvor feltmessig det blir videre, vet en mindre om, men variert og fantasirik trosspurn vil disse mønstringer fortsatt være.

Storstevnene hjemme og ute er noe å arbeide mot, og allerede da er de verdifulle mål. Særlig mønstringene hjemme er et viktig middel til å skape og opprettholde interessen, også rettet mot omgivelsene. Lett har det bare ikke vært. En skulle i programmene finne et felles mål for mange. Øvelsesutvalget måtte rettes opp gang på gang, gymnastikken måtte fornyes så å si bevegelse for bevegelse. I det ytre skulle alt være som før; alt — eller nesten alt — på veien fram dit var nytt!

Tore Lie, Bergen, t.h., Finn Gjertsen, Sandefjord, over, og Lars Ivar Pettersen Løge, Sandnes, tok over der Aage Storhaug slapp. Mer enn et dusin mesterskap vant de tre, og sto i en halv menneskealder for det beste i norsk konkurranseturn.

Like fullt, den viktigste verdimåler ligger ikke i festen. Den ligger i hverdagen i foreningen. Gymnastikk og turns kanskje viktigste tradisjon har ligget i sterke foreninger. Holder det fortsatt stikk?

Forholdene og vanskelighetene er ikke de samme fra forening til forening. *Noe* er felles, mangelen på menn, virkningene av bomønsteret, tilgangen på ledere og kvalifiserte instruktører. Det er et stort apparat som skal holdes i gang. Skulle en kunne bruke uttrykket en *tung* idrett, må gymnastikk og turn — foreningene — være med der.

Først av alt skal vi vite at turnforeningene ikke kan rives løs fra sin sammenheng og sees isolert fra det samfunn som omgir dem. En flerhet av våre foreninger har levd gjennom flere *sett* samfunn, og selvsagt har de vært påvirket. Vi kan følge dem gjennom mer enn et sekel, gjennom verdener av omskiftelser fram til dagens multisamfunn. Alltid har de måttet legge om stilen, hele tiden har de måtte fornye seg. Nå er det forresten ikke alle som *har* tradisjoner og har vært tvunget til å legge om. Svært ofte og over hele landet har grender og byer så å si flyttet på seg. Der har turnforeningen flyttet etter, eller begynt på nytt. Idretten har ikke vært alene om kampen om medlemmer og støtte, gymnastikk og turn har ikke hatt noen fortrinn innenfor idretten.

Også uforutsette ting kan hende. Vår eldste forening, Oslo Turnforening, opplevde en februar natt 1988 at dens turnhall sto der som en romersk kulisse. Bygningen var gammel, og — vil mange mene — mett av dager. Men her var praktisk talt døgndrift fra kjeller til loft, og det er ikke lett å stå på gaten med et helt *samfunn* av idrett. Det tjener foreningen til ære at den så godt klarte å mildne virkningene av brannkatastrofen.

Men hva så med de foreninger som flyttet ut av bysentrene, fikk de sin troppsturn med seg. Og hva med de nye; sto troppene på plakaten? Det gis ikke noe entydig svar på noen av spørsmålene, men vi skal kjenne i hvert fall *tre* forhold: At troppen krever fysisk rom, at den ikke er det letteste å administrere, at den har behov for instruktører/ledere. Andre deler av virksomheten kan være enklere, og mer populære.

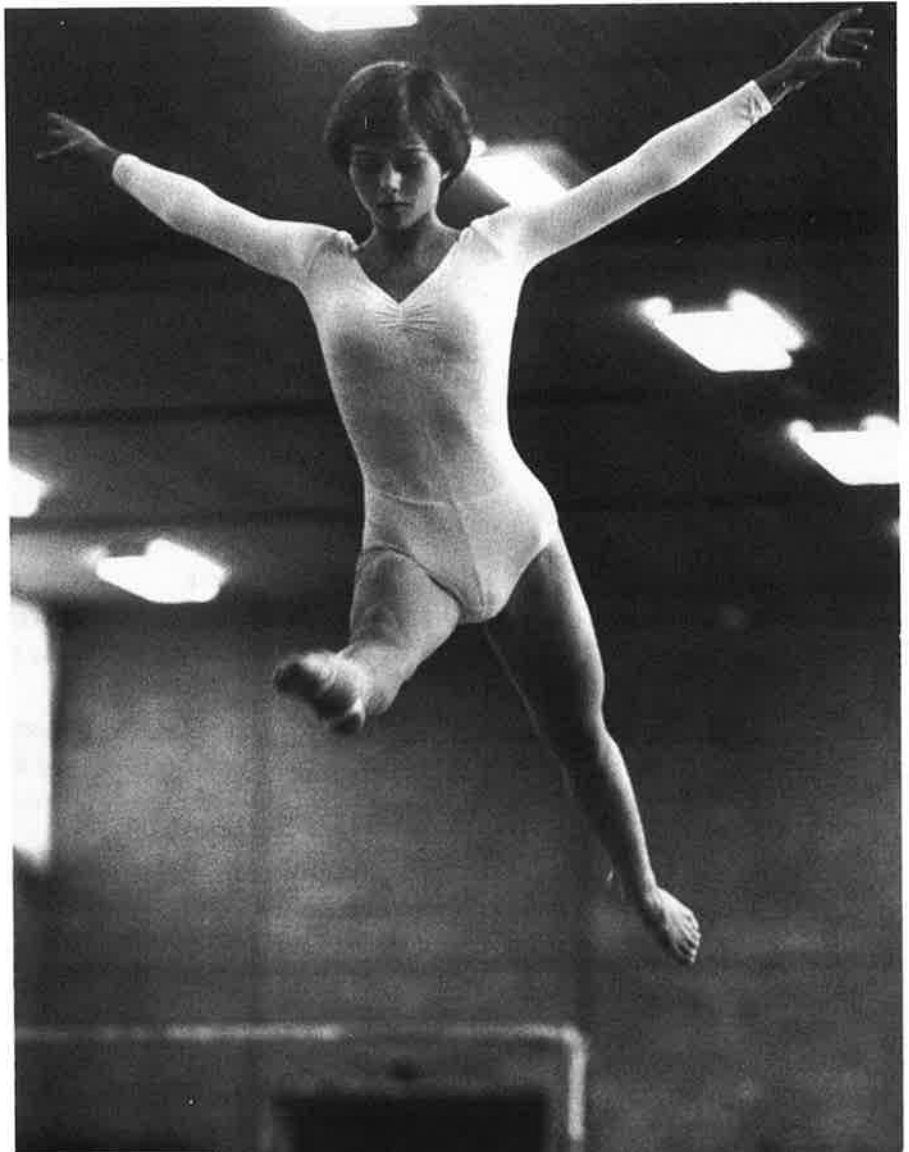
Turnforeningen har måttet kjempe for sine posisjoner, og ikke bare har forholdet utad vært en viktig front. Enda mer avgjørende har kampen om *lederen* vært — kampen om ideene og fantasien, kjærligheten til foreningen, fornyelsen. Det har ikke skjedd noen endring gjennom mer enn 100 år; hele tiden har det i så stor grad dreid seg om den flinke leder. Forskjellen er bare at det i dag er så mange-mange fler som ønsker — ja, bent fram trenger — henne og ham.

Det ligger i hele idrettens tradisjon — og det gjelder ikke bare gymnastikk og turn — at den gode leder har spilt store, sentrale roller. Det fins massevis av eksempler på at en enkelt, eller en liten gruppe, har vært foreningens gode varemerke, og ofte har vært det gjennom lange årrekker. Tilsvarende har vi sett hvordan det er intrådt stillstand, og verre ting enn det, når en slik utrolig arbeidsdag er over.

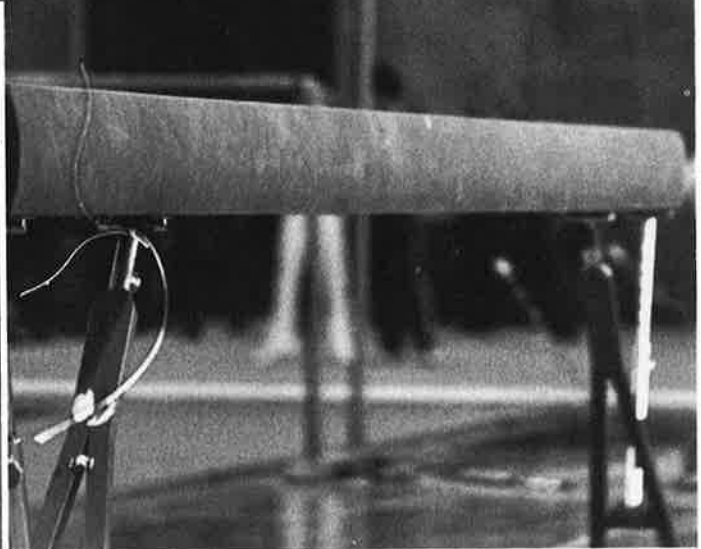
Visst har de siste tiår gitt plass for et godt utdanningssystem, og det arbeides hardt med rekruttering på tillitsmannssiden. Det har hjulpet, men det synes ikke å ha fjernet avhengigheten av det sjeldne foreningsmenneske. Om nå det er hensikten.

Sentralt, også i den gode tradisjon i foreningen, sto *forturnerskapet*. Ofte står det ikke lenger, foreningene og virkemåten er endret.

Et speil av utviklingen vil vi alltid ha i *medlemstallene*, her forbundets.

Hanne Kraft Johanssen, på bom, var vår beste turner i slutten av 1970-årene. Unni Holmen har, nær sagt, vært det hele tiden.

Gymnastikk og turn har gjennom hele sin historie vært flink og påpasselig, og det ligger interessante opplysninger i snart 100 års tallrekker.

Det fins noen tall fra før historien begynte. I 1858 var det registrert fem foreninger med 1.177 medlemmer. I 1864 9/1.187 og 1883 22/1.993. Fram gjennom 1880-årene var tallene stabile; de siste sifrene fra før forbundet er hentet fra 1889, 24 foreninger med 2.812 medlemmer.

I 1890 ble de første *kvinnelige* medlemmer bokført: 287 av 3.352, eller prosentfordelingen 8-92. Springer vi 25 år fram i tiden, finner vi 12.500 medlemmer og 12-88. Det jevner seg ut gjennom 1920-årene; 18.000 medlemmer i 1930, 40 prosent var kvinner. I 1935 hadde pendelen svingt: 22.000 medlemmer, kvinner i flertall 52-48. De ga aldri fra seg ledelsen: 65-35 i 1945, 69-31 i 1965, 78-22 i 1978. I 1987 er fordelingen kvinner-menn 81-19.

Hva som altså, og fram for alt, har foregått gjennom historisk tid, er at mannen er blitt borte.

Vi har idretter som p.g.a. sin utøvelse er sterkt mannsdominert, men hvor nye tenkemåter og ny utfoldelse har brutt gjennom. Vi har deler av idretter som er kvinnedominert.

Ingen vil noen gang falle på å plassere gymnastikk og turn i en slik spesialgruppe. Den er ikke bare eldst og danner grunnlag for det meste; den inneholder alt det begge kjønn kan ønske seg. Det må finnes andre forklaringer.

Gymnastikk og turn har flere aldersgrenser. Så tidlig som i 1911 deltok en veteranropp ved det nasjonale turnstevne i Stavanger, og fra 1919 har gruppen vært organisert. Den har til og med hatt sete og stemme på forbundets ting. Selv sier den: «Man har vøket seg vel for å la det gli ut i et rent mosjonsgymnast-preg. Turnveteranpreget bør søkes bevart.»

Stolt var uttalelsen, men egentlig er den lett å forsvare. Veteranene sprang ut av en tid da troppsturn var troppsturn og et geledd et geledd. Her skulle ingen komme slentrende utenom ritualene. En skal ikke vite mye om norsk gymnastikk og turn for også å vite at disse veteranene har betydd mye, ikke bare for egen velvære, men ved å sette stil på flott idrett. Skulle en så ville mene at en litt arrogant innstilling og lett firkantede opptaksregler har bragt sluttepoken nærmere, har en ikke engang delvis rett. Det kan ikke bli veteraner når det knapt fins mannstroppe, og det ligger i livets gang at frafallet er betydelig i en gruppe som denne. Selvsagt er det vemodig å vite at landets største turnkrets ved siste telling hadde tre veteraner, men vemodet er blandet med varme; her er gjort en innsats historien ikke har lov til å glemme.

I 1954 fulgte damene etter med sine veteraner, også der ble det forlangt en bestemt alder og solid bakgrunn. Disse kvinner har bidratt til å sette farge på landsturnstevner og gymnaestradaer, de har utfoldet egen reiselyst og hele tiden en imponerende aktivitet. Fortsatt er det mange av dem, og fortsatt er det prima liv.

Voksne kvinner har møtt i samlet tropp ikke bare gjennom sine foreninger. Etter et omflakkende organisasjonsliv kom *husmorgymnastikken* til forbundet i 1976. Hverken kvinnelige veteraner eller husmorgymnastikk — eller, for all del, fjernsynsprogrammet TRIM for eldre — kan nevnes uten at den utrettelige Valborg *Hagfelt*, f. 1904, er med. Hun ble æresmedlem i Norges Gymnastikk- og Turnforbund i 1985. Der har hun selskap bare med Johan Martens (1914).

Med *troppen* har det vært arbeidet hele tiden. Ofte har en hatt følelsen av motgang, ikke alltid har angrepsvinkelen vært riktig, ikke sjelden har andre grupper og deler stått sterkere.

På tinget i Trondheim 1978 var kvinnenens tabell for landsturnstevnet oppe til godkjenning. En representant spurte om det var vanskelig å skaffe instruktører, siden landets mest engasjerte ble benyttet. Instruktøren, Inger Marie *Holte*, svarte at dette var den største oppmuntring hun hadde møtt i gymnastikk og turn.

Et spørsmål henger dermed i luften? Har konkurransesiden fått de beste?

To kvinner som har betydd mye for utviklingen av norsk gymnastikk og turn fram til i dag. Inger Marie Holte t.v., er blitt sin gymnastikk tro, mens Mildred Kristoffersen valgte RS.

I begynnelsen var *troppen*, og *troppen* var — ut fra sine helt spesielle forutsetninger — konkurranse. Slik var situasjonen langt inn i vårt århundre, og ledere/instruktører sto ikke overfor noe valg. Da gymnastikk og turn etter hvert ble mangfoldig, og nye grupper/grener/utfoldelser presset på, var det ikke lenger så selvfølgelig at *troppen* sto i sentrum. Også den klassiske deling toppidrett/masseidrett kom til å kaste skygger. Alt dette betød at *troppen* måtte kjempe om oppmerksomhet. Det lå i kortene at den sjelden vant, og at det ville ta tid — når erkjennelsen kom — å få tilbake en balanse.

I 1973 så en gymnastikk-komite dagens lys. Dens arbeidsinstruks og -oppgaver kan ikke ha vært dagklare. Den sier i sin første beretning:

«... kan hende det er vårt gamle system med kretsturnstevner og landsturnstevner som ikke lenger gir den interesse blant våre gymnaster som tidligere.»

Mot slutten av 1970-årene fikk komiteen fastere grunn under seg, og oppgaver som var nyttige og nødvendige. Mot slutten av 1980-årene kan en begynne å skimte konturene av noe.

Er det så håp for *mannen*. Hva kan gjøres for å få ham med igjen?

Mange har stilt spørsmålet, nesten like mange har arbeidet med det, ingen har — til nå — vært i stand til å finne svaret. Det en vet, er at pendelen ikke må få lov til å svinge helt over. Forbundet er ikke tjent med å ha en håndfull menn. Nå har vi sett hvordan kvinnene — i mange grener — har kjempet og vunnet. Mannens problem i gymnastikk og turn er noe helt annet. Modeller/mønstre er ikke for hånden.

Om det ikke alltid vil resultere i samlede tropper, har ting skjedd på organisasjonssiden. Gymnastikk er blitt en seksjon, med undergruppene husmorgymnastikk, massetropp/TRIM, barn og ungdom, veteraner. Sceneforandringen var nødvendig, og kan bli avgjørende.

Stikkord er gutteprosjekt, aerobic, trampettklasser, og ikke minst *mix* i ulike former. Hardt, interessant og lærerikt, sier medarbeiderne om seksjonens første virkeår.

Troen på at det skal lykkes kan være sammenfattet i navnet på det aller yngste prosjekt, «Gymnastikk i tiden.»

Om utsiktene for oppslutningen vet en noe, og må anta noe. F.eks. synes det som om kvinnen kommer *tilbake* til idretten når hun har lagt sine mest travle år bak seg. Om mannen tør en knapt anta noe. Mulighetene synes — blant annet — å ligge i blandede tropper, i stort og smått. Landsturnstevnene og ungdommens landsstevner holder stilen. Det samme gjør kretsturnstevnene der en finner gode lokale arrangører.

Her kreves penger, ledere, instruksjon/instruktører, lokaler — og, hele tiden, *ideer*. Gymnastikk i samlet tropp vil ikke komme tilbake slik den var. Det er det ingen som gjør krav på. At den må vies oppmerksomhet og tilføres styrke, bør det like sikkert være enighet om.

19. *Hvor unge kan de være*

Konkurransesiden i gymnastikk og turn er kanskje ikke så fargerik som troppenens, men mangfoldig er den, og ikke så mye yngre. Arbeider vi oss fram til dagens situasjon, uten mer å trekke sammenligninger, vil vi fort finne en rekke poeng som er knyttet til konkurransen. Satt på papiret, gjerne i litt tilfeldig rekkefølge, kan det bli:

- Hvor unge kan de være
- De vanskelige apparater
- Den voldsomme utvikling
- Hva betyr OL-/VM-deltagelse
- Hva med «best i Norden»
- Hallen/spesialanlegget
- Konkurransen i handlingsprogrammene
- I fjernsynets bilde

Det blir åtte emner; delvis står de på egne ben, delvis griper de inn i hverandre.

Men først skal vi bakover i tiden, finne noen linjer og sammenhenger. Og årsaker.

Disse dristige menn!

«... under Publikums Jubel faar vi nu se en Række Eksempler paa legemlig Styrke og Smidighed, som virkelig mange Gange er forbauende. Begeistringens kulminerer under Sprangene paa den høie Buk med elastisk Springbret samt Saltomortalerne, hvorunder der ogsaa vises Prøve paa Djervhed og elegant Holdning. Mangt et Hjerte slaar nok uvilkaarligt i raskere Takt, naar de unge Turnere suser over Bukken ...»

Teksten er fra boken «Norsk Idræt» som kom ut i 1891. Forfatter er Otto E. Olsen, og ingen satt mer sentralt — sekretær i det unge forbund, ankermann i Christiania Turnforening, erfaren og bereist. Og hvilken virkelighet er det han beskriver?

Egentlig ingen. Han *låner* begeistring fra kolleger som har skildret bruket fra Husebybakken, stemningen ved skøyteløp på Christianiafjorden, og — ikke minst — atmosfæren som hvilte over sykkelbanen på Skøien. Her hadde vi møtt en rikelig dramatisert virkelighet, og hvorfor skulle ikke dristige menn fra turnsporten — den dag *dens* konkurranse kom — innby til de samme skildringer.

Så langt var turnsportens virkelighet en annen. Dens mål — sa den selv i 1899 — «var at blive et fast ordnet Led i det nationale Forsvar. Hver Turner maa bli sig dette Maal bevisst og hver ung Mand maa tidligst mulig bibringes en Forstaaelse, der hos ham frembringer et udpræget Ønske om at udrette noget for Fædrelandet.»

Under det bastante alvor lå det et annet ønske — slik Olsen lar oss forstå — om noe simpelthen lettsindig, *konkurranse*. Sånn sett kan vi følge en linje gjennom 1880- og 1890-årenes idrett. Nesten før den er organisert orienterer den seg mot konkurransen. At eget land ikke var noe endelig mål, ser vi best hos skøyter og sykkel, de riktige kosmopolitter i pionertiden.

For gymnastikk og turn er situasjonen spesiell. Den hadde vært ute og konkurrert i tropp allerede tidlig i 1880-årene, men tegn tydet på at denne konkurransform ikke bar noen evighet i seg, og det ble ikke sett på som noen tragedie da den grunnstøtte i 1920. På dette siste tidspunkt var interessen for enkeltmannskonkurranser begynt å våkne, vi ser at de blir offisielt satt i gang i Norge samme år. Nå skulle det også ta noen år før en orienterte seg utad. Den første landskamp (mot Danmark) ble avtalt så tidlig som i 1919, samme år som et nordisk turnforbund ble stiftet. Dette forbund ble heftig dyrket fram gjennom mellomkrigsårene, men fikk aldri noen betydning utover akkurat forbrødringen. Vi må til slutten av 1940-årene før interessen for internasjonal konkurranse riktig våknet.

Slutten av forbundets første sekel har lite til felles med begynnelsen. Det ble ganske andre og mangeartede problemer Ivar Mørk, t.v., og Olav Karlsen fikk mellom hendene. Så har dagens menn til gjengjeld tradisjoner å bygge på.

Harald Wergeland, f. 1904, spilte en fremtredende rolle i disse årene, og hans orientering mot *finnsk* konkurranseturn skulle få stor betydning. (En kan tenke seg paralleller med Elisa Platous arbeid i mellomkrigsårene, der lyset også kom fra Finland. De to handlingsforløp er bare ikke sammenlignbare.)

Det skulle vise seg at det var langt fram. I de olympiske leker i 1952 i Helsingfors deltok nordmennene for første gang i individuell konkurranse. De beste ble nr. 76 av 185 (menn) og 113 av 134 (kvinner). Plasseringene berørte et spørsmål som allerede hadde rullet å bli klassisk: Hva betyr deltagelse ute?

Spørsmålet om en skal delta for å *vinne*, eller — mer forsiktig — for å lære, er den klassiske formel. Første gang det ble reist på bred front var etter sommerlekene i Stockholm 1912, der Norge deltok med en stor tropp. Jevnt over gikk det riktig dårlig, men ni omfattende skriftlige rapporter — fra like mange grener — gjør få innrømmelser, og har enda færre forslag til løsninger. En kan trygt si at spørsmålet, nær 80 år senere, ikke er besvart. På den ene side stilles det krav til de ansvarlige om å velge med kritikk, til de aktive og deres hjelpere om å vise nøkternhet. På den annen side. Det kan ligge års trening bak, og et oppriktig ønske om å *være* der det skjer. Noe almengyldig og dekkende svar kan aldri gis; her får en ta tingene og mesterskapene som de kommer, og trøste seg med at kvalene er felles for all norsk idrett. Ja, ikke bare norsk.

På forbundstinget 1971 innledet forbunds-presidenten Bjarne *Orten*, 1968—1974, om konkurranseturn. I en nøktern og greit balansert fremstilling sa han:

« . . . våre eliteturnere er i dag på toppen i Norden og vårt første mål må vel være å styrke og utbygge denne posisjon. Selvsagt kan vi ikke sikte på å hamle opp med toppnasjonene innenfor internasjonal gymnastikk og turn. Vi vet at det bak deres nivå ligger en innsats av bortimot ubegrensede økonomiske ressurser og et tilbud til trenere og aktive som innebærer muligheter for utdanning og økonomiske fordeler.»

Vi må gjøre våre egne valg:

«Vi må fortsatt arbeide ut fra våre spesielle forutsetninger, og med de stort sett gitte og begrensede midler vi disponerer. Intet tyder på at tilgangen av økonomiske midler vil bedre seg særlig meget i overskuelig fremtid. Den mulighet vi har er derfor å overveie tiltak som kan øke effekten av de midler vi disponerer.»

Det hersker enighet om at fremgang for konkurranseturn må ha sitt utspring på det lokale plan:

«Det er der det alt vesentlige av treningen må foregå, og det er først og fremst der det må søkes dannet et miljø som gir grobunn for idrettslig utvikling. God tilrettelegging av treningsforhold kombinert med et konkuransesystem — ikke minst på grunnplanet — vil kunne fremby et tilbud som ungdommen vil føle seg tiltrukket av.»

Her møter vi uttrykket — målet — best i Norden.* I noen av våre idretter vil det være ganske uopnåelig, i mange svært naturlig; blant de siste altså gymnastikk og turn.

Fortsetter vi med noen tanker fra toppen, finner vi at den utredning som ble lagt fram for tinget i 1974 fastslår at Norden-målet er nådd:

«Dette må en kunne tilskrive et målbevisst og dyktig arbeid hos våre turnere og trenere, men det skyldes også at den linje vi arbeider etter, synes å ha bragt resultater . . . sentralt i dette arbeid står våre week endsamlinger, sommerleirene, utdanningskurser, forbundstrenere osv. En må ha lov til å tro at om vi arbeidet videre på den linjen og bygde den videre ut, burde vi ikke bare kunne forsvare vår plass i nordisk sammenheng, men også forbedre oss i forhold til de store turnnasjoner.»

Det var 1974. Mer nøkternt er handlingsprogrammet for 1980-årene.

* Utgangspunktet for dette, som senere er blitt noe av et slagord, er et krav oppstilt av Norges Olympiske Komite og gjort gjeldende for bl.a. gymnastikk og turn foran lekene i 1972.

*Vår eldste forenings aller
yngste legger stort alvor for dagen.
Vi skal også merke oss venninnens
konsentrasjon. Jo, så unge
kunne de være. Bildet er fra 1955.*

Om internasjonalt engasjement:

«Når det gjelder den aktive idrett, mener vi at den fortsatt skal delta i landskamper og større internasjonale konkurranser. Vi vil være best i Norden. Men landskampforbindelsene bør kanskje diskuteres noe. Vi bør kanskje holde oss til land vi fortsatt kan være på konkurransefot med.»

Programmet inneholder praktiske forslag, blant annet:

- «1. Bygge på turnstigen som opplærings- og konkurransesystem på alle plan.
2. Sørge for en faglig og fornuftig overgang fra stige til internasjonal turn. Holde på stigeturnerne, gi disse oppgaver (aktivitet og trenere).
3. Anlegg. Spesialhaller for turn. Omarbeiding av eksisterende anlegg for turn . . .»

Dette punkt 3 er vel verd å stoppe et øyeblikk ved.

Det er sagt om norske turnere: Om de til nå ikke har fått sin nasjonal-sang i noe internasjonalt mesterskap, er de til gjengjeld verdensmestere i å bære apparater inn i og ut av salene. Det *kan* være en sjanse å ta, men la oss våge den: Når dette leses, vil spesialhaller for turn i Norge fortsatt kunne telles på én hånd.

Også handlingsprogrammet 1989—1992 handler om klassisk konkurranseturn:

«Fra en posisjon med stort frafall og svake resultater i kvinneturn, har en i de siste årene hevet nivået betraktelig. En har vel aldri hatt et så godt og jevnt kvinnelandslag som i 1987, selv om plasseringen i årets VM ikke

viser dette. Det har vært en generell nivåheving i internasjonal turn som har gjort det vanskelig å hevde seg, selv om en kan registrere en klar framgang for våre turnere. Revurderingen og overgangen til ny turnstige for jentene gir oss håp om fremgang også på jentesiden.

I norsk herreturn er en inne i et generasjonsskifte, som gjør at det har vært vanskelig å etablere et godt og jevnt herrelandslag de par siste årene. Det blir likevel arbeidet godt på rekrutteringssiden, og mange gode juniorer gir håp og fremgang også for norsk herreturn.»

Og slik er målet, teknisk seksjon:

- «— Best i Norden innen alle tre grener, både individuelt og lag/tropp
- Fulle lag/kvoter i alle tre grener i VM
- Være representert i OL 1992.»

På mannssiden valgte altså norsk herreturn, da grensene for alvor ble åpne, å orientere seg mot Finland. Valget var riktig, men internasjonal konkurranse for menn var alt annet enn statisk, og en ble fort nødt til å skaffe seg andre forbilder, i og utenfor Europa. En fikk en hel verden å holde øye med. Lettere ble det ikke for de aktive, som ofte hadde følelsen av å være med på *flere* utviklinger, og gang på gang måtte lære så å si fra grunnen av. Også apparatene var gjenstand for endringer. Inne i denne kolossale utvikling av utstyr, systemer og mennesker skulle *dommerne* spille den samme betydelige rolle, med samme dyktighet og samme objektivitet.

Norske mannlige turnere har ikke hatt det lett inne i denne verden av forandringer. Resultatene er oftest blitt beskjedne, og spørsmålet har gjerne vært deltagelse overhodet.

Unntagelse fins fra denne regel. At en niåring opptrer verdensvant i frittstående er i seg selv forbausende nok, og da skal en heller ikke forbause over at forestillingen samlet større hus enn landskamper noen tiår senere. Scenen var Bryne på Jæren, årstallet 1947, i hovedrollen Aage *Storhaug*. Han fortsatte å være best, og vi har vel ikke noen norsk idrettsutøver som har dominert sin gren like sterkt like lenge. Storhaug vant 14 kongepokaler, seks nordiske mesterskap, og var i 1960-årene blant verdens beste turnere. Kanskje manglet han det lille ekstra som skulle bringe ham helt opp, og ikke ble oppgaven lettere ved at han hele tiden måtte slåss alene.

På *kvinnesiden* er bildet mer urolig, og ingen forgrunnsfigur har stjålet det.

Ved Norges Idrettshøgskole ble det i 1975 laget et arbeid som het «Det store frafallet i landslagstroppen i norsk dameturn i årene 1970—1975. En analyse av årsaksforhold og en vurdering av tiltak i forebyggende retning.» Faglige ting var tatt opp: Manglende modenhet, følelsen av usikkerhet, trening, trenere, motivasjon. Også vektproblemer/spisevegring var med.

I begynnelsen av 1950-årene visste en vel ikke alltid like godt hvordan tingene skulle gripes an, men dyptgående problemer var det ikke. Vi har sett hvordan de første NM ble dominert av modne kvinner, som hverken var — eller hadde noe ønske om å bli — spesialister. Det var uten glede de gikk til kampen mot den vemmelige skranken, og da frittstående fortsatte sin ferd inn i vektløsheten, var de både for store og manglet mot.

Herlig rotet og ordentlig gøy! Her kan en velge karakteristikk på frihånd. Scene og utøvere: Drammens Turnforening.

I internasjonal gymnastikk og turn økte omløpshastigheten, til en møtte utøvere som så *ut* som barn, men med ferdigheter som verdensvante artister. Øst-Europa — Romania, Sovjet, DDR — fanget inn de signaler de hadde fått, og bestemte selv den videre utvikling. Utøverne måtte være lette, uforferdede, unge — her hørte tingene sammen — og ut kom en uovervinnelig armè av bittesmå frontsoldater. Kvinner, som knapt hadde hatt tid til å være barn.

Skranken svarte så alt for godt til navnet den gang norsk kvinneturn for alvor gikk inn i konkurransen. Den var bare ikke det eneste apparat som med tiden voldte kvaler. Om bommen er det sagt at gulvet var flyttet et hakk opp; det artisteri en før hadde vist på blankt gulv skulle nå få et spillerom på 10 smale centimeter. En ga seg ikke i kast med slike eventyr som 30-åring. Foryngelsen kom, men den kom mer gradvis enn ute i verden. En kunne ikke bare trykke på knapper.

I dag grenser kvinnes prestasjoner til det utrolige; fart, dristighet, fantasi, en nesten skremmende sikkerhet. Noen kan saktens spørre hvor *gratien* har tatt veien; en kan bare ikke få alt.

Hvor skal det ende; hvor unge kan de være?

Internasjonale reglementer angir antall år, men har ingen bestemmelser som lukker vemodet ute, og som kan dempe følelsen av at barnekvinnene må ha mistet noe på sin vei mot perfektjonisme.

Norske gymnastikk- og turnkvinner tok aldri mål av seg til å slåss fremme i første rekke. Det gjorde oppgaven noe lettere, men endret ikke forutsetningene. En måtte få fram, og helst holde på, en ny type konkurransegymnaster. Der vi har sett at pionerene ofte var 30, er dagens kvinner like ofte 15. Med nye grupper kom også nye problemer. Ryggplagene

var alvorlige, men er i dag under kontroll. Redselen for å øke i vekt, med spisevegring som det tragiske forsøk på løsning, var et annet.

Her skal det skytes inn at norsk gymnastikk og turn gikk tidlig inn og tok problemene alvorlig. Det skal forbundet og dets tillitsmenn ha ros for.

Så fins det ting som ikke kan behandles bort; det er blottende unge kvinner vi snakker om. Hvem kan gi noen oppskrift på samlivet skole/ungdomsliv/pubertet/forelskelse og intens daglig trening.

Kvinnene har vært representert ved mange internasjonale mesterskap, ofte med lag, av og til med fremgang.

På tinget 1984 uttalte presidenten Ivar J. Mørk — i hvis periode (1980—1986) utdanningen var satt riktig i system, og solid nøkternhet preget arbeidet:

«Alle aktiviteter, konkurranse og TRIM, hører hjemme i vårt forbund. Vi prøver å virkeliggjøre slagordet «Idrett for alle.» Internasjonalt er turn kommet opp på et så høyt nivå at vi som ansvarlige idrettsledere må si nei. Kineserne viste i siste VM et høyt nivå, med bedre og riktigere turn. Kvinneturn er igjen i ferd med å bli turn for *kvinner*. Vi hverken kan eller vil bli verdensmestere. De representerer et samfunn vi ikke har og ikke vil ha. Det er plass for nivåheving i norsk konkurranseturn innenfor disse kriterier.»

«Selvsagt kan vi ikke ta sikte på å hamle opp med toppnasjonene», sa Bjarne Orten i 1972. «Vi hverken kan eller vil bli verdensmestere», sier Mørk 12 år senere. Resten er gjenstand for drøftinger, og fram for alt arbeid.

Uansett hvor norsk konkurranseturn vil legge seg, vil den måtte støtte seg til minst to hjørnesteiner; den gode leder og den velutdannede instruks-

Hanne Veiby fra Trøgstad og Rolf Micheef fra Tromsø, begge i skranke, begge i en vellykket landsfinale i Mandal.

tør. Det første er ofte et spørsmål om organisasjon, det andre også om penger. Nå kan en ofte få inntrykk av at 1970- og særlig 1980-årene har vært ulvetider for den profesjonelle trener i Norge, alle grener sett under ett. Kanskje er dette en del av utviklingen, men *god* er den ikke, og gymnastikk og turn bør aldri få del av den. Trygghet må være et stikkord, for den profesjonelle trener, *som* for den valgte tillitsmann.

Vi har tidligere gitt til beste Landsplanens paragraf 133, punkt 6:

«Henstille til de dagblade, som maatte ønske at ha referent tilstede, at denne maa være i besiddelse av fagkunnskab.»

En kunne saktens spørre om *hva* slags fagkunnskap — gymnastikk og turn eller journalistikk — men emnet skal få hvile; teksten er nær 100 år gammel.

Hva som er gammelt, men fortsatt aktuelt, er at gymnastikk og turn tradisjonelt ikke har vært blant de grener pressen har kastet seg over. Gymnastikk og turn har — her snakker vi om avisene — i de alt overveiende tilfeller selv sørget for tekstene. Fremstillingen er blitt korrekt på denne måten, men den spennende anretning er ofte blitt borte på veien.

Så, etter 70 års organisert gymnastikk- og turnforbund, kom fjernsynet inn i verden, og snudde ned-opp på noen tilvante begreper.

Det er vel så at Paal *Clasen* ikke alltid fulgte reporterens spilleregler, ikke turnekspertenes heller, for den saks skyld. Men han bragte gymnastikk og turn inn i titusener av norske stuer, gjorde C-momenter til en del av dagligtalen, og gymnastikk og turn til noe av dagliglivet.

Fortsatt, også uten ellevill ordfølge, har programmene en høy stjerne. De vet slikt på Marienlyst, der intet bilde får falle til jorden uten å være ført inn i statistikk. De skremmer kanskje litt, de små superkvinnene som aldri smiler. Men vi får også se jenter og gutter som aldri vil bli mestere, i annet enn igjen og igjen å vise oss at idrett er glede, spontanitet, varme.

Og konkurransefolkene har fått en nyttig lærebok.

Paal Clasen, fargerikt innslag i et medium som var nytt, og hvor nett-opp gymnastikk og turn fant seg vel til rette.

20. *Alt dette nye*

Da samfunnet økte tempoet var idretten nødt til å gjøre det samme. Det er *klart* at taktskiftet har hatt virkninger på idretten. Noen av virkningene er bare gode, noen er det ikke, noen kan være gjenstand for diskusjon. Det er fint når idretten er blitt tilgjengelig for så mange fler, og når utstyr og materiell er blitt så mye bedre. Det er ikke noe fint når idretten steller seg slik at den blir gjenstand for alminnelig offentlig oppmerksomhet og forståelig kritikk. Hvor fint det er at hvert mål og hver meter skal telles i penger, får den enkelte avgjøre med seg selv.

Og dette angår også gymnastikk og turn?

Hvem skulle det angå om ikke den gren som har de eldste tradisjoner og de yngste utøvere. Gymnastikk og turn er hele skalaen, og må *stå* for det når det nye velter inn og knapt noen oppskrift er gangbar. Det er en ny livsstil som skal komme ut i den andre enden, uten at noen riktig har gitt seg tid til å finne ut hva den skal bestå av. Sikkert er det bare at det er bruk også for *gode* krefter i denne omformingsprosessen.

Det som har skjedd, er fram for alt at samfunnet (menneskene) for alvor har begynt å se på seg selv. Grovt sett og nevnt i tilfeldig rekkefølge snakker vi om fysisk form, utseende, og evnen til å fungere i dagliglivet. Visst har slik selvbeskuelse funnet sted før 1980-årene, men aldri har den vært bedrevet av så mange, og på en gang.

Egentlig er vel all denne erkjennelse utmerket. At den kan gi seg egenartede utslag og utvikle de selsomste tilbud, er en annen sak, og noe en må regne med.

Hvor langt strekker så *idrettens* ansvar seg for å holde folket oppreist og i rimelig form? Hvis vi gir avkall på det absolutte ordet ansvar — som alltid må ligge hos den enkelte — er det klart at idretten både vil og kan være med langt på vei. Det må bare skje under den forutsetning at den, av samfunnet, settes økonomisk i stand til å gjøre jobben.

Midt inne i idretten står gymnastikk og turn, klar med sitt apparat og med gode forutsetninger. Den må bare vite litt om hva den er/blir omgitt av, og hva den selv kan bidra med av fornyelse. Denne siste skal ikke bare rettes mot dem som vil holde seg i form; den skal omfatte også dem som vil nå lenger.

Gymnastikk og turn vil alltid være avhengig av et sted å drive. Forholdet er det samme uansett hvilket trinn utøveren befinner seg på. Noen nødvendige forutsetninger må være tilstede, og her vil det skje få endringer.

Vi har sett hvordan hallen tidlig kom til å stå sentralt i gymnastikk og turns liv. De aller eldste turnhaller er ikke i bruk lenger, men mange av de nesteldste er, og det er klart de må være ubekvemme målt med dagens mål. Det er en praktisk side. En annen er den økonomiske, som forteller at privateide idrettsanlegg ikke går lenger, eller bare vanskelig går. Det fins unntagelser, store turnforeninger som styrer sin hall og sin økonomi gjennom krisene, men mange er de ikke. En eier har den fordel at han kan planlegge på lenger sikt, noe som ikke minst er viktig i forholdet til nye

grupper, og til det vi gjerne har oppfattet som ukurante tidspunkter. Så skal de fordeler som vinnes veies mot stadig stigende driftsutgifter. *Det* regnestykket går ikke alltid opp.

Velger vi å se lokalspørsmålet i en videre ramme, vet vi at det er bygget et stort antall idrettshaller i Norge gjennom de senere år. Her er et stort spenn, fra enkle løsninger til moderne storhaller, og omkring de fleste er det skapt miljøer. I et land som vårt, med lang mørketid, vil det være et særlig sterkt behov for å kunne drive innendørs. Så er det slik at det — ut fra samme årsak — har sprunget et stort antall innendørsidretter. At mange av dem er i god og jevn fremgang kan føyes inn i samme årsaks-sammenheng. For gymnastikk og turn betyr dette flere ting; at konkurransen om tid og plass ofte er stor, at det ikke sjelden blir kostbart, og at hallene slett ikke kan spesialinnredes for en enkelt idrett. Visst kan gymnastikk og turn kjøre partier hvor og nær sagt når som helst, men det er ikke til å komme forbi at utstyret i hallen er viktig.

Under denne byggeprosess har også det skjedd, at samfunnet har begynt å flytte på seg. Størst har bevegelsen vært i våre større byer, der én by ofte er blitt til mange, og hvor institusjonene — ikke minst idrettens — har hatt store vanskeligheter med å orientere seg i nytt terreng. Virkningene har vært der for gymnastikk og turn, noen av dem er interessante, andre ikke oppløftende. Vanskeligst var det for den store byforening. Når befolkningen omkring den flytter — ofte i mange retninger — sier det seg selv at den ikke kan ta sin hall og sitt utstyr og flytte etter. Omvendt blir det lange og kostbare reiser for dem som skal den andre veien, inn til sin gamle klubb. Noen eldre foreninger har opprettet avdelinger der Norge heretter skal ligge, andre har lettet tilførselsveiene med partier utenfor rush- og kveldstid. Noen har lyktes. En tredje løsning er den *nye* forening, som er blitt et kjent trekk i vår moderne turngeografi. For alle — enten det blir uforandret, eller det opprettes filialer, eller blir til nydannelser — gjelder at gymnastikk og turn er en *tung* idrett å drive. Den kan ikke improviseres over natten. Den må ha et sted å være, partier skal organiseres, apparater skal inn og ut, instruktører skal være på plass, det er så mye som skal stemme.

Når en i det hele tatt tenker på den kverningen samfunnet har vært — og er! — gjennom, er det liten tvil om at samfunnsinstitusjonen turnforeningen har vist stor vilje til å komme ut noenlunde på geledd. Midt oppe i alt dette nye har den — som andre — vært nødt til å kjempe hardere for de gode ledere, de som aldri kan betales med penger. Og disse lederne har det så visst ikke lett. De skal holde flokken sammen, de skal ta vare på arv og tradisjoner, de skal tenke nytt, og de skal tenke *klart* inne i et samfunn som formelig kommer susende.

Det turnforeningen og lederen ikke har fått lov til å glemme, er at den daglig får kamp så å si på hjemmemarkedet. I en tid hvor alt skal gå fort, og hvor lykken er å være trendy, stilles det betydelige krav til å være i form, og til (inneforstått) å se godt ut. Løsningen er langt på vei blitt det som er kalt *kjøpeidrett*. Det er sagt — av den — at treningen er blitt en livsstil, en filosofi. Dessuten må den — livsstilen — passes inn i en stram timeplan.

Idretten — ja, ikke bare gymnastikk og turn — har ikke riktig visst hvordan den skal møte denne nye utfoldelse, som bent fram ligner suksess. Gjennom institutter og helsestudioer omsettes betydelige summer,

Da Rytmask Sports gymnastikk fikk sitt NM i 1975 ble Marianne Reme den første mester. Sandnes-piken vant ytterligere fire NM-titler i årene som fulgte.

bragt dit av mange mennesker i mange aldre. Det den (idretten) kanskje først av alt bør gjøre, er å finne ut hva som egentlig har skjedd.

I november 1986 bragte Aftenposten en artikkel, «Ny livsstil i gym-salen». I ingressen het det: «Ikke etter turnforeningens modell med bøy og tøy på geledd en gang i uken . . .». En formelig aner møllkulene, og dermed er det kanskje enda større grunn til å se på sammenhengen.

For det første dette: Joggebølgen — eller hva en nå velger å kalle den — er *ikke* en amerikansk oppfinnelse. Ideen til idrett som dagligliv er så europeisk som noe, den har til og med sitt utspring i Norge. Det den gamle verden glemte — eller kanskje ikke ønsket — var å kommersialisere den, putte den på boks, og gjøre den kul. På disse kanter var vi også vant til at idrett — den som må læres bort — hører hjemme i idrettsforeningene. Derfor sto vi så dårlig rustet da det plutselig ble mulig å kjøpe helse på rot. Blant annet var ikke idrettslagene forberedt. Det har skjedd så fort. En diskusjon av skyldspørsmål er forresten uinteressant. Viktigere er det å finne ut hvordan idretten — gymnastikk og turn — møter fenomenet.

Gjennom de senere år er det dukket opp en rekke etableringer, dit en kan gå med sine kilo, sin manglende selvtillit og sin sviktende form. Det koster penger, men utstyr/redskap er rikt variert, en kan gå når og så ofte en vil. Navnet på stedene varierer, men treningsinstitutt eller helsestudio forekommer ofte.

En annen mulighet er hjemmelekser. En kan kjøpe kassett/teksthefte og begynne for seg selv hjemme i stuen.

Ingen av disse varianter er noen snarvei til god form, men det er noe den enkelte får finne ut selv og underveis.

Hva er det så som er så galt ved dette, *om* det er galt? Er det ikke bare bra når stadig flere mennesker kommer i form?

Nå skal idretten være varsom med å forenkle, siden det er det den — blant annet — beskylder den andre part for å gjøre.

Det som først av alt skal innrømmes, er at vi ikke kunne ha ventet at idretten skulle ha gått fri midt inne i en verden av kommersialisering. Det er ikke vanskelig å se at det å komme i form, kunne bevege seg rimelig, og se rimelig ut, er et sentralt ønske hos mange mennesker. Når så idretten hadde skapt global interesse for daglig fysisk innsats, kunne den nye industri bare følge opp. At her lå store penger, var innlysende.

Her ligger også hovedlinjene i utviklingen gjennom de to seneste tiår. Idretten satte alt sammen i gang, men hadde ikke apparat til å omsette ideene i handling — ikke øyeblikkelig og ikke i fullt omfang. Andre sto klar med ideer og lokaler og markedsføringsmidler. Her ble ikke spurt om kunnskaper på kroppsvøvingssiden, her skulle skapes en ny livsstil; her skulle en være fresh og trendy.

Men nå svarene.

Ja, det er galt å innby store grupper mennesker til å drive ofte krevende fysisk utfoldelse hvis begge parter — instruktør og elev — mangler grunnlag. Det er galt å forespeile at det er lett å komme i god fysisk form. Det en kan håpe, er at skadevirkningene står i rimelig omvendt forhold til utøverens fornuft. Det en skal *berømme* kjøpeidretten, er at den har tenkt raskt.

Men hva så med *miljøet*, som har vært idrettens kanskje største styrke gjennom langt mer enn 100 år? Her er bare å si at en knapt behøver å være på hils med mennesker en skal svette sammen med en gang eller to i uken.

Hva kan så idretten gjøre for å rette opp utviklingen? Den vet at det i dag eksisterer et veldig behov for fysisk utfoldelse. Den vet samtidig at den selv — med sin nåværende oppsetning — ikke kan fange inn alle i *organisert* utfoldelse.

Sakens økonomiske side er straks vanskelig. Idrett på boks er dyrt, men de som vil ha den, har også råd til den. Idrettslaget (turnforeningen) kan på sin side ikke øke kontingenten synderlig ut over prisstigningen uten at medlemmene gis en sikker følelse av at de får tilsvarende mer igjen.

Det idretten kan gjøre, er å legge sterkere vekt på den alminnelige utøver, og møte henne og ham med raskere og kanskje nyere løsninger, ikke nødvendigvis stramt organisert. Det må skje under den forutsetning at de bevilgende myndigheter hele tiden er med; her er nemlig også en betydelig markedsføringsdel.

Turnforeningen vil aldri kunne møte alle, men her er mye å gå på, og den vil alltid være stedet dit alle kan gå *trygt*.

Idretten skal være klar over at den er omgitt av kommersielle tilbud. Det skal bare ikke få den til å miste fatningen; den har så uendelig mye mer å fare med. Snarere enn å kritisere utvekstene bør den beskikke sitt eget hus.

I gymnastikk og turn skjer det ting, gledelige ting ofte.

Stor oppmerksomhet har vært rettet mot guttene, rimelig nok. Gutteprosjektet har vært suksess, og lover større deltagelse og bedre balanse mellom kjønnene. I samme retning trekker mix-prosjektene, der jenter og gutter arbeider sammen i tropp. Her har forresten instruktører opplevd

det overraskende at det har vært vanskelig å få godtatt *musikk* til øvelsene. Det er den samme guttegenerasjon som knapt kan utøve noen funksjon i våken tilstand uten musikkmaskinen for full utblåsing!

Likevel, det mest interessante tiltak er «Gymnastikk i tiden». Selv sier forbundet:

«Vi vet at mer enn halvparten av turnforeningene i landet føler konkurransen fra de private studioene.

Vi tror at konkurransen ikke blir mindre i fremtiden.

Norges Gymnastikk- og Turnforbund gjennom utdanningskomiteen ønsker å hjelpe turnforeningene med å ta opp konkurransen. Middelet er «Gymnastikk i tiden» der deltagerne får

Innføring i de nyeste treningsformene

Teoretiske kunnskaper til støtte for egen utvikling

Mulighet til å utvikle seg som person og instruktør

Et eksempelprogram med beskrivelse og musikk

Hjelp til markedsføring av treningstilbudet ««Gymnastikk i tiden»

Nyhetsbrev flere ganger i året.»

Definisjonen er ellers denne:

««Gymnastikk i tiden» er gymnastikk med hovedvekt på utholdenhet der nye og funksjonelle treningsprinsipper og hjelpemidler nyttes for å oppnå effekt, og hvor alle øvinger velges ut fra prinsippene om lavest mulig risiko for skader.»

Her har også vært spørsmål om klargjøring av noen begreper, *Aerobic* har lenge vært et stikkord, en utholdenhetstrening hvis oppgave har vært å trette ut muskulaturen. Ikke noe er bedre enn om «Gymnastikk i tiden»

RS' korte mesterskapshistorie har i sterk grad vært preget av tre utøvere. De to andre er Oslo-pikene Schirin Zorriassateiny, t.v., og Victoria Ystborg.

overtar, med mindre risiko for skader — det er den samme kroppen hele tiden! — og med større variasjonsrikdom. Allerede da er mye vunnet.

Neste trekk er vanskeligere. «Gymnastikk i tiden» kan ikke straks og uten videre fylle folks behov for gymnastisk utfoldelse, men den er et forbunds bidrag i en urolig og usikker tid. Det vil kreve stor dyktighet og enda større tålmodighet å vinne fram; alt tyder på at det er innsatsen verd.

Heller ikke på konkurransesiden har det vært stillstand. Internasjonal gymnastikk og turn har ikke nøydt seg med å arbeide med eksisterende produkter; den har lansert nye. I 1967 ble det sagt:

«Vi bør holde oss orientert om denne interessante form for gymnastikk. Internasjonalt ser det ut som om den er i ferd med å vinne terreng. Den burde også ligge godt til rette for norske forhold . . .»

Navnet var *Gymnastique Moderne*. Den nye gren ble omfattet med stor interesse; en orienterte seg ute, arrangerte kurs hjemme. Drivende kraft fra start var Mildred *Kristoffersen*, tidligere sterkt knyttet til konkurranse- og turn, nå nybrottskvinne. To år etter den første uttalelse sier kvinnelig teknisk komité:

«Teknisk komité har revidert reglementet for troppskonkurransene for damer, og innført *Gymnastique Moderne* som egen klasse i damenes troppskonkurranser.»

På tinget i Oslo 1973 fikk den nye gren sette ben under eget bord, og i sin første rapport sier komiteen:

«*Gymnastique Moderne* er et område som synes å falle i smak både hos instruktør og gymnaster. Denne idrettsgrenen kan karakteriseres ved totalbevegelser, gymnastikk uten ferdighetsøvelser og med bruk av småredskap, f.eks. ball, tau, ring eller kølle.

Internasjonalt er det en konkurranseidrett både med en individuell 7-kamp og troppskonkurranse. Her i landet har vi valgt å starte med troppskonkurranser etter de internasjonale reglene. Etter hvert vil vi prøve å lage et opplegg som kan føre også til individuelle konkurranser. Dette vil da bli et alternativ til turn, og det vil stille store krav til gymnastene.

Instruktørene interesse for arbeidet med *Gymnastique Moderne* har vært stimulerende, og komiteen håper på et fortsatt godt samarbeid.»

Det en skal merke seg ved denne gren, er at den oppsto da frykten for de vanskelige apparatene ble for stor. Her kunne en utfolde seg i trygghet. Hadde en dermed trodd at det var funnet opp en slags uforpliktende hygge, tok en skikkelig feil — i hvert fall om *bare* hyggen hadde vært målet. Rytmask Sportsgymnastikk (RS), som navnet er blitt, er utviklet til et blendende artisteri, der utgangspunktet for lengst er forsvunnet i hvirvelen av flygende redskap. I Norge gikk det første NM i 1974; RS er blitt en gren så populær og livskraftig som noen. Blant mye annet er Rytmask Sportsgymnastikk et eksempel på at det går an å finne opp noe også i en tid da alt er funnet opp. RS har rett og slett lyktes, og er blitt en viktig del av dagens gymnastikk og turn.

Skolen, hva kan ventes av den? Ikke mye, om en ser på det skuffende lave timetall på alle trinn i alle skoleslag. Forholdsvis nytt er at teorien har fått en plass i undervisningen, slik at den som kanskje mangler litt i ferdighet kan hente seg igjen. Med dette er ikke sagt noe om forholdet skoleidrett; i vårt tilfelle gymnastikk og turn. Hva som *kan* sies, er at de to parter har brukt mer enn 100 år på ikke å bli enige om hvordan samarbeidet best kan skje. Noe nytt synes ikke umiddelbart forestående.

I handlingsprogrammet for 1980-årene (1980—1986) er det sagt noe om gjennomslag i lokalmiljøer og lag:

«Skal vi nå opp i «konkurransen» om å tilby vår idrett til flest mulige, må vi søke å påvirke og støtte nærmiljøene. Dette kan best skje ved reiseinstruktører eller at det settes i gang spesielle prosjekter. Gutteprosjektet er et slikt eksempel. Pga. de store økonomiske uttellingene slike prosjekter og tiltak krever, må kretser og lag i større grad være villige til å «betale» for den informasjon og servicetiltak de sentrale ledd i forbundet igangsetter.»

Jan Kjærem har fra 1980 ledet forbundets kontor, og har fram for noen måttet orientere seg i alt det nye.

I beskrivelsen av målet for det neste tiår finner vi:

«Planlegge, tilrettelegge, gjennomføre og markedsføre tiltak som kan oppfylle forbundets behov for utvikling og skoloring på alle plan.»

Her er ordet informasjon byttet ut med markedsføring. Om det ikke er riktig det samme, har funksjonene det felles at de støter mot et samfunn som formelig er *beleiret* av påvirkning. Det er ikke lett å slippe gjennom.

Vi har sett at fjernsyn har fått gymnastikk og turn blant sine populære programmer — utøvelsen i superinnfatning vel å merke. Da skal vi huske at fjernsynet har flere bilder, og at mange av dem hentes nettopp fra det nærmiljø som er nevnt ovenfor. Det samme gjelder radioens ord og avisenes tekster. En har lov til å tro at dette, også, er en motvekt mot mye av det masseproduserte som presses inn utenfra. En har lov til å tro at idrett — gymnastikk og turn slett ikke minst — kan bli med inn i hjemmene denne veien.

Gymnastikk og turn levde forbausende lenge uten noen synlig administrasjon. Da den kom var den hentet fra turnsalen. Her var det skapt en intimitet som var nyttig, og systemet virket godt.

I dag er grensene flyttet, alt er større, og kravene andre. Generalsekretær Jan *Kjærem*, f. 1942, er ikke turner; han kommer fra skøyter. Det er fagmann på moderne *administrasjon* han er. Hva som forresten må gjelde også en strømlinjet administrasjon: Proff til bunns blir den aldri. Har den ikke idretten under huden, kommer den til kort et sted på den lange linjen mellom turnsalen og dataskjermen.

Denne erkjennelse har også, og kanskje særlig, virkning for forholdet mellom forbundsadministrasjon og foreninger; gymnastikk og turn har 522. Om sentraladministrasjonen blir aldri så profesjonelt dyktig, vil foreningen forbli amatør. Med ganske få unntagelser vil den være avhengig av tillitsmenn som står i en jobb, og må ta hensyn til det. Dette er en oppbygging idretten har hatt i mer enn et sekel, og fortsatt vil ha. Forholdet krever omtanke, ikke minst når alt det nye skal ut i marken og settes i arbeid.

Med dette, alt det nye.

Da Johan Martens i 1899 ble valgt til forbundets president, var det — blant annet i følge ham selv — fordi en nå ønsket en turner i spissen. Visst hadde de to første vært fysisk aktive, men fra turnmiljøet kom de ikke. Linjen fra Martens er senere fulgt av 13 menn og en kvinne. Olav *Karlsen*, 1986—, som vil presidere i jubileumsåret, glir fint inn. Han har vært med på nær sagt alt — som aktiv og leder — i en av våre eldste foreninger.

Den intinkunnskap som har fulgt forbundet gjennom snart et sekel kan være god å ta med inn i et nytt.

21. Ogsaa vi, naar det blir krævet

Ogsaa vi, naar det blir krævet?
Ja, hvilke krav var det som ble stilt den gang historien vår begynte?

Midt i bildet sto læreren, hun og han. Elisabet *Lampe* sa kloke ord til *henne* i 1890:

«Lærerinden maa efter bedste Skjøn afgjøre, hvorvidt alle de opførte Hævbevægelser og Sprang bør medtages. Overanstængelse bør undgaaes, thi Gymnastikens gode Virkning forringes naar Kraftforbruget blir større end, at det i Regelen føles som behagelig Grad af Træthed. Stor Forsigtighed med Sprang og Løb bør iagttages, navnlig i Begyndelsen af Timen, de øves kort, og afbrydes hver Gang paa Taa eller lignende. I hver Time bør dog mindst en Hævbevægelse, frit Løb og et par Sprang medtages, de sidste gjøres paa Geled eller enkeltvis, dels efter Komando, dels «i Strøm». Morsomme Lege, som gaar med Liv og Fart, er af stor Vægt. Disse maa ikke tabe Legens Karakter ved ilde anbragt Komando eller Indgriben fra Lærerindens Side.»

Til *ham* hadde Louis *Bentzen* et ord å si to år senere:

«Læreren skal ikke virke blot ved død Lærdom, men først og fremst ved sin egen Aandelige Kraft. Han maa være livlig, altsaa frisk i Sind og Skind, have Evnen til at faa andre med sig, taalmodig og rolig, han maa have et skarpt Øie og hurtig Opfatning, være i Besiddelse af Rensligheds- og Ordenssands, Punktlighed, Nøiagtighed, han maa ikke give Anledning til f.Ex. ved feilagtige Komandoord at irritere. Han bør aldri nyde stærke Drikke før sin Time, da Guttene let vil kjende Lugten deraf, og han vil dermed falde i deres Agtelse.»

Om *turneren* selv, gjerne forturneren, Oscar *Arnesen* 1887:

«En Forturners Hverv er en besværlig Ærestjeneste, at forturne er et Arbeide, et Kjærlighedsverk, en Kunst, en Glæde. Enhver Forturner er ved dadelløs Opførsel, Venlighed og Bestemthed et Forbillede for sine Afdelingsfæller, og et Mønster naar han udfører nogen Øvelser. Han er for dem hverken Fører eller Tjener, men han staar ligeoverfor dem som Ven og Lærer. Som saadan er han ansvarlig for dem, paa den anden Side pligter *de* i alle Dele villig at følge hans Bud, som henhører den almindelige Turnorden eller hans Afdelings momentane Opgave; ved at følge hans Bestræbelser for uafledigt og uegennyttigt at udvikle deres Turnlyst og Færdighed. . . »

Til *forbundet* — som symbolsk nok var stiftet i Losje «Den gode Hensigt» — ble det også stilt krav:

«Landets Borgere maa tydeligt kunde se, hvad der arbeides paa, og at der er Alvor deri. De maa bibringes Forstaaelse af, at Turn- og Gymnastiksagen ikke er blot til Lyst og Nytte for det enkelte Individ; men en Folkesag av første Rang. . . »

Og organisasjonsmessig:

«De norske Turn- og Gymnastikforeninger, der vedtager disse Love, danner Det norske Turn- og Gymnastikforbund.»

Det er klare fellestrekk i disse krav; renhet, renslighet, disiplin. Turneren skal være et forbilde moralsk som fysisk. Vi merker oss at den minst alvorstunge av forfatterne er den eldste av dem. Elisabet Lampe gir også plass for leken.

Ja, krav. Her er også ekte omsorg. Foran turnfesten i Christiania 1895 hadde forbundets sekretær laget et utkast til rundskriv. Dette er den tredje fest, altså hadde en litt erfaring; og den var den første i en «storby». Her kunne være grunn til advarsler.

Disse tekster eksisterer i håndskrevne utkast, litt gulere, og atskillig sprøere i papiret — men fullt leselige.

Årsak og virkning kunne en kalle dette oppslag. I midten står noen av de menn som satte alt sammen i gang, fotografert den gang nesten alle bergensere så ut som Christian Michelsen. For bergensere er de! F.v. Johan Martens – et hode over alt folket – Chr. K. Heiberg, Chr. Campbell Andersen, Osc. Lunde.

Joda, det er noen gutter i flokken til venstre. Her er mer enn 30 unger og like mange ansiktsuttrykk, like mye spenning. Like nytt alt sammen. Mer dreven er nok gruppen over. Uansett nivå og forventninger; det går en lang linje gjennom disse 100 årene, en linje disse ungdommer skal føre videre.

Otto E. Olsen, sekretæren, begynner slik:

«Styrelsen haver været i stærk Tvivl, om nærværende Cirkulære burde udsendes, beder vi om at vor Hensigt ikke maa misforstaaes. Vi tænker paa de Skarer af unge Turnere, der om kort Tid skal samles i landets Hovedstad, hvoraf da vel mange for første Gang kommer til en stor By. Vi vilde ønske, at Festen blev dem en virkelig Fest, uden sørgelige Minder, at den hele Færd kun bliver til Glæde for dem selv og deres Foreninger.»

Her griper presidenten Olaf Petersen inn, og stryker ordene «uden sørgelige Minder». Due, Støp og Sem er enige.

Olsen fortsetter:

«I en By med saavidt utviklet Gadeliv som Christiania, er det let for den uerfarne Ungdom at tabe Herredømmet over sig selv, særlig da ved en

Anledning som denne, hvor saa mange kommer sammen, og Feststemningen er fremherskende.»

Trodde vi at byens farer var et vartidsfenomen, trodde vi altså feil. Disse tekster er 95 år gamle, og forholdene må ha vært alvorlige, siden et styre setter seg ned og advarer. Riktignok var det tvil om utsendelsen.

Utkastet avsluttes:

« . . . Styrelsen regner i saa Henseende trygt med Bistand fra alle deltagende Foreningers Bestyrelse.»

Det ble for tamt for Wilhelm Due:

« . . . saavel fra de deltagende Foreningers Bestyrelse som fra de deltagende Turnere, der virkelig alle er enige med Forbundsstyrelsen i at man ved enigt ihærdigt Arbeide og ved mønstergyldig Opførsel vil bidrage til at styrke Turnsagen og kaste Glands over vort Folks Arbeide med Turnsagens Udbredelse og Udvikling inden vort kjære Fædreland.»

Alle disse tekster er skrevet før Johan Martens' styre, som en av sine første embetsgjerninger, valgte en linje fra den unge fedrelandssang som forbundets motto. En har følelsen av at valget ikke var vanskelig. Såvel moral som kampvilje lå i tiden, en var inne i det siste tiår før 1905.

Det går lange, myke linjer ut fra stiftelsesmøtet i 1890. La oss følge noen av dem.

Turnfest Trondhjem 1899. Bildet er en gave til Bergens Turnforening fra en av deltagerne som forteller at «de foreninger som står nærmest tribunen, er fra høyre Trondhjems, Bergens og Christiania Turnforening». Interessant er det også å observere at to gratisfilskuere på stiger i bakgrunnen er iført stivetøy og skalk. Det var stil den gang.

Det eneste som fantes av sentralorganisasjoner før turn og gymnastik var Centralforeningen (for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug). Denne forening hadde flinke folk (bl.a. de to første turnpresidenter) og gode hensikter, men en dårlig organisasjon. På dens generalforsamlinger og representantmøter hadde foreningene ute i landet adgang til å møte med Christiania-mennesker som hadde fått nødvendige fullmakter. Foreningen falt på denne ordning. Turn og gymnastik gjorde ikke samme feil, og sto på det. Det unge forbund hadde sterke foreninger — en av dem trodde seg *for* sterk — men styrken ble oftest brukt fornuftig. Allerede fra første år ble representantforsamlingen møtested for et landsomfattende forbund, med landsdelene på plass.

Ungdommens Landsturnstevne, Sandefjord 90 år senere. Utstyr, virkemidler og fremføring har skiftet; utfoldelsesgleden er beholdt.

Vi har hevdet at turnpionerene nok ikke *alltid* fulgte organisasjonslivets ABC — de *hadde* jo så mange jern i varmen — men denne viktige regel fulgte de. De fikk til et fellesskap der demokratiske regler ble fulgt. Det kan hevdes at mønsteret er stivnet, og at forbundstingene er blitt for mye fag og for lite organisasjon. Det er tross alt en mindre synd; hadde en trådt feil i starten — slik Centralforeningen gjorde — ville ikke engang 100 år ha vært nok til å reparere skaden.

Noen stikkord til beskrivelse faller naturlig når en ser på 100 års ledelse av vårt første særforbund. Solid, ryddig, litt konservativt. En har med tradisjoner å gjøre; regler, ofte riter. Det måtte bli slik.

Solid — gymnastikk og turn har hatt dyktige ledere, noen av dem var blant våre beste. Noen gang kom det kritikk utenfra; dette går for langsomt, hvorfor *gjøres* det ikke mer. Nå og da mente den sentrale ledelse at kritikerne burde gjøre mer selv, om de ønsket større tempo. Denne vekselvirkning er klassisk i alt organisasjonsliv.

Ryddig — en tapte ikke oversikten. Området er stort og disiplinene mange. Gjennom de seneste år har det også vært arbeidet iherdig for å

stramme inn organisasjonen, og i noen grad strømlinje den. Dette er ingen operasjon, men en løpende prosess.

Konservativt — deler av det lange virke er ikke preget av ønsket om rask fremrykning. Best kommer dette forhold til uttrykk om en ser på landsturnstevnet, flaggskip gjennom hele forbundets historie, og lenger enn det. Ser en bort fra mellomkrigsårene, som måtte føles som et eneste langt landsturnstevne, kan en visst — her — snakke om sunn konservatisme.

Et kjennetegn er også *bredden*. Ingen idrett spenner så vidt. Ved landsturnstevnet på Lillehammer 1950 mønstret turnere som hadde vært med ved den første nasjonale turnfest 64 år tidligere. Det lekes med barn på fem.

Ikke alt er gloria. *Mannen* blir borte; hverken foreninger eller forbund kan unnvære ham. En gang ble det snakket djervt om mannlige idretter, en visste ikke bedre. Midt i 1930-årene ble mannen i mindretall i forbundet, i 1950-årene ble det merkbart i foreningene, i dag er han en sjeldenhed. Alle ansvarlige turnledere er klar over forholdet, mange snakker om det. En kan være innom både livsstil og miljø, men helst søke i mannen selv. Å snu denne utvikling blir den kanskje vanskeligste oppgave en står overfor i et nytt sekel, men snus må den.

Gymnastikk og turn har gjennom sine 100 år hatt en *stabil* ledelse; 17 presidenter har sittet et snitt på seks år, det er høye verdier uansett hvor en sammenligner. Visst kan stabiliteten bli *for* stor, men hovedregelen er at dette spillet er vanskelig, og må læres.

Ikke alle linjer har vært myke. Det har vært uro, foran styrevalg, i komiteer, blant ledere/aktive. Historien vet å fortelle at det meste av uroen hører vår tid til; spillereglene forteller at idretten ikke er stedet for dem som ikke vil følge dem.

Kanskje har de få fått for stor oppmerksomhet og for mye av midlene i forhold til de mange. Har en følelsen av at dette er riktig, må noe gjøres — radikalt og raskt.

Fremtiden, hva vet vi om den?

Vi får lese den mellom linjene; dessuten har den jo alt begynt.

Gymnastikk og turn vil beholde sitt mønster, sine spilleregler, sitt preg. Kanskje må en gjøre noen endringer i arbeidet, kanskje må oppgavene tas i en annen rekkefølge. Hva vi med forholdsvis stor sikkerhet kan gå ut fra, er at handlingsprogrammets tid er over. Nå står handlingen igjen.

En går inn i en spennende tid. *Kravene* tar en med inn dit.

Litteratur- og kildehenvisninger

1. Artikler, foredrag

Edv. Bull: Om Kvinders Helbred, Foredrag Christiania 1886

Olaf Petersen: Om Gymnastik og forskjellige Opfatninger af dens Anvendelse, Christiania 1889.

Otto E. Olsen: Gymnastik og Turning, i boken Norsk Idræt, Christiania 1891.

Norges Turn- og Idrætsforbund, i Riksforbundets beretning 1910—1919.

Johan Martens: Mindeblade fra mit arbeide med turnsaken, i Landsforbundets beretning 1921—1922.

Johs. Dahl: Spredte bemerkninger, i Landsforbundets beretning 1921—1922.

Kirsten Stamsø: Kvindegymnastikens utvikling i Oslo Turnforening, i foreningens festskrift, 75 år, 1930.

Litt om turnbevegelsen i Arbeidernes Idrettsforbund, i beretning fra Arbeidernes Turnforening 1945.

2. Aviser, tidsskrifter

Vestlandske Tidende 1858

Trondhjems Adresseavis 1860, 1861

Norsk Turn-Tidende 1861

Morgenbladet 1861, 1863

Aftenbladet 1861, 1864

Norsk Skyttertidende 1862

Norsk Skytter- og Jagt-Tidende 1864

Norsk Skytter- og Jæger-Tidende 1878, 1879, 1880

Norsk Idrætsblad 1881—1888, 1891—1907

Norske Turnnotiser 1889—1893

Bergens Tidende 1890

Bergens Aftenblad 1890, 1906

Norske Intelligentssedler 1906

Tidens Tegn 1914

Sport 1914

Sportsmanden 1914

Aftenposten 1986, 1987

Herning Folkeblad 1987

Riksarkivet, Privatarkiv Sigvart Petersen

Riksarkivet, Privatarkiv Norsk Idrætsblad

3. Instruksjons- og annen litteratur

E. Omholdt: Turnvæsenet, oversat fra det Tyske, Arendal 1858

Carl Johan Anker: Ledetraad ved Undervisning i Gymnastik m.v. nærmest til Brug ved Skytterlag, Seminarer og Almueskoler, Christiania 1864.

- H. Goldammer: Veiledning i Turnkunsten, Trondhjem 1864.
- Oluf Wilhelm Falck Ytter: Ude og Inde, Legemsøvelser og Leg, Christiania 1867
- Ivar Bjørnstad: Haandbog i Gymnastik for Seminarier og Skoler, Christiania 1877.
- Ivar Bjørnstad: Gymnastiktabeller for den norske Almueskole, Christiania 1882.
- Chr. Holtermann: Udkast til Veiledning i Legemsøvelser m.m., Christiania 1884.
- Oscar Arnesen: Haandbog for den norske Turner, Arendal 1887.
- Olaf Petersen: Gymnastiktabeller nærmest for frivillige Foreninger af unge Mænd, Christiania 1891.
- Laurentius Urdahl: Norsk Idræt, Skildringer og Skisser fra norsk Sports-liv, Christiania 1891.
- Louis Bentzen: Gymnastiktabeller, Christiania 1892.
- Olaf Petersen. Instruktion, Christiania 1894.
- Sange ved Turn- og Idrætsstevner, 1856—1895, Christiania 1895.
- Elisabet Lampe: Gymnastiktabeller for yngre Damepartier, Christiania 1895.
- Elisabet Lampe: Gymnastiktabeller for Folke-, Middel- og Lærerskoler, og Kursenes kvindelige Elever, Kristiania 1905.
- Johannes Dahl: Den norske Turner, Kristiania 1906.
- Karl Johan Haagensen, Athen-færden 1906, Kristiania 1907.
- Sverre Grøner: Turn, Kristiania 1924.
- J.H. Hoff: Skyttersaken i Norge, Oslo 1927.
- Sofie Vold: Gamle minder fra Christiania og Jeløen, ved Sofie Aubert Lindbæk, Oslo 1929.
- Elisa Platou: Moderne kvinnegymnastikk, Tønsberg 1933.
- Elisa Platou: Gymnastikktabell for større piker, Tønsberg 1935.
- P.Chr. Andersen: Olympiaboken, Oslo 1945.
- Kaare Lie: Slik kom idrettsfronten, Oslo 1945.
- Norsk friidrett i 50 år, Oslo 1946.
- Gjertrud Wichmann: Elli Björkstén, Helsingfors 1965.
- Petter Larsen: Med AIF-stjerna på brystet, Oslo 1979.
- Norsk Biografisk Leksikon.
4. Jubileumsbøker, foreninger og forbund
- Oslo Turnforenings historie, 1855—1930, Einar S. Ween, Oslo 1930.
- Oslo Turnforening 1855—1955, Asbjørn Barlaup, Oslo 1956.
- Oslo Turnforening 1855—1980, Turnliv, Oslo 1980.
- Arendals Turnforening i Aarene 1857—1882, Arendal 1882.
- Arendals Turnforening, 1857—1907, Arendal 1907.
- Arendals Turnforening, 1907—1932, Arendal 1932.

Den vakre bruntone og den lange eksponeringstid var stikkord for fotografiene i gymnastikk og turns barndom. Fotografier som er blitt en skattkiste av minner. Så skjer det ting også her; tilværelsen har — i dobbelt forstand — fått farge.

Drammens Turnforening, Festskrift i anledning 80-årsjubileet, Drammen 1937.

Drammens Turnforening, 125 år 1982, Per L. Andersen, Drammen 1982.

Trondhjems Turnforening, 100 år, 1858—1958, Arne Wold, Trondheim 1958.

Kristiansands Turnforening gjennom 100 år, 1858—1958, Olav J. Byklum Kristiansand 1958.

Hortens Turnforening gjennom 90 år, 1860—1950, Horten 1950.

Hortens Turnforening gjennom 125 år, 1860—1985, Horten 1985.

Stavanger Turnforening, 1861—1936, Stavanger 1936.

Stavanger Turnforening gjennom 100 år, Jens Haaland, Stavanger 1961.

Stavanger Turnforening gjennom 125 år, Stavanger 1986.

Tønsbergs Turnforening gjennom 100 år, Bjarne Hoff, Tønsberg 1964.

Hvit og blå i 100 år, Larvik Turn- & Idrettsforening 1865—1965, Larvik 1965.

Tromsø Turnforening, 1922—1937, Fritz Zappfe, Tromsø 1937.

Tromsø Turnforening 125 år, 1862—1987, Knut A. Sollid, Arne R. Hole, Tromsø 1987.

Turnliv i Moss gjennom 75 år, Per Schulstad, Moss 1952.

Fredrikshalds Turnforening gjennom 50 år, 1879—1929, O. Forstrøm, Halden 1929.

Fredrikshalds Turnforening gjennom 75 år, 1879—1954, Arvid Johanson, Halden 1954.

Fredrikshalds Turnforening gjennom 100 år, 1879—1979, Arvid Johanson, Halden 1979.

Fredriksstad Turnforening, 1881—1931, Fredrikstad 1931.

Fredriksstad Turnforening, Festskrift til 100-årsjubileet 1981, Fredrikstad 1981.

Norske Studenters Gymnastikk- og Fekteforening, 1882—1932, Haakon Vigander, Oslo 1932.

Bergens Turnforening gjennom 50 år, 1882—1932, Bergen 1932.

Bergens Turnforening, en kort beretning om 75 års innsats, Bergen 1957.

Bergens Turnforening 100 år, 1882—1982, Egil Ertresvaag, Bergen 1982.

Sarpsborg Turnforening, 1885—1935, H.W. Benneche, Sarpsborg 1935.

Sarpsborg Turnforening, Beretning 1935—1960, Arve Lillevold, Sarpsborg 1960.

Sarpsborg Turnforenings 100-årige historie, 1885—1985, Sarpsborg 1985.

Haugesunds Turnforening 60 år, 1890—1950, Haugesund 1950.

Gjøvik Gymnastikk- og Turnforening, 1891—1966, Gjøvik 1966.

Kvinnelige Studenters Idrettsklubb, 1896—1946, Oslo 1946.

Idrett i Hamar gjennom 100 år, Ragnar Ødegaard, Hamar 1988.

Norske Turnveteraner, 1919—1969, Bergen 1969.

Norges Kvinnelige Turnveteraner, 1954—1984, Oslo 1984.

Norges turnvæsen i 50 aar, udarbeidet af styrelsen for Det norske Turn- og Gymnastikforbund i anledning af forbundets virksomhed 1890—1905, Bergen 1906.

Norges Turnforbund i 40 år, 1890—1930, Alex Kalland, Haugesund 1930.

Norges Gymnastikk- og Turnforbund 50 år 1940, Einar K. Aas, Tønsberg 1941.

5. Offentlige utredninger, dokumenter

Lov om Folkeskolen paa Landet, 26de Juni 1889.

Lov om Folkeskolen i Kjøbstæderne, 26de Juni 1889.

Stortingstidende 1860, 1897, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1936.

Idrettskommisjonen 1917, innstilling.

Idrettskommisjonen 1918, innstilling.

Den departementale idrettskomité av 1935, innstilling.

Forordning av 20. mai 1941 om beskyttelse av norsk idrett.

Forordning om oppløsning av politiske idrettslag, 1941.

Et opprop fra Norges Idrettsforbunds turnleder, 1943.

6. Tidsskrifter, forbund

Rundskrivelser 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904.

Turnbladet 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913.

Turn og friidræt 1914, 1915, 1916, 1917, 1918.

Gymnastikk og turn 1947—1989.

Svensk Gymnastik 1987.

7. Utredninger, handlingsprogrammer

Landsplanen 1899, 1919.

Utredningskomiteen 1972—1973.

Forbundets handlingsprogram 1982—1986.

Særkretsenes funksjon og arbeidsområde, forslag til tiltak, 1982.

Handlingsprogram for Norges Gymnastikk- og Turnforbund 1989—1992.

8. Årbøker, beretninger

Centralforeningen for Udbredelse af Legemsøvelser og Vaabenbrug 1861—1893.

Centralforeningen for Udbredelse af Idræt 1893—1909.

Norges Riksforbund for idrett 1910—1919.

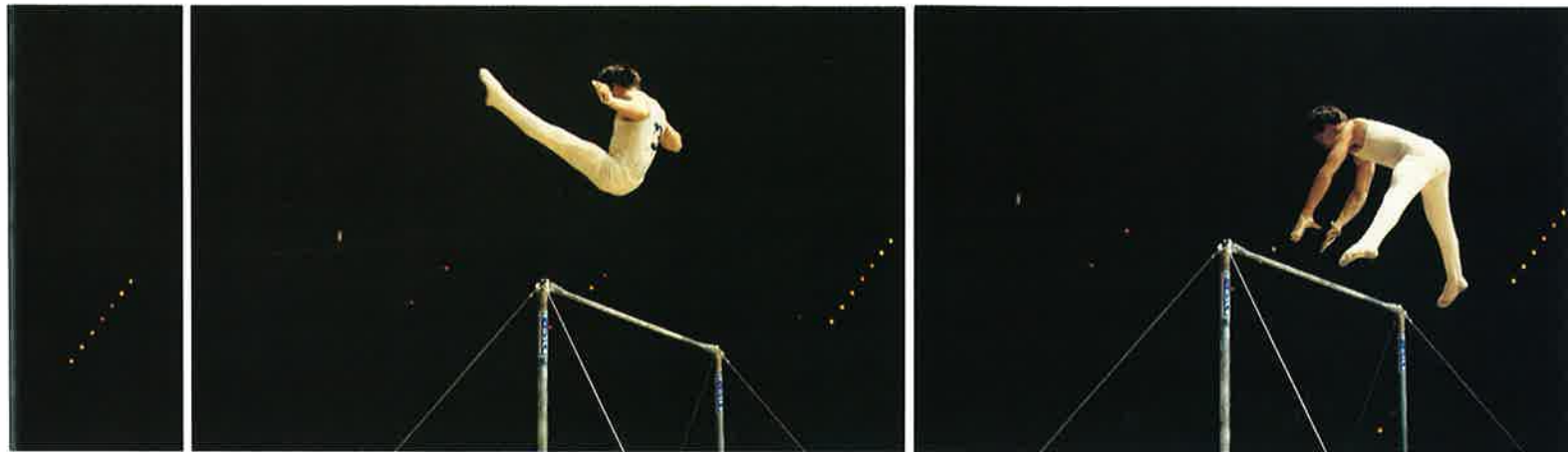
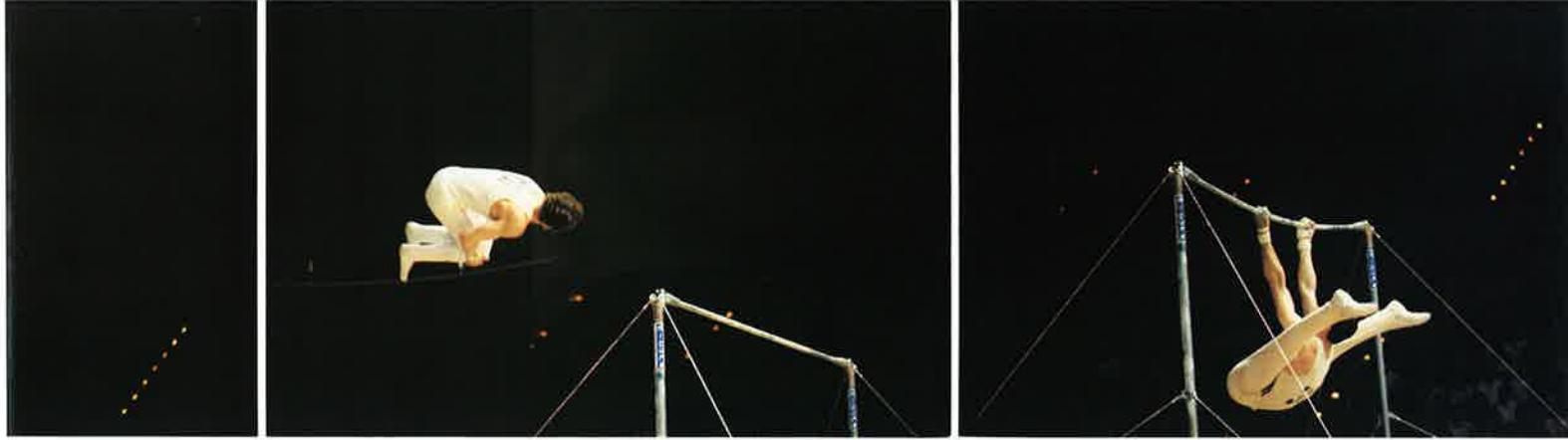
Norges Landsforbund for Idrett 1919—1923, 1940.

Christiania Turnforening 1923.

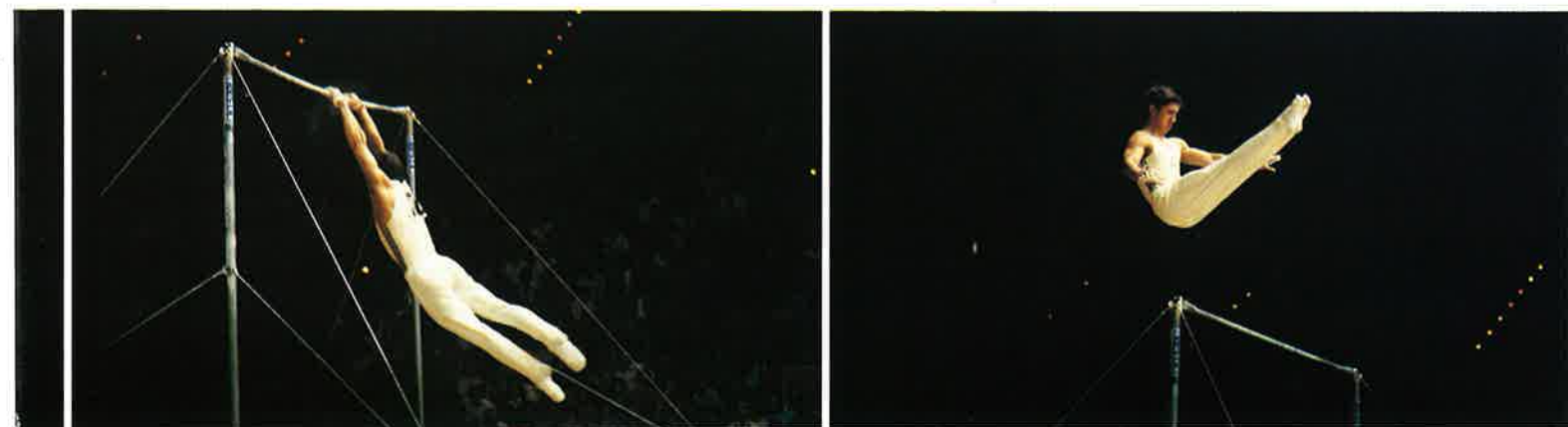
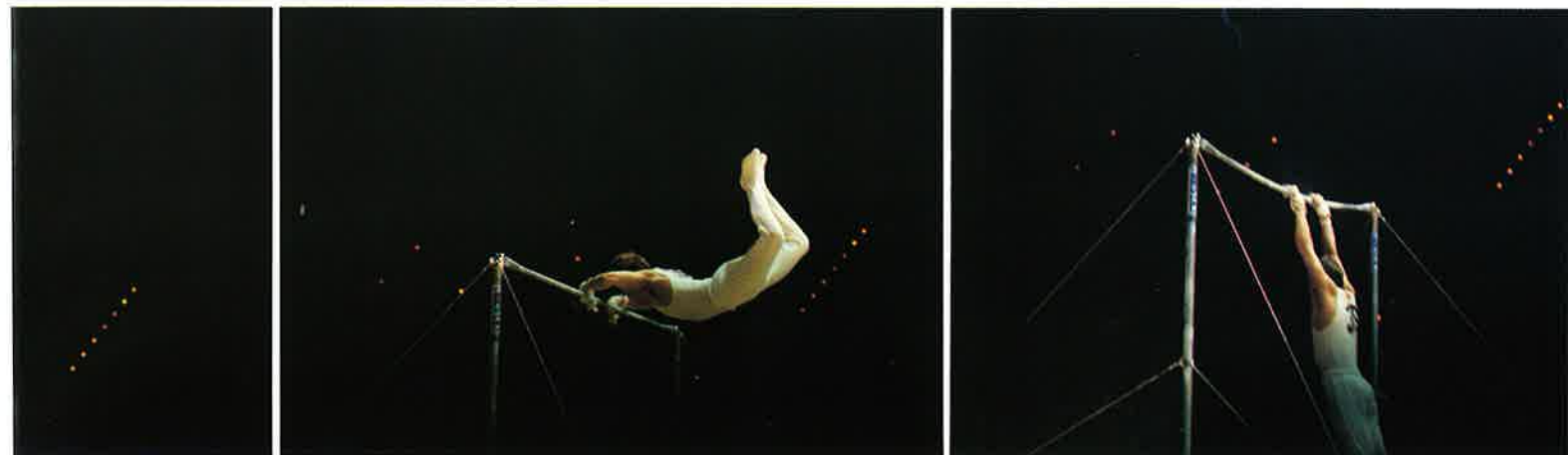
Oslo Turnforening 1931.

Arbeidernes Idrettsforbund 1924—1939.

Svingstangøvelser er utført etter at denne serie er tatt, enda mer avansert, enda mer utrolig. Og utviklingen vil bare gå videre; konkurranseturneren har ikke noe valg.

Departementet for arbeidstjeneste og idrett 1941—1944.

Norges Idrettsforbund 1940—1945, 1946—1947.

Norges Turnforbund 1919, 1927—1936.

Norges Gymnastikk- og Turnforbund 1937—1987.

9. Diverse

Centralforeningen, lover 1861.

Fredrikshalds Turnforening, Indbydelse 1885.

Bergens Turnforening, Indbydelse 1888.

Lovforslag, Norsk Idrætsblad 1886.

Lovforslag, Bergens Turnforening, 1886, 1890.

Lovforslag, Fredrikshalds Turnforening, 1890.

Love for Det norske Turn- og Gymnastikforbund, 1890.

Love for Det norske Turn- og Gymnastikforbund, 1895.

Det norske Turn- og Gymnastikforbund, Regnskap 1890—1895.

Styrenotater, Den nationale Turnfest, Christiania 1895.

Damekomiteen, Den nationale Turnfest, Trondhjem 1899.

Kritikk over Damepartierne ved Turnstævnet i Trondhjem 1899.

Redegjørelse i anledning av Forsvarsdepartementets forslag i St. Prp. nr. 1, Hovedpost XI A, Armeens budget, ved C.F.B. Schøyen, Hamar 1907.

Centralforeningen for Udbredelse af Idræt, Cirkulære 7. Juni 1907.

Brevveksling Elisa Platou-Forbundet, 1932—1937.

Arbeidernes Idrettsforbund: Forholdet til Staten og Norges Landsforbund for Idrett, 1939.

Valgkomiteens innstilling 1951.

Det store frafallet i landslagstroppen i norsk dameturn i årene 1970—1975, Norges Idrettshøgskole 1978.

Norges Gymnastikk- og Turnforbunds lov, vedtatt 1986, Norges Idrettsforbunds kommentarer av 20. mars 1987.

Personregister

Aas, Arne	142, 143
Aas, Einar K.	144
Adeler, Otto Danielsen	68
Allum, Johs.	135
Andersen, P. Chr.	78, 126
Andresen, Kr. S.	59
Arnesen, Oscar	55, 59, 76, 122, 218
Baastad, Wilh.	102
Bang, Ragnhild	164
Barlaup, Asbjørn	20
Bentzen, Louis	220, 281
Berg, Claus	59
Berge, Andreas	59
Bergendahl, Lars	189
Berle, Jacob	24, 52, 53
Berner, Joachim	59
Björksten, Elli	162
Bjørnstad, Ivar	72, 73
Blehr, Anton	59
Blekastad, Solveig	214
Borch, Th.	59
Borge, Jens	204
Bratlie, Jens Kr.	109
Brynildsen, Harald	15, 221, 222
Bull, Edvard	156
Bye, Oskar W.	220
Campbell Andersen, Chr.	22, 47, 50, 49, 60, 61, 106, 112
Carlson, Karl Johan	12, 144, 152, 188, 193, 196, 210
Christiansen, Carl	189
Clasen, Paal	272
Clausen, Peter	29, 46, 121
Cook, Bjørn	289
Dahl, Johannes	67, 76, 77, 89, 127, 135, 140, 150, 159, 162, 163, 218, 229
Due, Wilhelm	59, 62, 281, 284
Eriksen, Alfred	91
Evjenth, Grethe	15, 216
Falck Ytter, Oluf Wilhelm	42
Fosser, Martin	59
Fischer, Johan	52
Frisch, Anton	81
Frølich Hansen, Carl	135, 219
Følling, Martinius Petersen	59
Gaard, Ingv.	138, 142
Gard, Brynjulf	11, 194, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 206, 207

Allerede tidlig i gymnastikk og turns liv hadde en satt seg som mål å skape en livslang idrett. En var jo først, og hadde et ansvar! Dessuten lå forutsetningene så godt til rette.

Barna er i aktivitet i Stavanger. Elitetroppen er på vei til München, og er presentert tidligere. Nyere er bildet av de fine jentene som var på gymnaestrada i Danmark. Spennet i alder i denne bilderekken er ikke svært langt fra 80 år.

Gjerdrum, Jørgen Herman	22
Goldammer, H.	29, 73
Grande, Ellen	213
Grøner, Sverre	77, 136, 140, 219
Gullichsen, Knut	15
Gurstad, Hans	59
Haabeth, Svend	52, 59
Haagensen, Karl Johan	115, 120
Hagfelt, Valborg	15, 262
Hanno, Wilh. von	35
Haraldsen, Harry	189
Hauge, Arthur	144, 188
Heftye, Thomas	127
Heide, Jonathan	52, 59
Heide, Raol	30
Helset, Olaf	185, 186
Hertzberg, Nils	28, 172
Hjortøy, T.D.	22
Hofmo, Rolf	185
Hol, Petter	148, 152
Holmboe, Haakon	86
Holte, Inger Marie	15, 263
Høye, Julius	48
Høysæter, Aagot	213
Ibsen, Henrik	253
Jacobsen, Wilhelm	26
Jahn, Friedrich Ludwig	63, 67, 73
Kalland, Marit	15
Karlsen, Olav	16, 280
Kirkeide, Margit	201
Kjærem, Jan	16, 280
Knudsen, Gunnar	135
Knudtzon, H. Ths.	59
Kobberstad, Egill	135, 136, 137, 138, 140, 201
Kopslund, Chr.	49
Kristoffersen, Mildred	15, 278
Krog, Georg	189
Lampe, Elisabet	158, 159, 167, 281
Lem, E.	59
Lie, Jonas	124
Ling, Per Henrik	63, 67, 74
Lund, Marius	59
Lunde, Oscar	59
Lunde, W.C.	59
Luth, J.W.	83, 125
Lützow, C.O.	26
Lørdahl, Martinius	106
Løvland, Jørgen	135

Markegaard, O.	59
Martens, Johan	15, 52, 53, 54, 55, 67, 69, 84, 86, 90, 97, 99, 102, 109, 110, 111, 112, 113, 127, 129, 134, 135, 160, 170, 218, 229, 262, 280, 284
Meisingset, Hans Larsen	88
Michelsen, Christian	15, 126
Middelthon, Chr.	158
Moe, Sigmund	188
Molland, A.	59
Mowinckel, Johan Ludvig	110
Munch, Andreas	253
Muriaas, Kr.	59
Møller, Engelbreth	191
Mørk, Ivar	16, 250, 271
Mørk, Trude	15

Nannestad, Joh.	158
Nevjar, Reidar	204
Nicolaisen, J.	49
Nissen, Hartvig	35, 36
Norman, Randi	15, 207
Nuland, Louise	211
Ohlsen, Lauritz	99
Olsen, Henning	182
Olsen, Karl J.	59
Olsen, Otto E.	59, 62, 75, 76, 83, 95, 121, 122, 124, 125, 265, 283
Opdahl, Jacob	152
Orten, Bjarne	267, 271
Ottersen, Karl	199, 204

Paulsen, Axel	47, 117
Paulsen, Randi	15
Paust, Arne	142, 143, 144, 188, 195
Pedersen, Carl Alfred	106, 146, 147, 148, 149, 152
Pedersen, Solveig	214
Persson, Aslaug	15, 220, 221, 222
Petersen, Emil	152
Petersen, Olaf	42, 61, 72, 73, 75, 81, 83, 90, 95, 97, 157, 159, 218, 281
Petersen, Peter Munch	154
Petersen, Sigvart	46
Pettersen, Bjarne	192
Piene, C. Chr.	59
Platou, Elisa	140, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 192, 209, 210, 214

Reichborn Kjennerud, Egil	188
Riple, Albert	59
Ruud, Birger	189
Ruud, Unni	15

Gjøvik gikk inn i en fin tradisjon da byen arrangerte landsturnstevne i 1966, som den tredje by ved Mjøsa. Historien er lang: Hamar 1907, Lillehammer 1950 — vellykket var det hele veien; ikke i noen annen landsdel har alle byer bidratt til festen. Ellers er jo uttrykksformene mange. Unni Holmen i skranke, RS-jenter hjemme og ute. Njård-pikene, opp th., har forresten tatt opp tråden fra pionerene, med å reise — her til London, med Wembleys kjente profil i bakgrunnen.

Salvesen, Agnar	106
Schjærve, Wm.	59
Schou, Chr.	62
Schou Nilsen, Laila	209
Schweigaard, A.M.	86
Schøyen, C.F.B.	109, 110, 148
Seeberg, Frantz Gustav	134
Selmer, J.C.A.W.	49
Sem, Edvard	26, 50, 75, 76, 95, 110, 122, 124, 125
Sending, Vilhjalm	47
Solsvik, Egil	189
Stamsø, Kirsten	208, 231
Stang, Axel	181
Steen, Johannes	24
Stensrud, Edvard	52
Stokke, Ivar	189
Stockinger, Frantz	169
Stockinger, Joseph	21, 22, 26, 29, 36, 38, 40, 44, 48, 52, 53, 55, 56, 59, 63, 72, 145, 154, 253
Storhaug, Aage	15, 269
Støp, Frithjof	26, 59, 62, 281
Suhrke, Wilh.	59
Sundt, Rolf	15
Sverdrup, Johan	86
Sverre, Johan	76, 112, 126, 128, 129, 134, 135, 158
Sylow, Carl	35, 81, 83, 84, 90, 95, 97, 125
Szacinski, Stanislaus	15
Thoresen, Levi	188
Thorsen, Anne Ma	16, 231, 250
Tillisch, Johanne	161
Tømmeraas, Marta	143, 188, 209, 210, 214
Utne, Thorleif	15
Vernø, Oscar	52
Vinje, Per	191
Vold, Sofie	154
Ween, Einar S.	60
Wergeland, Harald	15, 193, 266
Wiese, Albert	59
Wold, Arne	240, 257
Ytterbøe, Jens	188
Ytterbøe, Peten	188, 212

Forbundets presidenter

1890 — 1895	Olaf Petersen
1895 — 1899	Carl Sylow
1899 — 1911	Johan Martens
1911 — 1914	Johan Sverre
1914 — 1915	Johs. Allum
1915 — 1925	Egill Kobberstad
1925 — 1934	Ingvald Gaard
1934 — 1936	Arne Aas
1936 — 1946	Arne Paust
1946 — 1947	Karl Johan Carlson
1947 — 1964	Brynjulf Gard
1964 — 1968	Karl Ottersen
1968 — 1974	Bjarne Orten
1974 — 1978	Arne Wold
1978 — 1980	Anne Ma. Thorsen
1980 — 1986	Ivar J. Mørk
1986 —	Olav Karlsen

Deltagelse ved landsturnstevner

	År	Foreninger	Deltagere	Kvinner	Menn
1. Fredrikshald	1886	14	293		293
2. Bergen	1890	16	248		248
3. Christiania	1895	19	362	50	312
4. Trondhjem	1899	16	336	64	272
5. Kristiansand	1903	21	427	89	338
6. Hamar	1907	32	501	74	427
7. Stavanger	1911	34	547	76	471
8. Kristiania	1914	41	1.264	128	1.136
9. Trondhjem	1918	36	839	118	721
10. Bergen	1922	57	1.339	299	1.040
11. Trondhjem	1930	75	2.020	994	1.026
12. Stavanger	1934	82	2.387	1.171	1.216
13. Oslo	1938	107	5.369	3.407	1.962
14. Lillehammer	1950	178	5.402	3.660	1.742
15. Halden	1954	157	4.059	2.867	1.192
16. Trondheim	1958	145	3.777	2.773	1.004
17. Bergen	1962	158	4.350	3.435	915
18. Gjøvik	1966	171	4.486	3.708	778
19. Haugesund	1970	169	3.702	3.056	646
20. Tønsberg	1974	185	4.158	3.681	477
21. Trondheim	1978	190	4.230	3.716	514
22. Tromsø	1981	227	4.389	3.829	569
23. Kristiansand	1986	267	5.303	4.825	478

Neida, eventyret er slett ikke ute. Vi kan lukke boken, og gå inn i et nytt hundreår, som vil ha både dåden og drømmen i behold. Noen vil være innom idretten, noen vil bli der livet ut. Noen vil kanskje ikke lykkes, noen vil gå til topps. Alle har de fått del i den gleden som heter idrett. Gymnastikk og turn, selve mangfoldet, er idrett på sitt beste.

